

พระสูตรสำหรับนักปรัชญา

[เรียงร้อยถ้อยคำจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา]

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บรรณาธิการ

พระสูตรสำหรับนักปรัชญา

LOVE OF WISDOM

พระสูตรสำหรับนักปรัชญา

[เรียงร้อยด้วยคำจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา]

: พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๖๓

จำนวน ๓๐๐ เล่ม

คณะทำงาน

พระมหาดอนอม อานนุโท,ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ,ผศ.ดร.

พระมหาประเสริฐ สุขเมโธ,ดร.

ดร.ปิยวัฒน์ คงทรัพย์

ดร.ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ

อาจารย์ ไว ชีรัมย์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระสูตรสำหรับนักปรัชญา, เรวดีการพิมพ์,

๒๕๖๓.

๓๖๗ หน้า.

๑.พระพุทธศาสนา-คำสั่งสอน. I ชื่อเรื่อง.

294.315

ISBN: 978-616-565-678-8

จัดทำโดย : ฝ่ายผลิตสื่อการเรียนการสอน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วส.บร.

พิมพ์ที่ : 27/15-16 เรวดีการพิมพ์

ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ 044-612662

LOVE OF WISDOM

ปณามคาถา

พระพุทธเจ้าพระองค์พระองค์ใด อันโลกเลื่องลือว่า เป็นมงคล ของทวยเทพ และมนุษย์ผู้มีความต้องการความช่วยเหลือ เป็นผู้แสดงอรรถแห่งมงคล, ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นมงคล.

พระธรรมใด อันโลกเลื่องลือว่า เป็นมงคล ของทวยเทพและมนุษย์ผู้มีความ ต้องการความช่วยเหลือ ส่องอรรถแห่งมงคล, ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้นอันเป็นมงคล.

พระสงฆ์ใด อันโลกเลื่องลือว่า เป็นมงคล ของทวยเทพและมนุษย์ผู้มีความ ต้องการความช่วยเหลือขอนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้เป็นมงคล

ข้าพเจ้าขอประณาม (คือ ความนอบน้อม) ที่แล้ว แต่พระรัตนตรัยอันเป็น มงคลอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้. ด้วยอำนาจแห่งประณามนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ยัง อันตรายให้พินาศได้แล้ว

: มังคลัตถกที่ปนี แปล

LOVE OF WISDOM

อาร์มกฤตา

ความที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย และได้การมอบหมายให้บรรยายในรายวิชาปรัชญามาตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาเบื้องต้น พุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเถรวาท ปรัชญาอินเดียโบราณ ปรัชญามหายาน ตลอดจนวิชาแกนพุทธศาสตร์อื่นๆ ทำให้ได้มีโอกาสสិวิพากษ์ วิจารณ์ วิเคราะห์องค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่หลากหลาย หนึ่งในนั้นคือคัมภีร์พระไตรปิฎก

เคยปรารภในชั้นเรียนหลายครั้งว่า พระไตรปิฎกนั้นเปรียบเสมือนกับป่าดงใหญ่ ที่มีสภาพสมบูรณ์ จึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่จะมีสรรพสิ่งที่มีค่า ราคาสูงซ่อนอยู่โดยทั่ว แล้วแต่ใครจะปรารภนาสิ่งใด

ชาวนาอาจเข้าไปเพียงเพื่อหาเห็ด หาผักป่ามาทำอาหาร หมอยาอาจขอเพียงต้นยาเพื่อมาผสมปรุงรักษาอาการเจ็บป่วย นายพรานอาจขอเพียงสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่เพื่ออาหาร หรือนำมาแลกขายเพื่อเลี้ยงชีวิต ขณะที่ช่างไม้ อาจกำลังแสวงหาไม้เนื้อดีเพื่อทำเครื่องเรือนสำหรับที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่ักพรต อาจกำลังแสวงหาความสงบ เพื่อปลีกวิเวกสำหรับภาวนา

เนื้อหาพระสูตรที่ปรากฏในหนังสือนี้ ถือเป็นมุมหนึ่งที่ผู้เรียบเรียงประมวลมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยใช้สามัญญสำนึกส่วนตัวในการจัดกรอบพระสูตรออกมาในมุมมองของปรัชญา ตั้งใจจะให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งอภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นอุปกรณ์สำหรับประกอบการศึกษาวิเคราะห์ในรายวิชาที่รับผิดชอบด้วย

พระครูศรีปัญญาวิกรม,ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

LOVE OF WISDOM

สารบัญ

ปณามคาถา	๓
อารัมภกถา	๔
บทนำ ว่าด้วยปรัชญาร่วมสมัยพุทธกาล	๖
อภิปรัชญา	๔๗
ญาณวิทยา	๑๒๘
จริยศาสตร์	๒๓๑
สุนทรียศาสตร์	๓๒๔
ภาคผนวก	๓๔๐
บรรณานุกรม	๓๕๕

บทนำ

ว่าด้วยปรัชญาร่วมสมัยพุทธกาล

LOVE OF WISDOM

ทฤษฎี ๒๒^๑

ปูพพันตกับปิกวาทะ ๑๘

ความเห็นกำหนดชั้นส่วนอดีต

ภิกษุทั้งหลาย มีกรรมเหล่าอื่นอีกที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียดย รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคต รู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่น ให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง ก็กรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ... อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตตามความเป็นจริง คืออะไรบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกำหนดชั้นส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามชั้นส่วนอดีต ปรารภชั้นส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎี ต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงกำหนดชั้นส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามชั้นส่วนอดีต ปรารภชั้นส่วน อดีต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่าง

สัสสวาทะ ๔

เห็นว่าอตตะและโลกเที่ยง

---

^๑ ที.สี.(ไทย) ๔/๒๔-๑๐๔/๑๑-๓๕.

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทีว่าเที่ยง บัญญัติอิตตา และโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรประการอะไรจึงมีวาทีว่าเที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่าเที่ยงด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

๑. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิ ที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น (บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง) ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติบ้าง หลายแสนชาติบ้าง ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตี (เคลื่อน) จากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่าง นั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตีจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้" เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "อิตตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่คงยอคุณเขาคุจ เสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตีและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่แน่ เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็น

LOVE OF WISDOM

เหตุทำจิตใจให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติ บ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติ บ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติบ้าง หลายแสนชาติบ้าง ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ดำเนินชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้ เราระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติ อย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่อดีตตาและโลกที่เที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่คู่จวบจนยุคเขาจุสเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุติและเกิดแต่มีสิ่งที่ยั่งยืน"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่าเที่ยง

มูลเหตุที่ ๒

๒. อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่าเที่ยง

สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตใจให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับ ๑ บ้าง ๒ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๓ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๔ สังวัฏฏกับและ

LOVE OF WISDOM

วิวัฏฏกัปบ้าง ๕ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๑๐ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็คงมีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมี อายุอย่างนั้นๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้" เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "อตฺตาและโลกเทียง ยัณฺณิน ตังมโนอยู่คุจยอกฺกุเขาคุจเสาระเนียค ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมเล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่ แน่ เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้ง มั่น ความหมั่น ประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี แล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๒ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๓ สังวัฏฏกัป และวิวัฏฏกัปบ้าง ๔ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๕ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๑๐ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็คงมีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมี อายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้" เขาระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่อตฺตาและโลกเทียง ยัณฺณิน ตังมโนอยู่คุจยอกฺกุเขาคุจเสาระเนียค ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมเล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่แน่"

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่าเที่ยง

มูลเหตุที่ ๓

๓. อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถอะไรจึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่าเที่ยง

สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๒๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๓๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๔๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้" เขาระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวิตประจำวัน

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "อิตตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่คงยอคงกุเขาจุจเสา ระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมเล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตติและเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่ แน่ เพราะเหตุอะไร เพราะว่าเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี แล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๒๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๓๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๔๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง

LOVE OF WISDOM

ว่า "ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้" เขาระลึกถึง ชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เพราะการได้บรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่อดีตตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่คฤยอกฏเขา คฤเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมเล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตและเกิด แต่มีสิ่งที่ยั่งยืน"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่าเที่ยง

มูลเหตุที่ ๔

๔. อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่าเที่ยง

สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ เป็นนักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า "อดีตตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่คฤยอกฏเขา คฤเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อม เล่นไป ท่องเที่ยวไป จุตและเกิด แต่มีสิ่งที่ยั่งยืน"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่าเที่ยง

สรุปสัสตวาทะ

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมี วาทะว่าเที่ยง บัญญัติอัตตา และโลกว่าเที่ยง ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วย มูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทิฏฐิเหล่านั้นที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้ว ย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก จึงไม่ ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปาย เครื่องสลักเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้ เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียดย ู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่น ให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

ภาณวารที่ ๑ จบ

เอกัจฉัสสत्ตวาทะ ๔

เห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยงเป็นบางอย่าง

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณ พราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะ ว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่ เที่ยง บัญญัติอัตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่งเมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้พินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศเหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่อาภัสสรพรหมโลก นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้กลับฟื้นขึ้น เมื่อโลกกำลังฟื้นขึ้น วิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้นสัตว์ผู้จุติจากชั้นอาภัสสรพรหมโลกเพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ย่อมเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

เพราะสัตว์ผู้นั้นอยู่ในวิมานแต่ผู้เดียวเป็นเวลานานจึงเกิดเบื่อหน่ายว่า โอหนอ แม้สัตว์เหล่าอื่นพึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง ต่อมา สัตว์เหล่าอื่นจุติจากชั้น อาภัสสรพรหมโลกเพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ย่อมเกิดที่วิมานพรหมเป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์นั้น แม้สัตว์พวกนั้นนึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด เราบันดาลสัตว์เหล่านี้นั้นมา เพราะเหตุไร เพราะว่าเรามีความคิดมาก่อนว่า โอหนอ

LOVE OF WISDOM

แม้สัตว์เหล่าอื่นฟังมาเป็นอย่างนี้บ้าง เรามีความตั้งใจอย่างนี้และสัตว์เหล่านั้นก็ได้มาเป็นอย่างนี้แล้ว

แม้พวกสัตว์ที่เกิดภายหลังก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญนี้เป็นพระพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นต้องแท้ เป็นผู้กุ่มอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้างผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญบันดาลพวกเราขึ้นมา เพราะ เหตุไร เพราะว่าพวกเราได้เห็นพระพรหมองค์นี้เกิดในที่นี้ก่อน ส่วนพวกเราเกิดมา ภายหลัง

ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีอายุยืน ผิวพรรณ งดงามและมีศักดิ์มากกว่า ส่วนผู้เกิดภายหลังมีอายุสั้น ผิวพรรณทรามและมีศักดิ์ น้อยกว่า

มูลเหตุที่ ๑

๕. (๑) ข้อที่สัตว์ผู้จุติ (เคลื่อน) จากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "ท่านผู้เป็นพระพรหมผู้เจริญ เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นต้องแท้ เป็นผู้กุ่มอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญบันดาลพวกเราขึ้นมา ท่านเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว

LOVE OF WISDOM

ส่วนพวกเราที่พระพรหมผู้เจริญนั้นบันดาลขึ้นมากลับเป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน อายุสั้น ต้อง จุติมาเป็นอย่างนี้”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารถนาแล้วจึงมี วาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่า บางอย่าง เที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๒

๖. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารถนาอะไรจึงมีวาทะ ว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอิตตาและโลก ว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่าง ไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย มีเทวดาพวกหนึ่งชื่อว่า ชิตทาปโทสิกะ เทวดาพวกนั้นหมกมุ่นอยู่ใน ความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกิน เวลา ย่อมหลงลืมสติ เพราะหลงลืมสติจึงพากันจุติจากชั้นนั้น

ข้อที่สัตว์ผู้จุติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่าง นี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความ เพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า “พวกเทวดาผู้เจริญ ผู้ไม่ใช่เหล่าชิตทาปโทสิกะย่อมไม่หมกมุ่น อยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเส เฮฮาเกินเวลา ย่อมไม่หลงลืมสติ เพราะไม่หลงลืมสติจึงไม่จุติจากชั้นนั้น เป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวกเราเหล่าชิตทาปโทสิกะมัวแต่

LOVE OF WISDOM

หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาย่อมหลงลืมสติ เพราะหลงลืมสติจึงต้องจุติจากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ไม่ยั่งยืน อายุสั้น ต้องจุติมาเป็นอย่างนี้”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๓

๓. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอดีตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย มีเทวดาพวกหนึ่งชื่อว่ามโนปโทธิกะ เทวดาพวกนั้นมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกันเกิน ควรจึงคิดมุ่นร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุ่นร้ายต่อกันจึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจพากันจุติจาก ชั้นนั้น

ข้อที่สัตว์ผู้จุติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตใจตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า “พวกเทวดาผู้เจริญ ผู้ไม่ใช่เหล่ามโนปโทธิกะ ย่อมไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควรก็ไม่คิดมุ่นร้ายต่อกัน

LOVE OF WISDOM

เมื่อไม่คิดมุงร้ายต่อกันก็ไม่เหนื่อยกายเหนื่อยใจจึงไม่จู้จี้จากชั้นนั้น เป็นผู้ เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวก เราเหล่ามโนปโทลิกะมัว จ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควรจึงคิดมุงร้ายต่อกัน เมื่อคิด มุงร้ายต่อกัน จึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจ พวกกันจู้จี้จากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน ไม่ คงทน อายุสั้น ต้องจู้จี้มาเป็นอย่างนี้"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

มูลเหตุที่ ๔

๔. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมี วาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ เป็นนัก อภิปริชญา แสดงพรรณนาของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า "สิ่ง ที่เรียกว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เรียกว่าอิตตา เป็นของไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน ต้องผันแปร ส่วนสิ่งที่เรียกว่าจิต ใจ วิญญาณ นี้เรียกว่าอิตตา เป็นของเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอิตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง

LOVE OF WISDOM

สรุปเอกัจจสัสตวาทะ

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็ สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บัญญัติอัตตตาและโลกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ด้วยมูลเหตุ ทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุ อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทิฐิเหล่านี้ที่บุคคล ยึดถืออย่างนี้ แล้วย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุ นั้นชัดและยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก จึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลักเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้ เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอน ผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อันตานันติกวาทะ ๔

เห็นว่าโลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลก ไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็ สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น อาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

๕. (๑) ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่คั่งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้คั่งมั่น จึงเข้าใจว่าโลกมีที่สุด

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "โลกนี้มีที่สุด มีสัณฐานกลม เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่คั่งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำ จิตให้คั่งมั่น จึงเข้าใจว่าโลกมีที่สุด เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้อาการที่โลก นีมีที่สุด และมีสัณฐานกลม"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

มูลเหตุที่ ๒

๑๐. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มี ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่อง เผากิเลส ความเพียรที่คั่งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้คั่งมั่น จึงเข้าใจว่าโลกไม่มีที่สุด

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้มีที่สุด มีสัณฐานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว) โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่คั่ง มั่น ความ

LOVE OF WISDOM

หมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจว่า โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้ว่าการที่โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

มูลเหตุที่ ๓

๑๑. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่อง เฉากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจโลกว่า ด้านบนด้านล่างมีที่สุด ด้านขวางไม่มีที่สุด

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า “โลกนี้ทั้งมีที่สุดและไม่มีที่สุด สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้มีที่สุด มีสัณฐานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว) โลกนี้ทั้งมีที่สุด และไม่มีที่สุด เพราะเหตุไร เพราะเราอาศัยความเพียรเครื่องเฉากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น จึงเข้าใจโลกว่า ด้านบนด้านล่างมีที่สุด ด้านขวางไม่มีที่สุด เพราะการบรรลุคุณวิเศษนี้ เราจึงรู้ว่าการที่โลกนี้ทั้งมีที่สุดและ ไม่มีที่สุด”

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว
จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

มูลเหตุที่ ๔

๑๒. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมี
วาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ภิกษุทั้งหลาย
สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นนักตรรกะ เป็นนัก อภิปราย ศึกษแสดงทรรชนะของตน
ตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า “โลกนี้มีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุดก็มีใช่
สมณพราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้มีที่สุด มีสัณฐานกลม เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณ
พราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ไม่มีที่สุด หาที่สุดไม่ได้ ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ แม้สมณ
พราหมณ์ที่กล่าวอย่างนี้ว่า โลกนี้ทั้งมีที่สุดและไม่มีที่สุด ก็เป็นผู้กล่าวเท็จ (ที่จริงแล้ว)
โลกนี้มีที่สุดก็มีใช่ ไม่มีที่สุดก็มีใช่”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว
จึงมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด

สรุปอันทันตักวาหะ

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า โลกมีที่สุด โลก ไม่มีที่สุด บัญญัติ
ว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็ สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุก
จำพวก บัญญัติว่า โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ด้วยมูลเหตุ ทั้ง ๔ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุ
อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้อยู่แล้วว่า มูลเหตุแห่งทิฐิเหล่านี้ที่บุคคล ยึดถืออย่างนี้ แล้วย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก จึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความคับด้วยตนเอง รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลัดเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุกพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้ เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอน ผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อมราวีกเขปวาทะ ๔

ความเห็นหลบเลี่ยง ไม่แน่นอน

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถาม ปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะหลบเลี่ยง ไม่แน่นอน พอถูกถาม ปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนด้วย มูลเหตุ ๔ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

๑๓. (๑) ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล" เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "เราไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล" ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล คำตอบก็จะเป็นเท็จ คำเท็จนั้นจะนำความเดือดร้อนซึ่งจะนำอันตรายมาให้แก่เราได้" ดังนั้น เขาจึงตอบว่า "สิ่งนี้เป็นกุศลก็หามิได้ เป็นอกุศลก็

LOVE OF WISDOM

หามีได้” เพราะกลัวและรังเกียจการกล่าวเท็จ เมื่อ ถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึงกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า “เรามีความเห็นว่าย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

มูลเหตุที่ ๒

๑๘. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล” เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า “เราไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ก็ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฉันทะ (ความพอใจ) รากะ (ความกำหนด) โทสะ (ความขัดเคือง) ภริชชะ (ความขัดใจ) จะพึงมีแก่เราได้ เรื่องนี้จะเป็นเหตุให้เรายึดมั่นอันจะนำความเดือดร้อนซึ่งจะนำอันตรายมาให้แก่เราได้” ดังนั้น เขาจึงตอบว่า “สิ่งนี้เป็นกุศลก็หามีได้ เป็นอกุศลก็หามีได้” เพราะกลัวและรังเกียจการยึดมั่น เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึงกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า “เรามีความเห็นว่าย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่”

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

มูลเหตุที่ ๓

๑๕. (๓) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๓ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล" เขามีความเห็นอย่างนี้ว่า "เราไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล" ถ้าเราไม่รู้ชัดว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็น อกุศล จะพึงตอบว่า สิ่งนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล สมณพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต มีปัญญาลึกซึ้ง ชำนาญการไต่วาทะแม่นยำจขมขันธ์มีอยู่แน่แท้ สมณพราหมณ์ เหล่านั้นจะเที่ยวกล่าวแก้กฎด้วยปัญญา พวกเขาจะชักใช้ได้เลียง สอสวนเราใน เรื่องนี้ เราจะไม่อาจโต้ตอบได้ การโต้ตอบไม่ได้ นั้นจะทำให้เราเดือดร้อนซึ่งจะ นำอันตรายมาให้แก่เราได้" ดังนั้น เขาจึงตอบว่า "สิ่งนี้เป็นกุศลก็หามิได้ เป็นอกุศล ก็หามิได้" เพราะกลัวและรังเกียจการชักถาม เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ จึงกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า "เราไม่เห็นว่ามี ใช้อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มิใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มิใช่"

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๓ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

มูลเหตุที่ ๔

๑๖. (๔) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๔ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรประกอบอะไรจึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน เมื่อถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้เป็นคนเขลาขมง่าย เพราะความเขลาขมง่าย พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอนว่า "ถ้าท่านถามเราอย่างนี้ว่า โลกหน้ามีจริงหรือ หากเรามีความเห็น ว่า โลกหน้ามีจริง ก็จะตอบว่า มีจริง แต่เรามีความเห็น ว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มีใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่ ถ้าท่านถามเรา ว่า โลกหน้าไม่มีหรือ หากเรามีความเห็น ว่า โลกหน้าไม่มี ก็จะตอบว่า ไม่มี ฯลฯ ถ้าท่านถามเราว่า โลกหน้ามีและไม่มีหรือ ฯลฯ โลกหน้าจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิด มีจริงหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ ที่ผูกเกิดมีและไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีจริงหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีและไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคต๒ เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตเกิด อีกและไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่หรือ หากเรามีความเห็น ว่า หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ก็จะตอบว่า หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะ ว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ แต่

LOVE OF WISDOM

เรามีความเห็น ว่า อย่างนี้ก็มิใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มิใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มิใช่ จะว่ามิใช่ไม่ใช่ก็มิใช่”

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๔ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้ว จึงมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน

สรุปอมราวิกเขปวาทะ

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะหลบเลี่ยงไม่แน่นอน พอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง นี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกพอถูกถามปัญหาในประเด็นนั้น ๆ ย่อมกล่าวหลบเลี่ยงไม่แน่นอน ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

อริจสมุปันนวาทะ ๒

เห็นว่าอตฺตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อตฺตาและโลก เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอตฺตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วย มูลเหตุ ๒ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะ ว่า อตฺตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอตฺตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่าง

มูลเหตุที่ ๑

๑๗. (๑) ภัณฑุทั้งหลาย มีทวยเทพซึ่งอัสถุณฐิธัฏฐิ (เคลื่อน) จากชั้นนั้นเพราะเกิดสัณฐาขึ้น ข้อที่สัฏฐิธัฏฐิจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้วออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ตามระลึกถึงความเกิดสัณฐา ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า "อัสถาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย เพราะเหตุไร เพราะเมื่อก่อนเราไม่ได้มีแล้ว บัดนี้ก็ไม่มี จึงน้อมไปเพื่อเป็นผู้สงบ"

ภัณฑุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๑ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะว่า อัสถาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัณฐิธัฏฐิอัสถาและโลก ว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

มูลเหตุที่ ๒

๑๘. (๒) อนึ่ง ในมูลเหตุที่ ๒ สมณพราหมณ์ผู้เจริญอาศัยอะไรปรารภอะไร จึงมีวาทะว่า อัสถาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัณฐิธัฏฐิอัสถาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ภัณฑุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลก นี่เป็นนักตรรกะ เป็นนักอภิปราย แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างนี้ว่า "อัสถาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย"

ภัณฑุทั้งหลาย นี่เป็นมูลเหตุที่ ๒ ซึ่งสมณพราหมณ์พวกหนึ่งอาศัยแล้วปรารภแล้วจึงมีวาทะว่า อัสถาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัณฐิธัฏฐิอัสถาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

LOVE OF WISDOM

สรุปอริจสุมป็นนวาหะ

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า อตฺตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตฺตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุ ๒ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า อตฺตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย บัญญัติอัตฺตาและโลกว่า เกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ด้วยมูลเหตุทั้ง ๒ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อัน เป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตลาคต ถูกต้องตามความเป็นจริง

สรุปพพัตถกัปปิกวาทะ ๑๘

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นกำหนดขันธ (สรวพลิง) ส่วนอดีต มีความเห็นคล้อยตามขันธส่วนอดีต ปรรวณขันธส่วนอดีต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๑๘ อย่างนี้แล ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวก กล่าวยืนยันด้วยมูลเหตุทั้ง ๑๘ อย่างนี้หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๘ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตลาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทฤษฎีเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้ว ย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตลาคตรู้มูลเหตุนี้ชัด และยัง รู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความคับด้วยตนเอง รู้ความ เกิด ความคับ คุณ โทษแห่งเวทนา และอุปายเครื่องสลักเวทนาออกตามความเป็นจริง ตลาคตจึงหลุกพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งฉลาดตรู้งแจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตลาคตถูกต้องตามความเป็นจริง
อปปรนตกบปิกวาทะ ๔๔

ความเห็นกำหนดขันธส่วนอนาคต

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกำหนดขันธ (สรรพสิ่ง) ส่วนอนาคตเห็นคล้อยตามขันธส่วนอนาคต ปรรวณขันธส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรวณอะไรจึงกำหนดขันธส่วนอนาคต เห็นคล้อยตามขันธส่วนอนาคต ปรรวณขันธส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๔๔ อย่าง

สัญญาวาทะ ๑๖

เห็นว่าอัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาทหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรรวณอะไรจึงมีวาทะว่า อัตตาทหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอัตตาทหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่าง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมบัญญัติว่า

๑๙. (๑) อัตตาทที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา

๒๐. (๒) อัตตาทที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา

LOVE OF WISDOM

๒๑. (๓) อตฺตาทังที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๒. (๔) อตฺตาทังที่มีรูปก็มีไม่ใช่ ไม่มีรูปก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๓. (๕) อตฺตาทังที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๔. (๖) อตฺตาทังที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๕. (๗) อตฺตาทังที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๖. (๘) อตฺตาทังที่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ไม่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๗. (๙) อตฺตาทังที่มีสัญญาอย่างเดียวกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๘. (๑๐) อตฺตาทังที่มีสัญญาต่างกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๒๙. (๑๑) อตฺตาทังที่มีสัญญาเล็กน้อย ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๓๐. (๑๒) อตฺตาทังที่มีสัญญาหาประมาณมิได้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๓๑. (๑๓) อตฺตาทังที่มีสุขอย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๓๒. (๑๔) อตฺตาทังที่มีทุกข์อย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๓๓. (๑๕) อตฺตาทังที่มีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา
๓๔. (๑๖) อตฺตาทังที่มีทุกข์ก็มีไม่ใช่ มีสุขก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา

สรุปสัญญาวิภาตะ ๑๖

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาตะว่า อตฺตาทังหลังจากตายแล้วมีสัญญา
บัญญัติอตฺตาทังหลังจากตายแล้วว่ามีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๑๖ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์
เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาตะว่า อตฺตาทังหลังจากตายแล้วมีสัญญา บัญญัติอตฺตาทังหลังจากตายแล้ว

LOVE OF WISDOM

ว่า มีสัญญา ด้วยมูลเหตุทั้ง ๑๖ อย่างนี้ หรือด้วย มูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๖ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

ภาณวารที่ ๒ จบ

อสนฺธิวาทะ ๔

เห็นว่าอตฺตาทหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า อตฺตาทหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอตฺตาทหลังจากตายแล้วว่าไม่มีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาทะว่า อตฺตาทหลังจากตาย แล้วไม่มีสัญญา บัญญัติอตฺตาทหลังจากตายแล้วว่าไม่มีสัญญา ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่าง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมบัญญัติว่า

๓๕. (๑) อตฺตาทที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๓๖. (๒) อตฺตาทที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๓๗. (๓) อตฺตาททั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มี สัญญา
๓๘. (๔) อตฺตาทที่มีรูปก็มีไช้ ไม่มีรูปก็มีไช้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๓๙. (๕) อตฺตาทที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๔๐. (๖) อตฺตาทที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๔๑. (๗) อตฺตาททั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา
๔๒. (๘) อตฺตาทที่มีที่สุดก็มีไช้ ไม่มีที่สุดก็มีไช้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มี

สัญญา

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาตะว่า อตฺตาทฺหลังจากตายแล้วไม่มี สัณฺญา บัณฺณุตติอตฺตาทฺหลังจากตายแล้วว่ามี สัณฺญา คัวยมฺลเหตุ ๔ อย่างนี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจําพวกมีวาตะว่า อตฺตาทฺหลังจากตายแล้วไม่มี สัณฺญา บัณฺณุตติอตฺตาทฺหลังจากตายแล้วว่ามี สัณฺญา คัวยมฺลเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้หรือคัวยมฺลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าววกย่องตลกตลกถูกต้องตามความเป็นจริง

เนวสัณฺญีนาสัณฺญีวาทะ ๔

เห็นว่าอตฺตาทฺหลังจากตายแล้วมีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะว่า อตฺตาทฺหลังจาก ตายแล้วมีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่ บัณฺณุตติอตฺตาทฺหลังจากตายแล้วว่ามีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่ คัวยมฺลเหตุ ๔ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมีวาตะว่า อตฺตาทฺหลังจากตายแล้วมีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญา ก็มิใช่ บัณฺณุตติอตฺตาทฺหลังจากตายแล้วว่ามีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่ คัวยมฺลเหตุ ๔ อย่าง

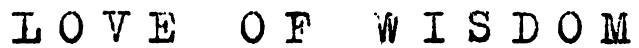
สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมบัณฺณุตติว่า

๔๓. (๑) อตฺตาทฺที่มีรูป ยัถฺยํ หลังจากตายแล้ว มีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่

๔๔. (๒) อตฺตาทฺที่ไม่มีรูป ยัถฺยํ หลังจากตายแล้ว มีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่

๔๕. (๓) อตฺตาทฺทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยัถฺยํ หลังจากตายแล้ว มีสัณฺญาก็มิใช่ ไม่มีสัณฺญาก็มิใช่

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาตะว่า อัตตาหลังจากตาย แล้ว มีสัจญา
กัมมิชเฌ ไม่มีสัจญากัมมิชเฌ บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่า มีสัจญา กัมมิชเฌ ไม่มีสัจญากัมมิชเฌ
ด้วยมูลเหตุ ๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุก จำพวกมีวาตะว่า อัตตา
หลังจากตายแล้วมีสัจญากัมมิชเฌ ไม่มีสัจญากัมมิชเฌ บัญญัติอัตตาหลังจากตายแล้วว่า มีสัจญา
กัมมิชเฌ ไม่มีสัจญากัมมิชเฌ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๔ อย่าง นี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน
๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตตามความเป็นจริง

อุจเนทวาทะ ๗

เห็นว่าหลังจากตายแล้วอัตตาชาคสูญ

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่าหลังจากตายแล้ว อัตตาชาคสูญ บัญญัติความชาคสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง ก็สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไรปรารภอะไรจึงมี วาทะว่า หลังจากตายแล้ว อัตตาชาคสูญ บัญญัติความชาคสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่าง

๕๑. (๑) สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้มีวาทะมีพรรณนอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อัตตานี้มีรูปมาจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิคามารคา หลังจากตายแล้ว อัตตาย่อมชาคสูญพินาศ ไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัตตานี้จึงชาคสูญเค็ดชาค” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความชาคสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

๕๒. (๒) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัตตานี้ไม่ใช่ชาคสูญเค็ดชาคเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตตาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาวจร บริโภคข้าวเป็นอาหาร ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัตตานั้น หลังจากตายแล้วจะชาคสูญพินาศ ไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านี้อัตตาจึงชาคสูญ เค็ดชาค” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความชาคสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

๕๓. (๓) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัตตานี้ไม่ใช่ชาคสูญ

LOVE OF WISDOM

เค็ดชาคเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตร่าอื่นที่เป็นทิพย มีรูป สำเร้งค้วยใจ มีอ้วยะครบถ้วน มีอินทริย์ไม่บกพร่อง ท่านยังมั่วไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้ เราเห็น อัตร่านั้นหลังจากตายแล้วจะชาคสูญพินาศไม่เกิดอื่ก ค้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตร่าจึงชาคสูญเค็ดชาค” สมณพราหมณ์พวกรหนึ่งบัญญัติความชาคสูญ ความ พินาศ และความไม่เกิดอื่กของสัตว์อย่างนี้

๕๔. (๔) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์ คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อัตร่าที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่อัตร่านี้ไม่ใช่ชาคสูญ เค็ดชาคเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตร่าอื่นที่ถึงชั้น อากาสาณัญจายตนะ โดยกำหนดว่า อากาสาหาที่ลุดมิได้ เพราะล่งรูปสัณญา คับปฏิขสัณญา ไม่กำหนดคนานัตตสัณญาโดยประการทั้งปวง ท่านยังมั่วไม่รู้ไม่เห็น แต่ เรารู้เราเห็น อัตร่านั้นหลังจากตายแล้วจะชาคสูญ พินาศไม่เกิดอื่ก ค้วยเหตุเพียงเท่านี้อัตร่าจึงชาคสูญเค็ดชาค” สมณพราหมณ์พวกรหนึ่งบัญญัติ ความชาคสูญ ความ พินาศ และความไม่เกิดอื่กของสัตว์อย่างนี้

๕๕. (๕) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อัตร่าที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อัตร่านี้ไม่ใช่ชาคสูญ เค็ดชาคเพราะเหตุเพียงเท่านี้ ยังมีอัตร่าอื่นที่ถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ โดยกำหนดว่า วิญญาณาหาที่ลุดมิได้ เพราะล่งอากาสาณัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง ท่านยังมั่วไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อัตร่านั้นหลังจากตายแล้วจะชาคสูญพินาศไม่เกิดอื่ก ค้วยเหตุเพียงเท่านี้ อัตร่าจึงชาคสูญเค็ดชาค” สมณพราหมณ์พวกรหนึ่งบัญญัติความชาคสูญ ความพินาศ และความไม่เกิดอื่กของสัตว์อย่างนี้

LOVE OF WISDOM

๕๖. (๖) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อตตะที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อตตะนี้ไม่ใช่ชาตสุญญ์ เกิดชาตเพราะเหตุเพียงเท่านั้น ยังมีอตตะอื่นที่ถึงขั้น อากิญจัญญายตนะ โดยกำหนดว่าไม่มีอะไร เพราะล่วงวิญญูณัญจายตนะได้ โดยประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อตตะนั้นหลังจากตายแล้ว จะชาตสุญญ์พินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น อตตะจึงชาตสุญญ์เกิดชาต” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความชาตสุญญ์ ความพินาศ และความไม่เกิดอีก ของสัตว์อย่างนี้

๕๗. (๗) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อตตะที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อตตะนี้ไม่ใช่ชาตสุญญ์ เกิดชาตเพราะเหตุเพียงเท่านั้น ยังมีอตตะอื่นที่ถึงขั้นเนวสัณญานาสัณญายตนะ โดยกำหนดว่า นั่นละเอียด นั่นประณีต เพราะล่วง อากิญจัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวง ท่านยังไม่รู้ไม่เห็น แต่เรารู้เราเห็น อตตะนั้นหลังจากตายแล้วจะชาตสุญญ์พินาศไม่เกิดอีก ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น อตตะจึงชาตสุญญ์เกิดชาต” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติความชาตสุญญ์ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์อย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาตะว่า หลังจากตายแล้ว อตตะชาตสุญญ์ บัญญัติความชาตสุญญ์ ความพินาศ และความไม่เกิดอีกของสัตว์ด้วยมูลเหตุ ๗ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาตะว่าหลังจาก ตายแล้วอตตะชาตสุญญ์ บัญญัติความชาตสุญญ์ ความพินาศ และความไม่เกิดอีก ของสัตว์ด้วยมูลเหตุทั้ง ๗ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุ

LOVE OF WISDOM

อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่อง
ตถาคตตามความเป็นจริง

ทิฐฐัมมนิพพานวาทะ ๕

เห็นว่ามีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานใน
ปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง ก็สมณ
พราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นอาศัยอะไร ประการอะไรจึงมีวาทะว่า มีสภาพบางอย่างเป็นนิพพาน
ในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็น บรมธรรมของสัตว์ ด้วยมูลเหตุ ๕ อย่าง

๕๘. (๑) สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้มีวาทะมีทรรสนะอย่างนี้ว่า “ท่านผู้
เจริญ เพราะเหตุที่อัตตาคันไอบอิมเพลลิตเพลลิตอยู่ด้วยกามคุณ ๕ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานใน
ปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรม
ธรรมของสัตว์อย่างนี้

๕๙. (๒) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า
“ท่านผู้เจริญ อัตตาที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่อัตตานั้นไม่ใช่จะบรรลุนิพพาน
ในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่า นี้ เพราะเหตุไร เพราะกามไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปรเป็นธรรมดา เพราะกามนั้น ผันแปรไปเป็นอื่น ความโศกเศร้า
ความคร่ำครวญ ความไม่สบายกาย ความไม่ สบายใจ และความคับแค้นใจจึงเกิดขึ้น
เพราะเหตุที่อัตตาคันสังขจจากกามและ อุกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปรุณณานที่มีวิตก วิจารณ์

LOVE OF WISDOM

ปิติและสุขเกิดจากวิเวกอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

๒๐. (๓) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อตตะที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อตตะนี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่านี้ เพราะเหตุไร เพราะปฐมณที่มีวิตกมีวิจารณ์นั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยাবอยู่ เพราะเหตุที่วิตกวิจารณ์สงบไป อตตะนี้จึงบรรลุนิพพานมีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

๒๑. (๔) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อตตะที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อตตะนี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่านี้ เพราะเหตุไร เพราะเหตุที่จิตยังมีปิตินั้นเป็นเหตุให้จิตเบิกบานนั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยাবอยู่ เพราะเหตุที่ปิติจางคลายไป อตตะนี้จึงมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุนิพพานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

๒๒. (๕) สมณะหรือพราหมณ์คนอื่นกล่าวกับสมณะหรือพราหมณ์คนนั้นอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ อตตะที่ท่านพูดถึงนั้นมีจริง เราไม่ปฏิเสธว่าไม่มี แต่ อตตะนี้ไม่ใช่จะบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่านี้ เพราะเหตุไร เพราะเหตุที่จิตยังมีปิตินั้นเป็นเหตุให้จิตเบิกบานนั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยাবอยู่ เพราะเหตุที่ปิติจางคลายไป อตตะนี้จึงมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุนิพพานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

LOVE OF WISDOM

นิพพาน ในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรมได้เพราะเหตุเพียงเท่านี้ เพราะเหตุไร เพราะตถิยานที่จิตยังคำนึงถึงสุขอยู่นั้นบัณฑิตกล่าวว่า ยังหยাবอยู่ เพราะเหตุที่ละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสก่อนดับไปก่อน อรรถาธิบายจึงบรรจุจุดตถิยานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธ์เพราะอุเบกขาอยู่ จึงชื่อว่าบรรลุนิพพานในปัจจุบันอันเป็นบรมธรรม” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของสัตว์อย่างนี้

สรุปทฤษฎีมมนิพพานวาทะ

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีวาทะว่า มีสภาพบางอย่าง เป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์ ด้วย มูลเหตุ ๕ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกมีวาทะว่า มีสภาพ บางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัญญัตินิพพานในปัจจุบันว่าเป็นบรมธรรมของ สัตว์ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๕ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๕ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นกำหนดขันธ (สรรพสิ่ง) ส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามขันธส่วนอนาคต ประารภขันธส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วย มูลเหตุ ๔๔ อย่างนี้แล ก็สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกกำหนดขันธส่วนอนาคต เห็นคล้ายตามขันธส่วนอนาคต ประารภขันธส่วนอนาคต ประกาศวาทะแสดงทฤษฎีต่าง ๆ ด้วย มูลเหตุทั้ง ๔๔ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔๔ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้ ฯลฯ อันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต พวกที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต และพวกที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมี ความเห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประรภขันธ์ทั้งส่วนอดีตและ อนาคต ประกาศวาทะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุ ๖๒ อย่างนี้แล

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกจำพวกที่กำหนดชั้นส่วนอดีต ที่กำหนดชั้นส่วนอนาคต หรือที่กำหนดชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ล้วนมีความ เห็นคล้อยตามชั้นทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประรภขันธ์ทั้งส่วนอดีตและอนาคต ประกาศวาทะแสดงทิวฎีต่าง ๆ ด้วยมูลเหตุทั้ง ๖๒ อย่างนี้ หรือด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๖๒ อย่างนี้ ไม่พ้นไปจากนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้ตถาคตรู้ชัดว่า มูลเหตุแห่งทิวฎีเหล่านี้ที่บุคคลยึดถืออย่างนี้แล้ว ย่อมมีคติและภพหน้าอย่างนั้น ๆ ตถาคตรู้มูลเหตุนั้นชัด และยังรู้ชัดยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีกจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ความดับด้วยตนเอง รู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษแห่งเวทนา และอุปายเครื่องสลักเวทนาออกตามความเป็นจริง ตถาคตจึงหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตามความเป็นจริง

ทิวฎี ๖๒ จบ

LOVE OF WISDOM

แนวความคิดร่วมสมัยพุทธกาลที่สำคัญ/ลัทธิครูทั้ง ๒^๒

ลัทธิของครูบูรณะ กัสสปะ

อภินิหาร = ลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูบูรณะ กัสสปะ ตอบว่า "มหาบพิตร เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำ ตักเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัก เบียดเบียน เอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบาก เอง ใช้ให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก คั้นรณเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำให้คั้นรณ ข่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ตักช่องย่องเบา ปล้น ทำโจรกรรมในบ้านหลังเดียว ดักขุมที่ทางเปลี่ยว เป็นขู้ พุกเทีจ ผู้ทำ(เช่นนั้น) ก็ไม่จัดว่าทำบาป แม้หากบุคคลใช้จักรมีคมดุจมีดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นจุลสถานตากเนื้อ ให้เป็นกองเนื้อเดียว กัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลไปฝัง ขวานแม่น้ำคงคา ข่าเอง ใช้ให้ผู้อื่น ข่า ตักเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัก เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หาก บุคคลไปฝังข้ายแม่น้ำคงคา ให้เอง ใช้ให้ผู้อื่น ให้ บุชาเอง ใช้ให้ผู้อื่นบูชา เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่เกิดจากการให้ทาน จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ไม่มีบุญมาถึงเขา" ลัทธิของครูมักขลิ โคศล

นัตถิกวาทะ = ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย

^๒ ที.ล. (ไทย) ๘/๑๖๕-๑๘๐/๕๕-๕๘.

LOVE OF WISDOM

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูมักขลิ โคศลาค ตอบว่า "มหาบพิตร ความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองเอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์เอง ไม่ใช่เพราะการกระทำของตนและไม่ใช่เพราะการกระทำของ ผู้อื่น ไม่ใช่เพราะการกระทำของ มนุษย์ ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร ไม่มีคาม สามารถของมนุษย์ ไม่มีคามพยายามของ มนุษย์ สัตว์ ปาณะ ภูตะ ชีวะ ทั้งปวงล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร ฉ้น แปรไปตามโชคชะตา ตามสถานภาพทางสังคมและตามลักษณะเฉพาะตน ย่อมส่ายสวและ ทุกข์ในอภิชาคิตทั้ง ๖ อนึ่ง กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรม ๑ กรรมถึง ปฏิพา ๖๒ อันตรกัป ๖๒ อภิชาคิต ๖ บุริสภูมิ ๘ อาชีวก ๔,๕๐๐ ปริพาชก ๔,๕๐๐ นาควาส ๔,๕๐๐ อินทรีย์ ๒,๐๐๐ นรก ๓๐๐ โรชิตาตุ ๓๖ สัตตญีกรรม ๗ อสตัญญีกรรม ๗ นิคคัฏฐีกรรม ๗ เทวคา ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สรร ๗ ตา ไม้ไผ่ ๗ ตาไม้ไผ่ ๗๐๐ เทวใหญ่ ๗ เทวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหากัป ๘,๔๐๐,๐๐๐ เหล่านี้ที่คนพาลและบัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว่า ยไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้เอง ไม่มีความสมหวังในความปรารถนาว่า เราจักอบรมกรรมที่ยังไม่ให้เกิดให้ให้เกิด หรือ สัมผัสกรรมที่ให้ผลแล้วจักทำให้หมดสิ้นไปด้วยศีล พรต ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ ไม่มีสุข ทุกข์ที่ทำให้สิ้นสุดลงได้ (จำนวนเท่านั้นเท่านั้น) เหมือนดวงค้ำยทะนนาน ไม่มีสังสารวัฏที่ทำให้สิ้นสุดไปได้ด้วยอาการอย่างนี้ ไม่มีความเสื่อมและความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นสูงและ เลื่อนลงต่ำ พวกคนพาลและบัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว่า ยไปแล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้เอง เหมือนกลุ่มค้ายที่ถูกขว้างไปย่อมคลี่หมคไปได้เองนั้น"

LOVE OF WISDOM

ลัทธิของครูอริสโตเติล เกสแกมพล

อุจเฉทวาตะ = ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาชาตสูญ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูอริสโตเติล เกสแกมพล ตอบว่า "มหาบพิตร ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงก็ ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิคาไม่มีคุณมารดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผิดขึ้น ก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก มนุษย์คือที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ เมื่อสิ้นชีวิต ธาตุคินไปตามธาตุคิน ธาตุน้ำ ไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรียั้งทั้งหลายย่อม ผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์มีเพียงนอนเป็นที่ ๕ นำศพไป ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนจุสลินกพิราบ การเซ่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถ้าถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า แท้จริง ไร้สาระ เมื่อ สิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิดอีก"

ลัทธิของครูปฤทธี กัจจายนะ

นัตถิกวาตะ = ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูปฤทธี กัจจายนะ ตอบว่า "มหาบพิตร สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บังคับกาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต ยั้งยืน มันคงจุยออกจุยเข้า จุยเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่ผันแปร ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน สภาวะ ๗ กองนั้นคืออะไรบ้าง คือ กองแห่งธาตุคิน กองแห่งธาตุน้ำ กองแห่งธาตุไฟ กองแห่งธาตุลม กองสุข กองทุกข์ กอง

LOVE OF WISDOM

ชีวะ สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต
ยั่งยืน มันคงจุยอศุขเขา จุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่ผันแปร ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่
ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน ในสภาวะ ๗ กองนั้น ไม่มีผู้ฆ่า
ไม่มีผู้ใช้ให้คนอื่นฆ่า ไม่มีผู้ฟัง ไม่มีผู้ใช้ให้คนอื่นฟัง ไม่มีผู้รู้ ไม่มีผู้ทำให้คนอื่นรู้ ใครก็
ตามแม้จะเอาศัสตราคม ตัดศีรษะใคร ก็ไม่เชื่อว่าปลงชีวิตใครได้ เพราะเป็นเพียงศัสตรา
แทรกผ่านไประหว่าง สภาวะ ๗ กองเท่านั้นเอง”

ลัทธิของครูนิครนถ์ นาฏบุตร

อรรถกถาญาณุโยค = ลัทธิที่ถือว่าการทรมานตนเองเป็นการเผากิเลส

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูนิครนถ์ นาฏบุตร ตอบว่า
”มหาบพิตร นิครนถ์ในโลกนี้สำรวจด้วยการสังวร ๔ อย่าง คือ ๑. เว้น น้ำคิบทุกอย่าง
๒. ประกอบกิจที่เว้นจากบาปทุกอย่าง ๓. ล้างบาปทุกอย่าง ๔. รับสัมผัสทุกอย่างโดย
ไม่ให้เกิดบาป นิครนถ์สำรวจด้วยการสังวร ๔ อย่างนี้ ดังนั้นบัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้ถึงที่สุด
แล้ว สำรวมแล้ว ตั้งมั่นแล้ว”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงผลแห่งความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ แต่ครู
นิครนถ์ นาฏบุตร กลับตอบเรื่องความสังวร ๔ อย่าง เปรียบเหมือนเขาถามเรื่องมะม่วง
กลับตอบเรื่องขนุนสำปะลอส หรือเขาถามเรื่องขนุนสำปะลอสกลับตอบเรื่องมะม่วง หม่อมฉัน
จึงคิดว่า คนระดับเราจะรุกรานสมณพราหมณ์ผู้อยู่ใน ราชอาณาจักรได้อย่างไรกัน หม่อม
ฉันจึงไม่ชื่นชมไม่คำหนักคำกล่าวของครูนิครนถ์ นาฏบุตร ถึงไม่ชื่นชมไม่คำหนัก แต่ก็

LOVE OF WISDOM

พอใจ และไม่เปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจออกมา เมื่อไม่ยึดถือ ไม่ใส่ใจคำกล่าวนั้น
ก็ไต่ลุดจากที่นั่งจากไป

ลัทธิของครูสัทธชัย เวลัญฐบุตร

อมราวิกเขปวาทะ = ลัทธิที่หลบเลี่ยงไม่แน่นอน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ ครูสัทธชัย เวลัญฐบุตร ตอบว่า
“ถ้าถามหาพิตรตรัสถามอาตมภาพว่า โลกหน้ามีจริงหรือ หากอาตมภาพมีความเห็นว่ามีจริง
ก็จะทูลตอบว่ามีจริง แต่อาตมภาพมีความเห็น ว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็
มิใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ก็มีใช่ ถ้าถามหาพิตรตรัสถามอาตมภาพว่า โลก
หน้าไม่มีหรือ ฯลฯ โลกหน้ามีและไม่มีหรือ ฯลฯ โลกหน้าจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่
หรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดมีจริงหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดไม่มีหรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดมีและไม่มี
หรือ ฯลฯ สัตว์ที่ผูกเกิดจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรม
ชั่วมีจริงหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี
และไม่มีหรือ ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วจะว่ามีก็มิใช่ จะว่าไม่มีก็มิใช่หรือ ฯลฯ
หลังจากตายแล้ว ตถาคต เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ
หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิด
อีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่หรือ หากอาตมภาพมีความเห็น ว่า หลัง จากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ ก็จะทูลตอบว่า หลังจากตายแล้ว ตถาคต
จะว่าเกิดอีกก็มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่ แต่อาตมภาพมีความเห็น ว่า อย่างนี้ก็มีใช่ อย่าง
นั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช่ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช่ ก็มิใช่”

อภิปรัชญา

On Metaphysics

อภิปราย:

เป็นสาขาปรัชญาแขนงหนึ่งที่ว่าด้วยสิ่งเป็นจริง เช่น โลก (World) จักรวาล (Universe) จิต (Mind) วิญญาณ (Soul) พระเจ้า (God) สารัตถะ (Substance) เจตจำนงเสรี (Free Will) เป็นต้น

ตัวอย่างประเด็นคำถามที่มักพบในปรัชญาสาขานี้ เช่น

อะไรคือความจริงแท้ ?

ปฐมธาตุมีไหม ถ้ามีมันคืออะไร มันเป็นสสาร หรือว่าเป็นจิต ใครคือผู้สร้างเรา สร้างโลก หรือสร้างสรรพสิ่ง

วิญญาณคืออะไร? วิญญาณเป็นอมตะไหม ?

ชีวิตหลังความตายมีไหม?, หรือว่า ชีวิตสิ้นสุดแค่ตาย ?

มนุษย์เป็นอิสระหรือไม่ หรือว่ามนุษย์ถูกกำหนดไว้แล้วด้วยเงื่อนไขบางอย่างที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

LOVE OF WISDOM

ตัวอย่างแนวคิดสำคัญทางอภิปรัชญา

๑. จิตนิยมสัมบูรณ์ (Absolute Idealism) ทรรศนะที่ถือว่า มีสิ่งหนึ่งซึ่งมีสภาพเป็นจิต สิ่งนั้นเป็นสิ่งสัมบูรณ์ ไม่มีขอบเขตจำกัด เป็นที่เกิดและเป็นที่ยาศัยของสิ่งทั้งหลาย ส่วนที่ปรากฏต่อเราว่าเป็นจิตและวัตถุทั้งหลายนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วก็ เป็นเพียงการสำแดงของจิตสัมบูรณ์เท่านั้น
๒. สัมบูรณ์นิยม (Absolutism) ทรรศนะที่ถือว่า มีสิ่งที่มีอยู่เอง เป็นอยู่เอง มีอยู่เป็นอยู่ด้วยตัวเอง เป็นอิสระไม่ขึ้นกับเหตุปัจจัยอื่นใด และเรียกสิ่งนี้ว่า สิ่งสัมบูรณ์
๓. อจักรวาลนิยม (Acosmism) ทรรศนะที่ถือว่า เอกภพ หรือ โลกทางกายภาพ เป็นเพียงมายา มีแต่พระเจ้าเท่านั้นเป็นจริง ตรงกันข้ามกับจักรวาลนิยม (Cosmism) ที่ถือว่า จักรวาลเท่านั้นมีอยู่จริง
๔. วิญญาณนิยม (Animism) ทรรศนะที่ถือว่า วิญญาณ (Soul) มีอยู่จริง ในทางมานุษยวิทยา หมายถึง (ก) ทรรศนะที่ถือว่า มีวิญญาณสิงอยู่ในสิ่งทั้งปวง (ข) ทรรศนะที่ถือว่า มีเจตภูต หรือผีสิงเวทคาอยู่ในธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ในทางอภิปรัชญา หมายถึง ทรรศนะที่ถือว่า ภาวะ (being) หรือสัต (Being) เป็นสิ่งมีชีวิตและมีวิญญาณ
๕. มนุษยนิยม (Humanism) (๑) ทรรศนะที่ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า และมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง โดยอาศัยเหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด (๒) มนุษย

LOVE OF WISDOM

นิยมตามทฤษฎีของกลุ่มศาสนาบางกลุ่มถือว่า มนุษย์จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ก็แต่โดยอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา

๖. สสารนิยม (Hylomorphism) ทฤษฎีที่ว่า สิ่งธรรมชาติทุกสิ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๒ อย่างคือ สสาร (Matter) และรูป (Form)
๗. วัตถุนิยม (Materialism) ทฤษฎีที่ว่า วัตถุหรือสสารเท่านั้นที่เป็นจริงปรากฏการณ์ในรูปอื่นๆ สามารถทอนลงได้ว่า เป็นเพียงปรากฏการณ์ของวัตถุหรือสสาร
๘. เอกเทวนิยม (Monotheism) ทฤษฎีที่ว่า มีพระเจ้า (God) อยู่เพียงองค์เดียวเท่านั้น พระองค์เป็นผู้สร้าง และควบคุมกฎจักรวาล
๙. ธรรมชาตินิยม (Naturalism) แนวความคิดที่ยึดถือธรรมชาติเป็นหลักประกอบด้วยทฤษฎีต่างๆ เช่น (๑) ทฤษฎีที่ว่า ธรรมชาติเท่านั้นคือสิ่งเป็นจริงนิรันดร์ มีพลังกระตุ้นในตัว ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีทุกอย่างในตัวเอง อาศัยตัวเอง ปฏิบัติการได้ด้วยตนเอง และมีเหตุผลในตัวเอง (๒) ทฤษฎีที่ไม่ยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยถือว่า ปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างเป็นไปตามสภาวะความเกี่ยวพันที่มีต่อกันของเหตุการณ์ทางธรรมชาตินั้นๆ เอง เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นกระบวนการธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามกาลเทศะ กล่าวคือ ธรรมชาติมีโครงสร้างของตนเอง และโครงสร้างนั้นเกิดขึ้นได้เอง ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะอำนาจเหนือธรรมชาติ (๓) ทฤษฎีที่มีลักษณะนิยมทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ทฤษฎีที่ว่า ปรากฏการณ์ธรรมชาติสามารถอธิบายได้

LOVE OF WISDOM

อย่างสมเหตุสมผลเพียงพอ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็
โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น (๔) ทรรศนะที่ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่ง
ในธรรมชาติ มิได้มีฐานะพิเศษกว่าสิ่งอื่นๆ เลย พฤติกรรมของมนุษย์ก็คล้ายๆ
กับพฤติกรรมของสัตว์อื่นๆ จะต่างก็ตรงที่มีความซับซ้อนมากกว่าเท่านั้น อิทธิพล
จากสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้พฤติกรรมของมนุษย์ผันแปรไปต่างๆ กันได้ คุณค่า
เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง มิได้อาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นหลัก

๑๐. จิตนิยมจิตวิสัย (Subjective Idealism) ทรรศนะที่ถือว่า สรรพสิ่งมีอยู่
ในจิต โลกเป็นเพียงมโนภาพในจิต ไม่อาจมีอยู่ได้โดยปราศจากจิต หรือ
ปราศจากการรับรู้ของมนุษย์ เช่นทรรศนะของเบร์ลี (Berkeley)

๑๑. ลัทธิสโตอิก (Stoicism) ทรรศนะที่ถือว่า จักรวาลดำเนินไปตามกฎเกณฑ์
ตายตัว หากมนุษย์ใช้เหตุผลก็จะเข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านี้ และจะรู้ว่าตัวเองก็เป็น
ส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ความรู้และความเข้าใจเหล่านี้ จะทำให้จิตใจสงบ
ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ความสงบของจิตใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ไม่เอา
ตัวเองไปผูกพันกับความพึงพอใจที่เกิดจากวัตถุภายนอก อิศรภาพที่แท้จริงคือการ
หลุดพ้นจากการบีบคั้นของโลกภายนอก การข่มใจตนเองเป็นหนทางไปสู่อิสรภาพ
นี้

LOVE OF WISDOM

จุฬาลงกยสูตร^๗

ว่าด้วยพระมาลุงกยบุตร

เหตุแห่งอัปยากตปัญหา ๑๐ ประการ

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตร หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า

“ทิวฏฐิที่พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสตอบ ทรงงด ทรงวางเฉยเหล่านี้ คือ ทิวฏฐิว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่” การที่พระผู้มีพระภาค ไม่ทรงตอบ ทิวฏฐิเหล่านั้นแก่เรา เราไม่ชอบใจ เราไม่พอใจ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอีก จะทูลถามเนื้อความนั้น

^๗ ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๒๒-๑๒๘/๑๓๓-๑๔๑. พระสูตรที่ถือกันว่าเป็นคำที่ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อปัญหาทางอภิปรายอย่างไรก็ตาม พระสูตรนี้ เป็นการตรัสในบริบทมุ่งถึงประโยชน์แรงค่วนที่บุคคลสำหรับบรรพชิตที่มุ่งสละเรือนบวชด้วยศรัทธา เพื่อหวังนำตนออกจากทุกขในวัฏสงสารเป็นสำคัญ จึงไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องไปเสียเวลากับปัญหาข้อถกเถียงเกี่ยวกับโลก หรือจักรวาล

LOVE OF WISDOM

ถ้าพระผู้มีพระภาคจักตรัสตอบเราว่า “โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่” เราก็จักประพาศพิพาทจนจรรยใน พระผู้มีพระภาค
ต่อไป

ถ้าพระผู้มีพระภาค จักไม่ตรัสตอบเราว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด
โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจาก ตาย
แล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและ
ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่” เราก็จักลา
สิกขาไปเป็นคฤหัสถ์”

ครั้นเวลาเย็น ท่านพระมาตุลยกยบุตรออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อข้าพระองค์อยู่ใน ที่สงัด หลีกเร้น
อยู่ ได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า “ทิวฐิที่พระผู้มีพระภาคไม่ ตรัสตอบ ทรงงด ทรงวาง
เฉยเหล่านี้ คือ ทิวฐิว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระ
เป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจาก
ตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่” การที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงตอบทิวฐิ
เหล่านั้นแก่เรา เราไม่ชอบใจ เราไม่พอใจ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอีก จะทูลถาม
เนื้อความนั้น

LOVE OF WISDOM

ถ้าพระผู้มีพระภาคจักตรัสตอบเราว่า "โลกเที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" เราก็จักประพาศพิพรมจรรย์ใน พระผู้มีพระภาค
ต่อไป

ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ตรัสตอบแก่เราว่า "โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมี ที่สุด
โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตาย
แล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและ
ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" เราก็จักลา
ศึกษาไปเป็นคฤหัสถ์

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ "โลกเที่ยง" ขอจงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า
"โลกเที่ยง"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ "โลกไม่เที่ยง" ขอจงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า
"โลกไม่เที่ยง"

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่ "โลกเที่ยง หรือ โลกไม่เที่ยง, เมื่อไม่ทรงรู้
ไม่ทรงเห็น ก็ขอให้ตรัสบอกมาตรง ๆ เถิดว่า "เราไม่รู้ เราไม่เห็น"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ "โลกมีที่สุด" ขอจงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า
"โลกมีที่สุด"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ "โลกไม่มีที่สุด" ขอจงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า
"โลกไม่มีที่สุด"

LOVE OF WISDOM

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่า "โลกมีที่สุด หรือ โลกไม่มีที่สุด" เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอให้ตรัสบอกมาตรง ๆเถิดว่า "เราไม่รู้ เราไม่เห็น"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน" ขอจงตรัสตอบข้า พระองค์เถิดว่า "ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน" ขอจงตรัสตอบ ข้าพระองค์เถิดว่า "ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน"

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่า "ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะ กับ สรีระเป็นคนละอย่างกัน" เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอให้ตรัสบอกมาตรง ๆเถิดว่า "เรา ไม่รู้ เราไม่เห็น"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก" ขอจง ตรัสตอบ ข้าพระองค์เถิดว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก" ขอจงตรัส ตอบข้าพระองค์เถิดว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก"

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจาก ตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก" เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอให้ตรัสบอกมา ตรง ๆเถิดว่า "เราไม่รู้ เราไม่เห็น"

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก" ขอ จงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก"

LOVE OF WISDOM

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" ขอจงตรัสตอบข้าพระองค์เถิดว่า "หลังจากตายแล้วตถาคต จะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่"

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอให้ตรัสบอกมาตรง ๆ เถิดว่า "เราไม่รู้ เราไม่เห็น"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "มาลुकยบุตร เราได้พูดไว้อย่างนั้นกับเธอ หรือว่า "เธอจงมาประพาศิพรหมจรรย์ในเราเถิด เราจักตอบเธอว่า "โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับ สรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคต จะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ บ้างไหม"

ท่านพระมาลुकยบุตรกราบทูลว่า "ไม่ พระพุทธเจ้าข้า"

"ก็หรือว่าเธอได้พูดไว้กับเราอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักตรัสตอบข้าพระองค์ ว่า "โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิตกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ บ้างไหม"

"ไม่ พระพุทธเจ้าข้า"

LOVE OF WISDOM

“มาลากยบุตร ได้ยินว่า เรามิได้พูดไว้กับเธอครั้งนี้ว่า “เธอจงมาประพาศิพรหมจรรย์ในเราเถิด เราจักตอบเธอว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้” ฯลฯ ได้ยินว่า แม้เธอก็มีได้พูด กับเราว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักตรัสตอบข้าพระองค์ว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้”

โมฆบุรุษ เมื่อเป็นอย่างนั้น เธอเป็นใคร จะมาทวงอะไรกับใครเล่า

มาลากยบุตร บุคคลใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบโคที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงตอบเราว่า “โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง ฯลฯ หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่า ไม่เกิดอีกก็มีไซ้” ตรานั้น เราก็จักไม่ประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ขอให้บุคคลนั้นสิ้นชีวิตไปตถาคตก็ไม่ตอบเรื่องนั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องลูกศรที่ อานยาพิษอย่างร้ายแรง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของบุรุษนั้น พึงไปหาแพทย์ ผู้ชำนาญในการผ่าตัดรักษาบุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบโคที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราเลยว่า เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทร ตรานั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป”

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบโคที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราว่า มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ ตรานั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป”

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ทราบโคที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราว่า เป็นคนสูง ต่ำ หรือปานกลาง ตรานั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป”

LOVE OF WISDOM

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราว่า เป็นคนดีว้า คนชั่ว หรือคนสองสี ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราว่า อยู่ในบ้าน นิคม หรือนครชื่อนั้น ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่เขาใช้ยิงเราว่า เป็นชนคมีแล่ง หรือชนคเกาทัณฑ์ ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักสายธนูที่เขายิงเราว่า เป็นสายที่ทำด้วยปอ ไม้ไผ่ เอ็น ป่าน หรือเยื่อไม้ ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักลูกธนูที่เขายิงเราว่า เป็นธนูที่ทำด้วยไม้เกิดเองหรือไม้คัปปลูก ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักทางเกาทัณฑ์ที่เขาใช้ยิงเราว่า เป็นทางที่เสียด้วยชนปีกนกแรง นกตระกูล นกเหยี่ยว นกยูง หรือนกปากห่าง ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

บุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักเกาทัณฑ์ที่เขาใช้ยิงเราว่า เป็นสิ่งที่เขาพันด้วยเอ็นวัว เอ็นควาย เอ็นค่าง หรือเอ็นลิง ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป"

LOVE OF WISDOM

บุรุษผู้ต้องถูกศรนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักลูกธนูที่เขาใช้ยิงเราว่า เป็นลูกศรธรรมดา ลูกศรคม ลูกศรหัวเกาทัณฑ์ ลูกศรหัวโลหะ ลูกศรหัว เขี้ยวสัตว์ หรือลูกศรพิเศษ ทราบนั้นเราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป" ต่อให้บุรุษนั้น ตายไป เขาก็จะไม่รู้เรื่องนั้นเลย ฉันทโค

บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า "ทราบใดที่พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสตอบว่า "โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวิตกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวิต กับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" ทราบนั้น เราก็จักไม่ประพฤติ พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค" ต่อให้บุคคลนั้นตายไป ตถาคตก็ไม่ตอบเรื่องนั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน

มาลุยกยบุตร เมื่อมีความเห็นว่า "โลกเที่ยง" จักได้มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้

เมื่อมีความเห็นว่า "โลกไม่เที่ยง" จักได้มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์กันหรือ ก็หามิได้

แม้เมื่อมีความเห็นว่า "โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง" ชาติ(ความเกิด) ชรา(ความแก่) มรณะ(ความตาย) โสกะ(ความเศร้าโศก) ปริเทวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) ก็ยังคงมีอยู่ตามปกติ เราจึงบัญญัติเฉพาะการกำจัดชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน

LOVE OF WISDOM

เมื่อมีความเห็นว่า "โลกมีที่สุก" จักได้มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์กันหรือ ก็หา
มิได้

เมื่อมีความเห็นว่า "โลกไม่มีที่สุก" จักได้มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์กัน หรือก็
หามิได้

แม้เมื่อมีความเห็นว่า "โลกมีที่สุก หรือโลกไม่มีที่สุก" ชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสก็ยังคงมีอยู่ตามปกติ เราจึงบัญญัติการกำจัด ชาติ ชรา
มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน

เมื่อมีความเห็นว่า "ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน" จักได้มีการอยู่ประพาศ
พรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้

เมื่อมีความเห็นว่า "ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน" จักได้มีการอยู่ประพาศ
พรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้

แม้เมื่อมีความเห็นว่า "ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็น คนละ
อย่างกัน" ชาติ ฯลฯ เราจึงบัญญัติเฉพาะการกำจัด ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน

เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก" จักได้มีการอยู่ประพาศ
พรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้

เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก" จักได้มีการอยู่ประพาศ
พรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้

LOVE OF WISDOM

แม้เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก" ชาติ ฯลฯ เราจึงบัญญัติเฉพาะการกำจัดชาติ ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน

เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก" จักได้มีการอยู่ประพาศิพรหมจรรย์กันหรือก็หาไม่ได้

เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" จักได้มีการอยู่ประพาศิพรหมจรรย์กันหรือก็หาไม่ได้

มาลुकยบุตร แม้เมื่อมีความเห็นว่า "หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" ชาติ ขรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสก็ยังคงมีอยู่ตามปกติ เราจึงบัญญัติเฉพาะการกำจัดชาติ ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน

มาลुकยบุตร เพราะเหตุนั้นแล เธอจงจำปัญหาที่เราไม่ตอบว่า เป็นปัญหาที่เราไม่ตอบ และจงจำปัญหาที่เราตอบว่า เป็นปัญหาที่เราตอบเถิด

ปัญหาอะไรเล่าที่เราไม่ตอบ

คือ ปัญหาว่า "โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่" เราไม่ตอบ

เพราะเหตุไรเราจึงไม่ตอบ

LOVE OF WISDOM

เพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความ
ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อ
นิพพาน เหตุนั้นเราจึงไม่ตอบ

ปัญหาอะไรเล่าที่เราตอบ

คือ ปัญหาว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” เรา
ตอบ

เพราะเหตุไรเราจึงตอบ

เพราะปัญหานั้นมีประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อ
หน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เหตุ
นั้นเราจึงตอบ

มาลुकยบุตร เพราะเหตุนั้นแล เธอจงจำปัญหาที่เราไม่ตอบว่า เป็นปัญหาที่เรา
ไม่ตอบ และจงจำปัญหาที่เราตอบว่า เป็นปัญหาที่เราตอบเถิด”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมาลुकยบุตรมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิต
ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

จุฬามาลูกยสูตร จบ

LOVE OF WISDOM

โลกจินตาสูตร^๔

ว่าด้วยการคิดเรื่องโลก

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วัดพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคชาด้วยตั้งใจว่า จักคิดเรื่องโลก แล้วนั่งคิดเรื่องโลกอยู่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เขาได้เห็นกองทัพ ๔ เหล่าเข้าไปสู่ก้นบึ้งที่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคชาแล้วคิดดังนี้ว่า เราชื่อว่าเป็นคนบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ต่อมา เขาเข้าไปยังเมืองบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็นคนบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก

หมู่มหาชนถามว่า ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าอย่างไร มีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร และอะไรที่ท่านเห็นแล้วแต่ไม่มีในโลก

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะเล่าให้ฟัง ข้าพเจ้าออกจากกรุงราชคฤห์เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคชาด้วยตั้งใจว่า จักคิดเรื่องโลก แล้วนั่งคิดเรื่องโลกอยู่ริมสระ

---

^๔ ส.ม.(ไทย) ๑๘/๑๑๑/๒๒๒ พระสูตรเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงโลกของจินตนาการ หรือโลก

ของความคิด ไม่ว่าจะคิดค้นคว้าหาเหตุผล หรือความคิดในเชิงเหตุผลของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด จึงทรงยกอุปมาเรื่องคนบ้าที่นั่งอยู่ริมสระน้ำแล้วสามารถจินตนาการเห็นความเป็นไปบางอย่าง แม้เรื่องนั้นๆ จะมีอยู่จริงก็ตาม แต่ทรงชนะของพระพุทธศาสนา ก็ถือว่าไม่มีประโยชน์ในการดับทุกข์ พระสูตรนี้สะท้อนมุมมองเช่นเดียวกันกับจุฬาลงกยสูตร

LOVE OF WISDOM

โภกขณิชื่อสุมาลชา ข้าพเจ้าได้เห็นกองทัพ ๔ เหล่าเข้าไปสู่กัณบัวที่ริมสระ
โภกขณิ ชื่อสุมาลชา ข้าพเจ้าเป็นบ่าวอย่างนี้ มีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ และสิ่งนี้ที่ข้าพเจ้าเห็น
แล้วแต่ไม่มีในโลก

บุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นคนบ้าแน่ มีจิตฟุ้งซ่านแน่ และสิ่งนี้ที่ท่านเห็นแล้วแต่ไม่มีใน
โลก

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งนั้นจริงทีเดียว ไม่ใช่ไม่จริง

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน ใน
สงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรพ่ายแพ้ พวกอสูรที่พ่ายแพ้แล้วพากันเข้าสู่บรูหรือสูร
ทางกัณบัวทำจิตของเทวดาทั้งหลายให้งงวอยอยู่

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายอย่าคิดเรื่องโลกว่า โลกเที่ยง หรือ
โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือโลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือ ชีวะกับ
สรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิด
อีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็
มิใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มิใช่

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อ
ความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่
เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

เธอทั้งหลายเมื่อจะคิด พึงคิดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา

LOVE OF WISDOM

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ าลา นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา

โลกจินตาสูตร จบ

LOVE OF WISDOM

ปัจจัยสูตร^๕

ว่าด้วยปัจจัย

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปัจจัยสมุปบาท และปัจจัยสมุปันนธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง พระคำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยสมุปบาท เป็นอย่างไร

คือ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้น ก็ตาม ชาติอื่นนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุชาตุนั้น ครันรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดงบัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงดูเถิด

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี ฯลฯ

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ...

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ...

๕ ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔-๓๖. พระสูตรนี้ สะท้อนธรรมชาติของพุทธปรัชญาที่มองกระบวนการเกี่ยวกับชีวิตเป็นเรื่องของปัจจัยที่อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ถือเป็นท่าทีสำคัญที่สามารถประยุกต์ไปยังเรื่องอื่นๆ ในโลก หรือในจักรวาลทั้งหมด ธรรมชาติเรื่องความเป็นเหตุเป็นปัจจัยอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นนี้ เท่ากับเป็นการตอบคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับความจริงเกี่ยวกับโลก จักรวาล จิต วิญญาณ พระเจ้าว่ามีอยู่ หรือเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างไร

LOVE OF WISDOM

เพราะค้นหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ...

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ค้นหาจึงมี ...

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ...

เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ...

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพายตนะจึงมี ...

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ...

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ...

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ชาตุ
อันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของ
สิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุชาตุนั้น ครั้นรู้ บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ
กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงดูเถิด ภิกษุทั้งหลาย
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

ในกระบวนการนี้ ตถตา (ความเป็นอย่างนั้น) อวิตถตา (ความไม่คลาดเคลื่อน)
อนัญญตตา (ความไม่เป็นอย่างอื่น) อิทัปปัจจยตา (ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้) ดัง
พรรณนามาฉะนี้แล

นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบันธรรม เป็นอย่างไร

คือ ขราและมรณะเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกัน เกิดขึ้น
มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

LOVE OF WISDOM

ชาติเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

ภพเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

อุปาทาน ฯลฯ ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... สังขารทั้งหลาย ...

อวิชชาเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

นี้เรียกว่า ปฏิจสมุปปันนธรรม

เมื่อโคธริยสาวกเห็นปฏิจสมุปบาท และปฏิจสมุปปันนธรรมเหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง เมื่อนั้นอริยสาวกนั้น จักเข้าถึงที่สุดเบื้องต้นว่า ในอดีตเราได้มีแล้วหรือ ในอดีตเราไม่ได้มีหรือหนอ ในอดีตเราได้เป็นอะไรหนอ ในอดีตเราได้เป็นอย่างไรหนอ ในอดีตเราเป็นอะไร จึงได้เกิดเป็นอะไรอีก หรือว่า จักเข้าถึงที่สุดเบื้องปลายว่า ในอนาคต เราจักมีหรือ ในอนาคตเราจักไม่มีหรือ ในอนาคตเราจักเป็นอย่างไรหนอ ในอนาคตเราจักเป็นอะไร จึงจักเกิดเป็นอะไรอีก หรือจักมีความสงสัยใน ปัจจุบันอันเป็นไปในภายใน ณ บัดนี้ว่า เรามีหรือหนอ เราไม่มีหรือหนอ เราเป็นอะไรหนอ เราเป็นอย่างไรหนอ สัตว์นี้มาจากไหนหนอ เขาจักเป็นผู้ไปที่ไหนหนอ ข้อนี้เป็นไปไม่ได้

LOVE OF WISDOM

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอริยสาวกเห็นปฏิจสมุปปาทและปฏิจสมุปปันนธรรม
เหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

ปัจจัยสูตรที่ ๑๐ จบ

LOVE OF WISDOM

อนัตตลักษณะสูตร^๖

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ รูปนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่า “รูปของเราจะเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า “รูปของเราจะเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็น อย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเวทนานี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ เวทนานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในเวทนาว่า “เวทนาของ เราจะเป็น อย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเวทนา เป็นอนัตตา ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในเวทนาว่า “เวทนาของเราจะเป็นอย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย สัญญาเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสัญญานี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ สัญญานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในสัญญาว่า “สัญญาของ เราจะเป็นอย่าง นี้ สัญญาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสัญญา เป็นอนัตตา ฉะนั้น

---

^๖ วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๐-๒๔/๒๓-๓๑. พระสูตรแสดงพระคณะของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับชีวิต นับตั้งแต่ส่วนที่เป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนตกอยู่ในลักษณะเดียวกันคือ ไม่มีสิ่งใดเป็นสาระ หรือแก่นสารที่สามารถมีอยู่ หรือดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง การบอกว่า มี หรือไม่มี จึงถือว่าเป็นคติหลักการ และตกสู่สัสสตทิฏฐิ และอุจเฉททิฏฐิโดยไม่รู้ตัว

LOVE OF WISDOM

สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในสัญญาว่า "สัญญาของเราจะเป็นอย่างนี้ สัญญาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสังขารเหล่านี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ร้ สังขารเหล่านี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในสังขารทั้งหลาย ว่า "สังขารทั้งหลายของเราจะเป็นอย่างนี้ สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น" ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ฉะนั้น สังขารทั้งหลายจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในสังขารทั้งหลายว่า "สังขารทั้งหลายของเราจะเป็นอย่างนี้ สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าวิญญาณนี้จักเป็นอัตตา แล้วไซ้ร้ วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในวิญญาณว่า "วิญญาณ ของเราจะเป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น" ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะ วิญญาณเป็นอนัตตา ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ใน วิญญาณว่า "วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง"

ภิกษุปัญจวัคคีย์ทูลว่า "ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า"

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข

เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า

LOVE OF WISDOM

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า
นั้นของเรา เราเป็นมัน นั่นเป็นอิตตาของเรา

ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข

เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า
นั้นของเรา เราเป็นมัน นั่นเป็นอิตตาของเรา

ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข

เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็น สิ่งนั้นว่า
นั้นของเรา เราเป็นมัน นั่นเป็นอิตตาของเรา

ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

สังขารทั้งหลายเที่ยงหรือไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า

LOVE OF WISDOM

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข
เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็น สิ่งนั้นว่า
นั้นของเรา เราเป็นมัน มันเป็นอิตตาของเรา
ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า
วิญญูณเที่ยงหรือไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข
เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็น สิ่งนั้นว่า
นั้นของเรา เราเป็นมัน มันเป็นอิตตาของเรา
ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น รูปอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็น
อดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ ประณีต ไกล
หรือใกล้ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า มัน
ไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อิตตาของเรา
เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก
หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็น ด้วย

LOVE OF WISDOM

ปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อนาคต
ของเรา

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก
หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือไถ่ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อนาคตของเรา

สังขารทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือไถ่ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็น
ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อนาคต
ของเรา

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก
หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือไถ่ ทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อนาคตของ
เรา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อม
เบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขารทั้งหลาย
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิต
ย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณว่า หลุดพ้นแล้ว อริยสาวกย่อมรู้ชัดว่า ชาติ
สิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควร ทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนตถลักษณะสูตรนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็มีใจยินดีชื่นชม
ภานิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเวทยากรณีนี้อยู่ จิตของ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็
หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น
ครั้งนั้น มีพระอรหันต์ในโลก ๒ รูป

LOVE OF WISDOM

โพธิราชกุมารสูตร^๓

ว่าด้วยโพธิราชกุมาร

ข้าพเจ้าได้คัดลอกมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เภสกพาวัน สถานที่ให้อภัยหมู่เนื้อ เขตกรุงสุภุมาริระ แคว้นภคคะ สมัยนั้นแล ปราสาทชื่อโกกนุทของพระราชกุมารพระนามว่า โพธิ สร้างเสร็จแล้วใหม่ ๆ สมณะ พราหมณ์ หรือมนุษย์คนใดคนหนึ่งยังไม่ได้เข้าไปอยู่อาศัย ต่อมา โพธิราชกุมารรับสั่งเรียกมาณพวีสัญชิกาบุตรมา ตรัสว่า

“มาเถิด สัญชิกาบุตรเพื่อนรัก ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ตามคำของเราว่า

---

^๓ ม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๒๔-๓๔๖/๓๕๒-๔๒๐. พระสูตรนี้สะท้อนหลักการหลายประการ เฉพาะอย่างยิ่งจิตวิญญาณของความกระหายใคร่รู้ของพระพุทธเจ้าในการออกแสวงหาความจริงเกี่ยวกับชีวิต จิตวิญญาณดังกล่าวคือว่าเป็นจิตวิญญาณแบบนักปรัชญาทั้งหลายในโลก ที่รักในความรู้ (love of wisdom) และก็ชวนชวนแสวงหาความรู้ด้วยเรี่ยวแรงของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของปรัชญาแบบมนุษยนิยม ในพระสูตรนี้ยังสะท้อนหลักการของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับทรรศนะเรื่องความสุข เฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่ว่า “บุคคลจะไม่ประสบความสุขด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสุขด้วยความทุกข์เท่านั้น” แต่ประสบการณ์จากการบำเพ็ญอุตถกิลมัตถานุโยค ทำให้ทรงเห็นว่า ทรรศนะดังกล่าวไม่ถูกต้อง นี่เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่ทางสายกลาง

LOVE OF WISDOM

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพรธราชกุมาร ขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ" และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์โปรดรับนิมนต์ฉัน ภัตตาหารของโพรธราชกุมารในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด"

มาณพสัณเฑาะฏฐิการุทรวรณสวณพระคำรัสแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่ สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

"ข้าแต่พระ โคตมผู้เจริญ โพรธราชกุมารขอกราบพระยุคลบาทของพระโคตม ผู้เจริญ ด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ และกราบทูลอย่างนี้ว่า "ขอพระโคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทรงรับนิมนต์ฉันภัตตาหารของโพรธราชกุมารในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด"

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยคุณนิภาพ เวลานั้น มาณพสัณเฑาะฏฐิการุทรวรณอากาที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากที่นั่งเข้าไปเฝ้าโพรธราชกุมาร ถึงที่ประทับแล้วกราบทูลว่า

"ข้าพระองค์ได้กราบทูลพระ โคตมผู้เจริญพระองค์นั้นตามรับสั่งของพระองค์ว่า "ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ โพรธราชกุมารขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระสุภาพ ความมีพระโรคพาชน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ" และกราบทูลอย่างนี้ว่า "ขอพระโคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทรงรับนิมนต์

LOVE OF WISDOM

ฉันภัตตาหารของโพธิราชกุมาร ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด” และพระสมณ โคดมทรงรับนิมนต์แล้ว พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าไม่ทรงเหยียบผ้าขาว

ครั้งนั้น เมื่อล่วงราตรีนั้นไป โพธิราชกุมารรับสั่งให้จัดเตรียมของ เคี้ยวของฉัน อันประณีตไว้ในพระนิเวศน์ของพระองค์ และรับสั่งให้บุลาคโกกนุพราสาท ด้วยผ้าขาวถึง บันไดชั้นล่างสุด รับสั่งเรียกมานพสัญญาบุตรมาตรัสว่า

“มาเถิด สัญญาบุตรเพื่อนรัก ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้ว กราบทูลภักตูกาลว่า “ได้เวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว”

มานพสัญญาบุตรทูลรับสนองพระคำรัสแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลภักตูกาลว่า “ได้เวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว”

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยัง พระราชนิเวศน์ของโพธิราชกุมาร ขณะนั้น โพธิราชกุมารทรงยืนคอย รับเสด็จพระผู้มีพระ ภาคอยู่ที่นอกซุ้มประตู ได้ทรงเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมา แต่ไกล จึงเสด็จออกไป ต้อนรับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วเสด็จนำหน้าเข้าไปจนถึงโกกนุพราสาท ครั้นถึง บันไดชั้นล่างสุด พระผู้มีพระภาคทรงหยุด โพธิราชกุมาร จึงกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ขอพระ สุกตทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ข้านี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่ หม่อมฉันตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าข้า”

เมื่อโพธิราชกุมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงนั่ง

LOVE OF WISDOM

แม้ครั้งที่ ๒ โปธิราชกุมารก็กราบทูลว่า "ขอพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ขอพระสุคตทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ข้านี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าข้า"

เมื่อโปธิราชกุมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงนั่ง

แม้ครั้งที่ ๓ โปธิราชกุมารก็กราบทูลว่า "ขอพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ขอพระสุคตทรงเหยียบผ้าขาวเสด็จเข้าไปเถิด ข้านี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าข้า"

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขำเลื่อมดูท่านพระอานนท์ จากนั้น ท่านพระอานนท์ได้ทูลตอบโปธิราชกุมารว่า "พระราชาขุมารจงเก็บผ้าขาวเสียเถิด พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบผ้าขาว พระตถาคตทรงเห็นแก่ประชุมชนผู้เกิดใน ภายหลัง"

โปธิราชกุมารรับสั่งให้เก็บผ้าขาวแล้วรับสั่งให้ปุณาสนะที่โกกนุทปราสาทชั้นบน ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จขึ้นโกกนุทปราสาท แล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ที่บุลาควัว แล้วพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปธิราชกุมารทรงอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข ถวายของเคี้ยวของดั้นอันประณีตจนอ้อมหน้าด้วยพระองค์เอง ทรงทราบว่าพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จจะพระหัตถ์จากบาตรแล้ว จึงเลือกประทับนั่งอาสนะที่สมควร ที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า แล้วได้กราบทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเห็นอย่างนี้ว่า "บุคคลจะไม่ประสบความสุขด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสุขด้วยความทุกข์เท่านั้น"

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ราชกุมาร ก่อนการตรัสรู้ แม้อาตมภาพ ยังเป็น โภชิษฐ์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า "บุคคลจะไม่ประสบความสุข ด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสุขได้ด้วยความสุขเท่านั้น" ในกาลต่อมา อาตมภาพ ยังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์องค้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่ จึงโกณณและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์ ออกจากวังบวชเป็น บรรพชิต เมื่อบวชแล้วก็แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือ ความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอาฬารดาบส กาลามโคตร แล้วกล่าวว่า "ท่านกาลามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพาศพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้"

เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้ อาฬารดาบส กาลามโคตรจึงกล่าวกับอาตมภาพว่า "เชิญท่านอยู่ก่อน ธรรมนี้ก็เช่นเดียวกับธรรมที่วิญญูชนจะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ตามแบบอาจารย์ของตน เข้าถึงอยู่ได้ในเวลาไม่นาน" จากนั้น ไม่นาน อาตมภาพก็เรียนรู้ธรรมนั้นได้อย่างรวดเร็ว ชั่วขณะปิดปากจบเจรจาปราศรัย เท่านั้น ก็กล่าวญาณวาตะและเถรวาตะได้ ทั้งอาตมภาพและผู้อื่นก็ทราบชัดว่า "เรารู้ เราเห็น" อาตมภาพจึงคิดว่า "อาฬารดาบส กาลามโคตรประกาศธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงความเชื่ออย่างเดียวว่า "เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ก็หามิได้ แต่อาฬารดาบส กาลามโคตร ยังรู้ ยังเห็นธรรมนี้ด้วยอย่างแน่นอน"

LOVE OF WISDOM

จากนั้น อาตมภาพจึงเข้าไปหาอาพารคาส กาลามโคตรแล้วถามว่า “ท่าน กาลามะ ท่านประกาศธรรมนี้ว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” ด้วยเหตุเพียงเท่าไร”

เมื่ออาตมภาพถามอย่างนี้ อาพารคาส กาลามโคตรจึงประกาศอาภิญญายตนสมวัตติแก่อาตมภาพ อาตมภาพจึงคิดว่า “มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่มีศรัทธา แม้เราก็มีศรัทธา ... มีวิริยะ ... มีสติ ... มีสมาธิ ... มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่มีปัญญา แม้เราก็มีปัญญา ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญเพียรเพื่อให้แจ้งธรรมที่อาพารคาส กาลามโคตรประกาศว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” จากนั้นไม่นาน อาตมภาพก็ทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่

จากนั้น อาตมภาพจึงเข้าไปหาอาพารคาส กาลามโคตรแล้วถามว่า “ท่าน กาลามะ ท่านประกาศว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” ด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือ”

อาพารคาส กาลามโคตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เราประกาศว่า “ข้าพเจ้า ทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล”

(อาตมภาพจึงกล่าวว่า) “ท่านกาลามะ แม้ข้าพเจ้าก็ทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” ด้วยเหตุเพียงเท่านี้”

(อาพารคาส กาลามโคตรกล่าวว่า) “ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าได้คิแล้วที่ได้พบเพื่อนพรหมจรรย์เช่นท่าน เพราะข้าพเจ้าประกาศว่า “ข้าพเจ้า

LOVE OF WISDOM

ทำให้แจ้งธรรม โคด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านก็ทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านทำให้แจ้งธรรมโค ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็ประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ข้าพเจ้าทราบธรรมโค ท่านก็ทราบธรรมนั้น ท่านทราบธรรมโค ข้าพเจ้าก็ทราบ ธรรมนั้น เป็นอันว่าข้าพเจ้าเป็นเช่นโค ท่านก็เช่นนั้น ท่านเป็นเช่นโค ข้าพเจ้า ก็เป็นเช่นนั้น มาเถิด บัดนี้ เราทั้งสองจะอยู่ร่วมกันบริหารคณะนี้"

ราชกุมาร อาพารคาบส กาลาม โคตรทั้งที่เป็นอาจารย์ของอาตมภาพ ก็ยกย่องอาตมภาพผู้เป็นศิษย์ให้เสมอกับตน และบูชาอาตมภาพด้วยการบูชาอย่างดี ด้วยประการอย่างนี้ แต่อาตมภาพคิดว่า "ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เป็นไป เพียงเพื่อเข้าถึงอากิญจัญญายตนสมาบัติเท่านั้น" อาตมภาพไม่พอใจ เมื่อหน่ายธรรมนั้น จึงลาจากไป

ราชกุมาร อาตมภาพนั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ คือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอุทกคาบส รามบุตรแล้วกล่าวว่า "ท่านรามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้"

เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้ อุทกคาบส รามบุตรจึงกล่าวกับอาตมภาพว่า "เชิญท่านอยู่ก่อน ธรรมนี้ก็เช่นเดียวกับธรรมที่วิญญูชนจะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองตามแบบอาจารย์ของท่านเข้าถึงอยู่ได้ในเวลาไม่นาน" จากนั้นไม่นาน อาตมภาพก็เรียนรู้ธรรมนั้นได้อย่างรวดเร็ว ชั่วขณะปิดปากจบเจรจาปราศรัยเท่านั้น ก็กล่าวญาณวาทะและเถรวาทะได้ ทั้งอาตมภาพและผู้อื่นก็ทราบชัดว่า "เรารู้ เราเห็น" อาตมภาพจึงคิดว่า "อุทก

LOVE OF WISDOM

คาบส รามบุตรประกาศธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงความเชื่ออย่างเดียวว่า "เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ก็หามิได้ แต่ อุทกคาบส รามบุตรยังรู้ยังเห็นธรรมนี้ด้วยอย่างแน่นอน"

จากนั้น อาตมภาพจึงเข้าไปหาอุทกคาบส รามบุตรแล้วถามว่า "ท่านรามา ท่านประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วยเหตุเพียงเท่าไร"

เมื่ออาตมภาพถามอย่างนี้ อุทกคาบส รามบุตรจึงประกาศแนวสัจญาณาสัจญาณตนสมาบัติแก่อาตมภาพ อาตมภาพจึงคิดว่า "มิใช่แต่อุทกคาบส รามบุตร เท่านั้นที่มีศรัทธา แม้เราก็มีศรัทธา ... มีวิริยะ ... มีสติ ... มีสมาธิ ... มิใช่แต่ อุทกคาบส รามบุตร เท่านั้นที่มีปัญญา แม้เราก็มีปัญญา ทางที่ดี เราควรเริ่มบำเพ็ญเพียรเพื่อทำให้แจ้งธรรมที่อุทกคาบส รามบุตรประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" จากนั้นไม่นาน อาตมภาพก็ได้ทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่

จากนั้น อาตมภาพจึงเข้าไปหาอุทกคาบส รามบุตรแล้วถามว่า "ท่านรามา ท่านประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือ"

อุทกคาบส รามบุตรตอบว่า "ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล"

(อาตมภาพจึงกล่าวว่า) "แม้ข้าพเจ้าก็ทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วยเหตุเพียงเท่านี้"

LOVE OF WISDOM

(อุทกคาส รามบุตรกล่าวว่า) “ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าได้ดีแล้วที่ได้พบเพื่อนพรหมจารีเช่นท่าน เพราะ(ข้าพเจ้า) รามะประกาศว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมใดด้วยปัญญอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านก็ทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านทำให้แจ้งธรรมใดด้วยปัญญอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ รามะก็ประกาศว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” รามะทราบ ธรรมใด ท่านก็ทราบธรรมนั้น ท่านทราบธรรมใด รามะก็ทราบธรรมนั้น เป็นอันว่ารามะเป็นเช่นใจ ท่านก็เป็นเช่นนั้น ท่านเป็นเช่นใจ รามะก็เป็นเช่นนั้น มาเถิด บัดนี้ ท่านจงบริหารคณะนี้”

ราชกุมาร อุทกคาส รามบุตรทั้งที่เป็นเพื่อนพรหมจารีของอาตมภาพ ก็ยังยกย่องอาตมภาพไว้ในฐานะอาจารย์ และบูชาอาตมภาพด้วยการบูชาอย่างดี ด้วยประการอย่างนี้ แต่อาตมภาพคิดว่า “ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลาย กำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เป็นไปเพียง เพื่อเข้าถึงนิวาสัญญานาสัญญาคนสมามติเท่านั้น” อาตมภาพไม่พอใจ เบื่อหน่าย ธรรมนั้น จึงลาจากไป

ราชกุมาร อาตมภาพนั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ คือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ ได้ไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้เห็นภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ อาตมภาพจึงคิดว่า “ภูมิประเทศเป็นที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้

LOVE OF WISDOM

ปรารถนาจะบำเพ็ญเพียร” อาตมภาพจึงนั่ง ณ ที่นั้นด้วยคิดว่า “ที่นี่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร”

ราชกุมาร ครั้งนั้น อุปมา ๓ ข้อ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งอาตมภาพยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ได้ปรากฏแก่อาตมภาพ คือ

๑. เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่แช่อยู่ในน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟ ด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น”

ราชกุมาร พระองค์เข้าพระทัยความซื่อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นนำไม้สดที่มียางซึ่งแช่อยู่ในน้ำมาทำไม้สีไฟแล้วสีให้เป็นไฟเกิดความร้อนขึ้นได้ไหม”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ซื่อนั้นเพราะเหตุไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะไม้สดนั้นมียาง ทั้งยังแช่อยู่ในน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเห็นคเหิน้อยล้ามากเปล่า”

“ราชกุมาร อย่างนั้นเหมือนกัน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตยังไม่หลีกออกจากกาม ยังมีความพอใจ ความรักใคร่ ความหลง ความกระหาย และความกระวนกระวายในกามทั้งหลาย ยังมีได้ละและมิได้ระงับอย่างเบ็ดเสร็จในภายใน สมณะหรือพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นแม้สวายทุกขเวทนา ที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น และการตรัสรู้อันยอดเยี่ยม แม้ไม่ได้สวายทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น และการ ตรัสรู้อันยอดเยี่ยม

LOVE OF WISDOM

นี้เป็นอุปมาข้อที่ ๑ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งอาตมภาพยังไม่เคยได้ยิน มาก่อน ได้ปรากฏแก่เรา

๒. เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่วางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้ นั้น มาทำไม้สีไฟ ด้วยหวังว่า "เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น"

ราชกุมาร พระองค์เข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นนำไม้สดที่มียางซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ มาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วสีให้เป็นไฟให้เกิดความร้อนขึ้นได้ไหม"

"ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ข้อนั้นเพราะเหตุไร"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะไม้ยังสดและมียาง แม้จะวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเห็นคเหินเฉือนลำบากเปล่า"

"ราชกุมาร อย่างนั้นเหมือนกัน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้มีกายและจิตที่ลือกออกจากกามแล้ว แต่ยังมีความพอใจ ความรักใคร่ ความหลง ความกระหาย และความกระวนกระวายในกามทั้งหลาย ยังมีได้ละและมิได้ละอย่างเบ็ดเสร็จในภายใน สมณะหรือพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้นแม้ส่ายทุกขเวทนา ที่กล้าแข็ง หยาบ เฝ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้น เพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น และการตรัสรู้อันยอดเยี่ยม แม้ไม่ได้ส่ายทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เฝ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น และการ ตรัสรู้อันยอดเยี่ยม

นี้เป็นอุปมาข้อที่ ๒ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งอาตมภาพยังไม่เคยได้ยิน มาก่อน ได้ปรากฏแก่อาตมภาพ

LOVE OF WISDOM

๓. เปรียบเหมือนไม้ที่แห้งสนิทซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำมาทำเป็นไม้สีไฟด้วยหวังว่า "เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น"

ราชกุมาร พระองค์เข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นนำไม้ที่แห้งสนิทซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำมาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วสีให้เป็นไฟเกิดความร้อนขึ้นได้ไหม"

"ได้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ข้อนั้นเพราะเหตุไร"

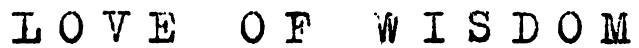
"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะไม้แห้งสนิท ทั้งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ"

"ราชกุมาร อย่างนั้นเหมือนกัน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งมีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว ทั้งละและระงับความพอใจ ความรักใคร่ ความหลง ความกระหาย และความกระวนกระวายในกามทั้งหลายได้อย่างเบ็ดเสร็จในภายในแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น แม้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เฝ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ควรแก่การรู้ การเห็น และการตรัสรู้อัน ยอดเยี่ยม แม้ไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เฝ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะ ความเพียร ก็เป็นผู้ควรแก่การรู้ การเห็น และการตรัสรู้อันยอดเยี่ยม"

นี่เป็นอุปมาข้อที่ ๓ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งอาตมภาพยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ได้ปรากฏแก่อาตมภาพ

ราชกุมาร นี่คืออุปมา ๓ ข้ออันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งอาตมภาพยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ได้ปรากฏแก่อาตมภาพ

LOVE OF WISDOM

อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญทานอันไม่มีลมปราณเกิด" อาตมภาพก็กลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทาง ช่องหู ลมอันแรงกล้าก็เสียดแทงศีรษะ คนที่แข็งแรงใช้หลักที่แหลมคมแทงศีรษะ แม้ฉันทิ เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูก และทางช่องหู ลมอันแรงกล้าก็เสียดแทงศีรษะ ฉันทิฉันเหมือนกัน

อาตมภาพปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่พัวพันเพื่อน แต่เมื่ออาตมภาพถูกความเพียรที่ทนได้ยากนั้นเสียดแทงอยู่ กายของอาตมภาพก็กระวน-กระวาย ไม่สงบระงับ

อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญทานอันไม่มีลมปราณเกิด" อาตมภาพก็กลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทาง ช่องหู ก็มีทุกขเวทนาในศีรษะอย่างแรงกล้า คนที่แข็งแรงใช้เชือกหนังที่เหนียว ขันศีรษะ แม้ฉันทิ เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็มีทุกขเวทนาในศีรษะอย่างแรงกล้า ฉันทิฉันเหมือนกัน

อาตมภาพปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่พัวพันเพื่อน แต่เมื่ออาตมภาพถูกความเพียรที่ทนได้ยากนั้นเสียดแทงอยู่ กายของอาตมภาพก็กระวน-กระวาย ไม่สงบระงับ

LOVE OF WISDOM

อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญทานอันไม่มีลมปราณเกิด" อาตมภาพก็กลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทาง ช่องหู ลมอันแรงกล้าก็บาคในช่องท้อง คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโคผู้ชำนาญ ใช้มีดแลเนื้อที่คมกรีดท้อง แม้นินโค เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็มีลมอันแรงกล้าบาคในช่องท้อง ฉะนั้นเหมือนกัน

อาตมภาพปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่พัวพันเพื่อน แต่เมื่ออาตมภาพถูกความเพียรที่ทนได้ยากนั้นเสียดแทงอยู่ ภายของอาตมภาพก็กระวน-กระวาย ไม่สงบระงับ

อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญทานอันไม่มีลมปราณเกิด" อาตมภาพก็กลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทาง ช่องหู ก็มีความกระวนกระวายในร่างกายอย่างแรงกล้า คนที่แข็งแรง ๒ คนจับแขนคนที่อ่อนแอกว่า คนละข้างอย่างให้ร้อนบนหลุมถ่านเพลิง แม้นินโค เมื่ออาตมภาพกลั้นลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็มีความกระวนกระวายในร่างกายอย่างแรงกล้า ฉะนั้นเหมือนกัน

อาตมภาพปรารถนาความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่พัวพันเพื่อน แต่เมื่ออาตมภาพถูกความเพียรที่ทนได้ยากนั้นเสียดแทงอยู่ ภายของอาตมภาพก็กระวน-กระวาย ไม่สงบระงับ

LOVE OF WISDOM

เทวดาทั้งหลายเห็นอาตมภาพแล้วก็พากันกล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณโคตม
สิ้นพระชนม์แล้ว" บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณโคตมยังมิได้สิ้นพระชนม์ แต่กำลังจะ
สิ้นพระชนม์" บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณโคตมยังไม่สิ้นพระชนม์ ทั้งจะไม่
สิ้นพระชนม์ พระสมณโคตมจะเป็นพระอรหันต์ การอยู่เช่นนั้น เป็นวิหิงคารมของท่านผู้
เป็นพระอรหันต์"

ราชกุมาร อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรปฏิบัติด้วยการอดอาหาร
ทุกอย่าง" ขณะนั้น เทวดาทั้งหลายเข้ามาหาอาตมภาพแล้ว กล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้วิรูทุกซ์
ท่านอย่าได้ปฏิบัติด้วยการอดอาหารทุกอย่าง ถ้าท่านจักปฏิบัติด้วยการอดอาหารทุกอย่าง
ข้าพเจ้าทั้งหลายจะแทรกโอชาอันเป็นทิพย์เข้าทางขุมขนของท่าน ท่านจะได้ยังอักษภาพให้
เป็นไปด้วยโอชานั้น" อาตมภาพจึงมีความดำริว่า "เราปญฺญูว่า จะต้องอดอาหารทุก
อย่าง แต่เทวดาเหล่านี้จะแทรกโอชาอันเป็นทิพย์เข้าทางขุมขนของเรา เราจะได้ยังอักษภาพให้
เป็นไปด้วยโอชานั้น การปญฺญูนั้นก็จะพึงเป็นมุสาแก่เรา" อาตมภาพจึงกล่าวห้ามเทวดา
เหล่านั้นว่า "อย่าเลย"

อาตมภาพมีความดำริว่า "ทางที่ดี เราควรกินอาหารให้น้อยลง ๆ เพียง ครั้งละ
๑ พายมือบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วเขียวบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วพูบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่ว
ค้ำบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดบัวบ้าง" อาตมภาพจึงฉันอาหารน้อยลง ๆ เพียงครั้งละ ๑ พาย
มือบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วเขียวบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วพูบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วค้ำบ้าง
เเท่าเยื่อในเมล็ดบัวบ้าง เมื่ออาตมภาพฉันอาหารน้อยลง ๆ เพียงครั้งละ ๑ พายมือบ้าง
เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วเขียวบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วพูบ้าง เเท่าเยื่อในเมล็ดถั่วค้ำบ้าง เเท่าเยื่อ

LOVE OF WISDOM

ในเมื่อกับบ้าง ภายจึงชอบดมมาก อวัยวะน้อยใหญ่ ของอาตมภาพจึงเป็นเหมือนเถาวัลย์ ที่มีข้อมากหรือเถาวัลย์ที่มีข้อดำ เนื้อสะโพก ก็ลื่นเหมือนกับเท้าอูฐ กระจกสันหลังก็ผูกเป็น หนามเหมือนเถาวัลย์ ซึ่งโครงทั้ง ๒ ข้าง ขึ้นสะพรั่ง เหมือนกลอนศาลาเก่า ดวงตาทั้ง ๒ ก็ลึกลงไปในเบ้าตา เหมือน ดวงดาวปรากฏอยู่ในบ่อน้ำลึก หน้บนศีรษะก็เหี่ยวหด เหมือนลูกน้ำเต้าที่เขาคัดมาขณะยังดิบต้องลมและแดดเข้าก็เหี่ยวหดไป เพราะเป็นผู้มีอาหาร น้อยนั้น อาตมภาพ คิดว่า "จะลุ่มพื่นท้อง" ก็จับถึงกระดูกสันหลัง คิดว่า "จะลุ่มกระดูกสัน หลัง" ก็จับถึงพื่นท้อง เพราะพื่นท้องของอาตมภาพแนบติดจนถึงกระดูกสันหลัง อาตมภาพ คิดว่า "จะถ่ายอุจจาระหรือถ่ายปัสสาวะ" ก็ชวนเซล้มลง ณ ที่นั้น เมื่อจะให้กายสบาย บ้าง จึงใช้ฝ่ามือลูบตัว ขนทั้งหลายที่มีรากแน่นก็หลุดร่วงจากกาย เพราะเป็นผู้มีอาหารน้อย มนุษย์ทั้งหลายเห็นอาตมภาพแล้ว ก็กล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณ โคดมคำไป" บางพวก ก็ กล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณ โคดมไม่คำเพียงแต่ล้าไป" บางพวกก็กล่าวอย่างนี้ว่า "ไม่คำ ไม่ล้า เพียงแต่พร้อยไป" เรามีผิวพรรณบริสุทธิ์ เปล่งปลั่ง เพียงแต่เสียผิวไป เพราะเป็นผู้ มีอาหารน้อยเท่านั้น

ราชกุมาร อาตมภาพนั้นมีความดำริว่า "สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง ในอดีตเสวยทุกข์เวทนากล้าแข็ง หยาบ เดี๋ยวร้อน ที่เกิดขึ้นเพราะความเพียร ทุกเวทนานั้น อย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ไม่เกินกว่านี้ไป สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตเสวย ทุกเวทนากล้าแข็ง หยาบ เดี๋ยวร้อน ที่เกิดขึ้นเพราะ ความเพียร ทุกเวทนานั้น อย่างยิ่งก็ เพียงเท่านี้ไม่เกินกว่านี้ไป สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน เสวย ทุกเวทนากล้าแข็ง หยาบ เดี๋ยวร้อน ที่เกิดขึ้นเพราะความเพียร ทุกเวทนานั้น อย่างยิ่งก็

LOVE OF WISDOM

เพียงเท่านี้ไม่เกินกว่านี้ไป แต่เราก็มิได้บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่ากรรมของ มนุษย์ ด้วยทุกกริยาอันแต่ครั้งก่อนนี้ จะพึงมีทางอื่นเพื่อการตรัสรู้บ้างไหม”

อาตมภาพจึงมีความดำริว่า “เราจำได้อยู่ เมื่อคราวงานของท้าวสักกาธิบดี ซึ่งเป็นพระราชบิดา เรานั่งอยู่ใต้ต้นหว่าอันร่มเย็น ได้สังคจากกามและอกุศลกรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุรูปฌณานที่มีวิตก วิจาร์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ทางนั้นพึงเป็นทางแห่งการตรัสรู้หรือหนอ” อาตมภาพมีความรู้แจ้งที่ตามระลึกด้วยสติว่า “ทางนั้นเป็นทางแห่งการตรัสรู้” อาตมภาพจึงมีความดำริว่า “เรากลัวความสุขที่เว้น จากกามและอกุศลกรรมทั้งหลายหรือ” อาตมภาพก็ดำริว่า “เราไม่กลัวความสุขที่เว้น จากกามและอกุศลกรรมทั้งหลายเลย”

ราชกุมาร อาตมภาพจึงมีความดำริต่อไปว่า “เราผู้มีกายชubbมมากอย่างนี้ จะบรรลุความสุขนั้นไม่ใช่ทำได้ง่ายเลย ทางที่ดี เราควรกินอาหารหยาบ คือข้าวสุกและขนมกุมมาส” อาตมภาพก็ฉันอาหารหยาบคือข้าวสุกและขนมกุมมาส ครั้นนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์เฝ้าบำรุงอาตมภาพ ด้วยหวังว่า “พระสมณโคตมบรรลุธรรมใด จักบอกธรรมนั้นแก่เราทั้งหลาย” เมื่อใด อาตมภาพฉันอาหารหยาบ คือข้าวสุก และขนมกุมมาส เมื่อนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์นั้น ก็เบื่อหน่าย จากไปด้วยเข้าใจว่า “พระสมณโคตมมักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมากเสียแล้ว”

ราชกุมาร อาตมภาพฉันอาหารหยาบให้ร่างกายมีกำลัง สังคจากกามและอกุศลกรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุรูปฌณานที่มีวิตก วิจาร์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตก วิจาร์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌณามีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่

LOVE OF WISDOM

มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุ คติญาณ ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า "มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข" เพราะ ละสุขและทุกข์ได้ เพราะ โสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌาน ที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขมีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังเนิน ปราศจากความ เสร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การไช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ อาตมภาพนั้น น้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ฯลฯ อาตมภาพระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ อาตมภาพได้บรรลุวิชาที่ ๑ นี้ ในปฐมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาที่เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังเนิน ปราศจากความ เสร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การไช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ อาตมภาพนั้น น้อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดและเกิดไม่ตี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ อาตมภาพได้บรรลุวิชาที่ ๒ นี้ ในมัชฌิมยามแห่ง ราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาที่เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่าง ก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่

LOVE OF WISDOM

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ อาตมภาพนั้น น้อมจิตไปเพื่ออาสาชกขญฺณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา" เมื่ออาตมภาพรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจาก กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า "หลุดพ้นแล้ว" รู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป"

ราชกุมาร อาตมภาพบรรลุนิพพานที่ ๓ นี้ในปัจจุบันยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชา ได้แล้ว วิชชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่

ราชกุมาร อาตมภาพนั้นได้มีความดำริว่า "ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณฑิต (เท่านั้น) จึงจะรู้ได้ ส่วนหมู่ประชาราษฎร์นิยมด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลิน ในอาลัย ฐานะที่หมู่สัตว์ผู้รุ่มร่ามด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย นี่ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอทิปปัจจยตา (ความที่มีสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นปัจจัย ของสิ่งนี้) หลักปฏิจสมุบาท (การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมี) ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดทิ้งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นต้นเหตุ วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ข้อนั้นก็จะเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึง เป็นความลำบากเปล่าแก่เรา"

LOVE OF WISDOM

หนึ่งเล่า คาถาอันน่าอัศจรรย์เหล่านี้ที่ไม่เคยสลับมาก่อน ได้ปรากฏแก่เราว่า

“บัดนี้ เรายังไม่ควรประกาศธรรมที่เราบรรลุด้วยความลำบาก
เพราะธรรมนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ถูกราคะและโทสะครอบงำจะรู้ได้ง่าย
แต่เป็นสิ่งที่พาทวนกระแส ละเอียดย ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยาก ประณีต
ผู้กำหนดด้วยราคะ ถูกกองโมหะหุ้มท้อไว้ จักรู้เห็นไม่ได้”

ราชกุมาร เมื่ออาตมภาพพิจารณาครั้งนี้ จิตก็น้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อย มิได้น้อมไป เพื่อแสดงธรรม

ครั้งนั้น สหัมบดีพรหมทราบความดำริในใจของอาตมภาพด้วยใจ (ของตน) จึงได้มีความรำพึงว่า

“ท่านผู้เจริญ โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อความชวนชวายน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม”

ลำดับนั้น สหัมบดีพรหมอันตรธานจากพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องหน้า อาตมภาพ เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรงเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า แล้วห่มอุตตราสงค์ เฉวียงบ่า ประนมมือมาทางทิศที่อาตมภาพอยู่ ได้กล่าวกับอาตมภาพว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในดวงตาน้อยมีอยู่ สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้สลับธรรม สัตว์เหล่านั้นจักเป็นผู้ทั่วถึงธรรม”

สหัมบดีพรหมได้ทูลอาราธนาครั้งนี้ แล้วได้ทูลเป็นคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

LOVE OF WISDOM

"ในกาลก่อน ธรรมที่ไม่บริสุทธิ์
อันคนที่มีมลทินคิดค้นไว้ ปรากฏในแคว้นมคธ
พระองค์โปรดทรงเปิดประตูลมธรรมนั้นเกิด
ขอสัตว์ทั้งหลายจงฟังธรรมที่พระสัมพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากมลทิน ได้ตรัสรู้แล้วตามลำดับ
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญาคือ มีพระสมันตจักขุ
บุรุษผู้ยืนอยู่บนยอดเขาศีลาฉัตร
พึงเห็นหมู่ชนได้โดยรอบ ฉันทิ
พระองค์ผู้หมดความโศกแล้ว
โปรดเสด็จขึ้นสู่ปราสาทคือธรรม
จักได้เห็นหมู่ชนผู้ตกอยู่ในความเศร้าโศก
และถูกชาติชราครอบงำได้ชัดเจน ฉันทิ
ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
ผู้ชนะสงคราม ผู้นำหมู่ ผู้ไม่มีหนี้
ขอพระองค์โปรดลุกขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระภาค
ขอพระองค์โปรดจงทรงแสดงธรรม
เพราะสัตว์ทั้งหลายจักเป็นผู้รู้ทั่วถึงธรรม"
เวไนยสัตว์เปรียบค้ำยดอกบัว

LOVE OF WISDOM

ราชกุมาร ครั้งนั้น อาตมภาพรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยความ
กรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงตรวจฺจุโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจฺจุโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็น
สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในดวงตาน้อย มีธุลีในดวงตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มี
อาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่า
เป็นสิ่งที่น่ากลัว บางพวกเห็นปรโลกและโทษ ว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว

ในกอบุบล (บัวขาว) ในกอบปทุม(บัวหลวง) หรือในกอบุณฑริก(บัวขาว) ดอก
อุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ ใต้น้ำ
ดอกอุบล และมีน้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ
อยู่เสมอน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่พ้นน้ำ
ไม่แตะน้ำ แม้ฉันโค อาตมภาพเมื่อตรวจฺจุโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีใน
ดวงตาน้อย มีธุลีในดวงตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม
สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว บางพวก
เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ลำดับนั้น อาตมภาพได้กล่าวคาถาตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า

“พรหม สัตว์เหล่าใดมีโสตประสาท

จงปล่อยศรัทธามาเถิด

เรามีได้ปิระศุอมตธรรมสำหรับสัตว์เหล่านั้น

แต่เรารู้สึกว่าเป็นการยากลำบาก

จึงไม่คิดจะแสดงธรรมอันประณีต

LOVE OF WISDOM

ที่เราต้องแคล้ว ในหม่มมนุษย์

ทรงรำพึงถึงผู้ควรรับกรรมเทศนา

ราชกุมาร ครั้นนั้น สหัมบดีพรหมทราบว่ "พระผู้มีพระภาคได้ทรงประทานโอกาส เพื่อจะแสดงธรรมแก่เราแล้ว" จึงถวายอภิวาทอาคมภาพ กระทำประทักษิณแล้วได้หายไปจากที่นั้น

ราชกุมาร อาคมภาพคำริว่ "เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ ได้ฉับพลัน" แล้วคำริต่อไปว่ "อาฬารคาส กาลามโคตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีฐลีในดวงตาน้อยมานาน ทางที่ดี เราควรแสดงธรรมแก่อาฬารคาส กาลามโคตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน"

ครั้งนั้น เทวดาองค์หนึ่งเข้ามาหาอาคมภาพแล้วกล่าวว่ "ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ อาฬารคาส กาลามโคตร ทำกาละได้ ๗ วันแล้ว"

อนึ่ง อาคมภาพก็ได้เกิดญาณทัสสนะขึ้นว่ "อาฬารคาส กาลามโคตร ทำกาละได้ ๗ วันแล้ว" จึงคำริว่ "อาฬารคาส กาลามโคตร เป็นผู้มีความ เลื่อมจากคุณอัน ยิ่งใหญ่แล้วหนอ เพราะถ้าเธอได้ฟังธรรมนี้ ก็ะฟังรู้ได้ฉับพลัน"

อาคมภาพจึงคำริว่ "เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรม นี้ ได้ฉับพลัน" จึงคำริต่อไปว่ "อุทกคาส รามบุตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีฐลีในดวงตาน้อยมานาน ทางที่ดี เราควรแสดงธรรมแก่อุทกคาส รามบุตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน"

LOVE OF WISDOM

ลำดับนั้น เทวดาองค์หนึ่งเข้ามาหาอาตมภาพแล้วกล่าวว่า "ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ อุทกคาส รามบุตร ได้ทำกาละเมื่อวานนี้"

อนึ่ง อาตมภาพก็ได้เกิดญาณทัสสนะขึ้นว่า "อุทกคาส รามบุตร ได้ทำกาละเมื่อวานนี้" จึงดำริว่า "อุทกคาส รามบุตร เป็นผู้มีความเลื่อมจากคุณอันยิ่งใหญ่ แล้วหนอ เพราะถ้าเธอได้ฟังธรรมนี้ ก็จะมีรู้ได้ฉับพลัน"

ราชกุมาร อาตมภาพจึงดำริว่า "เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน" จึงดำริว่า "ภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่เรามาก ที่ได้เฝ้า ปรมนิบัติเรา ผู้มุ่งบำเพ็ญเพียร ทางที่ดี เราควรแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน" แล้วดำริต่อไปว่า "บัดนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ" ก็ได้เห็นภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

ราชกุมาร ครั้งนั้น อาตมภาพพักอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาตามความต้องการแล้ว จึงหลีกจาริกไปทางกรุงพาราณสี

ราชกุมาร อาชีวกชื่ออุปกะได้พบอาตมภาพผู้กำลังเดินทางไกล ณ ระหว่างแม่น้ำคยากับต้นโพธิพฤกษ์ ได้ถามเราว่า "อาวุโส อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใจใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร"

เมื่ออุปกาชีวกถามอย่างนี้แล้ว อาตมภาพจึงได้กล่าวคาถาตอบอุปกาชีวกว่า

"เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง

มิได้แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง ละธรรมทั้งปวงได้สิ้นเชิง

LOVE OF WISDOM

หลุกพันเพราะสิ้นค้นหา ตรัสรู้ยิ่งเอง
แล้วจะพึงกล่าวอ้างใครเล่า
เราไม่มีอาจารย์ เราไม่มีผู้เสมอเหมือน
เราไม่มีผู้ทัดเทียมในโลกกับทั้งเทวโลก
เพราะเราเป็นอรหันต์ เป็นศาสดาผู้ยอดเยี่ยม
เราผู้เดียวเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ
เป็นผู้เยือกเย็น คับกิเลสในโลกได้แล้ว
เราจะไปเมืองหลวงของชาวกาฬี ประกาศธรรมจักร
ตีกลองอมธรรมไปในโลกอันมีความมืดมน"

อุปกาศีวกกล่าวว่า "อาวุโส ท่านสมควรเป็นพระอนันตชินะตามที่ท่านประกาศ"
อาตมภาพจึงกล่าวตอบว่า

"ชนเหล่าใดได้ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว
ชนเหล่านั้นย่อมเป็นพระชินะเช่นเรา
อุปกะ เราชนะความชั่วได้แล้ว
เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าพระชินะ"

เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนั้นแล้ว อุปกาศีวกจึงกล่าวว่า "อาวุโส ควรจะเป็น
อย่างนั้น" โคลงศิระะแลบลิ้นแล้วเดินสวนทางหลีกไป

ราชกุมาร ลำคับนั้น อาตมภาพจาริกไปโดยลำคับ ถึงป่าอิสิปตน-มฤคทายวัน
เขตกรุงพาราณสี ได้เข้าไปหาภิกษุปัญจวัคคีย์ถึงที่อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์เห็นอาตมภาพเดินมา

LOVE OF WISDOM

แต่ไกล จึงนัดหมายกันและกันว่า "อาวุโส พระสมณ โคดมนี้เป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก กำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจีวรของพระองค์ แต่จะจัด อาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนาจักประทับนั่ง"

อาตมภาพเข้าไปหาภิกษุปัญจวัคคีย์ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ลืมนัดหมายของตน บางพวกต้อนรับอาตมภาพแล้วรับบาตรและจีวร บางพวกปูลาดอาสนะ บางพวกจัดหาน้ำล้างเท้า แต่ภิกษุปัญจวัคคีย์เรียกอาตมภาพโดยออกนามและใช้คำว่า "อาวุโส"

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนั้นแล้ว อาตมภาพจึงห้ามภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าเรียกตถาคตโดยออกชื่อและใช้คำว่า "อาวุโส" ตถาคตเป็นอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เธอทั้งหลายจงเงี้ยวโสศรสัก เราจะสั่งสอนอบรมธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว จะแสดงธรรม เธอทั้งหลายเมื่อปฏิบัติตามที่เรา สั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอกเยียมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่า กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันแน่แท้"

เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้กล่าวกับอาตมภาพว่า "อาวุโส โคดม แม้ด้วยจริยานั้น ด้วยปฏิปทานั้น ด้วยทุกกรกิจยานั้น พระองค์ก็ยัง มิได้บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ บัดนี้ พระองค์เป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก โฉนจัก บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้เล่า"

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนั้นแล้ว อาตมภาพจึงได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตไม่ได้เป็นคนมักมาก ไม่ได้คลายความเพียร ไม่ได้ เวียนมาเพื่อ

LOVE OF WISDOM

ความเป็นคนมักมาก ตถาคคเป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ เธอทั้งหลาย จงเงี้ยโสทสัคับ
เราจะสั่งสอนอมตธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว จะแสดงธรรม เธอทั้งหลาย เมื่อปฏิบัติตามที่เรา
สั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุด แห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่า
กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบันแน่แท้”

แม้ครั้งที่ ๒ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวกับอาตมภาพว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๒ อาตมภาพก็ได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวกับอาตมภาพว่า “อาวุโสโคดม แม้ด้วย
จริยานั้น ด้วยปฏิปทานั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น พระองค์ก็ยังมีได้บรรลุญาณทัสสนะ ที่
ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้ บัดนี้ พระองค์เป็นผู้มักมาก คลาย
ความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก โฉนจักบรรลุญาณทัสสนะ ที่ประเสริฐอัน
สามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้เล่า”

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนี้แล้ว อาตมภาพได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า
“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังจำได้หรือไม่ว่า ถ้อยคำเช่นนี้เราได้เคยกล่าวในกาลก่อนแต่
นี้”

ภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวว่า “ถ้อยคำเช่นนี้ไม่เคยได้ฟังมาก่อน พระพุทธเจ้าข้า”

อาตมภาพจึงกล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคคเป็นอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดย
ชอบ เธอทั้งหลายจงเงี้ยโสทสัคับ เราจะสั่งสอนอมตธรรมที่เราบรรลุแล้ว จะแสดงธรรม
เธอทั้งหลายเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอัน

LOVE OF WISDOM

เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันแน่แท้”

อาตมภาพสามารถทำให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ยินยอมได้แล้ว อาตมภาพกล่าวสอน
ภิกษุ ๒ รูป ภิกษุ ๓ รูปก็เที่ยวบิณฑบาต เราทั้ง ๖ ฉนบิณฑบาตที่ภิกษุ ๓ รูป นำมา อา
ตมภาพกล่าวสอนภิกษุ ๓ รูป ภิกษุ ๒ รูปก็เที่ยวบิณฑบาต เราทั้ง ๖ ฉนบิณฑบาตที่ภิกษุ
๒ รูปนำมา

ครั้งนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์ที่อาตมภาพสั่งสอนและพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ ไม่นานนักก็
ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตร ผู้ออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โภทราชกุมารได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุได้พระตถาคตเป็นผู้แนะนำนานเพียงไรหนอ จึงทำให้แจ้ง
ซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออก จากเรือนบวชเป็น
บรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน ปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชกุมาร ถ้าเช่นนั้น ในข้อนี้อาตมภาพขอย้อนถาม
พระองค์ก่อน พระองค์พึงตอบตามที่พอพระทัย พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่า
อย่างไร พระองค์เป็นผู้ฉลาดในศิลปะ คือ การทรงช้าง การใช้ขอช้าง มิใช่หรือ”

โภทราชกุมารทูลว่า “ใช่ พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เป็นผู้ฉลาดในศิลปะคือการ
ทรงช้าง การใช้ขอช้าง”

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ราชกุมาร พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่า อย่างไร บุรุษมาในเมืองนี้ด้วยเข้าใจว่า "โพธิราชกุมารทรงรู้ศิลปะคือการทรงช้าง การใช้ขอช้าง เราจักศึกษาศิลปะคือการขี่ช้าง การใช้ขอช้างในสำนักของโพธิราชกุมารนั้น" แต่เขาไม่มี ศรัทธา จึงไม่บรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้มีศรัทธาจะพึงบรรลุ เขามีสุขภาพ มีโรคาพาชมาก จึง ไม่บรรลุผลเท่ากับคนที่สุขภาพมีโรคาพาชน้อยจะพึงบรรลุ เขาเป็นคนโง่เขลา มีมารยา จึง ไม่บรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ไม่โง่เขลา ไม่มีมารยาจะพึงบรรลุ เขาเป็นผู้เกียจคร้าน จึงไม่ บรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ปรารภความเพียรจะพึง บรรลุ และเขาเป็นผู้มีปัญญาทึบจึงไม่บรรลุผล เท่าที่บุคคลผู้มีปัญญาจะพึงบรรลุ

ราชกุมาร พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นควรศึกษาศิลปะ คือการขี่ช้าง การใช้ขอช้างในสำนักของพระองค์บ้างไหม"

โพธิราชกุมารทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษนั้นแม้จะประกอบด้วยองค์ประกอบ แต่ละอย่าง ก็ไม่ควรศึกษาศิลปะ คือ การขี่ช้าง การใช้ขอช้างในสำนักของหม่อมฉัน ไม่ จำต้องกล่าวถึงองค์ประกอบทั้ง ๕ ข้อ"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ราชกุมาร พระองค์ทรงเข้าพระทัย ความข้อนั้นว่าอย่างไร เปรียบเหมือนบุรุษมาเมืองนี้ด้วยเข้าใจว่า "โพธิราชกุมาร ทรงรู้ศิลปะคือการทรงช้าง การใช้ขอช้าง เราจักศึกษาศิลปะคือการขี่ช้าง การใช้ ขอช้างในสำนักของโพธิราชกุมารนั้น" เขาเป็นผู้มีศรัทธา จึงบรรลุผลเท่าที่บุคคล ผู้มีศรัทธาจะพึงบรรลุ เขามีโรคาพาชน้อย จึง บรรลุผลเท่าที่คนผู้มีโรคาพาชน้อยจะพึงบรรลุ เขาเป็นคนไม่โง่เขลา ไม่มีมารยา จึง บรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ไม่โง่เขลา ไม่มีมารยาจะพึงบรรลุ เขาเป็นผู้ปรารภความเพียร จึง

LOVE OF WISDOM

บรรลุลผลเท่าที่บุคคลผู้ปรารถนา ความเพียรจะพึงบรรลุล และเขาเป็นผู้มีปัญญาจึงบรรลุลผลเท่าที่บุคคลผู้มีปัญญาจะพึงบรรลุล

ราชกุมาร พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นควรจะศึกษา ศิลปะคือการขี่ช้าง การใช้ขอช้างในสำนักของพระองค์บ้างไหม”

โพธิราชกุมารทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษนั้นแม้จะประกอบด้วยองค์ประกอบ แต่ละอย่างก็ควรศึกษา ศิลปะคือการขี่ช้าง การใช้ขอช้างในสำนักของ หม่อมฉันได้ ไม่ จำต้องกล่าวถึงองค์ประกอบทั้ง ๕ ข้อ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชกุมาร องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ก็ อย่างนั้นเหมือนกัน

องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการ อะไรบ้าง

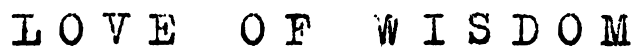
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีความศรัทธา เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า “แม้เพราะ เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วย พระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชา และจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”

๒. เป็นผู้ที่มีสุขภาพ มีโรคเบาหวานน้อย ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหาร สม่่าเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ปานกลางพอเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร

๓. เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เปิดเผยตนตามความเป็นจริงในศาสนา หรือใน เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

ราชกุมาร ไม่ต้องถึง ๑ ปี ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ จะพึงทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้ ใช้เวลาเพียง ๗ เดือน

LOVE OF WISDOM

ราชกุมาร ไม่ต้องถึง ๗ เดือน ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ จะพึงทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอกเยียมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้ ใช้เวลาเพียง ๖ เดือน ฯลฯ ๕ เดือน ฯลฯ ๔ เดือน ฯลฯ ๓ เดือน ฯลฯ ๒ เดือน ฯลฯ ๑ เดือน ฯลฯ ถึงเดือน

ราชกุมาร ไม่ต้องถึงถึงเดือน ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ จะพึงทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอกเยียมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้ ใช้เวลาเพียง ๗ ค่ำ ๗ วัน

ราชกุมาร ไม่ต้องถึง ๗ ค่ำ ๗ วัน ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ จะพึงทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอกเยียมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้ ใช้เวลาเพียง ๖ ค่ำ ๖ วัน ฯลฯ ๕ ค่ำ ๕ วัน ฯลฯ ๔ ค่ำ ๔ วัน ฯลฯ ๓ ค่ำ ๓ วัน ฯลฯ ๒ ค่ำ ๒ วัน ฯลฯ ๑ ค่ำ ๑ วัน

ราชกุมาร ไม่ต้องถึง ๑ ค่ำ ๑ วัน ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ มีตถาคตสั่งสอนในเวลาเย็น ก็จักบรรลุ คุณวิเศษได้ในเวลาเช้า มีตถาคตสั่งสอนในเวลาเช้า ก็จักบรรลุคุณวิเศษได้ในเวลาเย็น”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โภชราชกุมารได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า “พระพุทธเจ้ามีคุณน่าอัศจรรย์จริง พระธรรมมีคุณน่าอัศจรรย์จริง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาค

LOVE OF WISDOM

ตรัสไว้ดีแล้วน่าอัศจรรย์จริง เพราะภิกษุที่พระตถาคตทรงสั่งสอนในเวลาเย็น จักบรรลุคุณวิเศษในเวลาเช้า ภิกษุที่พระตถาคตทรงสั่งสอนในเวลาเช้า จักบรรลุคุณวิเศษในเวลาเย็น”

เมื่อโพธิราชกุมารตรัสอย่างนี้แล้ว มาณพสัณฺฑิกานุตรได้กราบทูลโพธิราชกุมารว่า

“ท่านโพธิราชพระองค์นี้ทรงประกาศไว้ว่า “พระพุทธเจ้ามีคุณน่าอัศจรรย์จริง พระธรรมมีคุณน่าอัศจรรย์จริง พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วน่าอัศจรรย์จริง” แต่พระองค์ไม่ทรงถึงพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้นพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ”

โพธิราชกุมารตรัสว่า “สัณฺฑิกานุตรเพื่อนรัก ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น สัณฺฑิกานุตรเพื่อนรัก ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น เรื่องนั้นเราได้ฟังมาแล้ว ได้รับมา ต่อพระพักตร์ของพระราชมารดาของเราแล้ว คือ ครั้งหนึ่ง (ครั้งที่ ๑) พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ขณะนั้น เสด็จแม่ของเรากำลังทรง พระครรภ์ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทพระผู้มี พระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลูกคนที่อยู่ในครรภ์ของหม่อมฉันนี้จะเป็นชายก็ตาม เป็นหญิงก็ตาม เขาย่อมถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มี พระภาคจงทรงจำเขาว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ครั้งหนึ่ง (ครั้งที่ ๒) พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ เกสภพาวน สถานที่ให้อภัยหมู่เนื้อ เขตกรุงสุทโธมหารัศมิ์ แคว้นภัคคะนี้ เวลานั้น แม่นมอุ้มเราใส่สะเอวพาเข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วได้นั่งอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มี

LOVE OF WISDOM

พระภาคว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพธิราชกุมารพระองค์นี้ ย่อมถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำโพธิราชกุมารนั้นว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต"

สัทธิกาบุตรเพื่อนรัก แม้ครั้งที่ ๓ เราย่อมถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต" ดังนี้แล

โพธิราชกุมารสูตรที่ ๕ จบ

LOVE OF WISDOM

อัครัญญสูตร^๔

ว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

เรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อภารทวาชะ

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น สามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อ ภารทวาชะ หวังความเป็นภิกษุ จึงอยู่อบรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากการหลีกเร้นแล้ว ได้เสด็จลงจากปราสาท ทรงจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท

สามเณรชื่อว่าเสฏฐะได้เห็นพระผู้มีพระภาคทรงออกจากการหลีกเร้น เสด็จลงจากปราสาทแล้ว ทรงจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาทในเวลาเย็น จึงเรียกสามเณรชื่อ ภารทวาชะมากล่าวว่า “คุณภารทวาชะ พระผู้มีพระภาคนี้ทรงออกจากการหลีกเร้น เสด็จลง

---

๔ ที.ป.า.(ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๓๕/๘๓-๑๐๒. พระสูตรนี้ ถือเป็นพื้นฐานที่ถูกลำดับอธิบายหรือขยายความเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางอภิปรัชญา ว่าด้วยการกำเนิดโลก กำเนิดชีวิต แม้พระประสงค์ในการแสดงพระสูตรนี้มุ่งเพียงเพื่อคลายความเห็นผิดของพราหมณ์ แต่ก็ถือเป็นผลโดยอ้อมที่ทำให้มีหลักฐานในพระคัมภีร์ที่แสดงกำเนิดโลก กำเนิดชีวิต นอกจากนี้ พระสูตรนี้ยังถูกนำไปอ้างอิงในเชิงปรัชญาสังคม ปรัชญาการเมือง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการทำเนิครัฐ วัตถุประสงค์ของรัฐอีกมิติหนึ่งด้วย

LOVE OF WISDOM

จากปราสาท ทรงจกกรมอยู่ในที่กลางแจ้งที่ร่มเงา ของปราสาทในเวลาเย็น มาเกิด เรา
จักไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ เราควร จะได้ฟังธรรมีกถาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มี
พระภาคบ้าง” การทวาชสามเณรก็รับคำแล้ว

ครั้งนั้น วาเสฏฐสามเณรและการทวาชสามเณรพากันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้เดินจงกรมตาม เสด็จพระผู้มีพระภาคซึ่งกำลัง
ทรงจกกรมอยู่ พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งเรียกวาเสฏฐสามเณรและการทวาชสามเณรมาตรัสว่า
“วาเสฏฐและการทวาชะ เธอทั้งสองมีชาติเป็นพราหมณ์ มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกจาก
ตระกูลของพราหมณ์ บวชเป็น บรรพชิต พวกพราหมณ์ไม่ค้าไม่บริภาษเธอทั้งสองบ้างหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ค้า บริภาษข้าพระองค์ทั้งสองด้วยคำเหี้ยม
หยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ ไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบ”

“ก็พวกพราหมณ์ค้าบริภาษเธอทั้งสองด้วยคำเหี้ยมหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ
ไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือ
พราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์
เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจาก
โอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม
เจ้าทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ ในวรรณะที่เลวทราม คือ สมณะโล้น เป็น
คนรับใช้๓ เป็นคนวรรณะต่ำ (กัณห์โคตร) เป็นเผ่าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหม
๔ เธอทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือ สมณะโล้น

LOVE OF WISDOM

เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะต่ำ เป็นเฒ่าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหมนี้ ไม่เป็น
ความดี ไม่เป็นการ สมควรเลย" ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ได้พากันคำ บริภาษ
ข้าพระองค์ ทั้งสองด้วยถ้อยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ ไม่ใช่ไม่เต็มรูป
แบบอย่างนี้"

"วาเสฏฐะและภารทวาชะ พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของตนไม่ได้ จึงกล่าว
อย่างนี้ว่า "วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ขาวคือ
พราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์
พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้
ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม" วาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ปรากฏชัดอยู่ว่า
นางพราหมณ์ของพราหมณ์ทั้งหลาย มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกคืบมนมบ้าง
ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็น ผู้เกิดทางช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น ยังกล่าวอย่างนี้ว่า
"วรรณะที่ประเสริฐ ที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น ฯลฯ เป็นทายาทของพระพรหม" ก็พราหมณ์
เหล่านั้นกล่าวคู่พรหมและพുകเทิจ พวกเขาจะต้องประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

วาเสฏฐะและภารทวาชะ วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ (๑) กษัตริย์ (๒) พราหมณ์
(๓) แพศย์ (๔) ศูทร

๑. แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ เขา
ไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุกเทิจ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยาก
ได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล
นับว่าเป็น อกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถ

LOVE OF WISDOM

เป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็น ธรรมคำ๑ มีวิบากคำ๒ ที่วิญญูชนติ
เตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้

๒. แม่พรหมณ์ ...

๓. แม่แพศย์ ...

๔. แม้ศุทราวบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
ประพฤติดิณในกาม พุกเท็จ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เฟ่งเล็งอยากได้ของของ
เขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด คัวยประการดั่งกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็น
อกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถเป็นอริย
ธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมคำ มีวิบากคำ ที่วิญญูชนติเตียน ธรรม
เหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในศุทราวบางคนในโลกนี้

วาเสฏฐะและภารทวาชะ

๑. แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการ
ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดิณในกาม เว้นขาดจากการ
พุกเท็จ เว้นขาดจากการพุกส่อเสียด เว้นขาดจากการพุกคำหยาบ เว้นขาดจากการพุกเพ้อ
เจ้อ ไม่เฟ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยาบาท เห็นชอบด้วยประการดั่งกล่าวมานี้
ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติ นับว่าควร
ประพฤติ สามารถ เป็นอริยธรรม นับว่าสามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมชาว๑ มี วิบาก
ชาว๒ ที่วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลก
นี้

LOVE OF WISDOM

๒. แม่พราหมณ์ ...

๓. แม่แพศย์ ...

๔. แม่ศุทรบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาท เห็นชอบ ด้วยประการ ดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติ นับว่าควรประพฤติ สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าสามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมขาว มีวิบาก ขาว ที่วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนใน ศุทรบางคนในโลกนี้

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อวาระ ๔ เหล่านี้ รวมกันเป็นบุคคล ๒ จำพวก คือ

๑. พวกที่ดำรงอยู่ในธรรมคำที่วิญญูชนติเตียนจำพวกหนึ่ง

๒. พวกที่ดำรงอยู่ในธรรมขาวที่วิญญูชนสรรเสริญจำพวกหนึ่ง

ในเรื่องนี้ พวกพราหมณ์ได้กล่าวอย่างนี้ว่า "วาระที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น วาระอื่นแล้ว วาระที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วาระอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้น บริสุทธิ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากโอรสของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม" วิญญูชนทั้งหลายย่อมไม่รับรองถ้อยคำของพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าบรรดา วาระ ๔ เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ ตนโดยลำคับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในวาระ ๔ เหล่านั้น

LOVE OF WISDOM

โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ โดยเหตุผลนี้ เธอทั้งสองพึงทราบเถิดว่า "ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า"

วาเสฏฐะและภารทวาชะ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบว่า "พระสมณโคดม เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูลที่เท่าเทียมกัน" ดังนี้ ก็พวกศากยะยังต้องตามเสด็จ พระเจ้าปเสนทิโกศลอยู่ตลอดเวลา และพวกเจ้าศากยะยังต้องกระทำการนอบน้อม การอภิวาท การต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรม ในพระเจ้าปเสนทิโกศลอยู่ ด้วยประการดังว่ามานี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวาท การต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรมนั้นในเรศถาคค ดังที่พวกเจ้าศากยะ กระทำการนอบน้อม การอภิวาท การต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรม ในพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์มิได้ทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวาท การต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรมนั้น ด้วยทรงดำริว่า "พระสมณโคดมมีพระชาติกำเนิดดี เราเองมีชาติกำเนิดไม่ดี พระสมณโคดมทรงแข็งแรง เราเองไม่แข็งแรง พระสมณโคดมมีผิวพรรณผ่องใส เราเองมีผิวพรรณเศร้าหมอง พระสมณโคดมเป็นผู้สูงศักดิ์ เราเองเป็นผู้ต่ำศักดิ์" โดยที่แท้ พระองค์เมื่อจะทรงสักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม จึงทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวาท การต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรมในเรศถาคคอย่างนี้ โดย เหตุผลนี้ เธอทั้งสองพึงทราบอย่างนี้ว่า "ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า"

LOVE OF WISDOM

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เธอทั้งสองมีชาติกำเนิดต่างกัน มีชื่อ ต่างกัน มีโคตร
ต่างกัน มีตระกูลต่างกัน ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อมีผู้ ถามว่า "ท่านเป็นพวก
ไหน" พึงตอบเขาว่า "เราเป็นพวกพระสมณศากยบุตร" ดังนี้เกิด ผู้ใดแลมีศรัทธาตั้งมั่นใน
ตถาคต เกิดแต่ราก ประดิษฐานมั่นคงที่สมณพราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใคร ๆ ใน
โลกให้หวั่นไหวไม่ได้ ควรจะเรียกผู้นั้นว่า "เป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโอษฐ์ของ
พระผู้มีพระภาค เกิดจากพระธรรม อันพระธรรมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพระธรรม" ข้อ
นั้นเพราะเหตุไร เพราะคำว่า "ธรรมกาย" ก็คือ "พรหมกาย" ก็คือ "ธรรมภูต" ก็คือ "พรหม
ภูต" ก็คือ ล้วนเป็นชื่อของตถาคต

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เสื่อม เมื่อ
โลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้
ตามปรารถนา มีปิตุเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรไปในอากาศ อยู่
ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น
เหล่าสัตว์ส่วนมากจุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระมาเป็นอย่างนี้ นึกคิดอะไรก็สำเร็จ ได้
ตามปรารถนา มีปิตุเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรไปใน อากาศ อยู่
ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น ทว่าทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีคมน
อนธการ ควงจันทร์ ควงอาทิตย์ ควงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวัน
ยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หมู่ชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์

LOVE OF WISDOM

ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า "สัตว์" เท่านั้น ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดวันดินลอยอยู่บนน้ำ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้น จุมน้ำนั้นที่บุคคลเคียวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจนเป็นผาอยู่ข้างบน จวนดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้น อย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีซึ่งปราศจากโทษ ต่อมา สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลกกล่าวว่ "ท่านผู้เจริญสิ่งนี้จะเป็นเช่นไร" แล้วใช้นิ้วช้อนจวนดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อเขาใช้นิ้วช้อนจวนดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสจวนดินได้แผ่ซ่านไป เขาจึงเกิดความอยาก ในรส แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พากันถือแบบอย่างสัตว์นั้น จึงใช้นิ้วช้อนจวนดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นใช้นิ้วช้อนจวนดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสจวนดินก็แผ่ซ่านไป และสัตว์เหล่านั้น ก็เกิดความอยากในรสขึ้นเช่นเดียวกัน

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมา สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อจะบริโภค เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันใช้มือปั้นจวนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภค เมื่อนั้น รัชมีที่ชานออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัชมี ที่ชานออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลาย ปรากฏ กลางคืน กลางวัน ก็ปรากฏ เมื่อกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุ เพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับฟื้นขึ้นอีก

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา สัตว์เหล่านั้นเมื่อบริโภคจวนดิน มีจวนดินนั้นเป็นภักษา มีจวนดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อ บริโภคจวนดิน มีจวนดินนั้นเป็นภักษา มีจวนดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นาน แสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมี

LOVE OF WISDOM

ร่างกายหยาบขึ้น ทั้งฉิวงพรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีฉิวงพรณงาม บางพวกมีฉิวงพรณทราม สัตว์เหล่าใดมีฉิวงพรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็คู้หมิ่นสัตว์ที่มีฉิวงพรณทรามว่า "พวกเราฉิวงพรณงามกว่าสัตว์ เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีฉิวงพรณทรามกว่าพวกเรา" เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะ ถือตัว เพราะการคู้หมิ่นเรื่องฉิวงพรณเป็นปัจฉัย จัวนดินจึงหายไป

เมื่อจัวนดินหายไป สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างก็พากันโหยหาว่า "รสเอ๋ย รสเอ๋ย" แม้ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน พวกมนุษย์ได้ของมีรสดีบางอย่าง มักกล่าว อย่างนี้ว่า "รสเอ๋ย รสเอ๋ย" พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อจัวนดินของสัตว์เหล่านั้นหายไป สะเก็ดดินก็ปรากฏ สะเก็ดดินนั้นปรากฏลักษณะเหมือนดอกเห็ด สะเก็ดดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีมซึ่งปราศจากโทษ

ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นได้พากันบริโภคนั้นสะเก็ดดิน เมื่อบริโภคนั้น มีสะเก็ดดินนั้นเป็นภักษา มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคนั้น มีสะเก็ดดินนั้นเป็นภักษา มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งฉิวงพรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีฉิวงพรณงาม บางพวกมีฉิวงพรณทราม สัตว์เหล่าใดมีฉิวงพรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็คู้หมิ่นสัตว์ที่มีฉิวงพรณทรามว่า "พวกเราฉิวงพรณงามกว่าสัตว์ เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีฉิวงพรณทราม

LOVE OF WISDOM

กว่าพวกเรา” เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะ ถือตัว เพราะการคูหมีนเรื่องฉิพวรรณเป็นปัจจัย สะเก็ดดินจึงหายไป

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อสะเก็ดดินหายไป เครือดินก็ปรากฏ เครือดินนั้น ปรากฏคล้ายเงาผักกูด เครือดินนั้นสมบุรณ์ด้วยสี สมบุรณ์ด้วยกลิ่น สมบุรณ์ด้วยรส มีสี เหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างใด และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีมันซึ่งปราศจากโทษ

ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นได้พากันบริโภคนครือดิน เมื่อบริโภคนครือดินนั้น มี เครือดิน นั้นเป็นภักขา มีเครือดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคนครือดิน มี เครือดินนั้นเป็นภักขา มีเครือดินนั้นเป็นอาหาร ดำรงอยู่นาน แสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมี ร่างกายหยาบขึ้น ทั้งฉิพวรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีฉิพวรรณงาม บางพวกมี ฉิพวรรณทราม สัตว์เหล่าใดมีฉิพวรรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็คูหมีนสัตว์ที่มีฉิพวรรณทรามว่า “พวกเรามีฉิพวรรณงามกว่าสัตว์ เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีฉิพวรรณทรามกว่าพวกเรา” เมื่อ สัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะ ถือตัว เพราะการคูหมีนเรื่องฉิพวรรณเป็นปัจจัย เครือดินจึงหายไป

เมื่อเครือดินหายไป สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างพากันโหยหาว่า “พวกเราเคยมีเครือดิน บัดนี้เครือดินของพวกเราหายไปแล้ว” ในสมัยนี้ก็เหมือนกัน พวก มนุษย์ ถูกทุกข์ระทมบางอย่างกระทบเข้าก็พากันบ่นเพ้อว่า “เราเคยมีของสิ่งนี้ แต่เดี๋ยวนี้ ของของเราหายไปแล้ว” พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่ เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่า ด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อเครือดินของสัตว์เหล่านั้นหายไปแล้ว ข้าวสารลีลัน ผลินในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีเมล็ด บริสุทธ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ปรากฏ

LOVE OF WISDOM

ที่ที่พวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาธิตไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาธิตงอกสุกขึ้นได้
ในตอนเช้า ที่ที่พวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาธิตไปเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาธิต
งอกสุกขึ้นได้ในตอนเย็น ความพร้อมไม่ ปรากฏเลย ครั้นนั้น สัตว์ทั้งหลายพากันบริโภคน้ำ
ข้าวสาธิตซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาธิตนั้นเป็นภักษา มีข้าวสาธิตนั้นเป็นอาหาร
ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน

วาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อสัตว์เหล่านั้นบริโภคน้ำข้าวสาธิต ซึ่งเกิด สุกเองในที่ที่
ไม่ต้องไถ มีข้าวสาธิตนั้นเป็นภักษา มีข้าวสาธิตนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน
สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน และอวัยวะเพศหญิง
ปรากฏแก่ผู้เป็นหญิง อวัยวะเพศชายปรากฏแก่ผู้เป็นชาย กล่าวกันว่า หญิงเพ่งดูชาย และ
ชายก็เพ่งดูหญิงนานเกินไป เมื่อชนทั้ง ๒ เพศต่างเพ่งดูกันและกันนานเกินไป ก็เกิดความ
กำหนัดขึ้น ความเร่าร้อนก็ปรากฏขึ้น ในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย ชนเหล่านั้น
จึงได้เสพเมถุนกรรม

ก็โดยสมัยนั้น สัตว์เหล่าใดเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกันจึงขว้างฝุ่นใส่บ้าง
ขว้างขี้เถ่าใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง ด้วยกล่าวว่า "คนถ้อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ้อย เจ้า
จงฉิบหาย" แล้วกล่าวต่อไปว่า "ก็โธนะ สัตว์จึงทำกรรมอย่างนี้แก่สัตว์เล่า" ข้อที่ว่ามานั้น
แม้ในขณะนี้ ในชนบทบางแห่ง เมื่อนำสัตว์ที่จะถูกฆ่าไปสู่ที่ประหาร มนุษย์ เหล่าอื่นก็
จะขว้างฝุ่นใส่บ้าง ขว้างขี้เถ่าใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง พวกพราหมณ์ พวกนักก็ได้แต่
คำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่ รู้เนื้อความแห่งคำ
นั้นเลย

LOVE OF WISDOM

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น การเสพเมถุนธรรมอันเป็นเหตุให้ถูกขว้างฝุ่นใส่เป็นต้นนั้น ถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี แต่บัดนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา สมัยนั้นเหล่าสัตว์ผู้เสพเมถุนธรรม ไม่ได้เข้าไปยังหมู่บ้านหรือนิคมตลอด ๑ เดือน บ้าง ๒ เดือนบ้าง เนื่องจากสัตว์เหล่านั้นต้องการเสพสัทธรรมเกินเวลา ต่อมาจึงพากันสร้างเรือนขึ้น เพื่อปกปิดอสัทธรรมนั้น สัตว์บางคนเกิดความเกียจคร้าน จึงมีความเห็นอย่างนี้ว่า "ท่านผู้เจริญ เรานี้ช่างลำบากเสียจริง ที่ต้องนำข้าวสาลีมาเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น และเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ทางที่ดี เราควร นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวให้พอเพื่อเป็นอาหารเช้าและอาหารเย็น"

ต่อแต่นั้นมา สัตว์นั้นก็นำข้าวสาลีมาเพียงครั้งเดียว เพื่อเป็นอาหารเย็นและอาหารเช้า ครั้งหนึ่ง สัตว์ผู้หนึ่งเข้าไปหาสัตว์นั้นถึงที่อยู่แล้วได้ชักชวนว่า "มาเถิด ท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลีกันเถิด" สัตว์นั้นจึงตอบว่า "อย่าเลย ท่านผู้เจริญ เรานำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารเย็นและอาหารเช้าแล้ว" ต่อมา สัตว์นั้นจึงถือแบบอย่างสัตว์คนแรก นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๒ วัน ด้วยกล่าวว่า "เออ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน"

ต่อมา สัตว์อีกผู้หนึ่งจึงเข้าไปหาสัตว์คนที่ ๒ ถึงที่อยู่ กล่าวชวนสัตว์คนนั้นว่า "มาเถิดท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลีกันเถิด" สัตว์นั้นจึงตอบว่า "อย่าเลย ท่านผู้เจริญ เรานำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๒ วัน" ต่อมา สัตว์นั้นจึงถือเอาแบบอย่างสัตว์คนที่ ๒ นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน ด้วยกล่าวว่า "เออ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน"

LOVE OF WISDOM

ต่อมา สัตว์อีกตัวหนึ่งเข้าไปหาสัตว์คนที่ ๓ ถึงที่อยู่ กล่าวชวนสัตว์คนนั้นว่า “มาเถิดท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาธิตกันเถิด” สัตว์นั้นจึงตอบว่า “อย่าเลย ท่านผู้เจริญ เรานำข้าวสาธิตมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน” ต่อมา สัตว์นั้นจึงถือแบบอย่างสัตว์คนที่ ๓ นำข้าวสาธิตมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน ด้วยกล่าวว่า “เอออย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน”

เพราะสัตว์ทั้งหลายพากันบริโภคน้ำข้าวสาธิตที่สั่งสมไว้ ดังนั้น ข้าวสาธิตจึงมีรา ห่อเมล็ดบ้าง มีเกล็ดหุ้มเมล็ดบ้าง ต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้นอีก ความพร่องได้ปรากฏให้เห็น จึงได้มีข้าวสาธิตเป็นหย่อม ๆ

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างพากันปรึกษากันว่า “ท่านผู้เจริญ บาปกรรมก็ปรากฏในสัตว์ทั้งหลายแล้ว ด้วยว่า ในกาลก่อน พวกเรานึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักขา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เที่ยงสัตว์จรไปในอากาศ อยู่ในวิมานงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ เกิดจวนดินลอยขึ้นบนน้ำปรากฏแก่พวกเรา จวนดินนั้นสมบุรณ์ด้วยสี สมบุรณ์ด้วยกลิ่น สมบุรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันใช้มือปั้นจวนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภคน้ำ เมื่อพวกเราพากันใช้มือปั้นจวนดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อ บริโภคอยู่ รัศมีที่ชานออกจากร่างกายก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกาย หายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏแล้ว กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืนกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูแล้งปีก็ปรากฏ พวกเรานั้น

LOVE OF WISDOM

บริโกลจวันคิน มีจวันคินเป็นภักษา มีจวันคินเป็นอาหาร ได้ค้ำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ จวันคินของพวกเราจึงหายไป เมื่อจวันคินหายไป สะเก็ดคินก็ปรากฏ สะเก็ดคินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันบริโกลสะเก็ดคิน พวกเรานั้นบริโกลสะเก็ดคินนั้น มีสะเก็ดคินนั้นเป็นภักษา มีสะเก็ดคินนั้นเป็นอาหาร ได้ค้ำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ สะเก็ดคินของพวกเราจึงหายไป เมื่อสะเก็ดคินหายไป เครือคินก็ปรากฏ เครือคินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันบริโกล เครือคิน พวกเรานั้นบริโกลเครือคินนั้นมีเครือคินนั้นเป็นภักษา มีเครือคินนั้น เป็นอาหาร ได้ค้ำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ เครือคินของพวกเราจึงหายไป เมื่อเครือคินหายไป ข้าวสาลีอันผลิตในในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีร่ำ ไม่มีเกลบ บริสุทธี มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ปรากฏ ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเช้า ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเย็น ความพ่องไม่ปรากฏเลย พวกเรานั้นเมื่อพากันบริโกลข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลินั้นเป็นภักษา มีข้าวสาลีเป็นอาหาร ได้ค้ำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ ข้าวสาลีของพวกเราจึงมีร่าห่อเมล็ดบ้าง มีเกลบหุ้มเมล็ดบ้าง ต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้นอีก ความพ่องได้ปรากฏ ให้เห็นจึงได้มีข้าวสาลีเป็นหย่อม ๆ ทางที่ดี เราควรแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดน กันเถิด" ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงพากันแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกัน

LOVE OF WISDOM

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ รักษาส่วนของตนไว้แล้ว
ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภคนั้น คนทั้งหลายจับเขาได้ จึงกล่าวว่า “คุณ คุณทำกรรม
ชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภคนั้น คุณอย่าทำกรรมชั่ว
อย่างนี้อีก” สัตว์นั้นก็รับคำแล้ว

แม้ครั้งที่ ๒ สัตว์นั้น ...

แม้ครั้งที่ ๓ สัตว์นั้นก็รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มา
บริโภคนั้น คนทั้งหลายได้พากันจับเขาแล้ว กล่าวคำนี้ว่า “คุณ คุณทำกรรมชั่ว ที่รักษา ส่วน
ของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภคนั้น คุณอย่าได้ทำอย่างนี้อีก” คนเหล่านั้น
ใช้ฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ทำร้าย วาเสฏฐะและภารทวาชะ ในเพราะเรื่อง
นั้นเป็นเหตุ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จึงปรากฏ การครหา จึงปรากฏ การ
พูดเท็จจึงปรากฏ การถือทณฑ์ทวาชะจึงปรากฏ

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันปรึกษากันว่า
“ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทณฑ์ทวาชะจักปรากฏ ทางที่ดี
พวกเราควรสมมติ(แต่งตั้ง)สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน
ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ พวกเราจัก แบ่งปันข้าวสาลีให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง

ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปงดงามกว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใส
กว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้กล่าวดังนี้ว่า “มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่า กล่าวผู้

LOVE OF WISDOM

ที่ควรว่ากล่าว จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบเถิด และพวกเราจักแบ่งปันข้าวสาละให้แก່ท่าน”

สัตว์ผู้นั้นรับคำแล้ว ได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ขับไล่ ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ และสัตว์เหล่านั้นก็ได้แบ่งปันข้าวสาละให้แก่งสัตว์ผู้นั้น

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมต(แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า “มหาสมมต มหาสมมต” จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย ฉะนั้น คำที่ ๒ ว่า “กษัตริย์ กษัตริย์” จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุ ที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่าอื่นยินดีได้โดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ ๓ ว่า “ราชา ราชา” จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแวดวง กษัตริย์นั้นขึ้นแก่งสัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่งสัตว์เหล่าอื่น มีแก่งสัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่งสัตว์ที่มีไชพวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรมตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์บางพวกได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ บาปกรรมเกิดขึ้นในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขา ไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือตนทวารุชจักปรากฏ การขับไล่จักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควรลอบบาปอกุศลกรรมทั้ง เสียเถิด สัตว์เหล่านั้นจึงได้พากันลอบบาปอกุศลกรรมนั้นทั้งไป เพราะสัตว์ทั้งหลายพากันลอบบาปอกุศลกรรมทั้งไป ฉะนั้น คำแรกว่า “พราหมณ์ พราหมณ์” จึงเกิดขึ้น พราหมณ์เหล่านั้นจึงสร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ไว้ในราวป่าแล้ว บำเพ็ญทานอยู่ในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้นั้น พราหมณ์เหล่านั้นไม่มีการ

LOVE OF WISDOM

หุงต้ม ไม่มีการตำข้าว พวกกันเที่ยวไปยังหมู่บ้านตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น เพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า พวกเขาได้อาหารแล้วก็บำเพ็ญงานอยู่ในกระท่อม มุงด้วยใบไม้ในราวป่านั้นเที่ยวอีก หมู่มนุญชนเขาแล้วจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ สัตว์เหล่านี้สร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ในราวป่าแล้ว บำเพ็ญงานอยู่ในกระท่อมที่ มุงด้วยใบไม้นั้น พวกเขาไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการตำข้าว พวกกันเที่ยวไปยังหมู่บ้านตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น เพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า พวกเขาได้อาหารแล้วมาบำเพ็ญงานอยู่ในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่าอีก เพราะพวกเขาบำเพ็ญงานอยู่ คำที่ ๒ ว่า “ฉายกา ฉายกา” จึงเกิดขึ้น ในจำนวนสัตว์เหล่านั้น สัตว์บางพวก เมื่อไม่บรรลุนั้นในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันและนิคมที่ใกล้เคียงกัน พวกกันทำคัมภีร์อยู่ มนุญชนทั้งหลายเห็นเขาแล้วจึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ สัตว์เหล่านี้ไม่ได้บรรลุนั้นในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันและนิคมที่ใกล้เคียงกัน พวกกันทำคัมภีร์อยู่ ชนเหล่านี้ไม่บำเพ็ญงาน” เพราะชน เหล่านี้ ไม่บำเพ็ญงาน ในบัดนี้ คำที่ ๓ ว่า “อัชฌายกา อัชฌายกา” จึงเกิดขึ้น สมัยนั้น คำว่า “อัชฌายกา” นั้นถือกันว่าเป็นคำเลว แต่ในสมัยนี้ คำว่า “อัชฌายกา” นั้นถือกันว่าเป็นประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแคววงพราหมณ์นั้นขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มี แก่สัตว์ที่มีใจพวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรมตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้ง ในโลกนี้และโลกหน้า

LOVE OF WISDOM

วาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้น บางพวกยึดมั่นเมถุนธรรมแล้วแยกประกอบกิจการงานที่แตกต่างออกไป เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นยึดมั่นเมถุนธรรม แล้วแยกประกอบกิจการงานที่แตกต่างออกไป ฉะนั้น คำว่า "เวสสา เวสสา" จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีเวดวงแพศย์นั้นขึ้นแก่สัตว์ เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ ที่มีใช้พวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกลี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์ที่เลื้อยประพุดิติน โทคร้าย ทำงานต่ำต้อย เพราะสัตว์เหล่านั้นประพุดิติน โทคร้าย ทำงานที่ต่ำต้อย ฉะนั้น คำว่า "สุทร สุทร" จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีเวดวงสุทรนั้นขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีใช้พวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชน ทั้งในโลกลี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยที่กษัตริย์คติเตียนธรรม๑ของตน จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า "เราจักเป็นสมณะ" พรหมณ์ คติเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า "เราจักเป็น สมณะ" แพศย์คติเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ ว่า "เราจักเป็นสมณะ" แม้สุทรก็คติเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า "เราจักเป็นสมณะ" จึงได้เกิดมีเวดวงสมณะจากเวดวง ทั้งสี่ขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์

LOVE OF WISDOM

พวกเดียวกัน เท่านั้น ไม่มีแก่สัตรีที่มีไซ่พวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรมตาม คำโบราณที่เกี่ยวข้อกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะ การชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

แม้พราหมณ์ ...

แม่แพศย์ ...

แม้ศูทร ...

แม้สมณะผู้ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

แม้พราหมณ์ ...

แม่แพศย์ ...

แม้ศูทร ...

LOVE OF WISDOM

แม้สมณะผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

วาเสฏฐะและภราทวาชะ แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกายสุจริตและ กายสุจริต ทั้งวีสุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนสุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวย ทั้งสุขและทุกข์

แม้พราหมณ์ผู้ประพฤติกายสุจริตและกายสุจริต ทั้งวีสุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนสุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

แม้แพศย์ผู้ประพฤติกายสุจริตและกายสุจริต ทั้งวีสุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนสุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

LOVE OF WISDOM

แม้ศุภรผู้ประพาศทั้งกายสุจริตและกายสุจริต ทั้งจิตสุจริตและจิตสุจริต ทั้งโนสุจริตและโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

แม้สมณะผู้ประพาศทั้งกายสุจริตและกายสุจริต ทั้งจิตสุจริตและจิตสุจริต ทั้งโนสุจริตและโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

วาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ผู้สํารวมกาย สํารวมวาจา สํารวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้พราหมณ์ผู้สํารวมกาย สํารวมวาจา สํารวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้แพศย์ผู้สํารวมกาย สํารวมวาจา สํารวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้ศุภรผู้สํารวมกาย สํารวมวาจา สํารวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

LOVE OF WISDOM

แม้สมณะผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗
หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

วาเสฏฐะและภารทวาชะ บรรดาบรรณะทั้ง ๔ เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุ อรหันต
ชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์
ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่า เป็นผู้เลิศ
กว่าคนทั้งหลายในบรรณะ ๔ เหล่านั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม เพราะธรรม
เท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งใน โลกนี้และโลกหน้า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมคังคาถานี้ที่สนิงกุมารพรหมกล่าวไว้ว่า

“ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่
กษัตริย์จักว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
จักว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์”

วาเสฏฐะและภารทวาชะ สนิงกุมารพรหมกล่าวคาถานั้นไว้ชอบ ไม่ใช่ไม่ชอบ
กล่าวไว้ถูกต้อง ไม่ใช่ไม่ถูกต้อง มีประโยชน์ ไม่ใช่ไม่มีประโยชน์ เราเห็นด้วยทีเดียว
แม้เราก็ก้าวอย่างเดียวกันนี้ว่า

“ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่
กษัตริย์จักว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
จักว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว วาเสฏฐสามเณรและภราทวาสสามเณร มี
ใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

อัครคัมภีร์ที่ ๔ จบ

ญาณวิทยา **On Epistemology**

LOVE OF WISDOM

ญาณวิทยา: ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยบ่อเกิดของความรู้ ลักษณะ หน้าที่
ประเภท ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ บางครั้งเรียกปรัชญา
สาขานี้ว่า ทฤษฎีความรู้

ตัวอย่างคำถามที่มักจะพบในปรัชญาสาขานี้ ได้แก่

ความรู้คืออะไร ?

เรารู้ได้อย่างไร?

มนุษย์สามารถรับรู้วัตถุโดยตรงได้หรือไม่

ประสาทสัมผัสของเราเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด

เหตุผลเชื่อถือได้แค่ไหน มีข้อจำกัดอะไร

ความเชื่อคืออะไร? จะพิสูจน์ความเชื่อได้อย่างไร?

LOVE OF WISDOM

ตัวอย่างแนวความคิดทางญาณวิทยา

๑. อไญยนิยม (Agnosticism) ทรรศนะทางญาณวิทยาที่ถือว่า ความรู้อย่างสมบูรณ์ไม่สามารถเข้าถึง
๒. ความรู้หลังประสบการณ์ (Posterior Knowledge) ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังจากมีประสบการณ์แล้ว สำนักปรัชญาบางสำนักเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงจะต้องอาศัยประสบการณ์เสมอ
๓. ความรู้ก่อนประสบการณ์ (Prior Knowledge) ความรู้ที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ คือความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส สำนักปรัชญาบางสำนักเชื่อว่ามนุษย์อาจมีความรู้ก่อนประสบการณ์ได้
๔. ประสบการณ์นิยม (Empiricism) หมายถึง ทรรศนะที่ถือว่า แหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้มีอย่างเดียวเท่านั้นคือ ประสบการณ์ ซึ่งหมายถึงความรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัส ทรรศนะนี้ไม่ยอมรับความเชื่อที่ว่ามีความรู้ก่อนประสบการณ์ มีแต่ความรู้หลังประสบการณ์
๕. อัจฉนัตถิกญาณนิยม (Intuitionism) ทรรศนะที่ถือว่า การรู้เอง หรือการหยั่งรู้เองภายในเป็นบ่อเกิดสำคัญที่สุดของความรู้
๖. ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) ทรรศนะที่ถือว่า ปรากฏการณ์เท่านั้นที่เราสามารถรับรู้ได้ ส่วนสิ่งที่เรียกกันว่าความจริง ซึ่งอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์นั้นไม่มีอยู่จริง หรือแม้จะมี ก็ไม่สามารถรับรู้ได้ ตัวอย่างสมมติว่า เราถือกระดาษแผ่นหนึ่งอยู่ในมือ กระดาษแผ่นนั้นมีคุณสมบัติหลายอย่างเช่น ขาว บาง

LOVE OF WISDOM

ปลิวได้ ฯลฯ คุณสมบัติเหล่านี้ปรากฏให้เรารับรู้ได้ จึงเรียกว่าปรากฏการณ์ สำนักปรัชญาบางสำนักถือว่า เบื้องหลังปรากฏการณ์เหล่านี้ ต้องมีสิ่งบางสิ่งซึ่งเป็นจริงในตัวเอง เป็นที่เกาะหรือเป็นฐานให้คุณสมบัติเหล่านี้ตั้งรวมกันอยู่ได้ แต่ปรากฏการณ์นิยมไม่เชื่อว่า มีสิ่งเช่นที่ว่่านี หรือถึงมีก็ไม่อาจรับรู้ได้

๗. **เหตุผลนิยม (Rationalism)** แนวความคิดที่ยืนยันว่า มนุษย์สามารถหาความรู้บางอย่างที่เกี่ยวกับโลกได้ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านประสาทสัมผัส แต่โดยการใช้เหตุผล นักเหตุผลบางสำนักถึงกับยืนยันว่า ประสาทสัมผัสไม่สามารถให้ความรู้ที่แท้จริงแก่เราได้

LOVE OF WISDOM

เกสปุตติสูตร^๔

ว่าด้วยกาลามะชาวกุสปุตตนิคม

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้น โกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่
เสด็จถึงตำบลของพวกกาลามะชื่อว่าเกสปุตตนิคม

พวกกาลามะชาวกุสปุตตนิคมได้ทราบ ว่า "ข้าว่า ท่านพระสมณโคดมศากย บุตร
เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูลเสด็จถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับแล้ว ท่านพระสมณโคดมนี้มี
กิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า "แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระ
อรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้ง
โลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
พระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม
โลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงประกาศ
ให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความ

^๔ อ.พุทธ. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕. เกสปุตติสูตร สะท้อนแนวคิดทางด้านญาณวิทยาของพุทธปรัชญา

ที่อยู่ตรงกลางระหว่างเหตุผลนิยม และประจักษ์นิยม การยืนยันความจริงใดๆ ประสาทสัมผัส และเหตุผล ถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเสริมซึ่งกันและกัน แต่ท้ายที่สุดแล้ว ทั้งเหตุผลและประสาทสัมผัส ต้องได้รับการ
ตรวจสอบกระทั่งรู้ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง จึงจะเป็นที่ยุติ

LOVE OF WISDOM

งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน” การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความค้อย่างแท้จริง”

ลำดับนั้น พวกกาลามะชาวเกสปุคคินิคมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไหว้ไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่สมควร

พวกกาลามะชาวเกสปุคคินิคมนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุคคินิคม แสดง ประกาศวาทะของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ คูหมิ่น กล่าวข่มวาตะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมายังเกสปุคคินิคม แสดง ประกาศวาทะของตนเท่านั้น แต่กระทบกระเทียบ คูหมิ่น กล่าวข่มวาตะของผู้อื่น ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความสงสัยลังเลใจในสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า “บรรดาท่านสมณพราหมณ์เหล่านี้ ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามชนทั้งหลาย ก็สมควรที่ท่านทั้งหลายจะสงสัย สมควรที่จะลังเลใจ ท่านทั้งหลายเกิดความสงสัยลังเลใจในฐานะที่ควรสงสัยอย่างแท้จริง มาเถิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

LOVE OF WISDOM

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ(การคิดเอาเอง)

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้คิดเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์" เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ(ธรรมเหล่านั้น) เสีย

กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โลภะ(ความอยากได้) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล

"ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโลภะนี้ ถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะ กลุ่มรวมฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พுகเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้างหรือ"

"อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

LOVE OF WISDOM

"กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล"

"ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโทสะนี้ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะกลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พுகเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ"

"อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ โมหะ(ความหลง) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล"

"ไม่เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้มีโมหะนี้ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พுகเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์บ้างหรือ"

"อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรืออกุศล"

"เป็นอกุศล พระพุทธเจ้าข้า"

"เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ"

"เป็นธรรมที่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า"

LOVE OF WISDOM

"เป็นธรรมที่ผู้รู้คิดเห็นหรือผู้รู้สรรเสริญ"

"เป็นธรรมที่ผู้รู้คิดเห็น พระพุทธเจ้าข้า"

"ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกิดอกุศล เพื่อทุกข์หรือไม่
หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร"

"ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกิดอกุศล เพื่อทุกข์
ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามะทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า มา
เกิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

LOVE OF WISDOM

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้คิดเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์" เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ (ธรรมเหล่านั้น) เสีย เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น มาเถิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะศรัทธา

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าไต่กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข" เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง (ธรรมเหล่านั้น) อยู่

LOVE OF WISDOM

กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโลกะ (ความไม่
อยากได้) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล”

“เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโลภะนี้ ไม่ถูกโลภะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโลภะ
กลุ้มรุม ไม่ช้ำสัสถ์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่ง
ที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโทสะ (ความไม่คิด
ประทุษร้าย) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล”

“เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโทสะนี้ ไม่ถูกโทสะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโทสะ
กลุ้มรุม ไม่ช้ำสัสถ์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่ง
ที่เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ อโมหะ (ความไม่
หลง) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลหรือไม่เกื้อกูล”

“เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

LOVE OF WISDOM

“กาลามะทั้งหลาย ก็นุชนบุคคลผู้ไม่มีโมหะนี้ ไม่ถูกโมหะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโมหะ
กลุ่มมุ่ม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่
เกื้อกูล เพื่อสุขบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือธรรมเหล่านี้เป็น
กุศลหรือเป็นอกุศล”

“เป็นกุศล พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้คิดเห็นหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้สรรเสริญ พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข หรือไม่
หรือท่านทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างไร”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพเจ้า
ทั้งหลายมีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กาลามะทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า มา
เถิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

LOVE OF WISDOM

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือ ปฏิบัติบริบูรณ์
แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึง (ธรรมเหล่านั้น) อยู่
เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้นั้น เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นปราศจากอภิชฌา ปราศจากพยาบาท ไม่ ลุ่มหลง
มีสัมปชัญญะ มีสติมีนคง มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้อง
บน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ ทุกสถานด้วยเมตตาจิตอัน
ไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีกรรม เบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ฯลฯ มี
มุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศ
เบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว ทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์
เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีกรรม เบียดเบียนอยู่

LOVE OF WISDOM

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมิจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มิจิตไม่พยายาบทอย่างนี้ มิจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มิจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ เชนบรรลุดความเบาใจ ๔ ประการในปัจจุบัน คือ

๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่อง นั้นจะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่คือการเบาใจประการที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุดแล้ว

๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี เรากั้รักษาดนไม่ให้มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีสุขในปัจจุบันในโลกนี้ได้ นี่คือการเบาใจประการที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุดแล้ว

๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป เราไม่เจาะจงบาปไว้เพื่อใคร ๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกตองเราได้อย่างไร นี่คือการเบาใจประการที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุดแล้ว

๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป เรากั้พิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้ นี่คือการเบาใจประการที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุดแล้ว

กาลามะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมิจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มิจิตไม่พยายาบทอย่างนี้ มิจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มิจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ อริยสาวกนั้นชื่อว่าบรรลุดความเบาใจ ๔ ประการนี้ในปัจจุบัน

พวกกาลามะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนั้นเป็นอย่างนี้ ข้าแต่ พระสุคต เรื่องนั้นเป็นอย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นมิจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มิจิตไม่พยายาบทอย่างนี้ มิจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มิจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นบรรลุด

LOVE OF WISDOM

ความเบาใจ ๔ ประการในปัจจุบัน คือ

๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่องนั้นจะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่คือการเบาใจประการที่ ๑ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี เราก็กษัตริย์คน ไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีความสุขในปัจจุบันในโลกนี้ได้ นี่คือการเบาใจประการที่ ๒ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป เราไม่เจาะจงบาปไว้เพื่อใคร ๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกตัดของเราได้อย่างไร นี่คือการเบาใจประการที่ ๓ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป เราก็กิจการเห็นตนบริสุทธิ์ ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้ นี่คือการเบาใจประการที่ ๔ ที่พระอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่พยาบาท อย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ พระอริยสาวกนั้นชื่อว่าบรรลุความเบาใจ ๔ ประการนี้ในปัจจุบัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของท่านพระโคตมชคเจนไพเราะยิ่งนัก าลา ข้าพระองค์ทั้งหลายนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาค โปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

เกสปุตติสูตร จบ

LOVE OF WISDOM

ปายาสสูตร^{๑๐}

ว่าด้วยเจ้าปายาสี

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระกุมารกัสสปะกำลังจาริกอยู่ในแคว้น โกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ถึงเมืองเสตัพพะของชาวโกศล พักอยู่ ณ ป่าไม้สีเขียว ทางทิศเหนือเมืองเสตัพพะ สมัยนั้น เจ้าปายาสีปกครองเมืองเสตัพพะ ซึ่งมีประชากรและสัตว์เลื้อยมากมาย มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร และน้ำ ให้อุคคสมบูรณ์ มีพระราชทรัพย์ ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานปันบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย

สมัยนั้น เจ้าปายาสีมีความเห็นชั่วเช่นนี้เกิดขึ้นว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” พรหมณ์ และคหบดีชาวเมือง

^{๑๐} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๔๐๖-๔๔๑/๓๔๑-๓๗๒. พระสูตรนี้สะท้อนหลักการเรื่องการใช้เหตุผลในพุทธปรัชญาเพื่ออธิบายความจริงบางอย่างที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส วิธีที่พระกุมารกัสสปะใช้คือการตั้งคำถามกลับเพื่อให้ถามคือพระเจ้าปายาสี สรุปลงเป็นลำดับๆ เช่น พระเจ้าปายาสีไม่เชื่อว่ามีโลกอื่น ท่านก็ย้อนถามว่า ดวงอาทิตย์ และพระจันทร์ อยู่โลกนี้ หรือว่าโลกอื่น เมื่อพระเจ้าปายาสีตอบว่า อยู่โลกอื่น ท่านก็ย้อนแย้งพระคำรัสที่ทรงบอกข้างต้นว่าไม่เชื่อว่ามีโลกอื่น แม้ในทิวเรื่องของคนเราตายแล้วสูญ ไม่เกิดอีก หรือประเด็นอื่นๆ ก็ทรงใช้เหตุผลเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันทิวของพระเจ้าปายาสเป็นเรื่องราว ไปจนเป็นที่พอพระทัย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ทรงพอพระทัยตั้งแต่ต้น เพียงแต่ที่ยังทรงยืนยันทิวเดิมอยู่นั้น เพียงต้องการพิสูจน์สติปัญญาของพระเถระท่านนั้น

LOVE OF WISDOM

เสด็จพะได้ฟังข่าวว่า "ท่านสมณกุमारกัสสปะ ผู้เป็นสาวกของพระสมณ โคตมกำลังจาริกอยู่ในแคว้น โกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ถึงเมืองเสด็จพะโดยลำค้ำกำลังพักอยู่ ณ ป่าไม้สีเขียวทางทิศเหนือเมือง เสด็จพะ ท่านสมณกุमारกัสสปะนั้น มีชื่อเสียงดังงามขจรไปอย่างนี้ว่า "เป็นผู้ฉลาด ฉะฉานแหลม มีปัญญา เป็นพหูสูตร กล่าวถ้อยคำไพเราะ ปฏิภาณดี เป็นผู้เจริญและเป็นพระอรหันต์ การได้เห็นพระอรหันต์เช่นนั้นเป็นการดีแท้" จากนั้น พรหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสด็จพะออกจากเมืองเสด็จพะ เดินรวมกันเป็นหมู่เป็นคณะมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือสู่ป่าไม้สีเขียว

ขณะนั้น เจ้าปายาสีทรงพักผ่อนกลางวันอยู่ ณ ปราสาทชั้นบน ทรงเห็นพรหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสด็จพะ ซึ่งออกจากเมืองเสด็จพะเดินรวมกันเป็นหมู่เป็นคณะมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือสู่ป่าไม้สีเขียว จึงทรงเรียกมหาคเล็กมาตรัสถามว่า "มหาคเล็ก เหตุใดพรหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสด็จพะจึงออกจากเมืองเสด็จพะเดินรวมกันเป็นหมู่เป็นคณะมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือสู่ป่าไม้สีเขียว"

มหาคเล็กทูลตอบว่า "ฝ่าพระบาท ท่านสมณกุमारกัสสปะ ผู้เป็นสาวกของ พระสมณ โคตมกำลังจาริกอยู่ในแคว้น โกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ถึงเมืองเสด็จพะโดยลำค้ำ พักอยู่ ณ ป่าไม้สีเขียวทางทิศเหนือเมือง เสด็จพะ ท่านสมณกุमारกัสสปะนั้น มีชื่อเสียงดังงามขจรไปอย่างนี้ว่า "เป็นผู้ฉลาด ฉะฉานแหลม มีปัญญา เป็นพหูสูตร กล่าวถ้อยคำไพเราะ ปฏิภาณดี เป็นผู้เจริญ และเป็นพระอรหันต์ พรหมณ์และคหบดีเหล่านั้นจักเข้าไปหาท่านสมณกุमारกัสสปะ รูปนั้น"

LOVE OF WISDOM

เจ้าปายาสีรับสั่งว่า "มหาดเล็ก ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเข้าไปหาพราหมณ์ และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะถึงที่อยู่ บอกกับพราหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย เจ้าปายาสีรับสั่งว่า "ให้พวกท่านรอ เจ้าปายาสีจะเสด็จเข้าไปหาท่านสมณกุमारกัสสปะด้วย" ครั้นก่อน ท่านสมณกุमारกัสสปะชี้แจงให้ พราหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะผู้เฒ่า ไม่ฉลาดไฉนว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี มหาดเล็ก แท้จริง โลกอื่น ไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี"

มหาดเล็กทูลรับสนองพระคำรัสแล้ว เข้าไปหาพราหมณ์และคหบดีชาวเมือง เสตัพยะถึงที่อยู่ ได้กล่าวกับพราหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะดังนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย เจ้าปายาสีรับสั่งว่า "ให้พวกท่านรอ เจ้าปายาสีจะเสด็จเข้าไปหาท่านสมณกุमारกัสสปะด้วย"

ลำดับนั้น เจ้าปายาสีแวดล้อมด้วยพราหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะ เสด็จเข้าไปหาท่านพระกุมารกัสสปะถึงที่อยู่ ณ ป่าไม้สีเขียว ได้ทรงสนทนา ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ฝ่ายพราหมณ์และคหบดีชาวเมืองเสตัพยะ บางพวกกราบทูลท่านพระกุมารกัสสปะแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับท่านพระกุมารกัสสปะแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไปทางที่ท่านพระกุมารกัสสปะอยู่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและตระกูลแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งเฉย ณ ที่สมควร

นักติกาพาหะ ความเห็นว่าไม่มี

LOVE OF WISDOM

ลำดับนั้น เจ้าปายาสีครันประทับ ณ ที่สมควรแล้วจึงตรัสกับท่านพระกุมารกัสสปะ ดังนี้ว่า “ท่านกัสสปะ โยมมีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐิอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาดิกสัต์ว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและ ทำชั่วไม่มี”

ท่านพระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า “บพิตร อาตมภาพ ไม่เคยเห็น หรือได้ยิน บุคคลผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฐิอย่างนี้ ทำไมพระองค์จึงตรัสอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาดิกสัต์ว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยดวงจันทร์และดวงอาทิตย์

บพิตร ถ้าอย่างนั้น อาตมภาพขอถวายพระพรถามพระองค์ใน เรื่องนี้ โปรดตรัสตอบตามที่พอพระทัย พระองค์เข้าพระทัยเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ “ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ มีในโลกนี้หรือโลกอื่น เป็นเทพหรือเป็นมนุษย์”

“ท่านกัสสปะ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีในโลกอื่น มิใช่มีในโลกนี้ เป็นเทพ มิใช่เป็นมนุษย์”

“บพิตร ด้วยเหตุแห่งพระคำรัสของพระองค์นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาดิกสัต์ว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาดิกสัต์ว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาดิกสัต์ว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

LOVE OF WISDOM

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มียอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

“ท่านกัสสปะ มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของโยมในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พுகเท็จ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เฟ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ (เห็นผิด) ต่อมาพวกเขาป่วย ได้รับทุกขเวทนา เป็นไข้หนัก เมื่อโยมรู้ว่า “เวลานี้ พวกเขายัง ไม่หายป่วย” จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วตั้งอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์ พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้ มีทิฎฐิอย่างนี้ว่า “บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุกเท็จ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เฟ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต (หรือ)นรก” พวกท่านเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถูเอาสิ่งของที่ เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุกเท็จ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เฟ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นจริง พวกท่านหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต (หรือ) นรก ถ้าพวกท่านหลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต (หรือ)นรกจริง ก็ขอให้กลับมาบอกเราบ้างว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาติกัสตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” พวกท่านเท่านั้นพอเป็นที่ เชื่อถือไว้วางใจของเรา สิ่งที่เราท่านเห็นก็เช่นเดียวกับสิ่งที่เราเห็นเอง” คนเหล่านั้น รับคำของโยมแล้ว แต่ไม่

LOVE OF WISDOM

กลับมาบอก ไม่ส่งข่าวมาบอก ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยโจร

“บพิตร ถ้าอย่างนั้น อาตมภาพขอถวายพระพรถามพระองค์ในเรื่องนี้ โปรดตรัสตอบตามที่พอฟะทัย พระองค์เข้าพระทัยเรื่องนั้นว่าอย่างไร พวกภราชบุรุษของพระองค์ในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่พระองค์ว่า “ฝ่าพระบาท นี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ พระองค์โปรดลงพระอาชญาแก่โจรนี้ตามพระประสงค์เถิด” ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอย่างนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงใช้เชือกเหนี่ยวมัดบุรุษนี้ เอาแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนาแล้ว โกงศิริระ นำตระเวนจากถนนหนึ่งไปสู่ถนนหนึ่ง จากสี่แยกหนึ่งไปสู่สี่แยกหนึ่ง พร้อมกับแกว่งบัณเฑาะว์เสียงดัง น่ากลัวน่าออกทางประตูคานทิสได้ตัดศิริระที่ตะแลงแกงทางทิศใต้แห่งเมือง” ราชบุรุษทูลรับสนอง พระคำรัสแล้ว ใช้เชือกเหนี่ยวมัดบุรุษนั้นเอาแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนาแล้ว โกงศิริระ นำตระเวนจากถนนหนึ่งไปสู่ถนนหนึ่ง จากสี่แยกหนึ่งไปสู่สี่แยกหนึ่ง พร้อมกับ แกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังน่ากลัว นำออกไปทางประตูคานทิสได้แล้วให้นั่งที่ตะแลงแกง ทางทิศใต้แห่งเมือง โจรจะได้รับการผ่อนผันจากเพชฌฆาตตามคำขอที่ว่า “ขอให้ท่านเพชฌฆาตโปรดรอนจนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่มิตรอำมาตย์ หรือญาติสาโลหิตในบ้าน โนนหรือนิคมโน้น แล้วจะกลับมา” กระนั้นหรือ หรือว่าเพชฌฆาตจะพึงตัดศิริระ โจรผู้กำลังอ่อนนอนอยู่แล้ว”

“ท่านกัสสปะ โจรไม่ควรได้รับการผ่อนผันจากเพชฌฆาตตามคำขอที่ว่า “ขอให้ท่านเพชฌฆาตโปรดรอนจนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่มิตรอำมาตย์ หรือญาติสาโลหิต ใน

LOVE OF WISDOM

บ้าน โนนหรือนิคมนั่นแล้วจะกลับมา” ที่แท้ เพชฌฆาตพึงตัดศีรษะโจรผู้กำลังอ่อนนอนอยู่นั้นแหละ”

“บพิตร โจรนั้นเป็นมนุษย์ยังไม่ได้รับการผ่อนผันจากเพชฌฆาตที่เป็นมนุษย์ตามคำขอที่ว่า “ขอให้ท่านเพชฌฆาตโปรดรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่มิตรอำมาตย์ หรือญาติสาโลหิตในบ้าน โนนหรือนิคมนั่นแล้วจะกลับมา” มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต ของพระองค์ เป็นผู้ชั่วช้า ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พுகเห็บ พุกส่อเสียด พุกคำหยาบ พุกเพ้อเจ้อ เฟ่งเล้งอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิฉนาทวิภูติ หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต (หรือ)นรก จะได้รับผ่อนผันจากนายนิรยบาลตามคำขอที่ว่า “ขอให้ให้นายนิรยบาลโปรดรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่เจ้าปายาสว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” หรือ บพิตร ด้วยเหตุแห่งพระคำรัสของพระองค์นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรม ที่ทำดีและทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่น ไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

LOVE OF WISDOM

“ท่านกัสสปะ มิตรอำมาตย์ ญาณิสาโลหิตของโยมในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดิโนกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิต ไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) ต่อมาพวกเขาป่วย ได้รับทุกขเวทนา เป็นไข้หนัก เมื่อโยมรู้ว่า “เวลานี้ พวกเขายังไม่หายป่วย” จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วสั่ง อย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิ อย่างนี้ว่า “บุคคลผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดิโนกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาด จากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็ง อยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน สวรรค์โลกสวรรค์” พวกท่านเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดิโนกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาด จากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็ง อยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์ พวกนั้นเป็นจริง พวกท่านหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสวรรค์โลกสวรรค์ ถ้าพวกท่านหลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์โลกสวรรค์จริง ก็ขอให้กลับมาบอกเราบ้างว่า “แม่ เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” พวกท่าน ท่านนั้นพอเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของเรา สิ่งที่คุณท่านเห็นก็เช่นเดียวกับสิ่งที่เรา เห็นเอง” คนเหล่านั้นรับคำของโยมแล้ว แต่ไม่กลับมาบอก ไม่ส่งข่าว

LOVE OF WISDOM

มาบอกท่าน กัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยบุรุษในหลุมอุจจาระ

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เปรียบเหมือนบุรุษจมลงในหลุมอุจจาระมิดีรีမ်း เมื่อเป็นเช่นนั้น ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งราชบุรุษว่า “พวกท่านจงช่วยกันยกบุรุษนั้นขึ้นจากหลุมอุจจาระ” พวกราชบุรุษทุลรับสนองพระคำรัสแล้ว พึงช่วยกันยกบุรุษนั้นขึ้นมาจากหลุมอุจจาระ ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงเอาชีไม้ไผ่ชูดอุจจาระออกจากร่างกายของบุรุษนั้นให้หมด” พวกราชบุรุษทุลรับสนองพระคำรัสแล้ว พึงเอาชีไม้ไผ่ชูดอุจจาระออกจากร่างกายของบุรุษนั้นให้หมด ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงเอาคินสีเหลืองขัด สีร่างกายของบุรุษนั้นสัก ๓ ครั้ง” พวกราชบุรุษทุลรับสนองพระคำรัสแล้ว เอาคิน สีเหลืองขัดสีร่างกายของบุรุษนั้น ๓ ครั้ง ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงเอาน้ำมันขโลมบุรุษนั้นแล้วลูบได้ด้วยจุนอย่างดีให้ผุดผ่องสัก ๓ ครั้ง” พวกราชบุรุษ พึงเอาน้ำมันขโลมบุรุษนั้นแล้วลูบได้ด้วยจุนอย่างดีให้ผุดผ่อง ๓ ครั้ง ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงตัดผมและโกนหนวดของบุรุษนั้น” พวกราชบุรุษพึงตัดผมและโกนหนวดของบุรุษนั้น ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงนำพวงดอกไม้เครื่องลูบไล้และผ้าราคาแพงไปให้บุรุษนั้น” พวกราชบุรุษพึงนำพวงดอกไม้เครื่อง ลูบไล้และผ้าราคาแพงไปให้บุรุษนั้น ถ้าพระองค์จะพึงรับสั่งอีกว่า “พวกท่านจงเชิญบุรุษนั้นขึ้น

LOVE OF WISDOM

ปราสาทบำรุงบำเรอด้วยกามคุณ ๕” พวกราชนุรุษพึงเชิญบุรุษนั้นขึ้นปราสาทบำรุงบำเรอด้วยกามคุณ ๕

บพิตร พระองค์เข้าพระทัยเรื่องนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้น อาบน้ำ ลูบไล้ดีแล้ว ตัดผมและโกนหนวดอย่างดี สวมพวงดอกไม้และเครื่องประดับแล้ว นุ่งผ้าขาว อยู่ปราสาทชั้นดี เือบอิม พรังพร้อม ได้รับการบำเรอด้วยกามคุณ ๕ ยังต้องการจะคำลงในหลุมอุจจาระนั้นอีกหรือ”

“ไม่เป็นเช่นนั้น ท่านกัสสปะ”

“เพราะเหตุไร จึงไม่เป็นเช่นนั้น”

“ท่านกัสสปะ เพราะหลุมอุจจาระไม่สะอาด คือ พึงเป็นสิ่งทั้งไม่สะอาด ทั้งนับว่าไม่สะอาด ทั้งมีกลิ่นเหม็น ทั้งนับว่ามีกลิ่นเหม็น ทั้งน่ารังเกียจ ทั้งนับว่าน่ารังเกียจ ทั้งน่าเกลียด ทั้งนับว่าน่าเกลียด”

“บพิตร มนุษย์ก็เช่นเดียวกันนั้นแหละ คือสำหรับพวกเทพ พวกมนุษย์ เป็นผู้ไม่สะอาด ทั้งนับว่าไม่สะอาด เป็นผู้มีกลิ่นเหม็น ทั้งนับว่ามีกลิ่นเหม็น เป็นผู้น่า รังเกียจ ทั้งนับว่าน่ารังเกียจ เป็นผู้น่าเกลียด ทั้งนับว่าน่าเกลียด กลิ่นมนุษย์ย่อม พุ่งไปในหมู่เทพ ตลอด ๑๐๐ โยชน์ ก็ (ถ้า) มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของพระองค์ ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาด จากการประพฤติดิฉินในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของ ของเขา มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ พวกเขาลงจากตายแล้วก็ไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ แล้วจะกลับมาทูลพระองค์

LOVE OF WISDOM

ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาติกัสตร์ มีผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” หรือ
บพิตร ด้วยเหตุแห่งพระคำรัสของ พระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้
โลกอื่นมี โอบปาติกัสตร์มี ผลวิบาก แห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม้เพราะเหตุ
นี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตร์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่
มี โอบปาติกัสตร์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี
โอบปาติกัสตร์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

“ท่านกัสสปะ มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของโยมในโลกนี้ เป็นผู้วันชาติจาก
การฆ่าสัตว์ เว้นชาติจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นชาติจากการประพฤติดิ
นในกาม เว้นชาติจากการพูดเท็จ เว้นชาติจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
เหตุแห่งความประมาท ต่อมา พวกเขাপ่วย ได้รับทุกขเวทนา เป็นไข้หนัก เมื่อโยมรู้ว่า
“เวลานี้พวกเขายังไม่หายป่วย” จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วสั่งอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย มีสมณ
พราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า “บุคคลผู้เว้นชาติจากการฆ่าสัตว์ เว้น
ชาติจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นชาติจากการประพฤติดิในกาม เว้น
ชาติจากการพูดเท็จ เว้นชาติจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ
ประมาท หลังจากตายไปแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์” ท่าน

LOVE OF WISDOM

ทั้งหลาย เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤตินิด ในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นจริง พวกท่านหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์ ถ้าพวกท่านหลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์จริง ก็ขอให้กลับมาบอกเราบ้างว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาติกัสตร์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” พวกท่านเท่านั้นพอเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของเรา สิ่งที่พวกท่านเห็นก็เช่นเดียวกับสิ่งที่เราเห็นเอง” คนเหล่านั้นรับคำของโยมแล้ว แต่ไม่กลับมาบอก ไม่ส่งข่าวมาบอก ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตร์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยเทพชั้นดาวดึงส์

“บพิตร ถ้าอย่างนั้น อาตมภาพขอถวายพระพรถามพระองค์ ในเรื่องนี้ โปรดตรัสตอบตามที่พอพระทัย ๑๐๐ ปีของมนุษย์เท่ากับคืนและวันหนึ่งของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้นเป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็น ๑ ปี ๑,๐๐๐ ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของพระองค์ ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤตินิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์ หากพวกเขาคิดอย่างนี้ว่า “รอเวลาให้พวกเราเอิบอím พรุ่งพร้อม

LOVE OF WISDOM

ได้รับการบำเรอด้วยกามคุณ ๕ ที่เป็นทิพย์สัก ๒-๓ วันก่อน จึงค่อยไปกราบทูลเจ้าปายาสีว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกส์ตัวมี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” พวกเขาฟังกลับมาราทูลพระองค์ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกส์ตัวมี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี” หรือ บพิตร”

“ไม่เป็นเช่นนั้น ท่านกัสสปะ ที่จริง พวกเราคงตายไปนานแล้ว แต่ใครเล่าบอกท่านกัสสปะว่า “พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอยู่” หรือว่า “พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้” พวกเราไม่เชื่อท่านกัสสปะว่า “พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอยู่” หรือว่า “พวกเทพ ชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้”

อุปมาด้วยคนตาบอดแต่กำเนิด

“บพิตร เปรียบเหมือนคนตาบอดแต่กำเนิดไม่อาจเห็นรูปสีคำและ รูปสีขาว ไม่อาจเห็นรูปสีเขียว ไม่อาจเห็นรูปสีเหลือง ไม่อาจเห็นรูปสีแดง ไม่อาจเห็นรูปสีแสด ไม่อาจเห็นรูปที่เรียบและรูปที่ขรุขระ ไม่อาจเห็นรูปดวงดาว ไม่อาจเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เขาจะฟังพูดอย่างนี้ว่า

“รูปสีคำและรูปสีขาวไม่มี คนที่เห็นรูปสีคำและรูปสีขาวก็ไม่มี

รูปสีเขียวไม่มี คนที่เห็นรูปสีเขียวก็ไม่มี

รูปสีเหลืองไม่มี คนที่เห็นรูปสีเหลืองก็ไม่มี

รูปสีแดงไม่มี คนที่เห็นรูปสีแดงก็ไม่มี

รูปสีแสดไม่มี คนที่เห็นรูปสีแสดก็ไม่มี

รูปที่เรียบและรูปที่ขรุขระไม่มี คนที่เห็นรูปที่เรียบและรูปที่ขรุขระก็ไม่มี

LOVE OF WISDOM

รูปดวงดาวไม่มี คนที่เห็นรูปดวงดาวก็ไม่มี
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่มี คนที่เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ไม่มี
บพิตร คนนั้นเมื่อจะพูดว่า "เราไม่รู้สิ่งนั้น ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้น จึงไม่มี" ชื่อว่าพูดถูกหรือไม่"

"ไม่ถูก ท่านกัสสปะ เพราะ

รูปสีคำและรูปสีขาวมี คนที่เห็นรูปสีคำและรูปสีขาวก็มี

รูปสีเขียวมี คนที่เห็นรูปสีเขียวก็มี

รูปสีเหลืองมี คนที่เห็นรูปสีเหลืองก็มี

รูปสีแดงมี คนที่เห็นรูปสีแดงก็มี

รูปสีแดงฝางมี คนที่เห็นรูปสีแดงฝางก็มี

รูปที่เรียบและรูปที่ขรุขระมี คนที่เห็นรูปที่เรียบและรูปที่ขรุขระก็มี

รูปดวงดาวมี คนที่เห็นรูปดวงดาวก็มี

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มี คนที่เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็มี

ท่านกัสสปะ คนนั้นเมื่อจะพูดว่า "เราไม่รู้สิ่งนั้น ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี" ชื่อว่าพูดไม่ถูก"

"บพิตร พระองค์ก็เช่นเดียวกับคนที่ตาบอดแต่กำเนิดนั้นแหละ ที่ตรัสกับ อาตมภาพอย่างนี้ว่า "ก็ใครเล่า บอกท่านกัสสปะว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์มี" หรือว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้" พวกเราไม่เชื่อท่านกัสสปะว่า "พวกเทพชั้น ดาวดึงส์มี" หรือว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนเท่านี้" บพิตร คนจะเห็นโลกอื่นได้ ด้วยตาเนื้อดังที่พระองค์

LOVE OF WISDOM

ทรงเข้าพระทัยไม่ได้ สมณพราหมณ์ผู้อยู่ในเสนาสนะอันสงัด ในป่าใหญ่ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ทำตาทิพย์ให้บริสุทธิ์ ย่อมเห็น โลกนี้ โลกอื่น ตลอดถึงเหล่า โอบปาติกัสตว์ได้ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เกินกว่าตาของมนุษย์ คนไม่อาจจะเห็น โลกอื่นได้ด้วยตาเนื้อดังที่พระองค์ทรงเข้าพระทัย บพิตร ด้วยเหตุแห่งพระคำรสของพระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะ เหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาติกัสตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและ ทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พุคคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

“ท่านกัสสปะ โยมเห็นสมณพราหมณ์ในโลกนี้ ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม อยากมีชีวิตอยู่ ไม่อยากตาย รักความสุข เกลียดความทุกข์ จึงคิดอย่างนี้ว่า “ถ้าท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมเหล่านี้พึงรู้อย่างนี้ว่า “เมื่อพวกเราตายจากโลกนี้แล้ว คุณความดีจะปรากฏ” ท่านเหล่านี้คงคืบยาพิษ ใช้อัสตรา ข่าตัวตาย ผูกคอตาย หรือกระโดดเหวตาย แต่เพราะท่านเหล่านั้นไม่ทราบ อย่างนี้ว่า “เมื่อพวกเราตายจากโลกนี้แล้ว คุณความดีจะปรากฏ” ฉะนั้น ท่านเหล่านั้น จึงอยากมีชีวิตอยู่ ไม่อยากตาย รักความสุข เกลียดความ

LOVE OF WISDOM

ทุกข์ ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาทิกัสตร์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยสตรีมีครรภ์

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคย มีมาแล้ว พราหมณ์คนหนึ่งมีภรรยา ๒ คน บุตรของภรรยาคนหนึ่งมีอายุ ๑๐ ปี หรือ ๑๒ ปี ภรรยาอีกคนหนึ่ง มีครรภ์ใกล้จะคลอด ต่อมาพราหมณ์เสียชีวิตลง ชายหนุ่มผูกกับแม่เลี้ยงดังนี้ว่า “คุณแม่ ทรัพย์ รัชชาติ เงินหรือทอง ทั้งหมดล้วนเป็นของฉัน แม่ไม่มีส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัตินี้ โปรดมอบมรดกของพ่อแก่ฉัน”

เมื่อชายหนุ่มกล่าวอย่างนี้ นางพราหมณ์นั้นกล่าวกับชายหนุ่มนั้นดังนี้ว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าจงรอนจนกว่าแม่จะคลอด ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นชาย เขาจะได้รับส่วนแบ่ง ครึ่งหนึ่ง ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นหญิง เขาจะเป็นผู้รับใช้ของเจ้า”

แม้ครั้งที่ ๒ ชายหนุ่มก็ผูกกับแม่เลี้ยงอีกว่า “คุณแม่ ทรัพย์ รัชชาติ เงิน หรือทอง ทั้งหมดล้วนเป็นของฉัน แม่ไม่มีส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัตินี้ โปรดมอบมรดกของพ่อแก่ฉัน” แม้ครั้งที่ ๒ นางพราหมณ์ก็กล่าวกับชายหนุ่มนั้นอีกว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าจงรอนจนกว่าแม่จะคลอด ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นชาย เขาจะได้รับส่วนแบ่งครึ่งหนึ่ง ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นหญิง เขาจะเป็นผู้รับใช้ของเจ้า”

LOVE OF WISDOM

แม้ครั้งที่ ๓ ชายหนุ่มก็พูดกับแม่เลี้ยงอีกว่า "คุณแม่ ทรัพย์ ชาติเงิน หรือทอง ทั้งหมดล้วนเป็นของฉัน แม่ไม่มีส่วนแบ่งในทรัพย์สมบัตินี้ โปรดมอบมรดกของพ่อแก่ฉัน"

ลำดับนั้น นางพรหมณีถือมีดเข้าไปในห้องแล้วแหะท้องด้วยคิดว่า "เราอยากรู้ว่าลูกในครรภ์เป็นชายหรือเป็นหญิง" ได้ทำลายตนเอง ชีวิตลูกในครรภ์ และทรัพย์สมบัติ (ที่จะพึงได้) จนพินาศ บพิตร นางพรหมณีผู้โง่ ไม่ฉลาด เมื่อแสวงหามรดกโดยวิธีที่ไม่แยบคาย ได้ถึงความพินาศไปแล้ว ฉะนั้น พระองค์ผู้โง่ ไม่ฉลาด เมื่อแสวงหาโลกอื่นโดยวิธีที่ไม่แยบคายจักถึงความพินาศ ฉะนั้น

บพิตร สมณพรหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ไม่เหมือนนางพรหมณีผู้โง่ ไม่ฉลาด เมื่อแสวงหามรดกโดยวิธีที่ไม่แยบคายได้ถึงความพินาศแล้ว คือ เขาไม่เร่ง อายุที่ยังไม่สิ้นให้สิ้นไป แต่รอให้อายุสิ้นไปเอง เพราะว่าชีวิตของสมณพรหมณ์ ผู้ฉลาด มีศีล มีกัลยาณธรรม เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ สมณพรหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ดำรงชีวิตอยู่นานเพียงใด ก็ย่อมประสบบุญมาก และปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพียงนั้น บพิตร ด้วยเหตุแห่ง พระคำรัสของพระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี"

"ท่านกัสสปะ พูดอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี"

LOVE OF WISDOM

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตร์วี่ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตร์วี่ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

“ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้ จับใจผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมว่า “ฝ่าพระบาท นี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ พระองค์โปรดลงพระอาญาแก่โจรนี้ตามพระประสงค์เถิด” โยมสั่งพวกราชบุรุษอย่างนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงจับบุรุษนี้ใส่หม้อทั้งเป็นแล้วปิดปากหม้อ รัดด้วยหนังสด พอกด้วยดินเหนียว ให้นำ ยกขึ้นตั้งเตาแล้วคิกไฟ” พวกราชบุรุษรับคำของโยมแล้วจึงจับบุรุษนั้น ใส่หม้อทั้งเป็นแล้วปิดปากหม้อ รัดด้วยหนังสด พอกด้วยดินเหนียวให้นำ ยกขึ้นตั้งเตาแล้วคิกไฟ เมื่อโยมรู้ว่า “บุรุษนั้นเสียชีวิตแล้ว” จึงให้ยกหม้อนั้นลง กะเทาะ ดินเหนียวออกแล้วค่อย ๆ เปิดปากหม้อ ตรวจดูว่า “บางที่พวกเราจะได้เห็นชีวะ (วิญญาณ) ของบุรุษนั้นออกมาบ้าง” แต่พวกเราไม่เห็นชีวะของเขาออกมาเลย ท่าน กัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตร์วี่ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยคนหลับฝัน

LOVE OF WISDOM

“บพิตร ถ้าอย่างนั้น อาตมภาพขอถวายพระพรถามพระองค์ ในเรื่องนี้ โปรคตรัสตอบตามที่พ่อพระทัย พระองค์ทรงเคยบรรทมกลางวัน ทรงสุบิน เห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ พื้นที่อันน่ารื่นรมย์ และสระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์บ้างไหม”

“ท่านกัสสปะ โยมเคยหลับกลางวัน ฝันเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ พื้นที่อันน่ารื่นรมย์ และสระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์”

“ในขณะที่ทรงสุบินนั้น มีหญิงค่อม หญิงเตี้ย นางงามามาลาหรือเด็กสาว คอยดูแลพระองค์อยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ ในขณะที่ฝันนั้น มีหญิงค่อม หญิงเตี้ย นางงามามาลาหรือเด็กสาว คอยดูแลโยมอยู่”

“หญิงเหล่านั้นเห็นชีวิตของพระองค์เข้า-ออกอยู่ หรือไม่”

“ท่านกัสสปะ หญิงเหล่านั้นไม่เห็นชีวิตของโยมเข้า-ออกอยู่เลย”

“บพิตร หญิงเหล่านั้นมีชีวิตอยู่แท้ ๆ ยังไม่เห็นชีวิตเข้า-ออกของพระองค์ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์จะทรงเห็นชีวิตเข้า-ออกของคนที่สิ้นชีวิตไปแล้วได้อย่างไรเล่า บพิตร ด้วยเหตุแห่งพระคำรัสของพระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมีโอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

LOVE OF WISDOM

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาด้วยอะไร”

“ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่ โยม ว่า “ฝ่าพระบาท นี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ พระองค์โปรดลงพระอาญาแก่โจรนี้ ตามพระประสงค์เถิด” โยมสั่งพวกราชบุรุษอย่างนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเอาตาซึ่งมา ชั่งบุรุษนี้ทั้งเป็นแล้ว ใช้เชือกมัดให้ขาดใจตาย เอาตาซึ่งชั่งอีกครั้งหนึ่ง” พวกราชบุรุษ รับคำของโยมแล้วจึงเอาตาซึ่งไปชั่งบุรุษนั้นทั้งเป็นแล้ว ใช้เชือกมัดให้ขาดใจตาย เอา ตาซึ่งชั่งอีกครั้งหนึ่ง เมื่อบุรุษนั้นยังมีชีวิตอยู่ ร่างกายนี้มีน้ำหนักเบา อ่อนนุ่ม และปรับตัว ได้ง่ายกว่า แต่เมื่อบุรุษนั้นสิ้นชีวิตแล้ว ร่างกายมีน้ำหนักมาก แข็งกระด้าง และปรับตัวได้ ยากกว่า ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจ อย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลก อื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยก้อนเหล็กร้อน

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวก ในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เปรียบ เหมือนคนเอาตาซึ่ง ชั่งก้อนเหล็กที่เผาไว้ตลอดวัน ตีคไฟลูกไฟลง ต่อมาใช้ตาซึ่ง ชั่งก้อนเหล็กนั้นขณะเย็นสนิท เมื่อไรก้อนเหล็กนั้นจะมีน้ำหนักเบากว่า อ่อนกว่า และคักง่ายกว่า คือเมื่อตีคไฟลูกไฟลง อยู่หรือว่าเมื่อเย็นสนิทแล้ว”

LOVE OF WISDOM

“ท่านกัสสปะ เมื่อก้อนเหล็กนั้นมีไฟ มีลม ดิถีไฟลุกโผลงอยู่จะมีน้ำหนัก เบากว่า อ่อนกว่าและคัดได้ง่ายกว่า แต่เมื่อก้อนเหล็กนั้นไม่มีไฟ ไม่มีลม เย็นสนิท จะมีน้ำหนัก มากกว่า แข็งกระด้างกว่าและคัดได้ยากกว่า”

“บพิตร เช่นเดียวกันนั้นแหละ เมื่อร่างกายนี้ยังมีอายุ มีโออุ่นและมีวิญญาณ จะมี น้ำหนักเบากว่า อ่อนนุ่มกว่า และปรับตัวได้ง่ายกว่า แต่เมื่อร่างกายนี้ไม่มีอายุ ไม่มีโออุ่น และไม่มีวิญญาณ จะมีน้ำหนักมากกว่า แข็งกระด้างกว่า และปรับตัวได้ ยากกว่า บพิตร คัวยเหตุแห่งพระคำรัสของพระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมี โอบปาติกัสตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี”

“ท่านกัสสปะ พูดยอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม้เพราะเหตุ นี้ โลกอื่นไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

“บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่ มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่น ไม่มี โอบปาติกัสตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาคัวยอะไร”

“ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้ จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่ โยมว่า “ฝ่าพระบาท นี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ พระองค์โปรดลงพระอาชญาแก่ โจรนี้ ตามพระประสงค์เถิด” โยมสั่งพวกราชบุรุษอย่างนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงฆ่า บุรุษนี้ อย่าให้ผิวหนัง เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกซ้ำ บางทีพวกเราจะได้เห็นชีวิตของ

LOVE OF WISDOM

บุรุษนั้นออกมาบ้าง” พวกราชบุรุษรับคำของโยมแล้วจึงฆ่าบุรุษนั้น ไม่ให้ผิว หนัง เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกซ้ำ เมื่อบุรุษนั้นใกล้ตาย โยมสั่งว่า “พวกท่านจงผลักให้เขานอนหงาย บางทีพวกเราจะได้เห็นชีวิตของบุรุษนั้นออกมาบ้าง” เมื่อราชบุรุษผลักให้เขานอนหงาย พวกเขาก็ไม่ได้เห็นชีวิตของเขาออกมาเลย โยมจึงสั่งอีกว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงผลักให้เขานอนคว่ำ...” “...ให้เขานอนตะแคงข้างหนึ่ง...” “...ให้เขานอนตะแคงอีกข้างหนึ่ง...” “...จงพยายามให้ลุกขึ้น...” “...จับศีรษะกดลง...” “...ใช้ฝ่ามือทุบ...” “...ใช้ก้อนดินทุบ...” “...ใช้ท่อนไม้ทุบ...” “...ใช้ศัสตราทุบ...” “...ลากมาลากไป ลากไปลากมา บางทีพวกเราจะได้เห็นชีวิตของบุรุษนั้นออกมาบ้าง” พวกราชบุรุษลากบุรุษนั้นมาลากบุรุษนั้นไป ลากไปลากมา พวกเขาก็ไม่เห็นชีวิตของเขาเลย ตาของเขาก็เหมือนเดิม รูปก็รูปเดิม ๆ แต่คำนั้นไม่รับรู้รูปนั้น หูของเขาก็หูเดิม เสียงก็เสียงเดิม ๆ แต่หูนั้นไม่รับรู้เสียงนั้น จมูกของเขาก็จมูกเดิม กลิ่นก็กลิ่นเดิม ๆ แต่จมูกนั้นไม่รับรู้กลิ่นนั้น ลิ้นของเขาก็ลิ้นเดิม รสก็รสเดิม ๆ แต่ลิ้นนั้นไม่รับรู้รสนั้น กายของเขาก็กายเดิม ไฉนพระองค์ไฉนพระองค์เดิม ๆ แต่กายนั้นไม่รับรู้ไฉนพระองค์นั้น ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี”

อุปมาด้วยการเป่าสังข์

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมี มาแล้ว คนเป่า

LOVE OF WISDOM

สังข์คนหนึ่งนำสังข์ไปยังปัจจนิตชนบท เข้าไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ยืนอยู่กลางหมู่บ้านเป่าสังข์ขึ้น ๓ ครั้ง วางสังข์ไว้ที่พื้นดินแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ลำดับนั้น ชาวปัจจนิตชนบทแตกตื่นว่า "ท่านทั้งหลาย นั่นเสียงใครกัน น่าพอใจ น่ารักใคร่ น่าหลงใหล น่าศรัทธา ไพเราะอย่างนี้" จึงพากันล้อมคนเป่าสังข์ ถามว่า "พ่อคุณ นั่นเสียงใครกัน น่าพอใจ น่ารักใคร่ น่าหลงใหล น่าศรัทธา ไพเราะอย่างนี้"

คนเป่าสังข์ตอบว่า "ท่านทั้งหลาย นี่เป็นเสียงสังข์ น่าพอใจ น่ารักใคร่ น่าหลงใหล น่าศรัทธา ไพเราะอย่างนี้"

ชาวปัจจนิตชนบทเหล่านั้นจับสังข์นั้นให้หงายขึ้นแล้วสั่งว่า "พุทฺธิพอสังข์ พุทฺธิพอสังข์" สังข์นั้นก็ไม่ส่งเสียง พวกเขาจับสังข์ให้คว่ำหน้าลง ... จับสังข์ให้ตะแคงข้างหนึ่ง ... จับสังข์ให้ตะแคงอีกข้างหนึ่ง ... ยกสังข์ให้สูงขึ้น ... วางสังข์ให้ต่ำลง ... ไขฝ่ามือ เคาะ ... ไขก่อนดินเคาะ .... ไขท่อนไม้เคาะ ... ไขศัสตราเคาะ ... ลากมาลากไป ลากไปลากมา แล้วสั่งว่า "พุทฺธิพอสังข์ พุทฺธิพอสังข์" สังข์นั้นก็ไม่ส่งเสียง

คนเป่าสังข์ได้มีความคิดดังนี้ว่า "ชาวปัจจนิตชนบทเหล่านี้ช่างโง่เขลาจริง โฉนจึงแสวงหาเสียงสังข์โดยไม่ถูกวิธีอย่างนี้เล่า" ขณะที่ชาวปัจจนิตชนบทเหล่านั้นกำลังมุงดูอยู่ เขาจึงหยิบสังข์ขึ้นมาเป่า ๓ ครั้งแล้วถือสังข์เดินไป

ชาวปัจจนิตชนบทเหล่านั้นพูดกันว่า "ท่านทั้งหลาย เมื่อสังข์นี้มีคน มีความพยายาม และมีลมจึงส่งเสียงได้ เมื่อสังข์นี้ไม่มีคน ไม่มีความพยายาม และไม่มียลม ก็ส่งเสียงไม่ได้"

LOVE OF WISDOM

บพิตร เช่นเดียวกันนั้นแหละ เมื่อกายนี้ยังมีอายุ มีไอรุ่นและมีวิญญาณ จึงก้าวไปได้ ถอยกลับได้ ยืนได้ นั่งได้ นอนได้ เห็นรูปทางตาได้ ฟังเสียงทางหูได้ คมกลืนทางจมูกได้ ลิ้มรสทางลิ้นได้ ถูกต้องโณภูมัพพะทางกายได้ รู้ธรรมารมณ์ทางใจได้ แต่เมื่อกายนี้ไม่มีอายุ ไม่มีไอรุ่น และไม่มีวิญญาณ กายนี้จึงก้าวไปไม่ได้ ถอยกลับไม่ได้ ยืนไม่ได้ นั่งไม่ได้ นอนไม่ได้ เห็นรูปทางตาไม่ได้ ฟังเสียงทางหูไม่ได้ คมกลืนทางจมูกไม่ได้ ลิ้มรสทางลิ้นไม่ได้ ถูกต้องโณภูมัพพะทางกายไม่ได้ หรือรู้ธรรมารมณ์ทางใจไม่ได้ บพิตร คัวยเหตุแห่งพระคำรัสของพระองค์แม่นี้แล จึงแสดงอย่างนี้ว่า “แม่เพราะเหตุนี้ โลกอื่นมีโอปปาติกสัตว์มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี”

ภานวารที่ ๑ จบ

“ท่านกัสสปะ พุคคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมก็ยังคงเชื่อในเรื่องนี้อยู่ว่า “แม่เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและ ทำชั่วไม่มี”

บพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างนี้ว่า “แม่เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่หรือ”

“ท่านกัสสปะ เหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า “แม่เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” มีอยู่”

“บพิตร อุปมาคัวยอะไร”

“ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้ จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมว่า “ฝ่าพระบาท นี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ พระองค์โปรดลงพระอาชญาแก่โจรนี้ตามพระประสงค์เถิด” โยมสั่งพวกราชบุรุษอย่างนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเชือด

LOVE OF WISDOM

ผิวของบุรุษนี้ บางทีพวกเราจะได้เห็นผิวของเขาบ้าง" พวกเขาจึงเชื่อกผิวของบุรุษนั้น พวกเราก็ไม่ได้ไม่เห็นผิวของเขาเลย โยมจึงสั่งอีกว่า "ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเถื่อนหนัง ..." ... "... แลเนื้อ ..." ... "... ตัดเอ็น ..." ... "... ตัดกระดูก ..." ... "ตัดเยื่อในกระดูกของเขา บางทีพวกเราจะได้เห็นผิวของเขาบ้าง" พวกเขาตัดเยื่อในกระดูกของบุรุษนั้น พวกเราก็ไม่ได้เห็นผิวของเขาเลย ท่านกัสสปะ นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้โยมเข้าใจอย่างนี้ว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยขนิลผู้บูชาไฟ

"บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมี มาแล้ว มีขนิลผู้บูชาไฟคนหนึ่งอาศัยอยู่ในภูฏิโบไม์ ณ ชายป่า เวลานั้น หมู่เกวียนหมู่หนึ่งพักอยู่ในที่ใกล้อาศรมของขนิลนั้น ๑ คืนแล้วจากไป ต่อมาขนิลผู้บูชาไฟมีความคิดดังนี้ว่า "ทางที่ดี เราควรเข้าไปในสถานในที่หมู่เกวียนนั้นพักอยู่ บางทีจะได้อุปกรณ์ใช้สอยในที่นั้นบ้าง จึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่เข้าไปในที่หมู่เกวียนพำนัก พบเด็กอ่อนถูกทิ้งนอนหงายอยู่ที่นั่น คิดว่า "การที่เราผู้เป็นมนุษย์มาพบเด็ก แล้วจะปล่อยให้เด็กเสียชีวิตไปก็ไม่เหมาะ ทางที่ดี เราควรพาเขาไปอาศรมแล้วชุบเลี้ยงให้เจริญเติบโต" จึงพาเด็กนั้นไปชุบเลี้ยงจนเจริญเติบโต เมื่อเด็กนั้นอายุได้ ๑๐ ปี หรือ ๑๒ ปี ขนิลบูชาไฟคนนั้นมีบุตรอย่างหนึ่งในเมืองจึงสั่งเด็กนั้นว่า "ลูกพ่อจะไปในเมือง เจ้าพึงบูชาไฟอย่าให้ไฟดับ ถ้าไฟดับ นี้มืด นี้อับ นี้อับสไฟ เจ้าพึงก่อไฟบูชา" เมื่อสั่งเด็กแล้วได้ไปในเมือง ขณะที่เด็กกำลังเล่นอยู่ไฟเกิดดับ เด็กนึกขึ้นได้ว่า

LOVE OF WISDOM

“พ่อสั่งเราไว้ว่า “เจ้าฟิงบุชาไฟ อย่าให้ไฟดับ ถ้าไฟดับ นี่มีด นี่ฟัน นี่ไม้สีไฟ เจ้าฟิง ก่อไฟบุชา” ทางที่ดี เราควรก่อไฟบุชา” จึงเอามีดตากไม้สีไฟด้วยเข้าใจว่า “บางทีจะได้ ไฟบ้าง” แต่ไม่ได้ไฟเลย จึงผ่าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีก ... ๓ ซีก... ๔ ซีก ... ๕ ซีก ... ๑๐ ซีก ... ๒๐ ซีก ... แล้วสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ครั้นสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วก็นำมาโขลกในครก ครั้นโขลกในครกแล้วก็โปรยในที่มืดมแรงด้วยเข้าใจว่า “บางทีจะได้ ไฟบ้าง” แต่เขาก็ไม่ได้ไฟเลย

ต่อมา ขมูลผู้บุชาไฟทำธุระในเมืองเสร็จแล้วจึงกลับมาหากรรมของตน ได้ถามเด็ก นั้นว่า “ลูกเอ๋ย ไฟของเจ้าไม่ดับบ้างเลยหรือ”

เด็กนั้นตอบว่า “พ่อครับ ผมมาเล่นอยู่ตรงนี้ ไฟก็ดับเสีย” พอนึกขึ้นได้ว่า “พ่อสั่ง ไว้ว่า “เจ้าฟิงบุชาไฟ อย่าให้ไฟดับ ถ้าไฟดับ นี่มีด นี่ฟัน นี่ไม้สีไฟ เจ้าฟิง ก่อไฟ บุชา” ทางที่ดี เราควรก่อไฟบุชา ผมจึงเอามีดตากไม้สีไฟด้วยคิดว่า “บางทีจะได้ไฟบ้าง” แต่ไม่ได้ไฟเลย จึงผ่าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีก ... ๓ ซีก ... ๔ ซีก ... ๕ ซีก ... ๑๐ ซีก ... ๒๐ ซีก ... แล้วสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ครั้นสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วก็นำมาโขลก ในครก ครั้นโขลกในครกแล้วก็โปรยในที่มืดมแรงด้วยเข้าใจว่า “บางทีจะได้ ไฟบ้าง” แต่ไม่ได้ไฟเลย

ลำดับนั้น ขมูลผู้บุชาไฟคนนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า “เด็กคนนี้ช่างโง่ไม่ฉลาดเอา เสียเลย หาไฟโดยไม่ถูกวิธีจะได้อย่างไรเล่า” เมื่อเด็กนั้นกำลังคุยอยู่ จึงหยิบไม้สีไฟมาสี ให้เกิดไฟแล้วบอกกับเด็กนั้นดังนี้ว่า “ลูกเอ๋ย เขาติดไฟกันอย่างนี้ ไม่เหมือนเจ้าที่โง่ ไม่ ฉลาดหาไฟโดยไม่ถูกวิธี”

LOVE OF WISDOM

บพิตร พระองค์ก็เช่นเดียวกันทรงโง่เขลา ไม่ฉลาดนั้นแหละ แสวงหาโลกหน้า โดยไม่ถูกวิธี พระองค์โปรดสละทิวทัศน์ชั่วนั้นเกิด ปล่อยวาททิวทัศน์ชั่วนั้นเกิด ทิวทัศน์ชั่วเช่นนั้น อย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ตลอดกาลนานเลย”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมไม่อาจสละทิวทัศน์นี้ได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระราชาออกอาณาจักร ทรงรู้จักโยมอย่างนี้ว่า “เจ้าปายาสี มีวาตะอย่างนี้มีทิวทัศน์อย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” หากโยมสละทิวทัศน์นี้ จะมีคนว่าโยมได้ว่า “เจ้าปายาสีนี้ช่างโง่ ไม่ฉลาด ยึดถือแต่สิ่งผิด ๆ” โยมจะถือทิวทัศน์นั้นต่อไปเพราะความโกรธ เพราะความลบหลู่ เพราะความแข่งดี”

อุปมาด้วยนายกองเกวียน ๒ คน

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมี มาแล้ว มีพ่อค้าเกวียนหมู่ใหญ่มีเกวียนประมาณ ๑,๐๐๐ เล่ม เดินทางจากแคว้นทางทิศตะวันออกไปยังแคว้นทางทิศตะวันตก ขณะเมื่อเดินทางไป หล้า ฟิน น้ำ ไบไม้สดได้หมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว ในหมู่เกวียนนั้นมีนายกองเกวียน ๒ คน คุมเกวียนคนละ ๕๐๐ เล่ม นายกองเกวียนทั้ง ๒ คนนั้นได้ปรึกษากันว่า “กองเกวียนนี้เป็น หมู่ใหญ่มีเกวียน ๑,๐๐๐ เล่ม เวลาที่พวกเราเดินทางรวมกันไป หล้า ฟิน น้ำ ไบไม้สดหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว ทางที่ดีพวกเราควรแยกกองเกวียนนี้ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ แยกเป็นกลุ่มละ ๕๐๐ เล่ม” จึงตกลงแยกกันเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มละ ๕๐๐ เล่ม นายกองเกวียนคนหนึ่งบรรทุกหล้า ฟิน และน้ำ

LOVE OF WISDOM

เป็นอันมากขับเกวียนล่วงหน้าไปก่อน เมื่อไปได้ ๒-๓ วัน ได้พบบุรุษฉิวค้ำยันตาแดง สะพายแล่งธนู ทัดดอก โคมุท มีผ้า และฉมเปือกปอน ขับรถคันงามมีล้อแป้นคมสวนทางมา จึงถามว่า "ท่านมาจากไหน"

บุรุษนั้นตอบว่า "เรามาจากที่โน้น"

นายกongเกวียนถามว่า "ท่านจะไปไหน"

บุรุษนั้นตอบว่า "เราจะไปที่โน้น"

นายกongเกวียนถามว่า "หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมากใช่ไหม"

บุรุษนั้นตอบว่า "ใช่ครับ หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมาก หนทางมีน้ำ ชุ่มฉ่ำ มีหญ้า ฟืน และน้ำมากมาย พวกท่านจงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่าเสียเถิด เกวียนเบาท่านจะเดินทางได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้องลำบาก"

ลำดับนั้น นายกongเกวียนเรียกพวกขับเกวียนมาบอกว่า "บุรุษนี้บอกว่า "หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมาก หนทางมีน้ำชุ่มฉ่ำ มีหญ้า ฟืน และน้ำ มากมาย พวกท่านจงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่าเสียเถิด เกวียนเบาท่านจะเดินทาง ได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้องลำบาก" พวกท่านจงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่า จงขับเกวียนเบาไปเถิด"

พวกขับเกวียนรับคำของนายกongเกวียนแล้วทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่า ขับเกวียนเบาไป แต่ก็มิได้พบเห็นหญ้า ฟืนหรือน้ำแม้ในที่พักเกวียนแห่งแรก แห่งที่ ๒ แห่งที่ ๓ แห่งที่ ๔ แห่งที่ ๕ แห่งที่ ๖ แห่งที่ ๗ ก็ไม่พบ จึงถึงความวอดวายด้วยกัน มนุษย์หรือสัตว์เลี้ยงที่อยู่ในกongเกวียนนั้นถูกอมมนุษย์คือยักษ์จับกินเสียทั้งหมดเหลือแต่ กระตูก

LOVE OF WISDOM

ต่อมา เมื่อนายกองเกวียนคณะที่ ๒ รู้สึกว่า เวลานี้กองเกวียนคณะแรกได้ออกเดินทางไปนานแล้ว จึงบรรทุกหญ้า ฟืน และน้ำเป็นอันมากแล้วขับเกวียนไป เมื่อไปได้ ๒-๓ วัน ได้พบบุรุษฉิวค่านัยน์ตาแดงสะพายแล่งธนู ทัดดอกโกมุท มีผ้าและฉมเปียกปอน ขั้วรถคันงามมีล้อเปื้อนตมสวนทางมา จึงถามว่า "ท่านมา จากไหน"

บุรุษนั้นตอบว่า "เรามาจากที่โน้น"

นายกองเกวียนถามว่า "ท่านจะไปไหน"

บุรุษนั้นตอบว่า "เราจะไปที่โน้น"

นายกองเกวียนถามว่า "หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมากใช่ไหม"

บุรุษนั้นตอบว่า "ใช่ครับ หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมาก หนทางมีน้ำ ชุ่มฉ่ำ มีหญ้า ฟืนและน้ำมากมาย พวกท่านจงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่าเสียเถิด เกวียนเบาท่านจะเดินทางได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้องลำบาก"

ลำดับนั้น นายกองเกวียนเรียกพวกขับเกวียนมาบอกว่า "บุรุษนี้บอกว่า "หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกมาก หนทางมีน้ำชุ่มฉ่ำ มีหญ้า ฟืน และน้ำ มากมาย พวกท่านจงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่าเสียเถิด เกวียนเบาท่านจะเดินทางได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้องลำบาก" ท่านทั้งหลาย บุรุษผู้นี้ไม่ใช่มิตรหรือญาติสาโลหิตของ พวกเรา พวกเราจะเชื่อเขาได้อย่างไร พวกท่านไม่ควรทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำเก่า จงขับกองเกวียนไปพร้อมกับสิ่งของตามที่น่ามาเถิด พวกเราจะไม่ทิ้งของเก่า"

พวกขับเกวียนรับคำของนายกองเกวียนแล้ว ขับเกวียนไปพร้อมกับสิ่งของตาม ที่นำมา พวกเขาไม่พบเห็นหญ้า ฟืน หรือน้ำในที่ที่กองเกวียนแห่งแรก แห่งที่ ๒ แห่งที่ ๓

LOVE OF WISDOM

แห่งที่ ๔ แห่งที่ ๕ แห่งที่ ๖ แห่งที่ ๗ ก็ไม่พบเลย เห็นแต่กองเกวียน(คณะแรก)ที่ถึงความวอดวาย และเห็นมนุษย์และสัตว์เลี้ยงในกองเกวียนนั้น ซึ่งถูกอมนุษย์คือยักษ์จับกินเสียทั้งหมดเหลือแต่กระดูก

ลำดับนั้น นายกองเกวียนจึงเรียกพวกข้าวกวียนมาบอกว่า "นี่คือหมู่เกวียน (คณะแรก)นั้น ได้ถึงความวอดวาย ทั้งนี้เพราะนายกองเกวียนผู้นำเป็นคนโง่เขลา ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงทิ้งสิ่งของที่มีประโยชน์น้อยในกองเกวียนของเราแล้ว จงขนเอา สิ่งของที่มีประโยชน์มากในกองเกวียนนี้ไป"

พวกข้าวกวียนรับคำของนายกองเกวียนแล้ว ทิ้งสิ่งของที่มีประโยชน์น้อยในเกวียนของตน ขนเอาสิ่งของที่มีประโยชน์มากในหมู่เกวียนนั้น เดินทางข้ามทางกันดารไปได้โดยสวัสดิภาพ ทั้งนี้เพราะนายกองเกวียนผู้นำเป็นคนฉลาด

บพิตร พระองค์ทรงโง่เขลา ไม่ฉลาด ทรงแสวงหาโลกอื่นโดยไม่ถูกวิธี จะถึงความพินาศ ก็เช่นเดียวกับนายกองเกวียนคนแรกนั้นแหละ พวกคนที่เข้าใจว่าทฤษฎีของพระองค์ควรฟัง ควรเชื่อถือเหล่านั้น ก็ถึงความพินาศเหมือนกัน ฉะนั้น พระองค์โปรดสละทฤษฎีชั่วนั้นเถิด ปล่อยวางทฤษฎีชั่วนั้นเถิด ทฤษฎีชั่วเช่นนั้นอย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานเลย"

"ท่านกัสสปะ พูดอย่างนั้นก็จริง แต่โยมไม่อาจสละทฤษฎีชั่วนี้ได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระราชาณาจักรทรวุฑจักโยมอย่างนี้ว่า "เจ้าปายาสี ทรงมีวาตะอย่างนี้ ทรงมีทฤษฎีอย่างนี้ว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี" หากโยมสละทฤษฎีชั่วนี้ จะมีคนว่า โยมได้ว่า "เจ้าปายาสีนี้ช่างโง่

LOVE OF WISDOM

เขลา ไม่ฉลาด ยึดถือแต่สิ่งผิด ๆ” โยมจะถือทฤษฎีนั้น ต่อไป เพราะความโกรธ เพราะความกลัว เพราะความแ่งดี”

อุปมาด้วยคนทุนห่ออุจจาระ

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมี มาแล้ว มีบุรุษผู้เลี้ยงสุกรคนหนึ่งออกจากหมู่บ้านของตนไปยังหมู่บ้านอื่น เห็น อุจจาระแห้งจำนวนมากที่เขาทิ้งไว้ในบ้านนั้น จึงมีความคิดดังนี้ว่า “อุจจาระแห้งมากมายที่เขาทิ้งนี้เป็นอาหารของสุกรของเรา ทางที่ดี เราควรนำอุจจาระแห้ง ไปจากที่นี่” จึงปู้ผ้าห่มลงแล้วโกยเอาอุจจาระแห้งจำนวนมาก ผูกเป็นห่อหุ้เงินไป ในระหว่างทาง เขาถูกฝนทำให้นุ่นออก ฤดูกาล ฤดูกาลแปรอะเปื้อนไปด้วยอุจจาระ ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเล็บ (เท้า) หุนเอาห่ออุจจาระที่ล้นไหลเงินไป

ชาวบ้านเห็นเขาจึงถามว่า “ท่านบ้าหรือเปล่า เสียจริตหรือเปล่า ทำไมจึงแปรอะเปื้อนด้วยอุจจาระตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเล็บ หุนห่ออุจจาระที่ล้นไหลอยู่เล่า”

บุรุษนั้นตอบว่า “พวกท่านต่างหากที่บ้า พวกท่านต่างหากที่เสียจริต ความจริงอุจจาระเป็นอาหารของสุกรของเรา”

บพิตร พระองค์ก็เช่นเดียวกับบุรุษผู้หุนห่ออุจจาระเงินไปนั้นแหละ พระองค์โปรดสละทฤษฎีชั่วนั้นเถิด ปล่อยวางทฤษฎีชั่วนั้นเถิด ทฤษฎีชั่วเช่นนั้นอย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ตลอดกาลนานเลย”

LOVE OF WISDOM

“ท่านก็สละปุศอย่างนั้นก็จริง แต่โยมไม่อาจสละทิวทัศน์นี้ได้ พระเจ้า ปเสนทิโกศลหรือพระราชานอกอาณาจักรรู้จักโยมอย่างนี้ว่า “เจ้าปายาสีทรงมีวาตะอย่างนี้มีทิวทัศน์อย่างนี้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” หากโยมสละทิวทัศน์นี้จะมีคนว่า โยมได้ว่า “เจ้าปายาสี นี่ช่างโง่เขลา ไม่นลาค ยึดถือแต่สิ่งผิด ๆ” โยมจะถือทิวทัศน์นั้นต่อไป เพราะความโกรธ เพราะความลบหลู่ เพราะความแข่งดี”

อุปมาด้วยนักเลงสกา

“บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมี มาแล้ว มีนักเลงสกา ๒ คนกำลังเล่นสกา คนหนึ่งกลืนเบี้ยที่จะทำให้แพ้ลูกแล้ว ลูกเล่า อีกคนหนึ่งเห็นเช่นนั้นจึงพูดว่า “เพื่อนเอ๋ย ท่านขณะอยู่ฝ่ายเดียว จงคืนลูกสกา แก่เราบ้าง เราจะเชนบุชา” นักเลงสกาคณนั้นรับคำแล้วมอบลูกสกาคืน ต่อมานัก เลงสกาคคนที่ ๒ เอายาพิษทา ลูกสกาแล้วบอกว่า “มาเถิด เพื่อน เราจักเล่นสกา กันต่อ” นักเลงสกาคคนแรกรับคำแล้ว

แม้ครั้งที่ ๒ นักเลงสกาทั้ง ๒ ก็เล่นสกากันต่อ แม้ครั้งที่ ๒ นักเลงสกาคคนแรก ก็ยังกลืนเบี้ยที่จะทำให้แพ้ลูกแล้วลูกเล่า นักเลงสกาคคนที่ ๒ เห็นนักเลงคนแรก กลืนเบี้ยที่จะทำให้แพ้ลูกแล้วลูกเล่า แม้ครั้งที่ ๒ จึงได้พุกกับนักเลงสกาดังนี้ว่า

“คนกลืนลูกสกาเคลือบยาพิษ

อย่างแรงกล้าก็ยังไม่รู้ตัว

เฮ้ย เจ้านักเลงชั่ว เจ้าจงกลืนเข้าไป

LOVE OF WISDOM

พิษร้ายแรงจักออกฤทธิ์แก่เจ้าภายหลัง”

บพิตร พระองค์ก็เช่นเดียวกับนักเลงสกานั่นแหละ โปรดสละทิวฐิฐัชนั้เกิด ปล่อยวางทิวฐิฐัชนั้เกิด ทิวฐิฐัชนั้เช่นนั้นอย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ตลอดกาลนานเลย”

“ท่านกัสสปะ พุคอย่างนั้นก็จริง แต่โยมไม่อาจสละทิวฐิฐัชนั้ได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระราชานอกอาณาจักรรู้จักโยมอย่างนี้ว่า “เจ้าปายาสินี วาพะอย่างนี้ มีทิวฐิฐัชนั้ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” หากโยมสละทิวฐิฐัชนั้ จะมีคนว่าโยมได้ว่า “เจ้าปายาสินีช่างโง่เขลา ไม่นฉลาด ยึดถือแต่สิ่งผิด ๆ” โยมจะยึดถือทิวฐิฐัชนั้ต่อไปเพราะความโกรธ เพราะความลบหลู่ เพราะความแข่งดี”

อุปมาด้วยคนหอบเปลือกป่าน

ท่านพระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า “บพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพ จะยกอุปมาถวายพระองค์ให้สดับ คนฉลาดบางพวกในโลกนี้ เข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร เรื่องเคยมีมาแล้ว ณ เมืองแห่งหนึ่ง สหายผู้หนึ่งเรียก สหายมาบอกว่า “มาเถิด เพื่อน เราจะเข้าไปยังเมืองนั้น บางทีจะได้ทรัพย์ในเมืองนั้น บ้าง” สหายคนที่ ๒ รับคำของเพื่อนแล้ว พวกเขาก็นำเข้าไปยังชนบทถึงถนนในหมู่บ้าน แห่งหนึ่ง เห็นเปลือกป่านที่เขาทิ้งไว้มากมายในที่นั้น สหายคนแรกบอกสหายคนที่ ๒ ว่า “เพื่อนเอ๋ย เขาทิ้งเปลือกป่านไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงผูกเปลือก ป่านไป ๑ มัด เราจะผูกอีก ๑ มัด เรา ๒ คนจะช่วยกันขนเปลือกป่านไป” สหาย คนที่ ๒ รับคำแล้วผูกเปลือกป่าน ๑ มัด แล้ว ต่าง

LOVE OF WISDOM

ช่วยกันหอบเปลือกป่านเข้าไป ยังถนนในหมู่บ้านอีกสายหนึ่ง ได้เห็นค้าย่านที่เขาทิ้งไว้มากมายในที่นั้น สหาย คนแรกจึงบอกสหายอีกคนหนึ่งว่า "เพื่อนเอ๋ย เราจะปรารณาเปลือกป่านไปเพื่อ อะไร นี่ค้าย่านที่เขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด เราก็จะทิ้งเหมือนกัน เรามาช่วยกันนำมัดค้าย่านไปเถิด" สหายคนที่ ๒ ตอบว่า "เพื่อนเอ๋ย เราหอบมัดเปลือกป่านนี้มาตั้งไกล อีกทั้งมัดไว้เรียบร้อยแล้ว เราจะไม่ทิ้งละ ท่านจงทราบเถิด"

ลำดับนั้น สหายคนแรกทิ้งมัดเปลือกป่านแล้วนำมัดค้าย่าน

สหายทั้งสองพากันเข้าไปยังถนนในหมู่บ้านอีกสายหนึ่ง ได้เห็นผ้าป่านที่เขาทิ้งไว้มากมายในที่นั้น สหายคนแรกจึงบอกสหายอีกคนหนึ่งว่า "เราจะปรารณาเปลือกป่านและค้าย่านไปเพื่ออะไร นี่ผ้าป่านที่เขาทิ้งไว้มากมาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงทิ้งมัดเปลือกป่านเสีย เราก็จะทิ้งมัดค้าย่านเหมือนกัน พวกเรามาช่วยกันนำมัดผ้าป่านไปเถิด" สหายคนที่ ๒ ตอบว่า "เพื่อนเอ๋ย เราหอบมัดเปลือกป่านนี้มาตั้งไกล อีกทั้งมัดไว้เรียบร้อยแล้ว เราจะไม่ทิ้งละ ท่านจงทราบเถิด"

ลำดับนั้น สหายคนแรกทิ้งมัดค้าย่านแล้วนำมัดผ้าป่านไป

สหายทั้งสองพากันเข้าไปยังถนนในหมู่บ้านอีกสายหนึ่ง ได้เห็นเปลือกไม้ไผะที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ค้ายเปลือกไม้ไผะที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ผ้าเปลือกไม้ ไผะที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ลูกฝ้ายที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ค้ายฝ้ายที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ผ้าฝ้ายที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ เหล็กที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ โลหะที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ดินุกที่เขาทิ้งไว้มากมาย ฯลฯ ส่วริคที่เขาทิ้งไว้ มากมาย ฯลฯ เงินที่เขาทิ้ง

LOVE OF WISDOM

ไว้มากมาย ฯลฯ ทองที่เขาทิ้งไว้มากมายในที่นั้น สหายคนแรกจึงบอกสหายอีกคนหนึ่งว่า “เพื่อนเอ๋ย เราจะปรารถนาเปลือกป่าน ค้าย่าน ฝ้าย่าน เปลือกไม้ไชมะ ค้ายเปลือกไม้ไชมะ ฝ้ายเปลือกไม้ไชมะ ลูกฝ้าย ค้ายฝ้าย ฝ้ายฝ้าย เหล็ก โลหะ คีบูก สำริด หรือเงินไปเพื่ออะไรกัน นี่ทองที่เขาทิ้งไว้มากมาย ท่านจงทิ้งมันเปลือกป่านเสียเถิด เราก็จะทิ้งทองเงินเหมือนกัน พวกเรามาช่วยกัน นำห่อทองไปเถิด” สหายคนที่ ๒ ตอบว่า “เพื่อนเอ๋ย เราหอบมันเปลือกป่านนี้มา ตั้งไกล อีกทั้งมันได้เรียบร้อยดีแล้ว เราจะไม่ทิ้งละ ท่านจงทราบเถิด”

ลำดับนั้น สหายคนแรกทิ้งห่อเงินแล้วนำห่อทองไป

สหายทั้งสองพากันเข้าไปยังหมู่บ้านของตน ๆ ในบรรดาสหายทั้ง ๒ คนนั้น คนที่หอบมันเปลือกป่านไป ไม่ได้รับความชื่นชมยินดีจากมารดาบิดา ไม่ได้รับความชื่นชมยินดีจากบุตรภรรยา ไม่ได้รับความชื่นชมยินดีจากมิตรอำมาตย์ อีกทั้งไม่ได้ ได้รับความสุข โสมนัสที่เกิดจากการหอบเปลือกป่านนั้น ส่วนสหายอีกคนหนึ่งที่น่าห่อ ทองไป ได้รับความชื่นชมยินดีจากมารดาบิดา ได้รับความชื่นชมยินดีจากบุตรภรรยา ได้รับความชื่นชมยินดีจากมิตรอำมาตย์ อีกทั้งได้รับความสุข โสมนัสที่เกิดจากการนำ ห่อทองนั้น

บพิตร พระองค์ก็เช่นเดียวกับบุรุษผู้หอบมันเปลือกป่านไม่เก้อกูลนั้นแหละ พระองค์โปรดสละทิฐิชั่วนั้นเถิด ปล่อยวางทิฐิชั่วนั้นเถิด ทิฐิชั่วเช่นนั้นอย่าได้เกิดมีแก่พระองค์ เพื่อไม่เก้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานเลย”

เจ้าปายาสีทรงรับสนคมน์

LOVE OF WISDOM

เจ้าปายาสีตรัสว่า "เพียงอุปมาโวหารข้อแรกของท่านกัสสปะเท่านั้น โยมก็พอใจอย่างยิ่งแล้ว แต่อยากจะฟังปฏิภาณในการตอบปัญหาที่วิจิตรเหล่านี้ จึงทำที่โต้แย้งท่านกัสสปะไปเท่านั้นเอง ภาณิตของท่านกัสสปะชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ภาณิตของท่านกัสสปะชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านกัสสปะประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดย ประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหมายของที่คิดว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า "คนมีตาดีจักเห็นรูปได้" โยมขอถึงพระผู้มี พระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านกัสสปะ โปรดจำโยมว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต โยมปรารถนาจะบูชา มหายัญ ขอท่านกัสสปะ โปรดชี้แจงวิชิฐามหายัญอันเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่โยมตลอดกาลนานเถิด"

ว่าด้วยยัญพิธี

ท่านพระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า "บพิตร ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับ(ยัญ) ก็เป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิ มีมิจฉาสังกัปปะ มี มิจฉาวาจา มีมิจฉากัมมันตะ มีมิจฉาอาชีวะ มีมิจฉาสติ มีมิจฉาสมาธิ เช่นนี้ ไม่มี ผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มี ความเจริญรุ่งเรืองมาก ไม่มีความแพร่หลายมาก เปรียบเหมือนชาวนาถือเมล็ดพืชและไถไป ป่าแล้วหว่านเมล็ดพืชที่หัก เน่า ถูกลมแดดเผาแล้ว ลีบ ยังไม่สุกคิลงในนาไร่ที่ไม่ดี มีพื้นที่ไม่เหมาะสม ไม่แผ้วถางตอและหนามให้หมดไป ทั้งฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล เมล็ดพืชเหล่านั้นจะเจริญงอกงามไพบูลย์ หรือ ชาวนาจะได้รับผลอันไพบูลย์หรือ"

เจ้าปายาสีตรัสตอบว่า "ไม่เป็นอย่างนั้นเลย ท่านกัสสปะ"

LOVE OF WISDOM

ท่านพระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า “บพิตร ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับ(ยัญ)ก็เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ มีมิจฉาสังกัปปะ มีมิจฉาวาจา มีมิจฉากัมมันตะ มีมิจฉาอาชีพะ มีมิจฉาวายามะ มีมิจฉาสติ มีมิจฉาสมาธิเช่นนี้ ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ไม่มีความแพร่หลายมาก” ส่วนยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับก็เป็นผู้มี สัมมาทิฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มีสัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีพะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิเช่นนี้ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก เปรียบเหมือนชาวนา ถิ่นเมล็ดพืชและไถไปป่าแล้วหว่านเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมแดดเผา มีเมล็ดสุก คีลงในนาไร่ที่ดีมีพื้นที่เหมาะ แฉวถางตอและหนามให้หมดไป ทั้งฝนก็ตกตามฤดูกาล พืชเหล่านั้นจะเจริญงอกงามไพบูลย์ หรือชาวนาจะได้รับผลอันไพบูลย์หรือ”

เจ้าปายาสิตร์สตอบว่า “เป็นอย่างนั้น ท่านกัสสปะ”

ท่านพระกุมารกัสสปะถวายพระพรว่า “ยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับก็เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มีสัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีพะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิเช่นนี้ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความเจริญรุ่งเรืองมากมีความแพร่หลายมาก”

เรื่องอุตตรมาณพ

LOVE OF WISDOM

ต่อมา เจ้าปายาสีทรงเริ่มให้ทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และพวกยากจน แต่ในทานนั้นท้าวเธอประทานโภชนะเห็นปานนี้ คือ ปลายข้าวมีน้ำผักคอง เป็นกับ ได้ประทานผ้าเนื้อหยาบมีชายชอคเป็นปม ๆ ในการ ให้ทานนั้น มีอุตตรมาณพ เป็นเจ้าหน้าที่

อุตตรมาณพให้ทานแล้วอุทิศอย่างนี้ว่า "ด้วยผลทานนี้ ข้าพเจ้าขออยู่ร่วมกับเจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้น อย่าได้อยู่ร่วมกันอีกในโลกหน้าเลย"

เจ้าปายาสีทรงสอับว่า "ทราบแล้ว อุตตรมาณพให้ทานแล้วอุทิศอย่างนี้ว่า "ด้วยผลทานนี้ ข้าพเจ้าขออยู่ร่วมกับเจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้น อย่าได้อยู่ร่วมกัน อีกในโลกหน้าเลย" ต่อมาพระองค์ จึงรับสั่งให้เรียกอุตตรมาณพมาตรัสถามว่า "พ่ออุตตระ เธอให้ทานแล้วอุทิศอย่างนี้ว่า "ด้วยผลทานนี้ ข้าพเจ้าขออยู่ร่วมกับ เจ้าปายาสีในโลกนี้เท่านั้น อย่าได้อยู่ร่วมกันอีกในโลกหน้าเลย" จริงหรือ"

อุตตรมาณพกราบทูลว่า "จริงอย่างนั้น กระหม่อม"

เจ้าปายาสีตรัสถามว่า "พ่ออุตตระ ก็เพราะเหตุใด เธอให้ทานแล้วจึงอุทิศ อย่างนี้ว่า "ด้วยผลทานนี้ ฯลฯ อย่าได้อยู่ร่วมกันอีกในโลกหน้าเลย" พวกเรา ต้องการบุญหวังผลทานจริง ๆ มิใช่หรือ"

อุตตรมาณพกราบทูลว่า "ในทานของพระองค์ยังมีการประทาน โภชนะเห็น ปานนี้ คือปลายข้าวมีน้ำผักคองเป็นกับ ซึ่งพระองค์ไม่ทรงปรารภจะถูกต้องแม้ด้วยพระบาท ไฉนจะเสวยเล่า อนึ่ง ผ้าเนื้อหยาบมีชายชอคเป็นปม ๆ ซึ่งพระองค์ไม่ทรงปรารภจะถูกต้องแม้ด้วยพระบาท ไฉนจะทรงนุ่งห่มเล่า พระองค์ทรงเป็น ที่รัก เป็นที่พอใจของพวก

LOVE OF WISDOM

ข้าพระองค์ พวกข้าพระองค์จะชักจูงผู้ซึ่งเป็นที่รักเป็นที่ พอใจไป ด้วยสิ่งที่ไม่น่าพอใจได้
อย่างไรเล่า”

เจ้าปายาสีตรัสว่า “พ่ออุตตระ ถ้าอย่างนั้น เธอจงจัดเตรียม โภชนะชนิดเดียวกับที่
เราบริโภค จงจัดเตรียมผ้าชนิดเดียวกับที่เรานุ่งห่ม”

อุตตรมานพทุรสบนองพระคำรัสแล้ว จัดเตรียม โภชนะชนิดเดียวกับที่เจ้า ปายาสี
เสวย และจัดเตรียมผ้าชนิดเดียวกับที่เจ้าปายาสีทรงนุ่งห่ม

ต่อมา เพราะเหตุที่เจ้าปายาสีทรงให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ทรง ให้ทานด้วยพระ
หัตถ์ของพระองค์ ทรงให้ทานโดยความไม่นอบน้อม แต่ทรงให้ทาน อย่างโยนทิ้ง
หลังจากถึงชีพิตักษัยแล้วจึงเข้าถึงความเป็นอยู่ร่วมกับพวกเทพชั้น จาคุมหาราช๑ คือ ได้
วิมานว่างเปล่าชื่อเสรีสกวิมาน” ส่วนอุตตรมานพผู้เป็น เจ้าหน้าทีในการให้ทานของเจ้า
ปายาสีนั้น ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตนเอง ให้ทานโดยความนอบน้อม
ไม่ใช่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพ
ชั้นดาวดึงส์

สมัยต่อมา ท่านพระควัมปติไปพักกลางวัน ณ เสรีสกวิมานที่ว่างเปล่าอยู่เนื่อง ๆ
ลำดับนั้น ปายาสีเทพบุตรเข้าไปหาท่านพระควัมปติถึงที่อยู่ไหว้แล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร
ท่านพระควัมปติถามปายาสีเทพบุตรว่า “ท่านเป็นใคร”

ปายาสีเทพบุตรตอบว่า “ข้าพเจ้าคือเจ้าปายาสี ขอรับ”

ท่านพระควัมปติถามว่า “ท่านเป็นผู้มีปฏิญาณอย่างไรว่า “แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี
โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี” จริงหรือ”

LOVE OF WISDOM

ปายาสีเทพบุตรตอบว่า "จริงขอรับ ข้าพเจ้าเคยมีทิฐฐิอย่างนั้นว่า "แม้เพราะเหตุนี้ โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำชั่วไม่มี" แต่พระผู้เป็นเจ้า กุมารกัสสปะได้ชี้แนะให้ข้าพเจ้าออกจากทิฐฐิชั่วนั้นแล้ว"

ท่านพระควัมปติถามว่า "ก็อุตตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทานของท่านไป เกิดที่ไหน"

ปายาสีเทพบุตรตอบว่า "อุตตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทานของข้าพเจ้า ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้น ดาวดึงส์ ส่วนข้าพเจ้าให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความไม่นอบน้อม ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว เข้าถึงความเป็นอยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือ ได้วิมานว่างเปล่าชื่อ เสรีสกวิมาน ท่านควัมปติ ขอรับ ขอท่านจงไป มนุษยโลกประกาศอย่างนี้ว่า "ท่านทั้งหลาย จงให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตนเอง ให้ทานด้วยความนอบน้อม อย่าให้ทานอย่างโยนทิ้ง เจ้าปายาสีทรงให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ทรงให้ทานด้วยมือของพระองค์เอง ทรงให้ทานด้วยความไม่นอบน้อม ทรงให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากถึงชีพิตักษัยแล้ว ได้เข้าถึงความเป็นอยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือ ได้วิมานว่างเปล่าชื่อ เสรีสกวิมาน ส่วนอุตตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทานของเจ้าปายาสีนั้นให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์"

LOVE OF WISDOM

ต่อมา เมื่อท่านพระควัมปติกลับมาสู่มนุษยโลกแล้วได้ประกาศอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย จงให้ทานโดยเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความ นอบน้อม อย่าให้ทานอย่างโยนทิ้ง เจ้าปายาสิตรงให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ทรงให้ทานด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ ทรงให้ทานโดยไม่นอบน้อม ทรงให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากถึงชีพิตักษัยแล้ว เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือ ได้วิมานว่างเปล่าชื่อเสรีสกวิมาน ส่วนอุตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทาน ของเจ้าปายาสิตให้ทานด้วยความเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ได้อยู่ ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์”

ปายาสีสูตรที่ ๑๐ จบ

LOVE OF WISDOM

รูปสัจจกสูตร^{๑๑}

ว่าด้วยสัจจะนิครนถบุตรสูตรเล็ก

อนุสาสนีของพระพุทธเจ้า

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาศาลาป่ามทวัน เขตกรุงเวสาลี ในสมัยนั้น สัจจะ นิครนถบุตรอาศัยอยู่ในกรุงเวสาลี เป็นนักโต้วาตะ พุคยยกตนว่าเป็นบัณฑิต ชนจำนวนมากยกย่องว่าเป็นผู้มีลัทธิดี เขากล่าวปราศรัยในที่ชุมนุมในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า

“สมณะหรือพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ ผู้บัญญัติตนว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อโต้ตอบวาตะกับเรา แล้วจะไม่พึงประหม่า ไม่สะทก สะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหลจากรักแค้น เราไม่เห็นเลยแม้แต่คนเดียว หากเราโต้ตอบวาตะกับคนเสาะที่ไม่มีความตั้งใจ แม้คนเสาะนั้นโต้ตอบวาตะกับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงมนุษย์เลย”

---

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๓-๓๖๓/๓๘๘-๔๐๐. พระสูตรนี้สะท้อนหลักการ และแนวทางในการอธิบายอนัตตา โดยมีสัจจะนิครนถบุตรเป็นคู่ค้าน โดยฝั่งสัจจะนิครนถบุตรยืนยันว่า สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนัตตา อย่างน้อยที่สุด เราไม่สามารถปฏิเสธความมีอยู่ของตัวเราได้ เพราะเป็นการขัดกับสามัญสำนึก ขณะที่พุทธปรัชญายืนยันหลักการเรื่องอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา

LOVE OF WISDOM

ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไป
บิณฑบาตยังกรุงเวสาลี สัจจะ นิครนถบุตรเดินเที่ยวเล่นอยู่ในกรุงเวสาลีได้เห็นท่าน
พระอัสสชิเดินอยู่แต่ไกล จึงเข้าไปหา ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็น
ที่ระลึกถึงกันแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ถามว่า “ท่านพระอัสสชิ พระสมณโคดม
แนะนำพวกสาวกอย่างไร และคำสั่งสอนของพระสมณโคดมที่เป็นไปในพวกสาวกโดย
ส่วนมากเป็นอย่างไร”

ท่านพระอัสสชิตอบว่า “อัคริเวสสนะ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกทั้งหลาย
อย่างนี้ และคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดยส่วนมากเป็น
อย่างนี้ว่า “รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง
วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ัตถตา เวทนาไม่ใช่ัตถตา สัญญาไม่ใช่ัตถตา สังขารทั้งหลาย
ไม่ใช่ัตถตา วิญญาณไม่ใช่ัตถตา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ัตถตา ธรรมทั้งหลายทั้ง
ปวงไม่ใช่ัตถตา” พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของ
พระผู้มีพระภาคที่เป็นไปในสาวกทั้งหลาย โดยส่วนมากเป็นอย่างนี้”

สัจจะ นิครนถบุตรกล่าวว่า “ท่านพระอัสสชิ ข้าพเจ้าได้ฟังว่าพระสมณโค
ดม มีวาทะอย่างนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ฟังเรื่องที่เกิดขึ้น ทำอย่างไร ข้าพเจ้าจึงจะพบพระสมณโคดม
และสนทนากันสักครั้ง ทำอย่างไร ข้าพเจ้าจึงจะปลดเปลื้องพระสมณโคดมจากทมิฬธุช
นั้นได้”

สัจจะ นิครนถบุตรชวนเจ้าลิจฉวีไปฟังการโต้วาทะ

LOVE OF WISDOM

สมัยนั้น เจ้าลิจนวิประมาณ ๕๐๐ พระองค์ ทรงประชุมกันอยู่ในหอประชุม ด้วยกรณีกิจบางอย่าง ครั้นนั้น สัจจะ นิครนถบุตรเข้าไปหาเจ้าลิจนวิ เหล่านั้น แล้ว ได้กล่าวกับเจ้าลิจนวิเหล่านั้นอย่างนี้ว่า "ขอเจ้าลิจนวิทั้งหลายจงไปด้วยกัน ขอเจ้าลิจนวิทั้งหลายจงไปด้วยกัน วันนี้ ข้าพเจ้าจักสนทนากับพระสมณโคดม ถ้าพระสมณโคดมจักยืนยันตามคำที่

พระอัสสชิซึ่งเป็นพระสาวกรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงยืนยันแล้วแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักดูกระชากลากพระสมณโคดมไปมาด้วยคำต่อคำ ให้เป็นเหมือนบุรุษผู้มีกำลังจับแะมีขนยาว ที่ชนแล้วดูกระชากลากไปมาฉะนั้น หรือให้เป็นเหมือนคนงานในโรงสุราซึ่งกำลังวางเลื่อลำแพนสำหรับรองแป้งสุราผืนใหญ่ในห้วงน้ำลึกแล้วจับที่มุมลากฟาดไปฟาดมาฉะนั้น ข้าพเจ้าจักสลัดฟัดฟาดพระสมณโคดมด้วยคำต่อคำ ให้เป็นเหมือนบุรุษผู้มีกำลังซึ่งเป็นนักเลงจับถ้วยที่หูแล้วสลัดฟัดฟาดไปมาฉะนั้น ข้าพเจ้าจักเล่นงานพระสมณโคดมเหมือนนักกีฬาเล่นกีฬาชักป่าน ให้เป็นเหมือนช้างที่มีวัยล่วง ๖๐ ปี ลงสู่สระโบกขรณีที่มีน้ำลึกแล้วเล่นกีฬาชักป่านฉะนั้น ขอเจ้าลิจนวิทั้งหลายจงไปด้วยกัน ขอเจ้าลิจนวิทั้งหลายจงไปด้วยกัน วันนี้ ข้าพเจ้าจักสนทนากับพระสมณโคดม"

บรรดาเจ้าลิจนวิเหล่านั้น บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า "พระสมณโคดมจักกล่าวแย้งถ้อยคำของท่านสัจจะได้อย่างไร ที่แท้ ท่านสัจจะกลับจะกล่าวแย้งถ้อยคำของพระสมณโคดม"

บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า "ท่านสัจจะเป็นอะไร จึงกล่าวแย้งพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคได้ ที่แท้ พระผู้มีพระภาคกลับจะทรงกล่าวแย้งถ้อยคำของท่านสัจจะ"

LOVE OF WISDOM

ครั้งนั้น สัจจะ นิกรนฤบุตรมีเจ้าลิจนวีประมาณ ๕๐๐ พระองค์ห้อมล้อมได้
เข้าไปยังภูฏาการศาสดาปามหาวัน

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากกำลังจงกรมอยู่ ณ ที่กลางแจ้ง ครั้งนั้น สัจจะ
นิกรนฤบุตรเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่จงกรมแล้วถามว่า "ท่านผู้เจริญ บัดนี้ พระสมณ
โคดมอยู่ ณ ที่ไหน พวกข้าพเจ้าปรารถนาจะพบพระสมณโคดมพระองค์นั้น"

ภิกษุเหล่านั้นจึงตอบว่า "อัคริเวสสนะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสด็จเข้าไป
สู่ปามหาวันประทับพักกลางวันที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง"

ลำดับนั้น สัจจะ นิกรนฤบุตรพร้อมด้วยเจ้าลิจนวีจำนวนมากเข้าไปสู่ปามหา
วัน ถึงที่ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วทูลสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็น
ที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร แม้เจ้าลิจนวีเหล่านั้น บางพวกถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร บางพวกทูลปราศรัยแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรของตน ในสำนักของพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกก็นั่งนิ่งอยู่ ณ ที่สมควร

ปัญหาของสัจจะ นิกรนฤบุตร

สัจจะ นิกรนฤบุตรครั้งนั้นนั่งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าพเจ้าขอถาม
ท่านพระโคตมสักหน่อยหนึ่ง ถ้าท่านพระโคตมจะเปิดโอกาสที่จะตอบปัญหาแก่ข้าพเจ้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "อัคริเวสสนะ ท่านประสงค์จะถามปัญหาใด ก็
ถามเถิด"

LOVE OF WISDOM

“ท่านพระโคตมแนะนำพวกสาวกอย่างไร คำสั่งสอนของท่านพระโคตมที่เป็นไปในพระสาวกทั้งหลาย โดยส่วนมากเป็นอย่างไร”

“เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเราที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดยส่วนมากเป็นอย่างนี้ว่า “รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ัตถตา เวทนาไม่ใช่ัตถตา สัญญาไม่ใช่ัตถตา สังขารทั้งหลายไม่ใช่ัตถตา วิญญาณไม่ใช่ัตถตา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ัตถตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ัตถตา” เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเราที่เป็นไปในสาวกทั้งหลายโดยส่วนมากเป็นอย่างนี้”

“ท่านพระโคตม ขอให้ข้าพเจ้าแสดงอุปมาถวาย”

“ขอเชิญท่านแสดงอุปมาเถิด”

“ท่านพระโคตม พืชพันธุ์ไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่ต้องถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ พืชพันธุ์ไม้เหล่านั้นทั้งหมดต้องอาศัยแผ่นดิน อยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้ หรือการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลต้องทำด้วยกำลัง การงานเหล่านั้นทั้งหมดบุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันใด บุรุษบุคคลนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีรูปเป็นัตถตา มีเวทนาเป็นัตถตา มีสัญญาเป็นัตถตา มีสังขารเป็นัตถตา มีวิญญาณเป็นัตถตา ต้องดำรงอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงจะประสบบุญหรือบาปได้”

LOVE OF WISDOM

"อัคริเวสสนะ ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า "รูปเป็นอตฺตาของเรา เวทนาเป็นอตฺตาของเรา สัญญาเป็นอตฺตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอตฺตาของเรา วิญญาณเป็นอตฺตาของเรา มิใช่หรือ"

"ท่านพระโคตม ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้นจริง และหมู่ชนเป็นอันมากก็กล่าวอย่างนั้นว่า "รูปเป็นอตฺตาของเรา เวทนาเป็นอตฺตาของเรา สัญญาเป็นอตฺตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอตฺตาของเรา วิญญาณเป็นอตฺตาของเรา มิใช่หรือ"

"อัคริเวสสนะ หมู่ชนเป็นอันมากจักช่วยอะไรท่านได้ เชิญท่านยืนยันคำของท่านเถิด"

"ท่านพระโคตม เป็นความจริง ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้ว่า "รูปเป็นอตฺตาของเรา เวทนาเป็นอตฺตาของเรา สัญญาเป็นอตฺตาของเรา สังขารทั้งหลายเป็นอตฺตาของเรา วิญญาณเป็นอตฺตาของเรา"

ทรงย่อนถามสัจจะ นิครนถบุตรด้วยอุปมา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อัคริเวสสนะ ถ้าอย่างนั้น เราจักสอบถามท่านในข้อนี้แล ท่านเห็นควรอย่างไร ท่านควรตอบอย่างนั้น ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร พระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตรแห่งแคว้นมคธ มีอำนาจที่จะฆ่าคนที่ควรฆ่า วิวสบบัณคนทีควรวิวสเนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ในพระราชอาณาเขตของพระองค์มิใช่หรือ"

สัจจะ นิครนถบุตรกราบทูลว่า "ท่านพระโคตม พระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตรแห่งแคว้นมคธ

LOVE OF WISDOM

มีอำนาจที่จะฆ่าคนที่ควรฆ่า รับผิดชอบคนที่ควรรับผิดชอบ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ แม้แต่คณะผู้ปกครองเหล่านี้ คือ เจ้าวัชชี เจ้ามัลละก็มีอำนาจที่จะฆ่าคนที่ควรฆ่า รับผิดชอบคนที่ควรรับผิดชอบ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ ทำไมพระราชามหาทักขิณีย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว เช่นพระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตรแห่งแคว้นมคธจะไม่มีอำนาจเล่า พระราชามหาทักขิณีย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้วนั้น ต้องมีอำนาจแน่ และควรจะมีอำนาจ"

"อัคคิเวสสนะ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า "รูปเป็นอัตตาของเรา" นั้น ท่านมีอำนาจในรูปร่างว่า "รูปของเราจึงเป็นอย่างนั้นเกิดอย่างได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว สัจจกะ นิครนถบุตรก็นิ่งเสีย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับสัจจกะ นิครนถบุตรเป็นครั้งที่ ๒ ว่า "อัคคิเวสสนะ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าวว่า "รูปเป็นอัตตาของเรา" นั้น ท่านมีอำนาจในรูปร่างว่า "รูปของเราจึงเป็นอย่างนั้นเกิดอย่างได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว สัจจกะ นิครนถบุตรก็นิ่งเป็นครั้งที่ ๒

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับสัจจกะ นิครนถบุตรว่า "อัคคิเวสสนะ บัดนี้ ท่านจงตอบ ไม่ใช่เวลาที่ท่านจะนิ่ง ผู้ใดถูกตลาคตตามปัญหาที่ขอบแก่เหตุถึง ๓ ครั้งแล้วไม่ตอบ ศีรษะของผู้นั้นจะแตกเป็น ๗ เลี่ยงในที่นั่งนั้นเอง"

LOVE OF WISDOM

ขณะนั้น ยักษ์วชิรปาณีถือกระบองเพชรมีไฟลุกโชติช่วงยืนอยู่ในอากาศเบื้องบน
สัจจะ นิครนถบุตรคิดว่า "หากสัจจะ นิครนถบุตรนี้ถูกพระผู้มีพระภาคตรัสถามปัญหา
อันชอบธรรมถึง ๓ ครั้งแต่ไม่ยอมตอบ เราจะทูปศิระของเขาให้แตกเป็น ๗ เสียง
ณ ที่นี้แล"

พระผู้มีพระภาคกับสัจจะนิครนถบุตรเท่านั้นที่มองเห็นยักษ์วชิรปาณีนั่น ในทันใด
นั้น สัจจะนิครนถบุตรตกใจกลัวจนขนพองสยองเกล้า แสวงหาพระผู้มีพระภาคเป็นที่
ค้ำถาน เป็นที่ป้องกัน เป็นที่พึ่ง ได้กราบทูลว่า "พระโคตมผู้เจริญ ขอจงทรงถาม
เถิด ข้าพเจ้าจะตอบ ณ บัดนี้"

หลักไตรลักษณ์

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "อัคริเวสสนะ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร
ข้อที่ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า "รูปเป็นอัตตาของเรา" ท่านมีอำนาจในรูปนั้นว่า "รูปของ
เราจงเป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

สัจจะ นิครนถบุตรทูลตอบว่า "ข้อนี้มีได้เป็นดังนั้น พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านจงมนสิการเถิด ครั้นมนสิการแล้วจึงตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือ
คำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าว
อย่างนี้ว่า "เวทนาเป็นอัตตาของเรา" ท่านมีอำนาจในเวทนานั้นว่า

"เวทนาของเราจงเป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

"ข้อนี้มีได้เป็นดังนั้น พระโคตมผู้เจริญ"

LOVE OF WISDOM

"ท่านจงมนสิการเถิด ครั้นมนสิการแล้วจึงตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือ คำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าว อย่างนี้ว่า "สัญญาเป็นอตตะตาของเรา" ท่านมีอำนาจในสัญญานั้นว่า "สัญญาของเรา จงเป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

"ข้อนี้มีได้เป็นคังนั้น พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านจงมนสิการเถิด ครั้นมนสิการแล้วจึงตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือ คำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าว อย่างนี้ว่า "สังขารทั้งหลายเป็นอตตะตาของเรา" ท่านมีอำนาจในสังขารทั้งหลายเหล่านั้น ว่า "สังขารทั้งหลายของเราจงเป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

"ข้อนี้มีได้เป็นคังนั้น พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านจงมนสิการเถิด ครั้นมนสิการแล้วจึงตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือ คำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ข้อที่ท่านกล่าว อย่างนี้ว่า "วิญญาณเป็นอตตะตาของเรา" ท่านมีอำนาจในวิญญาณนั้นว่า "วิญญาณของเรา จงเป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนี้เลยหรือ"

"ข้อนี้มีได้เป็นคังนั้น พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านจงมนสิการเถิด ครั้นมนสิการแล้วจึงตอบ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือ คำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่ เที่ยง"

"ไม่เที่ยง พระโคตมผู้เจริญ"

LOVE OF WISDOM

"สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข"

"เป็นทุกข์ พระโคตมผู้เจริญ"

"สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า "นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา"

"ข้อนั้นไม่ควรเลย พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เวทนา าลา สัญญา าลา สังขารทั้งหลาย าลา ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร วิญญาณ เที่ยง หรือไม่เที่ยง"

"ไม่เที่ยง พระโคตมผู้เจริญ"

"สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข"

"เป็นทุกข์ พระโคตมผู้เจริญ"

"สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า "นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา"

"ข้อนั้นไม่ควรเลย พระโคตมผู้เจริญ"

"ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ผู้ใดติดทุกข์ เข้าถึงทุกข์แล้ว ถ้างล้นทุกข์แล้ว ยังพิจารณาเห็นทุกข์ว่า "นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา" ผู้ นั้นกำหนดรู้ทุกข์ได้เอง หรือจะทำทุกข์ให้สิ้นไปแล้วจึงอยู่ มีบ้างหรือ"

"จะพึงมีได้อย่างไร ข้อนี้มีไม่ได้เลย พระโคตมผู้เจริญ"

LOVE OF WISDOM

“อัคริเวสสนะ ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านคิดทุกข์ เข้าถึงทุกข์แล้ว กล้ากลืนทุกข์แล้ว ยังพิจารณาเห็นทุกข์ว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรามีใช่หรือ”

“จะไม่มืออย่างไรได้ ซอนี้ต้องเป็นดังนั้น พระโคตมผู้เจริญ”

สัจจะ นิครนถบุตรยอมจำนน

“อัคริเวสสนะ บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้ ถือเอาผิวกิ่งคมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นกล้วยใหญ่ต้นหนึ่งในป่า มีต้นตรง กำลังรุ่ม ยังไม่ออกปลี เขาจึงตัดต้นกล้วยนั้นที่โคนต้น แล้วตัดยอด ลิดใบออก เขาไม่พบแม้แต่กระพี้ แล้วจะพบแก่นได้จากที่ไหน แม้ฉันทิ ท่านก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ถูกเรา ชักใช้ ไล่เลียงสอบสวนในถ้อยคำของตนเอง ก็เปล่า ว่าง แพ้ไปเอง ท่านได้กล่าว ปราศรัยนี้ในที่ชุมนุมในกรุงเวสาลีว่า “สมณะหรือพรหมณ์ผู้เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ ที่บัญญัติตนว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตอบวาทะกับเราแล้วจะไม่พึงประหม่า ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหลจากรักแล้ว เราไม่เห็นเลยแม้แต่คนเดียว หากเราโต้ตอบวาทะกับคนเหล่าที่ไม่มีจิตใจ แม้เช่นนั้นโต้ตอบวาทะกับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง มนุษย์เลย”

อัคริเวสสนะ หยาดเหงื่อของท่านบางหยาด หยดจากหน้าผากลงไปยังผ้าห่ม แล้วตกลงที่พื้น ส่วนหยาดเหงื่อในกายของเราในบัดนี้ไม่มีเลย”

ดังนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงเปิดพระวรกายอันมีพระฉวีวรรณดุจทองคำในที่ชุมนุม

LOVE OF WISDOM

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สัจจะ นิครนถบุตรถึงกับนั่งนิ่ง เก้อเขิน
คอตก ก้มหน้า ชบเซา หมคปฏิกฐาน

ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวินามว่าทุมมุขะเห็นว่า สัจจะ นิครนถบุตรนั่งนิ่ง เก้อเขิน
คอตก ก้มหน้า ชบเซา หมคปฏิกฐาน จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโค
คม ขอให้ข้าพเจ้าแสดงอุปมาถวาย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ทุมมุขะ ขอเชิญท่านแสดงอุปมาเถิด”

เจ้าลิจฉวินั้นกราบทูลว่า “ในที่ใกล้บ้านหรือนิคม มีสระโบกขรณีอยู่สระหนึ่ง
ในสระนั้นมีปูอยู่ตัวหนึ่ง พวกเด็กชายหญิงเป็นจำนวนมากออกจากบ้านหรือนิคมนั้น ไป
ถึงสระโบกขรณินั้นแล้วก็ลงไปจับปูขึ้นจากน้ำ วางไว้บนบก ปูนั้นส่ายก้ามไปทางใด
เด็กเหล่านั้นก็คอยต้อย ตี พุก้ามปูนั้นด้วยไม้บ้าง ด้วยกระเบื้องบ้าง เมื่อปูนั้นก้าม
หักหมดแล้ว ก็ไม่อาจลงสู่สระโบกขรณินั้นเหมือนก่อนได้ แม้ฉันใด วิชาที่นี้เป็น เลียน
หนาม ที่เข้าใจผิด และที่กวัดแกว่งบางอย่างของสัจจะ นิครนถบุตร ถูกพระองค์
หัก โคน ลบ ล้างเสียแล้ว บัดนี้ สัจจะ นิครนถบุตรก็จะไม่มาใกล้พระองค์เพื่อ
ไต่ถามอะไร อีก ฉะนั้นเหมือนกัน”

เมื่อเจ้าลิจฉวินามว่าทุมมุขะกล่าวอย่างนี้แล้ว สัจจะ นิครนถบุตรจึงพูดว่า
“เจ้าทุมมุขะ ท่านหยุดเถิด หยุดเถิด ท่านพูดมากนัก ข้าพเจ้าไม่ได้พูดกับท่าน
ข้าพเจ้าพูดกับท่านพระ โคคมต่างหาก”

พระสาวกผู้ปฏิบัติตามคำสอน

LOVE OF WISDOM

(สัจจะนิครนถบุตร) ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้วก็กราบทูลว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ คำพูดนี้เป็นของข้าพเจ้าและของพวกสมณพราหมณ์เหล่าอื่น หยุดไว้ก่อน ถ้อยคำนั้นอาจเป็นแต่คำเพ้อเจ้อ พูดเพ้อกันไป ด้วยเหตุเพียงเท่าไร สาวกของท่านพระโคตมจึงชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสอน ทำถูกต้องตามโอวาท หมกความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความกลัวกลัว ไม่ต้องเชื่อใครอีกในคำสอนของศาสนา(ของตน)”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัคริเวสสนะ สาวกของเราในธรรมวินัยนี้ เห็นเบญจขันธ์ นั้นทั้งหมด คือ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายใน หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ตามความ เป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา ของเรา” เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารอย่างใด อย่างหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม ตามความ เป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา ของเรา” ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล สาวกของเราจึงชื่อว่าทำตามคำสั่งสอน ทำถูกต้อง ตามโอวาท หมกความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความกลัวกลัว ไม่ต้องเชื่อใครอีก ในคำสอนของศาสนา(ของตน)”

LOVE OF WISDOM

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ภิกษุเชื่อว่าเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน โดยลำคับแล้ว สิ้นภวสังโยชนแล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ”

“อัคริเวสสนะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นเบญจขันธ์นั้นทั้งหมด คือ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียก เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา” เห็นเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... เห็นสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... เห็นสังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ... เห็นวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียก เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา ของเรา” จึงหลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุเชื่อว่าเป็น อรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำคับแล้ว สิ้นภวสังโยชนแล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้แล ประกอบด้วยคุณอันยอดเยี่ยม ๓ ประการ คือ

๑. ความเห็นอันยอดเยี่ยม
๒. ข้อปฏิบัติอันยอดเยี่ยม
๓. ความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม

LOVE OF WISDOM

เมื่อมีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคตว่า "พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ตรัสรู้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงฝึกพระองค์แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อฝึกตน พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงสงบแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงข้ามพ้นแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ข้ามพ้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อปรินิพพาน"

สัจจะนิครนถบุตรถวายภัตตาหาร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สัจจะ นิครนถบุตรได้กราบทูลว่า "ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นคนคอยกำจัดคุณผู้อื่น เป็นคนคะนองวาจา ได้เข้าใจพระคำรัสของท่านพระโคตมว่า "คุณสามารถถูกรานได้ด้วยถ้อยคำของตน" บรูhmaปะทะ ข้างซ้ายมันเข้าก็ดี พบกองไฟที่กำลังลุกโชนก็ดี พบงูพิษที่มีพิษร้ายก็ดี ยังพอเอาตัวรอดได้บ้าง แต่พอมาพบท่านพระโคตมเข้าแล้ว ไม่มีใครเอาตัวรอดได้เลย ข้าพเจ้าเป็นคนคอยกำจัดคุณผู้อื่น เป็นคนคะนองวาจา ได้เข้าใจ พระคำรัสของท่านพระโคตมว่า "คุณสามารถถูกรานได้ด้วยถ้อยคำของตน" ขอท่าน พระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงรับนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้เถิด"

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยคุณีภาพ

ลำดับนั้น สัจจะนิครนถบุตรทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงบอกพวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า "เจ้าลิจฉวีทั้งหลายโปรดฟังข้าพเจ้า ข้าพเจ้านิมนต์ท่าน

LOVE OF WISDOM

พระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ไว้แล้วเพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น พวกท่าน จะนำอาหารใดมาเพื่อข้าพเจ้า จงเลือกอาหารที่ควรแก่ท่านพระโคตมเถิด”

เมื่อล่วงราตรีแล้ว เจ้าลิจนวีเหล่านั้นได้นำภัตตาหารประมาณ ๕๐๐ สำหรับไปให้แก่สัจจกะ นิครนถบุตร เขาจึงให้จัดของเคี้ยวของฉันอันประณีต ในอารามของตนเสร็จแล้วจึงให้ทูตบอกเวลาแก่พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ เวลานี้เป็นเวลาอันควร ภัตตาหารจัดเตรียมสำเร็จแล้ว”

ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทรงครองอันตราสกถือบาตร และจีวรเสด็จเข้าไปยังอารามของสัจจกะนิครนถบุตร แล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว จากนั้น สัจจกะ นิครนถบุตรได้นำของขบฉันอันประณีต ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อิ่มหนำด้วยมือตนเอง เมื่อพระผู้มีพระภาค เสวยเสร็จ ทรงวางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว สัจจกะ นิครนถบุตรจึงเลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่าแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ขอบุญและผลบุญในทานครั้งนี้ จงมีเพื่อความสุขแก่ทายกทั้งหลายเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อัคริเวสสนะ บุญและผลบุญในทานนี้อาศัยทักษิณะบุคคลที่ยังไม่สิ้นราคะ โทสะ โมหะเช่นกับท่าน จักมีแก่ทายกทั้งหลาย บุญและผลบุญในทานนี้อาศัยทักษิณะบุคคลที่สิ้นราคะ โทสะ โมหะเช่นกับเรา จักมีแก่ท่าน”

จุฬาสัจจกสูตรที่ ๕ จบ

LOVE OF WISDOM

อุปลาวาทสูตร^{๑๒}

ว่าด้วยวาตะของคหบดีชื่ออุบาลี

ข้าพเจ้าได้คัดค้านมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาลันทา สมัยนั้นแล นิครนถ์ นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิครนถ์เป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ที่เมืองนาลันทา ต่อมา นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสี ออกเที่ยวหาอาหารในเมืองนาลันทา กลับจากเที่ยวหาอาหาร ภายหลังเวลาอาหารแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงปาวาริกัมพวัน ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสกับนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีซึ่งยืนอยู่ ที่นั่นแล้วว่า “ตปัสสี ที่นั่งมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ ก็จงนั่งเถิด”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีจึงเลือกนั่ง ณ ที่ สมควร ที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่าเปรียบเทียบกับทณพะ ๓ กับกรรม ๓

---

^{๑๒} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๕๖-๗๗/๕๓-๗๕. ประเด็นโต้เถียงในพระสูตรนี้ มาจากทรรคนะที่แตกต่างกัน เรื่องการกระทำโดยที่ฝ่ายนิครนถ์ถือว่า กายกรรม สำคัญที่สุด ขณะที่พุทธบริษัทยืนยันมโนกรรมสำคัญเป็นลำดับสุด เนื้อหาทั้งหมดจึงเป็นเรื่องของการที่ต่างฝ่ายต่างพิสูจน์ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ตั้งคำถามเพื่อให้อุบาลี ซึ่งเป็นศิษย์คนสำคัญของนิครนถ์เป็นผู้พิสูจน์ทรรคนะของตน ที่สุดแล้ว อุบาลีศรัทธานิครนถ์ก็เป็นผู้ฝ่ายกลับมายืนยันในสิ่งที่ขัดกับทรรคนะเดิมของตน โดยไม่รู้ตัว พระสูตรนี้จึงนับเป็นตัวอย่างที่ดีอีกพระสูตรหนึ่งที่สะท้อนกระบวนการใช้เหตุผลเพื่ออธิบายความจริงบางอย่าง

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีว่า "ตปัสสี นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติกรรมในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่วไว้เท่าไร"

นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีทูลตอบว่า "ท่านพระโคตม นิครนถ์ นาฏบุตรมิได้บัญญัติเป็นอาຈินว่า "กรรม กรรม" แต่บัญญัติเป็นอาຈินว่า "ทัณทะ ทัณทะ"

"ตปัสสี นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติทัณทะในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่วไว้เท่าไร"

"ท่านพระโคตม นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติทัณทะในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่วไว้ ๓ ประการ คือ (๑) กายทัณทะ (๒) วจิตทัณทะ (๓) มโนทัณทะ"

"ตปัสสี กายทัณทะอย่างหนึ่ง วจิตทัณทะอย่างหนึ่ง มโนทัณทะอย่างหนึ่งหรือ"

"ท่านพระโคตม กายทัณทะก็อย่างหนึ่ง วจิตทัณทะก็อย่างหนึ่ง มโนทัณทะ ก็อย่างหนึ่ง"

"ตปัสสี บรรดาทัณทะทั้ง ๓ ประการนี้ที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ คือ (๑) กายทัณทะ (๒) วจิตทัณทะ (๓) มโนทัณทะ นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติทัณทะไหนว่ามีโทษมากกว่ากัน ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว"

"ท่านพระโคตม บรรดาทัณทะทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติกายทัณทะว่ามีโทษมากกว่ากัน ในการทำกรรมชั่ว ในการ ประพฤติกกรรมชั่ว มิใช่วจิตทัณทะ หรือมโนทัณทะ"

"ตปัสสี ท่านตอบว่า "กายทัณทะ" หรือ"

"ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ทูลตอบว่า "กายทัณทะ"

LOVE OF WISDOM

"ตปัสสี ท่านตอบว่า "กายทัณฑะ" หรือ"

"ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ทูลตอบว่า "กายทัณฑะ"

"ตปัสสี ท่านตอบว่า "กายทัณฑะ" หรือ"

"ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ทูลตอบว่า "กายทัณฑะ"

พระผู้มีพระภาคทรงให้นิครนถ์ชื่อที่ตปัสสียืนยันคำพูดนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการ
อย่างนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นิครนถ์ชื่อที่ตปัสสีจึงได้ทูลถามพระผู้มีพระ
ภาคว่า "ท่านพระโคตม พระองค์ทรงบัญญัติทัณฑะในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรม
ชั่วไว้เท่าไร"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ตปัสสี ตถาคคมิได้บัญญัติเป็นอาจิณว่า "ทัณฑะ
ทัณฑะ" แต่บัญญัติเป็นอาจิณว่า "กรรม กรรม"

"ท่านพระโคตม พระองค์ทรงบัญญัติกรรมในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรม
ชั่วไว้เท่าไร"

"ตปัสสี เราบัญญัติกรรมในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่วไว้ ๓ ประการ
คือ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม"

"ท่านพระโคตม กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่ง
เท่านั้นหรือ"

"ตปัสสี กายกรรมก็อย่างหนึ่ง วจีกรรมก็อย่างหนึ่ง มโนกรรมก็อย่างหนึ่ง
เท่านั้น"

LOVE OF WISDOM

“ท่านพระโคตม บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการนี้ที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ คือ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม พระองค์ทรงบัญญัติกรรมไหนว่ามีโทษมากกว่ากัน ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว”

“ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติ มโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว มิใช่กายกรรม หรือ วจีกรรม”

“ท่านพระโคตม พระองค์ตรัสตอบว่า “มโนกรรม” หรือ”

“ใช่ เราตอบว่า “มโนกรรม”

“ท่านพระโคตม พระองค์ตรัสตอบว่า “มโนกรรม” หรือ”

“ใช่ เราตอบว่า “มโนกรรม”

“ท่านพระโคตม พระองค์ตรัสตอบว่า “มโนกรรม” หรือ”

“ใช่ เราตอบว่า “มโนกรรม”

นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีให้พระผู้มีพระภาคทรงยืนยันในพระคำรัสนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการอย่างนี้ แล้วลุกจากอาสนะเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตรถึงที่อยู่

อุบาลีอาสาไต่ว่าทะกับพระพุทเจ้า

สมัยนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรนั่งอยู่กับบริษัทคฤหัสถ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านพาลกะ มีคหบดีชื่ออุบาลีเป็นหัวหน้า ได้เห็นนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีเดินมาแต่ไกล จึงทักทายว่า “ตปัสสี เชิญทางนี้ ท่านมาจากไหนแต่วันเชียว”

ทิมตปัสสีตอบว่า “ผมมาจากสำนักของพระสมณ โคตมนี้เอง ขอรับ”

LOVE OF WISDOM

“ท่านได้สนทนาปราศรัยกับพระสมณ โคคมบ้างหรือไม่”

“ก็ได้สนทนาปราศรัยบ้าง ขอรับ”

“สนทนาปราศรัยกันถึงเรื่องอะไรเล่า”

จากนั้น นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีได้เล่าเรื่องที่สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคให้ นิครนถ์ นาฏบุตรฟังทั้งหมด เมื่อนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีเล่าจบ นิครนถ์ นาฏบุตร จึงกล่าวว่า

“ทีละ ทีละ ตปัสสี การที่ท่านทิมตปัสสีชี้แจงให้พระสมณ โคคมฟังนั้น ตรง ตามที่สาวกผู้ได้ศึกษาจนรู้ทั่วถึงคำสอนของศาสดาอย่างถูกต้องชี้แจงไว้ มโนทัศนะอันต่ำทรามจะถึงงามได้อย่างไร เมื่อเทียบกับกายทัศนะที่สำคัญเช่นนี้ แท้จริงในการ ทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว กายทัศนะเท่านั้นมีโทษมากกว่า มิใช่วจีทัศนะ หรือมโนทัศนะเลย”

เมื่อนิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว อุบาลีคหบดีได้กล่าวกับนิครนถ์ นาฏบุตร ว่า “ทีละ ทีละ ท่านผู้เจริญ ท่านทิมตปัสสีชี้แจงดีแล้ว ถูกต้องแล้ว การที่ท่านทิมตปัสสีชี้แจงให้พระสมณ โคคมฟังนั้น ตรงตามที่สาวกผู้ได้ศึกษาจนรู้ทั่วถึงคำสอนของศาสดาอย่างถูกต้องชี้แจงไว้ มโนทัศนะอันต่ำทรามจะถึงงามได้ อย่างไร เมื่อเทียบกับกายทัศนะที่สำคัญเช่นนี้ แท้จริงในการ ทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว กายทัศนะเท่านั้นย่อมมีโทษมากกว่า มิใช่วจีทัศนะ หรือมโนทัศนะเลย

ท่านผู้เจริญ เอาเถิด ข้าพเจ้าจะไปไต่ว่าทะในเรื่องนี้กับพระสมณ โคคมเอง ถ้าพระสมณ โคคมจักยืนยัน เหมือนอย่างที่ท่านตปัสสียืนยันไว้อย่างนั้น ข้าพเจ้าจักพுகตะล่อมวกไปวกมาหว่านล้อมให้ฟัง เปรียบเหมือนคนที่แข็งแรงจับคนแก่ที่มีขนยาวดุดคั่งไปดึงมาหมุนจนงง หรือเปรียบเหมือนชายฉกรรจ์ผู้เป็นกรรมกรในโรงงานสุรา ที่กระสอบที่มีส่วนผสม

LOVE OF WISDOM

สุราใบใหญ่ลงในบ่อหมักสาที่ลึก แล้วจับที่มุมสายไปสายมาสลักออก ข้าพเจ้าจักขจัด บดขี้ซึ่งวาทะของพระสมณ โคคมด้วยวาทะ เหมือนคนที่แข็งแรงเป็นนักเลงสุรา จับไหสุรากล่ำลง หางยขึ้น เข่าจนน้ำสุรา สะเด็ด หรือข้าพเจ้าจักเล่นกีฬาชักป่านกับพระสมณ โคคมเหมือนช้างแก่อายุ ๖๐ ปี ลงไปยังสระลึกเล่นกีฬาชักป่าน

ท่านผู้เจริญ เอาเถิด ข้าพเจ้าจะไป จักไต่วาทะในเรื่องที่พูกกันนี้กับพระ สมณโคคมเอง”

“คหบดี ท่านจงไป จงไต่วาทะในเรื่องที่พูกกันนี้กับพระสมณ โคคม แท้จริง เราก็ได้ ที่ขตปัสสีก็ได้ หรือท่านก็ได้ ควรไต่วาทะกับพระสมณ โคคม”

เมื่อนิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์ชื่อที่ขตปัสสีได้กล่าวกับนิครนถ์ นาฏบุตรว่า “ท่านผู้เจริญ การที่อุบาสลคหบดีจะฟังไต่วาทะกับพระ สมณ โคคมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย เพราะพระสมณ โคคมเป็นคนมีมารยา ฐึ่มายาเป็นเครื่องกลับใจพวกสาวกของอัญญเดียรถียได้”

นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวว่า “ขตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาสลคหบดีจะฟังเป็นสาวกของพระสมณ โคคม แต่เป็นไปได้๒ที่พระสมณ โคคมจะฟังเป็นสาวกของอุบาสลคหบดี

คหบดี ท่านจงไป จงไต่วาทะในเรื่องที่พูกกันนี้กับพระสมณ โคคม แท้จริงเราก็ได้ ที่ขตปัสสีก็ได้ หรือท่านก็ได้ ควรไต่วาทะกับพระสมณ โคคม”

แม้ครั้งที่ ๒ นิครนถ์ชื่อที่ขตปัสสีได้เตือนนิครนถ์ นาฏบุตรว่า “ท่านผู้เจริญ การที่อุบาสลคหบดีจะฟังไต่วาทะกับพระสมณ โคคมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย เพราะพระสมณ โคคมเป็นคนมีมารยา ฐึ่มายาเป็นเครื่องกลับใจพวกสาวกของอัญญเดียรถียได้”

LOVE OF WISDOM

นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวว่า "คปัสสี เป็นไปไม่ได้โดยที่อุบาสิคหบดีจะพึง เป็นสาวกของพระสมณ โคคม แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคคมจะพึงเป็นสาวกของ อุบาสิคหบดี

คหบดี ท่านจงไป จงโศว่าทะในเรื่องที่พูกกันนี้กับพระสมณ โคคม แท้จริง เราก็ได้ ที่ฆตปัสสีก็ได้ หรือท่านก็ได้ ควรโศว่าทะกับพระสมณ โคคม"

แม้ครั้งที่ ๓ นิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีก็ได้กล่าวเตือนนิครนถ์ นาฏบุตรว่า "ท่าน ผู้เจริญ การที่อุบาสิคหบดีจะพึงโศว่าทะกับพระสมณ โคคมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย เพราะพระสมณ โคคมเป็นคนมีมารยา รู้มายาเป็นเครื่องกลับใจพวกสาวกของ อัญญเดียรธีย์ได้"

นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวว่า "คปัสสี เป็นไปไม่ได้โดยที่อุบาสิคหบดีจะพึง เป็นสาวกของพระสมณ โคคม แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคคมจะพึงเป็นสาวกของ อุบาสิคหบดี

คหบดี ท่านจงไป จงโศว่าทะในเรื่องที่พูกกันนี้กับพระสมณ โคคม แท้จริง เราก็ได้ ที่ฆตปัสสีก็ได้ หรือท่านก็ได้ ควรโศว่าทะกับพระสมณ โคคม"

อุบาสิคหบดีรับคำนิครนถ์ นาฏบุตรแล้วลุกจากที่นั่ง ไหว้ นิครนถ์ นาฏบุตร และกระทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงป่าวาริภัมพวัน ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า "ท่านผู้เจริญ นิครนถ์ชื่อ ที่ฆตปัสสีได้มานี้บ้างไหม"

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า "มา คหบดี"

"ท่านผู้เจริญ ท่านได้สนทนาปราศรัยกับนิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีบ้างไหม"

"ได้สนทนาบ้าง คหบดี"

"ท่านผู้เจริญ ท่านได้สนทนาปราศรัยเรื่องอะไรกับนิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีหรือ"

LOVE OF WISDOM

จากนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอกเรื่องที่สนทนาปราศรัยกับนิครนถ์ชื่อ ทีฆตปัสสี ทั้งหมด แก่อุบาลีคหบดีทุกประการ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อุบาลีคหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ทีละ ทีละ ท่านผู้เจริญ ทีฆตปัสสีแข็งแรงดีแล้ว ถูกต้องแล้ว การที่นิครนถ์ ชื่อทีฆตปัสสีแข็งแรงให้พระผู้มีพระภาคฟังนั้น ตรงตามที่สาวกผู้ได้ศึกษาจนรู้ทั่วถึง คำสอนของศาสดาอย่างถูกต้องแข็งแรงไว้ มโนทัศน์ที่อันค่าทรมานจะคิดงมได้อย่างไร เมื่อเทียบกับกายทัศนะที่สำคัญเช่นนี้ แท้จริงในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติ กรรมชั่ว กายทัศนะเท่านั้นมีโทษมากกว่า มิใช่จิตทัศนะ หรือมโนทัศน์ทะเลย"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "คหบดี หากท่านจะพึงยึดมั่นอยู่ในคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราจึงจะสนทนาในเรื่องนี้ด้วย"

อุบาลีคหบดีกราบทูลว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยึดมั่นคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราทั้ง ๒ จงมาสนทนากันในเรื่องนี้เถิด"

พระผู้มีพระภาคทรงย้อนถามปัญหา

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "คหบดี ท่านเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร นิครนถ์ในโลกนี้ป่วย มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ถูกห้ามใช้น้ำเย็น ใช้น้ำร้อน เมื่อเขา ไม่ได้ใช้น้ำเย็นจะต้องตาย นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติว่านิครนถ์ผู้นี้จะไปเกิด ณ ที่ไหน"

อุบาลีคหบดีทูลตอบว่า "ท่านผู้เจริญ เหล่าเทพที่ชื่อว่ามโนสัตว์มีอยู่ เขาย่อมเกิดในหมู่เทพนั้น ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาเป็นผู้มีใจผูกพันตายไป"

LOVE OF WISDOM

"คหบดี ท่านจงใส่ใจแล้วชี้แจงดูที ทำไมคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับ คำหลัง ของท่านจึงไม่สัมพันธ์กันเล่า คหบดี ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยึดมั่นคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราทั้ง ๒ จงมาสนทนากันในเรื่องนี้เถิด"

"ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็ถูก ถึงกระนั้น ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว กายทนต์ของท่านนั้นมีโทษมากกว่า มิใช่วจีทนต์ หรือ มโนทนต์เลย"

"คหบดี ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ในโลกนี้นิครนถ์ นาฏบุตรพึงเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวร ๔ อย่าง คือ

๑. เว้นน้ำคิບทุกอย่าง
๒. ประกอบกิจที่เว้นจากบาปทุกอย่าง
๓. ล้างบาปทุกอย่าง
๔. รับผิดชอบต่อทุกอย่างโดยไม่ให้เกิดบาป

แต่ขณะเธอก้าวไป ถอยกลับ ย่อมทำให้สัว์เล็ก ๆ ตายไปเป็นอันมาก คหบดี นิครนถ์ นาฏบุตรจะบัญญัติว่า นิครนถ์ผู้นี้มีวิบากอย่างไร"

"ท่านผู้เจริญ นิครนถ์ นาฏบุตรมิได้บัญญัติกรรมที่ไม่จงใจว่ามีโทษมาก"

"ถ้าเป็นกรรมที่จงใจเล่า คหบดี"

"ก็เป็นกรรมมีโทษมาก ท่านผู้เจริญ"

"นิครนถ์ นาฏบุตรบัญญัติความจงใจไว้ในส่วนไหนเล่า คหบดี"

"ในมโนทนต์ ท่านผู้เจริญ"

LOVE OF WISDOM

“คหบดี ท่านจงกำหนดใจแล้วชี้แจงดูที ทำไมคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับคำหลังของท่าน จึงไม่สัมพันธ์กันเล่า ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยึดมั่นคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราทั้ง ๒ จงมาสนทนากันในเรื่องนี้เถิด”

“ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็ถูก ถึงกระนั้น ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว กายทัศนะท่านนั้นมีโทษมากกว่า มิใช่วิจิตตะ หรือโมโน-ทัศนะเลย”

“คหบดี ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บ้านนาถนทานี่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่น มิใช่หรือ”

“ใช่ ท่านผู้เจริญ บ้านนาถนทานี่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีพลเมืองหนาแน่น”

“คหบดี ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ชายคนหนึ่งในบ้านนาถนทานี่ เจื่อคาบขึ้นพร้อมกับพูดว่า “เราจักทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาถนทานี่ให้เป็นลานเนื้อเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน ชั่วขณะพริบตาเดียว” ท่านเข้าใจความข้อนั้น ว่าอย่างไร เขาจะสามารถทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาถนทานี่ให้เป็นลานเนื้อเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน ชั่วขณะพริบตาเดียว ได้หรือไม่”

“ท่านผู้เจริญ ต่อให้ชาย ๑๐ คน ๒๐ คน ๓๐ คน ๔๐ คน ๕๐ คน ก็ไม่สามารถจะทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาถนทานี่ให้เป็นลานเนื้อเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อเดียวกัน ชั่วขณะพริบตาเดียวได้ ชายผู้ตำหนิคนเดียวจะเก่งกาจอะไร ปานนั้น”

LOVE OF WISDOM

“คหบดี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความเชี่ยวชาญทางจิตมาในบ้านนาถันหานี้ สมณะหรือพราหมณ์นั้นบอกอย่างนี้ว่า “เราจักทำบ้านนาถันหานี้ให้เป็นเจ้าด้วยจิตคิดประทุษร้ายครั้งเดียว” คหบดี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความเชี่ยวชาญทางจิตนั้น จะสามารถทำบ้านนาถันหานี้ให้เป็นเจ้า ด้วยจิตคิดประทุษร้ายครั้งเดียว ได้หรือไม่”

“ท่านผู้เจริญ บ้านนาถันหา ๑๐ หลัง ๒๐ หลัง ๓๐ หลัง ๔๐ หลัง ๕๐ หลัง สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความเชี่ยวชาญทางจิตนั้น ยังสามารถทำให้เป็นเจ้าได้ด้วยจิตคิดประทุษร้ายครั้งเดียว แล้วบ้านนาถันหาที่ทรุดโทรมหลังเดียวจะ คณนาอะไรเล่า”

“คหบดี ท่านจงกำหนดใจแล้วชี้แจงดูที ทำไมคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อน กับคำหลังของท่าน จึงไม่สัมพันธ์กันเล่า คหบดี ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยึดมั่นคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราทั้ง ๒ จงมาสนทนากันในเรื่องนี้เถิด”

“ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็ถูก ถึงกระนั้น ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว กายทันตะเท่านั้นมีโทษมากกว่า มิใช่วจีทันตะ หรือมน-ทันตะเลย”

“คหบดี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร ป่าทันทก ป่ากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ ได้กลายเป็นป่าทึบ ท่านได้ฟังมาแล้วมิใช่หรือ”

“ใช่ ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว”

“คหบดี ท่านเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร ป่าทันทก ป่ากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ ได้กลายเป็นป่าทึบเพราะใคร”

LOVE OF WISDOM

“ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ยินมาว่า ป่าทันทก ป่ากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ ได้กลายเป็นป่าทึบเพราะจิตคิดประทุษร้ายของพวกฤาษี”

“คหบดี ท่านจงกำหนดใจแล้วชี้แจงดูที ทำไมคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับคำหลังของท่าน จึงไม่สัมพันธ์กันเล่า คหบดี ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า จะยึดมั่นคำสัตย์แล้วสนทนากัน เราทั้ง ๒ จงมาสนทนากันในเรื่องนี้เถิด”

อุบาลีคหบดีแสดงตนเป็นอุบาสก

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพียงอุปมาข้อแรกข้าพระองค์ก็มีใจยินดีชื่นชมต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว แต่ข้าพระองค์ปรารถนาจะฟังปฏิภาณการชี้แจงปัญหา อันวิจิตรนี้ของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้น ข้าพระองค์จึงได้สร้างทำเป็นเหมือนอยู่ ต่างฝ่ายกับพระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคลลหายของทีครว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า “คนมีตาจักเห็นรูปได้”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึง สรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

“คหบดี ท่านจงใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำเถิด การใคร่ครวญก่อนแล้ว จึงทำ เป็นความดีสำหรับคนที่มีชื่อเสียงเช่นท่าน”

LOVE OF WISDOM

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ด้วยพระคำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า “คหบดี ท่านจงใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำเถิด การใคร่ครวญก่อนแล้ว จึงทำ เป็นความดีสำหรับคนที่มิมีชื่อเสียงเช่นท่าน” ข้าพระองค์ยังมีใจยินดีชื่นชม ต่อพระผู้มีพระภาคยิ่งขึ้น ด้วยว่า พวกอัญญเดียรฉิยได้ข้าพระองค์เป็นสาวกแล้ว ก็จะมีเพียรประกาศไปทั่วหมู่บ้านนา ลันทว่า “อุบาลีคหบดีเป็นสาวกของพวกเรา” ก็แล พระผู้มีพระภาคตรัสกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า “คหบดี ท่านจงใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำเถิด การใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ เป็นความดีสำหรับคนที่มิมีชื่อเสียง เช่นท่าน”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นครั้งที่ ๒ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี ตระกูลของท่านเป็นคุจบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านควรเข้าใจว่า ควรให้บิณฑบาตแก่นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปหาต่อไปเถิด”

อุบาลีคหบดีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ด้วยพระคำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า “ตระกูลของท่านเป็นคุจบ่อน้ำของพวกนิครนถ์ มานานแล้ว ท่านควรเข้าใจว่า ควรให้บิณฑบาตแก่นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปหา ต่อไปเถิด” นี้ ข้าพระองค์ยังมีใจยินดีชื่นชมต่อพระผู้มีพระภาคมากยิ่งขึ้น ข้าพระองค์ได้ฟังคำนี้มาแล้ว “พระสมณ โคตมตรัสอย่างนี้ว่า “บุคคลควรให้ทานแก่เราเท่านั้น ไม่ควรให้แก่คนเหล่านี้นะ บุคคลควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้แก่พวก สาวกของนักบวชเหล่านี้นะ ท่านที่ให้แก่เราเท่านั้นย่อมมีผลมาก ที่ให้แก่คนเหล่านี้น่ามีผลมากไม่ ท่านที่ให้แก่สาวกทั้งหลาย

LOVE OF WISDOM

ของเราเท่านั้นย่อมมีผลมาก ที่ให้แก่ สาวกของนักบวชเหล่าอื่นหาไม่” แต่ความจริง พระผู้มีพระภาคทรงชักชวนให้ข้าพระองค์ให้ทานแม้ในพวคนิครนถ์ ก็แล ข้าพระองค์จักทราบกาลอันสมควรในการให้ทานนี้ต่อไป

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นครั้งที่ ๓ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อุบาสกหคิบรรลุธรรม

หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอนุพุทฺธิกา แก่อุบาสกหคิ คือ ทรงประกาศทานกถา (เรื่องทาน) สีลกถา (เรื่องศีล) สัคคกถา (เรื่องสวรรค์) กามาพีนวกถา (เรื่องโทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม) และเนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม) เมื่อใด พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า อุบาสกหคิ มีจิตควรบรรลุธรรม มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส เมื่อนั้น จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้า (พระองค์ก่อนๆ)ทั้งหลาย ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ผู้ชาวสะอาคปราศจากสิ่ง ปนเปื้อน จะพึงรับน้ำย้อมต่าง ๆ ได้ อย่างดี แม้นั้นใด ธรรมจักนุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่อุบาสกหคิ ขณะที่นั่งอยู่นั้นเองว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” ก็ฉนั้นเหมือนกัน

จากนั้น อุบาสกหคิเห็นธรรม บรรลุธรรม วัชรธรรม หยั่งลงสู่ธรรม หมคความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความแจ่มกระจ่าง ไม่ต้องเชื่อใครอีกในหลักคำสอนของ พระศาสดา

LOVE OF WISDOM

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เอาเถิด บัดนี้ ข้าพระองค์ขอทูลลากลับ เพราะมีกิจมีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "คหบดี เธอจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด"

จากนั้น อุบาลีคหบดีขึ้นชมยินดีพระภิกษุของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วกลับไปยังที่อยู่ของตน เรียกนายประตุมาสั่งว่า

"นายประตุเพื่อนรัก ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราจะปิดประตูกันพวกนิครนถ์ทั้งชายและหญิง แต่เราจะเปิดประตูไว้สำหรับพระผู้มีพระภาคและสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้านิครนถ์คนใดคนหนึ่งมา ท่านพึงบอก อย่างนี้ว่า "หยุดก่อน ท่าน อย่าเข้าไปเลย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อุบาลีคหบดีเป็น สาวกของพระสมณ โคดมแล้ว อุบาลีคหบดีปิดประตูกันพวกนิครนถ์ทั้งชายและหญิง แต่เปิดประตูไว้สำหรับพระผู้มีพระภาค และสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หากท่านต้องการอาหาร ก็จงรออยู่ที่นี้แหละ จะมีคน นำมาหาที่นี่เอง"

นายประตุรับคำอุบาลีคหบดีแล้ว

นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีได้ยินว่า "ข้าว่า อุบาลีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว" ลำคับนั้น จึงเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตรถึงที่อยู่แล้วถามว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ยินว่า "ข้าว่า อุบาลีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว"

นิครนถ์ นาฏบุตรตอบว่า "ตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาลีคหบดีจะพึงเป็น สาวกของพระสมณ โคดมนั้น แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคดมจะพึงเป็นสาวกของ อุบาลีคหบดี"

LOVE OF WISDOM

แม้ครั้งที่ ๒ นิครนถ์ชื่อที่ฆตป์สสีก็ได้กล่าวกับนิครนถ์ นาฏบุตรว่า "ท่าน ผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ยินว่า "ข้าว่า อุบาสีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว"

นิครนถ์ นาฏบุตรก็ยังพูดว่า "ตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาสีคหบดีจะพึง เป็นสาวกของพระสมณ โคดมนั้น แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคดมจะพึงเป็นสาวกของอุบาสีคหบดี"

แม้ครั้งที่ ๓ นิครนถ์ชื่อที่ฆตป์สสีก็ได้กล่าวกับนิครนถ์ นาฏบุตรว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ยินว่า "ข้าว่า อุบาสีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว"

นิครนถ์ นาฏบุตรก็ยังพูดด้วยความมั่นใจว่า "ตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาสีคหบดี จะพึงเป็นสาวกของพระสมณ โคดมนั้น แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคดมจะพึงเป็นสาวกของอุบาสีคหบดี"

นิครนถ์ชื่อที่ฆตป์สสีกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ เอาเถิด ข้าพเจ้าจะไปดูให้รู้แน่ ว่า อุบาสีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดม จริงหรือไม่"

นิครนถ์ นาฏบุตรจึงกล่าวว่า "ตปัสสี ท่านไปเถิด จะได้รู้ว่า อุบาสีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดม จริงหรือไม่"

อุบาสีคหบดีไม่ต้อนรับนิครนถ์

ต่อมา นิครนถ์ชื่อที่ฆตป์สสีเข้าไปยังที่อยู่ของอุบาสีคหบดี นายประตูเห็นเขาเดินมา แต่ไกลจึงบอกว่า

"หยุดก่อนท่าน อย่าเข้าไปเลย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อุบาสีคหบดีเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว อุบาสีคหบดีปีติประจักษ์กับพวกนิครนถ์ทั้งชายและหญิง แต่ เปิดประตูไว้

LOVE OF WISDOM

สำหรับพระผู้มีพระภาคและสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้าท่านต้องการอาหารก็จงรออยู่ที่นี้แหละ จะมีคนนำมาให้ที่นี่เอง”

นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีบอกว่า “ข้าพเจ้าไม่ต้องการอาหารหรอก” แล้วกลับจาก ที่นั้น เข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า

“ท่านผู้เจริญ เป็นความจริงที่เดียวที่อุบาสลคหติเป็นสาวกของพระสมณ โคคม ชื่อนั้นข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับท่านคงได้กล่าวไว้แล้วว่า “การที่อุบาสลคหติจะไต่वाหะกับพระสมณ โคคมนั้นข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย เพราะพระสมณ โคคมเป็นคนมีมารยา ฐัมายาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถียัได้ ท่านผู้เจริญ อุบาสลคหติของท่านคงถูกพระสมณ โคคมกลับใจด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจเสียแล้ว”

นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวว่า “ตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาสลคหติจะพึง เป็นสาวกของพระสมณ โคคมนั้น แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคคมจะพึงเป็นสาวกของอุบาสลคหติ”

แม้ครั้งที่ ๒ นิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีก็ได้กล่าวกับนิครนถ์ นาฏบุตรว่า “ท่าน ผู้เจริญ เป็นความจริงที่เดียวที่อุบาสลคหติเป็นสาวกของพระสมณ โคคม ชื่อนั้นข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับท่านคงได้กล่าวไว้แล้วว่า “การที่อุบาสลคหติจะไต่वाหะกับพระ สมณ โคคมนั้นข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย เพราะพระสมณ โคคมเป็นคนมีมารยา ฐัมายาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถียัได้ ท่านผู้เจริญ อุบาสลคหติของท่านคงถูกพระสมณ โคคมกลับใจด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจเสียแล้ว”

นิครนถ์ นาฏบุตร ก็ยังกล่าวว่า “ตปัสสี เป็นไปไม่ได้เลยที่อุบาสลคหติ จะพึงเป็นสาวกของพระสมณ โคคมนั้น แต่เป็นไปได้ที่พระสมณ โคคมจะพึงเป็นสาวกของอุบาสลคหติ

LOVE OF WISDOM

เอาเถิด คบัสลี เราจะไปคุยให้รู้แน่ว่า อุบาสลิตหบดีเป็นสาวกของ พระสมณ โคตม จริงหรือไม่”

ลำดับนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิครนถ์เป็นจำนวนมากได้เข้าไปยังที่อยู่ของอุบาสลิตหบดี นายประตุเห็นนิครนถ์ นาฏบุตรเดินมาแต่ไกลจึงพูดเตือนท่านว่า

“หยุดก่อนท่าน อย่าเข้าไปเลย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อุบาสลิตหบดีเป็นสาวกของ พระสมณ โคตมแล้ว อุบาสลิตหบดีปีดประตุกันพวกนิครนถ์ทั้งชายและหญิง แต่เปิดประตูไว้สำหรับพระผู้มีพระภาคและสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้าท่านต้องการอาหารก็จงรออยู่ที่นี้แหละ จะมีคนนำมาให้ที่นี้เอง”

นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวว่า “นายประตุเพื่อนรัก ถ้าเช่นนั้น ท่านจงเข้าไปหา อุบาสลิตหบดีแล้วบอกอย่างนี้ว่า “ท่านขอรับ นิครนถ์ นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิครนถ์ เป็นจำนวนมากยืนรออนุญาตเข้าพบประตุ เขาต้องการพบท่าน”

นายประตุรับคำแล้วเข้าไปหาอุบาสลิตหบดีเรียนว่า “ท่านขอรับ นิครนถ์ นาฏบุตร พร้อมกับบริษัทนิครนถ์เป็นจำนวนมากยืนรออนุญาตเข้าพบประตุ เขาต้องการพบท่าน”

อุบาสลิตหบดีกล่าวว่า “นายประตุเพื่อนรัก ถ้าเช่นนั้น ท่านจงปูอาสนะไว้ที่ศาลา ประตุกลาง”

นายประตุรับคำแล้ว ปูอาสนะไว้ที่ศาลาประตุกลางเสร็จแล้ว เข้าไปหาอุบาสลิตหบดีเรียนว่า “ท่านขอรับ อาสนะปูไว้ที่ศาลาประตุกลางเสร็จแล้ว ขอท่านจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด”

LOVE OF WISDOM

จากนั้น อุบาสิกหบทีเข้าไปยังศาลาประตูกกลางนั่งบนอาสนะเลิศ ล้ำค่า สูงส่ง และคียิ่งนั้นเสียเอง แล้วเรียกนายประตุมาสั่งว่า "นายประตู่เพื่อนรัก ถ้าเช่นนั้น ท่านจงไปหานิครนถ์ นาฏบุตร บอกกับเขาอย่างนี้ว่า "ท่านครับ อุบาสิกหบทีสั่งมาอย่างนี้ว่า "จงเข้าไปเฝ้าครับ ถ้าท่านประสงค์"

นายประตู่รับคำแล้วเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตร เรียนว่า "ท่านขอรับ อุบาสิกหบทีสั่งมาอย่างนี้ว่า "จงเข้าไปเฝ้าขอรับ ถ้าท่านประสงค์"

ลำดับนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิกนถ์เป็นจำนวนมากจึงเข้าไปยังศาลาประตูกกลาง

ได้ยั้งว่า เมื่อก่อน อุบาสิกหบทีเห็นนิครนถ์ นาฏบุตรเดินมาจะไกลแค่ไหน ก็ตามก็จะไปต้อนรับถึงที่นั่น เช็ดอุอาสนะเลิศ ล้ำค่า สูงส่ง และคียิ่งด้วยผ้าห่มแล้วเชื้อเชิญให้นั่งบัดนี้ เขากลับนั่งบนอาสนะเลิศ ล้ำค่า สูงส่ง และคียิ่งนั้นเสียเอง แล้วได้พูดกับนิครนถ์ นาฏบุตรอย่างนี้ว่า "ท่านขอรับ อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ ก็จงนั่งเถิด"

เมื่อคหบดีกล่าวอย่างนี้ นิครนถ์ นาฏบุตรก็พูดว่า "ท่านบ้าหรือโง่กันเล่า คหบดีท่านเองบอกกับเราว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะไปไต่वाหะกับพระสมณโคดม" ครั้นไปแล้วท่านเองกลับถูกสวมปากด้วยตะกร้อคือวาทะใบใหญ่เสียนี้ ชายผู้มีอันทะแต่ถูกควักอันทะออกเสียทั้ง ๒ ข้าง หรือคนมีดวงตาแต่ถูกควักดวงตาออก ทั้ง ๒ ข้าง แม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน บอกว่า "จะไปไต่वाหะกับพระสมณโคดม" ครั้นไปแล้ว กลับถูกสวมปากด้วยตะกร้อคือวาทะใบใหญ่ พระสมณโคดมกลับใจท่านด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจหรือ"

มายาเครื่องกลับใจ

LOVE OF WISDOM

อุบาลีคหบดีชี้แจงว่า “ท่านขอรับ มายาเป็นเครื่องกลับใจนี้จริง มายาเป็นเครื่องกลับใจนี้จริง ญาติสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้า หากกลับใจได้ ด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ มายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อสุขแก่ญาติสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้าไปนานแสนนาน

กษัตริย์ทั้งปวง หากกลับใจได้ด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ มายาเครื่องกลับใจนี้ก็จะไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่กษัตริย์ทั้งปวงไปนานแสนนาน

แม้พราหมณ์ทั้งปวง ฯลฯ แพศย์ ฯลฯ

ศูทรทั้งปวง หากกลับใจได้ด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ มายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ก็จะไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่ศูทรทั้งปวงไปนานแสนนาน

แม้โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ หากกลับใจได้ด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ มายาเป็นเครื่องกลับใจนี้ก็จะไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ไปนานแสนนาน

ท่านขอรับ ถ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะอุปมาให้ท่านฟัง เพราะวิญญูชนบางพวก ในโลกนี้ยอมเข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ แม้ด้วยข้ออุปมา

ท่านขอรับ เรื่องเคยมีมาแล้ว สาววัยรุ่นนภรรยาของพราหมณ์แก่เข้าวัยชราคนหนึ่งมีกรรมวิบัติตลอด ต่อมา ภรรยาสาวนั้นจึงพบกับพราหมณ์นั้นว่า “พี่พราหมณ์ พี่จะไปซื้อลูกลิงจากตลาดมาสักตัวไว้เป็นเพื่อนเล่นของลูกฉัน” เมื่อนาง บอกอย่างนั้น พราหมณ์นั้นก็พูดว่า “น้องหญิง คอยจนตลอดเสียก่อนเถิด ถ้าเธอตลอดลูกเป็นชาย ฉันก็จักซื้อลูกลิงตัวผู้

LOVE OF WISDOM

จากตลาดมาให้เป็นเพื่อนเล่นของลูกชายเธอ แต่ถ้าเธอคลอดลูกเป็นหญิง ฉันก็จักซื้อลูกลิงตัวเมียจากตลาดมาให้เป็นเพื่อนเล่นของ ลูกสาวเธอ”

แม้ครั้งที่ ๒ ภรรยาสาวก็พูดกับพราหมณ์นั้นว่า “พี่พราหมณ์ พี่จงไปซื้อ ลูกลิงจากตลาดมาสักตัวไว้เป็นเพื่อนเล่นของลูกฉัน” แม้ครั้งที่ ๒ พราหมณ์ก็พูดว่า “น้องหญิง คอยจนคลอดเสียก่อนเถิด ถ้าเธอคลอดลูกเป็นชาย ฉันก็จักซื้อลูกลิงตัวผู้จากตลาดมาให้ เป็นเพื่อนเล่นของลูกชายเธอ แต่ถ้าเธอคลอดลูกเป็นหญิง ฉันก็จักซื้อลูกลิงตัวเมียจากตลาด มาให้เป็นเพื่อนเล่นของลูกสาวเธอ”

แม้ครั้งที่ ๓ ภรรยาสาวนั้นก็พูดกับพราหมณ์นั้นว่า “พี่พราหมณ์ พี่จงไปซื้อ ลูกลิงจากตลาดมาสักตัวไว้เป็นเพื่อนเล่นของลูกฉัน” ก็แล พราหมณ์แก่นั้นหลงใหลรักใคร่ภรรยา สาวจึงซื้อลูกลิงจากตลาดมาแล้วบอกเธอว่า “ฉันซื้อลูกลิงจากตลาดมาไว้เป็นเพื่อนเล่น ของลูกเธอแล้วละ น้องหญิง” เมื่อพราหมณ์บอกอย่างนี้แล้ว ภรรยาสาวนั้นจึงพูดว่า “พี่ พราหมณ์ พี่จงอุ้มลูกลิงตัวนี้ไปหาลูกชายข้าย่อมผู้ชำนาญการย่อมแล้วบอกเขาว่า “เพื่อน ผู้ชำนาญการย่อม ฉันอยากให้ท่านย้อมลูกลิงตัวนี้ให้สีจิบอย่างสนิท ซัดแล้วซัดอีก ให้ เรียบร้อยทั้งสองคาน”

พราหมณ์ผู้หลงใหลรักใคร่ภรรยาสาวนั้นอุ้มลูกลิงไปหาลูกชายข้าย่อมผู้ชำนาญ การย่อมแล้วบอกว่า “เพื่อนผู้ชำนาญการย่อม ฉันอยากให้ท่านย้อมลูกลิงตัวนี้ให้ สีจิบ อย่างสนิท ซัดแล้วซัดอีก ให้เรียบร้อยทั้งสองคาน” เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว บุตร นายข้าย่อมผู้ชำนาญการย่อมได้บอกว่า “ท่านผู้เจริญ ลูกลิงของท่านนี้ควรย้อมสีเท่านั้น ไม่ควรซัดแล้วซัดอีก” แม้ฉันใด วาตะของนิครนถ์ผู้เขลาทั้งฉันนั้นเหมือนกัน ควรเป็นที่ยินดี

LOVE OF WISDOM

ของคนเขลาด้วยกันเท่านั้น ไม่ควรเป็นที่ยินดี ไม่ควร ชักถาม และไม่ควรมีพิจารณาของ
บัณฑิตทั้งหลาย

ท่านผู้เจริญ ต่อมา พรหมณ์นั้นถือผ้าใหม่คู่หนึ่งไปหาบุรุษนายช่างย้อมผู้ชำนาญ
การย้อมแล้วบอกกับเขาว่า "เพื่อนผู้ชำนาญการย้อม ฉันอยากให้คุณย้อมผ้าใหม่ คู่นี้ให้สี
จับอย่างสนิท ชัดแล้วชัดอีก ให้เรียบร้อยทั้งสองด้าน" เมื่อพรหมณ์บอกอย่างนี้แล้ว บุร
ุษนายช่างย้อมผู้ชำนาญการย้อมก็ได้บอกว่า "ท่านผู้เจริญ ผ้าใหม่ของท่านคู่นี้ ควรย้อม ควร
ซักแล้วซักอีก" แม้ฉันใด วาตะของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็
ฉันนั้นเหมือนกัน ควรเป็นที่ยินดีของบัณฑิตทั้งหลายเท่านั้น ไม่ควรเป็นที่ยินดี ไม่ควร
ชักถาม และไม่ควรมีพิจารณาของคนเขลาทั้งหลาย"

นิครนถ์ นาฏบุตรถามว่า "คหบดี บริษัทพร้อมทั้งพระราชาก็รู้จักท่าน อย่างนี้
ว่า "อุบาลีคหบดีเป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร" เราจะจำท่านว่า เป็นสาวกของใคร
เล่า"

เมื่อนิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว อุบาลีคหบดีลุกจากอาสนะพาศโฆ เฉวียง
บ่า ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ พுகกับนิครนถ์ นาฏบุตรว่า "ท่านขอรับ
ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟังการกล่าวสรรเสริญพระคุณของพระผู้มีพระภาคของข้าพเจ้าผู้เป็นสาวก"
แล้วกล่าวคาถาประพันธ์ดังต่อไปนี้ว่า

อุบาลีคหบดีประกาศตนเป็นพุทธสาวก

"ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้เป็นปราชญ์

ปราศจากโมหะ ทรงทำลายกิเลสเครื่องตรึงจิตได้

LOVE OF WISDOM

ทรงชำนาญ ไม่มีทุกข์ มีจิตเสมอด้วยดี มีมารยาทเจริญ

มีพระปัญญาดี ทรงข้ามกิเลสอันปราศจากความเสมอ

(และ) ปราศจากมลทินได้

ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้ไม่มีความสงสัย

มีพระทัยดี ทรงกายโลกาภิไลได้ ทรงบันเพ็ญ

ทรงเจริญสมณธรรมสำเร็จแล้ว ทรงเกิดเป็นมนุษย์

มีพระสรีระเป็นชาติสุดท้าย ทรงเป็นนระไม่มีผู้เปรียบได้

ปราศจากกิเลสเพียงคั่งฐิติ

ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้ไม่มีความสงสัย

ทรงเจียมแหลม ผู้ทรงแนะนำสัตว์ ผู้เป็นสารถิผู้ประเสริฐ

ผู้ยกเยี่ยม ทรงมีธรรมงาม หมคความเคลือบแคลง

ทรงให้แสงสว่าง ทรงคตมานะเสียได้ มีพระวิริยะ

ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้่องอาจ

ไม่มีใครประมาณได้ มีพระคุณลึกซึ้ง บรรลุถึงญาณ

ทรงทำความเกษม มีพระญาณ ดำรงอยู่ในธรรม

ทรงสำรวมพระองค์แล้ว ล่วงกิเลสเครื่องข้อง หลุดพ้นแล้ว

ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ

ผู้ทรงมีเสนาสนะอันสงัด ลีนสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้ว

มีพระปัญญาโต้ตอบ มีพระปัญญาหยั่งรู้

LOVE OF WISDOM

ทรงลดทอนคือมานะเสียได้ ปราศจากราคะ
เป็นผู้ฝึกแล้ว เป็นผู้ปราศจากกรรมเครื่องยึดหน่วง
ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค
ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ ๓๑
ผู้ไม่หลงโลก ทรงมีวิชา ๓ เป็นผู้ประเสริฐ
ทรงชำระกิเลสแล้ว ประสมอักษรให้เป็นบทธกกา
ทรงสงบระงับ มีพระญาณแจ่มแจ้ง
ทรงให้ธรรมทานก่อนผู้อื่นทั้งหมด เป็นผู้สามารถ
ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้เป็นอริยะ
มีพระองค์อบรมแล้ว บรรลุคุณที่ควรบรรลุ
ทรงแสดงอรรถให้พิสดาร มีพระสติ
ทรงเห็นแจ้ง ไม่ยุบลง ไม่พองขึ้น
ไม่ทรงหวั่นไหว เป็นผู้มีความชำนาญ
ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จไปดีแล้ว
ทรงมีฉาน ไม่ทรงปล่อยพระทัยไปตามกระแส
เป็นผู้หมกจุก ไม่สะอึก ปราศจากความกลัว
สงบอยู่ผู้เดียว ทรงบรรลุธรรมอันเลิศ
ทรงข้ามพ้นเอง ทรงยังสัตว์อื่นให้ข้ามพ้นด้วย
ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคผู้สงบแล้ว

LOVE OF WISDOM

มีพระปัญญากว้างใหญ่เสมอด้วยแผ่นดิน

มีพระปัญญาใหญ่หลวง ปราศจากความโลภ

ทรงดำเนินปฏิบัติเหมือนพระพุทธเจ้าในปางก่อน

เสด็จไปดี ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน

ทรงแก้วักล้า เป็นผู้ละเอียด สุขุม

ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค

ผู้ตัดค้นหาได้เด็ดขาด ผู้ตื่น ปราศจากควัน

ผู้ไม่ถูกค้นหาและทวิฐานบาท ผู้ควรบูชา

ผู้ทรงได้รับพระนามว่ายักขะ๑ เป็นบุคคลผู้สูงสุด

มีพระคุณซึ่งไม่ได้ เป็นผู้ใหญ่ยิ่ง

บรรลวยศอย่างยอดเยี่ยม”

นิครนถ์ นาฏบุตรถามว่า “คหบดี ท่านประมวลถ้อยคำสำหรับพรรณนา คุณของ
พระสมณโคดมไว้ตั้งแต่เมื่อไร”

อุบาลีคหบดีตอบว่า “ท่านขอรับ ช่างคอกไม้ หรือลูกมือช่างคอกไม้ผู้ชำนาญ พึง
ร้อยคอกไม้ต่าง ๆ กองใหญ่ให้เป็นพวงมาลัยอันวิจิตรได้ แม้ฉันใด พระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทรงมีพระคุณควรพรรณนาเป็นอนันต์ ทรงมีพระคุณควร
พรรณนาได้หลายร้อย ใครเล่าจักพรรณนาไม่ได้ถึงพระคุณของพระองค์ผู้ควรพรรณนา”

จากนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรทนกุสัฏการะของพระผู้มีพระภาคไม่ได้ จึงกระอักโลหิต
อุ่นออกจากปาก ณ ที่นั่นเอง ดังนี้แล [จบพระสูตร]

LOVE OF WISDOM

อภยราชกุมารสูตร^{๑๓}

ว่าด้วยพระราชมารพระนามว่าอภัย

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นแล พระราชมารพระนามว่าอภัยเสด็จเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตรถึงที่อยู่ ทรงไหว้นิครนถ์ นาฏบุตรแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร นิครนถ์ นาฏบุตรได้ทูลอภยราชกุมารว่า

“เสด็จไปเถิด พระราชมารพ เชีพระองค์เสด็จไปไต่ว่าทะกับพระสมณ โคดมเถิด เมื่อพระองค์ทรงไต่ว่าทะกับพระสมณ โคดมอย่างนี้แล้ว กิตติศัพท์อันงาม ของพระองค์จักระบือไปว่า “อภยราชกุมารทรงไต่ว่าทะกับพระสมณ โคดมผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้”

^{๑๓} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๘๓-๘๓/๘๔-๘๔. พระสูตรนี้สะท้อนพระศนะของพุทธปรัชญาเรื่องวิภาษวาท

คือการจำแนกแยกแยะประเด็นปัญหาต่างๆ โดยถัด่วนก่อนแล้วจึงกล่าว หรือแสดง ไม่แสดง โดยรวบรัด เพราะปัญหาบางอย่างมีนัยมากกว่า ๑ กรณีตัวอย่างเรื่องนี้ นครนถ์นาฏบุตร ฝากอภยราชกุมารไปทูลถามปัญหาที่มีปมเงื่อน โดยแนะว่า หากพระพุทธเจ้าตรัสเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ให้ยกอีกประเด็นมาย้อนแย้งเท่านั้นก็จะทำให้อภยราชกุมารเป็นฝ่ายชนะ อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาจริงๆ พระพุทธเจ้ากลับทรงตอบว่า ต่อปัญหานี้ จะตรัสโดยส่วนเดียวไม่ได้ ทำให้อภยราชกุมารไม่สามารถใช้แนวทางที่ได้รับการแนะนำมาแต่ต้น

LOVE OF WISDOM

อภัยราชกุมารตรัสถามว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะได้ว่าทะกับพระสมณ โคคม ผู้มี
ฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ได้อย่างไร"

นิครนถ์ นาฏบุตรทูลตอบว่า "มาเถิดพระราชกุมาร เจริญพระองค์เสด็จเข้า ไปเฝ้า
พระสมณ โคคมถึงที่ประทับ แล้วตรัสถามพระสมณ โคคมอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มี
บ้างไหมที่พระตถาคตตรัสว่าจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของ คนอื่น" ถ้าพระสมณ
โคคมถูกถามอย่างนี้แล้วจะทรงตอบว่า "ราชกุมาร มีบ้างที่ตถาคตกล่าววาจาอันไม่เป็นที่
รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น"

พระองค์พึงทูลถามพระสมณ โคคมอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็น
เช่นนั้น การกระทำของพระองค์จะต่างอะไรจากปุถุชน เพราะปุถุชนก็กล่าววาจาอันไม่เป็นที่
ที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น" ถ้าพระสมณ โคคมถูกถามอย่างนี้แล้ว จะทรงตอบว่า
"ราชกุมาร ตถาคตไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น"

พระองค์พึงทูลถามพระสมณ โคคมอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็น
เช่นนั้น เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรงพยากรณ์พระเวทิตว่า "เวทิตจักเกิดในอบาย จัก
เกิดในนรก ดำรงอยู่สิ้น ๑ กับ เป็นผู้ใด ๆ เยียวยาไม่ได้ เพราะวาจาของ พระองค์
นั้น พระเวทิตโกรธเสียใจ"

พระราชกุมาร พระสมณ โคคมถูกพระองค์ทูลถามปัญหา ๒ เจื่อนี้แล้วจะทรงกลืน
ไม่เข้า คายไม่ออก กระจับเหล็กติดอยู่ในลำคอของบุรุษ บุรุษนั้นไม่อาจกลืน เข้าไป ไม่
อาจคายออก แม้ฉันโค พระสมณ โคคมก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถูกพระองค์ ทูลถามปัญหา ๒
เจื่อนี้แล้วก็จะทรงกลืนไม่เข้า คายไม่ออก"

LOVE OF WISDOM

อภัยราชกุมารทรงรับคำนิพนธ์ นาฏบุตรแล้วเสด็จจุลกจากที่ประทับทรงไหว้นิพนธ์ นาฏบุตร กระทำประทักนิพนแล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร

อภัยราชกุมารประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้วทรงแหงนคูดวงอาทิตย์ ทรงดำริว่า "วันนี้ไม่ใช่เวลาสมควรที่จะได้วาทะกับพระผู้มีพระภาค วันพรุ่งนี้เถิด เราจะได้วาทะกับพระผู้มีพระภาคในวังของเรา" จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคมีพระองค์เป็นที่ ๔๑ โปรดทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้เถิด"

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยคุณูปภาพ

ลำดับนั้น อภัยราชกุมารทรงทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงเสด็จจุลกจากที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคทรงกระทำประทักนิพนแล้ว เสด็จจุลกจากไป

เมื่อล่วงราตรีนั้นไป เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกถือบาตร และจีวร เสด็จเข้าไปยังวังของอภัยราชกุมาร ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ต่อมา อภัยราชกุมารทรงอังคาสพระผู้มีพระภาคให้อิ่มหนำสำราญด้วยของเคี้ยว ของฉันอันประณีต ด้วยพระองค์เอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จทรงวางพระหัตถ์แล้ว อภัยราชกุมารจึงทรงเลือกประทับนั่ง ณ ที่สมควร ที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า

อภัยราชกุมารประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ พระตถาคตจะพึงตรัสวาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ของคนอื่นบ้าง หรือหนอ"

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ราชกุมาร ในปัญหาข้อนี้ จะวิไลสนาโดยส่วนเดียว มิได้"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะปัญหาข้อนี้ พวกนิครนถ์ฉิบหายแล้ว"

"ราชกุมาร เหตุไฉน พระองค์จึงตรัสอย่างนี้เล่า"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะปัญหาข้อนี้ พวกนิครนถ์ได้ฉิบหายแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหานิครนถ์ นาฏบุตรถึงที่อยู่ ให้อ่านแล้ว ณ ที่สมควร นิครนถ์ นาฏบุตรได้บอกว่า "เสด็จไปเถิดพระราชกุมาร เจริญพระองค์เสด็จไปไต่ถามกับพระสมณโคตมเถิด เมื่อพระองค์ทรงไต่ถามกับพระสมณโคตมอย่างนี้ กิตติศัพท์อันงามของพระองค์จักกระปือไปว่า "อภัยราชกุมารทรงไต่ถามกับพระสมณโคตมผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้"

เมื่อนิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้ ข้าพระองค์ได้ถามว่า "ท่านขอรับ ข้าพเจ้าจะไต่ถามกับท่านพระสมณโคตมผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ ได้อย่างไร" นิครนถ์ นาฏบุตรตอบว่า "มาเถิดพระราชกุมาร เจริญพระองค์เสด็จเข้าไปเฝ้าพระสมณโคตมถึงที่ประทับแล้วทูลถามอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีบ้างไหมที่พระตถาคต ตรัสว่าจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น" ถ้าพระสมณโคตมถูกถามอย่างนี้ แล้วจะทรงตอบว่า "ราชกุมาร มีบ้างที่ตถาคตกล่าววจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจ ของคนอื่น"

พระองค์จึงทูลถามพระสมณโคตมอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น การกระทำของพระองค์จะต่างอะไรจากปุถุชน เพราะปุถุชนก็กล่าววจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น" ถ้าพระสมณโคตมถูกพระองค์ทูลถามอย่างนี้แล้วจะทรง

LOVE OF WISDOM

ตอบอย่างนี้ว่า "ราชกุมาร ทถาคคไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็น ที่ชอบใจของคนอื่น"

พระองค์พึงทูลถามพระสมณ โคคมอย่างนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรงพยากรณ์พระเทวทัตว่า "เทวทัตจักเกิดในอบาย จักเกิดในนรก ดำรงอยู่สิ้น ๑ กัป เป็นผู้ที่ไม่ใคร ๆ เยียวยาไม่ได้" เพราะวาจาของ พระองค์นั้น พระเทวทัตโกรธ เสียใจ"

พระราชกุมาร พระสมณ โคคมถูกพระองค์ทูลถามปัญหา ๒ เจื่อนี้แล้วจะ ทรงกลืนไม่เข้า คายไม่ออก กระจับเหล็กติดอยู่ในลำคอของบุรุษ บุรุษนั้นไม่อาจกลืนเข้าไปได้ ไม่อาจคลายออก แม้นฉันโค พระสมณ โคคมก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถูกพระองค์ทูลถามปัญหา ๒ เจื่อนี้แล้วจะทรงกลืนไม่เข้า คายไม่ออก"

เกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า

ขณะนั้นเอง กุมารน้อยยังนอนหงายอยู่บนพระเพลาของอภัยราชกุมาร ลำคับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอภัยราชกุมารว่า "ราชกุมาร พระองค์เข้าพระทัย ความข้อนั้นว่าอย่างไร ถ้ากุมารน้อยนี้อาศัยความประมาทของพระองค์หรือของหญิง พี่เลี้ยง พึงนำไม้หรือก้อนกรวดมาใส่ปาก พระองค์จะพึงปฏิบัติกับกุมารน้อยนั้นอย่างไร"

อภัยราชกุมารกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันจะนำออกเสีย ถ้าหม่อมฉันไม่อาจจะนำออกแต่ที่แรกได้ หม่อมฉันก็จะเอามือซ้ายประคองศีรษะแล้วงอนิ้วมือขวา ล้วงเอาไม้หรือก้อนกรวดพร้อมด้วยเลือดออกเสีย ข้อนั้นเพราะ เหตุไร เพราะหม่อมฉันมีความเอ็นดูในกุมารน้อย"

LOVE OF WISDOM

“ราชกุมาร ตถาคคก็อย่างนั้นเหมือนกัน รู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคคไม่กล่าววาจานั้น
อนึ่ง ตถาคครู้วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้น ไม่
เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคคไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคครู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็น ที่รัก
ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนั้น ตถาคครู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

ตถาคครู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก
เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคคไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคครู้วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่
ชอบใจของคนอื่น ตถาคคไม่กล่าววาจานั้น

อนึ่ง ตถาคครู้วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้น เป็นที่รัก
เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนั้น ตถาคครู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะตถาคคมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย”

พุทธปฏิภาณ

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตกิติ พรหมณผู้เป็น บัณฑิตกิติ คหบดีผู้
เป็นบัณฑิตกิติ สมณะผู้เป็นบัณฑิตกิติ ตั้งปัญหาแล้วเข้ามาเฝ้าพระตถาคค ทูลถามปัญหานั้น
การตอบปัญหาของบัณฑิตเหล่านั้น พระผู้มี พระภาคทรงตรัสด้วยพระหทัยก่อนว่า “บัณฑิต
ทั้งหลายจักเข้ามาหาเราแล้วทูลถามปัญหาอย่างนี้ เราเมื่อบัณฑิตเหล่านั้นทูลถามอย่างนี้แล้ว
จักตอบอย่างนี้” หรือ ว่าคำตอบนั้นปรากฏแก่พระตถาคคโดยทันที”

LOVE OF WISDOM

“ราชกุมาร ถ้าเช่นนั้น ในข้อนี้ ตถาคตจักถามพระองค์บ้าง ข้อนี้พระองค์ เห็นควรอย่างไร พระองค์พึงตอบอย่างนั้น พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้น ว่าอย่างไร พระองค์เป็นผู้ชำนาญในองค์ประกอบน้อยใหญ่ของรถ มิใช่หรือ”

“ใช่ พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันเป็นผู้ชำนาญในองค์ประกอบน้อยใหญ่ของรถ”

“ราชกุมาร พระองค์ทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร ชนทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระองค์แล้วทูลถามอย่างนี้ว่า “องค์ประกอบน้อยใหญ่ของรถคันนี้ชื่ออะไร” การตอบปัญหาของชนเหล่านั้น พระองค์ตรีกัวยพระทัยก่อนว่า “ชนทั้งหลายเข้า มาหาเราแล้วจักถามอย่างนี้ เราเมื่อถูกชนเหล่านั้นถามอย่างนี้ จักตอบอย่างนี้” หรือว่าคำตอบนั้นปรากฏแก่พระองค์โดยทันที”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะหม่อมฉันเป็นผู้เชี่ยวชาญจักรรถเป็นอย่างดี ชำนาญในองค์ประกอบน้อยใหญ่ของรถ องค์ประกอบน้อยใหญ่ของรถทั้งหมด หม่อมฉันทราบดีแล้ว ฉะนั้นการตอบปัญหานั้นปรากฏแก่หม่อมฉันโดยทันที”

“ราชกุมาร กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี คหบดี ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี สมณะผู้เป็นบัณฑิตก็ดี ตั้งปัญหาแล้วจักเข้ามาหาตถาคต ถาม ปัญหานั้น การตอบปัญหานั้น ปรากฏแก่ตถาคตโดยทันทีเหมือนกัน ข้อนั้นเพราะ เหตุไร เพราะธรรมชาติของนั้น ตถาคตแทงตลอดดีแล้ว การตอบปัญหานั้นปรากฏ แก่ตถาคตโดยทันที”

อภัยราชกุมารแสดงตนเป็นอุบาสก

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อภัยราชกุมารได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาณิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ

LOVE OF WISDOM

พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดย
ประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของทีครว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง
หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า "คนมีตาคีจักเห็นรูปได้" ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระ
ภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า
เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต" ดังนี้แล

อภยราชกุมารสูตรที่ ๔ จบ

จริยศาสตร์ **On Ethics**

LOVE OF WISDOM

จริยศาสตร์: ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของมนุษย์
แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไหนถูก ไม่ถูก ดี
ไม่ดี ควรไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม
เนื้อหาจริยศาสตร์ มีอยู่ ๓ ประเภท/กลุ่ม

๑. Meta-ethics----ศึกษาธรรมชาติของความดี แบ่งออกเป็น ๓
ประเภทย่อย

๑.๑ Naturalism---คือสัมพันธ์กับสิ่งอื่น—ความดีคือสิ่งที่
มหาชนชอบ/ก่อให้เกิดสุข

๑.๒ Non-Naturalism---ความดีคือความดี ไม่
เกี่ยวข้องกับอะไร ความดีไม่จำเป็นต้องได้รับความสุขตอบแทน

๑.๓ Emotionism-----ถืออารมณ์แต่ละคนเป็นเกณฑ์/
เป็นเครื่องวัด

๒. Ideal-----ศึกษาอุดมการณ์สูงสุดของชีวิตมนุษย์

๓. Evaluation of the virtues-----ศึกษาเกณฑ์ตัดสิน
คุณค่าทางจริยธรรมว่าอะไรถูก ผิด ควร ไม่ควร

LOVE OF WISDOM

ตัวอย่างแนวคิดทางจริยศาสตร์

๑. ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ทรรศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี
๒. ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ทรรศนะทางปรัชญาซึ่งมีแก่นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของความหมายและความจริง กล่าวคือ (๑) ข้อความใดๆ จะมีความหมายอย่างไร ขึ้นอยู่กับผลทางปฏิบัติของข้อความนั้นๆ ดังนั้นข้อความ ๒ ข้อความที่มีผลทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน ก็ต้องถือว่าเป็นความหมายเหมือนกัน (๒) ข้อความใดที่นำไปใช้ได้ผลจริงตามที่คาดหมาย ข้อความนั้นถือว่าเป็นจริง
๓. คติสุขารมณ์/รตินิยม (Hedonism) ทรรศนะที่ถือว่า สุขารมณ์เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดหรือเป็นความดีสูงสุดของชีวิต ทรรศนะนี้สอนให้บุคคลมุ่งแสวงหาความสุขทางผัสสะ หรือความสุขสบาย หรือโลกีย์สุขในชีวิตประจำวัน
๔. พุทธิปัญญานิยม (Intellectualism) ทรรศนะที่ถือว่าว่า สิ่งมีค่าที่สุดในชีวิตมนุษย์คือการได้พุทธิปัญญาเพื่อแสวงหาความจริง ไม่ใช่เพื่อแสวงหาความสุขสบายทางกาย
๕. อาเวคนิยม (Emotivism) ทรรศนะที่ถือว่า ข้อความทางศีลธรรม เช่น นาย ก เป็นคนดี เป็นเพียงการแสดงออกตามความรู้สึกของผู้พูดเท่านั้น

LOVE OF WISDOM

ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง แต่ข้อความว่า นาย ก เป็นคนสูง ไม่ใช่ข้อความที่แสดงออกตามอารมณ์ของผู้พูด หากแต่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งจะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง

๖. ลัทธิสโตอิก (Stoicism) ทรรศนะที่ถือว่า จักรวาลดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ตายตัว หากมนุษย์ใช้เหตุผลก็จะเข้าใจกฎเกณฑ์เหล่านี้ และจะรู้ว่าตัวเองก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ความรู้และความเข้าใจเหล่านี้ จะทำให้จิตใจสงบ ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ความสงบของจิตใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ไม่เอาตัวเองไปผูกพันกับความพึงพอใจที่เกิดจากวัตถุภายนอก อิสรภาพที่แท้จริงคือการหลุดพ้นจากการบีบคั้นของโลกภายนอก การข่มใจตนเองเป็นหนทางไปสู่อิสรภาพนี้

LOVE OF WISDOM

ปาสราสิสูตร^{๑๔}

ว่าด้วยกองบ่วงดักสัตว์

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุเป็นจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอานนที่ถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวกับท่านพระอานนที่ว่า “ท่านพระอานนท เป็นเวลานานมากแล้วที่พวกกระผมไม่ได้สดับ ธรรมีกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ขอโอกาสให้พวกกระผมได้สดับ ธรรมีกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเถิด”

ท่านพระอานนทตอบว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงไปที่อาศรมของรัมมกพรหมณ์ ก็จักได้สดับธรรมีกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค”

ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนทแล้ว

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เสด็จกลับจากบิณฑบาตภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว ได้รับสั่งเรียกท่านพระอานนทมาตรัสว่า “มาเถิด อานนท เราจะไปพักกลางวันที่ปราสาทของมิกรมาตาในบุพพาราม”

---

^{๑๔} ม.ญ.(ไทย) ๑๒/๒๓๒-๒๔๓/๒๔๔-๓๑๗.

LOVE OF WISDOM

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จพร้อมกับท่านพระอานนท์ไปพักกลางวันในที่ปราสาทของมิกครมาตาในบุพพาราม ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้วตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า

“มาเถิด อานนท์ เราจักไปสงรงน้ำที่ท่าบุพพโกฏฐกะ”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

มารยาทในการประชุม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมกับท่านพระอานนท์ได้ไปสงรงน้ำ ที่ท่าบุพพโกฏฐกะแล้ว เสด็จขึ้น(จากท่า)ทรงครองจีวรผืนเดียวประทับยืนฝั่งพระวรกายอยู่ ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาศรมของรัมมกพราหมณ์อยู่ไม่ไกล ทั้งเป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ และน่าเลื่อมใส ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังอาศรมของรัมมกพราหมณ์ เพื่อทรงอนุเคราะห์เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยคุณณีภาพแล้วได้เสด็จเข้าไปยังอาศรมของรัมมกพราหมณ์

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากนั่งสนทนาธรรมิกถาอยู่ในอาศรมของรัมมกพราหมณ์

พระผู้มีพระภาคประทับยืนนอกซุ้มประตู ทรงรอคอยให้ภิกษุสนทนากันจบเสียก่อน

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าการสนทนาจบลงแล้ว จึงทรงกระแอม แล้วเคาะบานประตู

ภิกษุเหล่านั้นเปิดประตูรับพระผู้มีพระภาคแล้ว

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของรมมกพราหมณ์แล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วจึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า "ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้ เธอทั้งหลายนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร พุทธเรื่องอะไรค้างไว้ อะไรที่เธอทั้งหลายสนทนากันค้างอยู่"

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายปรารถนาพระผู้มีพระภาคแล้วสนทนาธรรมมีกถาค้างอยู่ พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลายผู้เป็นกุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธาประชุมสนทนาธรรมมีกถากันนั้นเป็นเรื่อง สมควร เธอทั้งหลายผู้มาประชุมกันมีกิจที่ควรทำ ๒ ประการ คือ (๑) การสนทนาธรรม (๒) การเป็นผู้นั่งอย่างพระอริยะ

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหามี ๒ อย่าง คือ (๑) การแสวงหาที่ประเสริฐ (๒) การแสวงหาที่ไม่ประเสริฐ

การแสวงหาที่ไม่ประเสริฐ เป็นอย่างไร

คือ คนบางคนในโลกนี้ ตนเองมีความเกิดเป็นธรรมดา ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด เป็นธรรมดาอยู่อีก ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดา ยังแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาอยู่อีก ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่อีก ตนเองมีความตายเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาอยู่อีก ตนเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็น

LOVE OF WISDOM

ธรรมคาวอยู่อีก ตนเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมคาว ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมคาวอยู่อีก

ภิกษุทั้งหลาย หากเธอทั้งหลายถามว่า อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมคาว

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมคาว สิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมคาวเหล่านั้นเป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องในอุปธิเหล่านั้น ชื่อว่าตนเองมีความเกิดเป็นธรรมคาว ก็ยัง แสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมคาวอยู่อีก

อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมคาว

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมคาว สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมคาวเหล่านั้นเป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องในอุปธิเหล่านั้น ชื่อว่าตนเองมีความแก่เป็นธรรมคาว ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมคาวอยู่อีก

อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมคาว

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมคาว สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมคาวเหล่านั้นเป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องในอุปธิเหล่านั้น ชื่อว่าตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมคาว ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมคาวอยู่อีก

อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมคาว

LOVE OF WISDOM

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า
ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา
เหล่านั้น เป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องกับอุปธิเหล่านั้น เชื่อว่าตนเองมีความตาย
เป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาอยู่อีก

อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า
ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา
เหล่านั้นเป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องกับอุปธิเหล่านั้น เชื่อว่าตนเองมีความเศร้า
โศกเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดาอยู่อีก

อะไรเล่า เรียกว่าสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา

คือ บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า
ลา ทอง เงิน เรียกว่าสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็น
ธรรมดาเหล่านั้นเป็นอุปธิ ผู้ที่ติดพันลุ่มหลงเกี่ยวข้องกับอุปธิเหล่านั้น เชื่อว่าตนเอง มี
ความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาอยู่อีก

นี่คือการแสวงหาที่ไม่ประเสริฐ

การแสวงหาที่ประเสริฐ

การแสวงหาที่ประเสริฐ เป็นอย่างไร

LOVE OF WISDOM

คือ คนบางคนในโลกนี้ ตนเองมีความเกิดเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเกิด ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความแก่ ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเจ็บไข้ ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความตายเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความตาย ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

นี่คือการแสวงหาที่ประเสริฐ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ตนเองมีความเกิดเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดาอยู่นั่นแล ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดา

LOVE OF WISDOM

ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาอยู่นั่นแล ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ก็ยัง
แสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่นั่นแล ตนเองมีความตายเป็นธรรมดา ก็ยัง
แสวงหาสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาอยู่นั่นแล ตนเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ก็ยัง
แสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดาอยู่นั่นแล ตนเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา
ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาอยู่นั่นแล

เราจึงคิดอย่างนี้ว่า "เรามีความเกิดเป็นธรรมดา โฉนยังแสวงหาสิ่งที่มีความ
เกิดเป็นธรรมดาอยู่อีก" เรามีความแก่เป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ...
มีความตายเป็นธรรมดา ... มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ... มีความเศร้าหมองเป็น
ธรรมดา โฉนยังแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาอยู่อีก" ทางที่ดี เราเองมี
ความเกิดเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดาแล้วควรแสวงหา
นิพพานที่ไม่มีความเกิด ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความแก่เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแล้ว
ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความแก่ ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็น
ธรรมดา แล้ว ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเจ็บไข้ ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และ
เกษมจากโยคะ

เราเองมีความตายเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา
แล้ว ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความตาย ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

LOVE OF WISDOM

เราเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดาแล้ว ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้ว ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

พุทธประวัติตอนบำเพ็ญสมาบัติในสำนักอาฬารดาบส

ภิกษุทั้งหลาย ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารภจะให้เป็นวรา มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโศกและหวาด นุ่งห่ม ผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อผนวชแล้วก็แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอาฬารดาบส กาลามโคตร แล้วกล่าวว่า “ท่านกาลามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้”

เมื่อเรากล่าวอย่างนี้ อาฬารดาบส กาลามโคตรจึงกล่าวกับเราว่า “เชียวท่านอยู่ก่อน ธรรมนี้ก็เช่นเดียวกับธรรมที่วิญญูชนจะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ตามแบบอาจารย์ของตน เข้าถึงอยู่ได้ในเวลาไม่นาน” จากนั้นไม่นาน เราก็เรียนรู้ธรรมนั้นได้อย่างรวดเร็ว ชั่วขณะปิดปากจบเจรจาปราศรัยเท่านั้น ก็กล่าวญาณ-วาทะ๒ และเถรวาทะ๓ ได้ ทั้งเราและผู้อื่นก็ทราบชัดว่า “เรารู้ เราเห็น” เราจึงคิดว่า “อาฬารดาบส กาลามโคตรประกาศธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงความเชื่ออย่างเดียวว่า

LOVE OF WISDOM

"เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ก็หาไม่ได้ แต่อาพารคาส กาลามโคตร
ยังรู้ ยังเห็นธรรมนี้อย่างแน่นอน"

จากนั้น เราจึงเข้าไปหาอาพารคาส กาลามโคตรแล้วถามว่า "ท่านกาลา
มะ ท่านประกาศธรรมนี้ว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วย
เหตุเพียงเท่าไร"

เมื่อเราถามอย่างนี้ อาพารคาส กาลามโคตรจึงประกาศอาภิญญายตน-
สมาบัติแก่เรา เราจึงคิดว่า "มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่มีศรัทธา แม้
เราก็มีศรัทธา มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่มีวิริยะ แม้เราก็มีวิริยะ
มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่มีสติ แม้เราก็มีสติ มิใช่แต่อาพารคาส
กาลามโคตรเท่านั้นที่มีสมาธิ แม้เราก็มีสมาธิ มิใช่แต่อาพารคาส กาลามโคตรเท่านั้นที่
มีปัญญา แม้เราก็มียปัญญา ทางที่ดี เราควรบำเพ็ญเพียร เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่อาพา
รคาส กาลามโคตรประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่"
จากนั้น ไม่นาน เราก็กทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่

จากนั้น เราจึงเข้าไปหาอาพารคาส กาลามโคตรแล้วถามว่า "ท่านกาลา
มะ ท่านประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วย
เหตุเพียงเท่านี้หรือ"

อาพารคาส กาลามโคตรตอบว่า "ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าประกาศด้วยเหตุ
เพียงเท่านี้แล"

LOVE OF WISDOM

(เราจึงกล่าวว่า) "ท่านกาลามะ แม้ข้าพเจ้าก็ทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น"

(อาฬารดาบส กาลามโคตรกล่าวว่า) "ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าได้คิดแล้วที่ได้พบเพื่อนพรหมจรรย์เช่นท่าน เพราะข้าพเจ้าประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมใด ท่านก็ทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านทำให้แจ้งธรรมใดด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็ประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ข้าพเจ้าทราบธรรมใด ท่านก็ทราบ ธรรมนั้น ท่านทราบธรรมใด ข้าพเจ้าก็ทราบธรรมนั้น เป็นอันว่าข้าพเจ้าเป็นเช่นใด ท่านก็เป็นเช่นนั้น ท่านเป็นเช่นใด ข้าพเจ้าก็เป็นเช่นนั้น มาเถิด บัดนี้ เราทั้งสอง จะอยู่ร่วมกันบริหารคณะนี้"

ภิกษุทั้งหลาย อาฬารดาบส กาลามโคตร ทั้งที่เป็นอาจารย์ของเรา ก็ยกย่องเราผู้เป็นศิษย์ให้เสมอกับตน และบูชาเราด้วยการบูชาอย่างดี ด้วยประการอย่างนี้ แต่เราคิดว่า "ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เป็นไปเพียงเพื่อเข้าถึง

อากิญจัญญายตนสมาบัติเท่านั้น" เราไม่พอใจ เบื่อหน่ายธรรมนั้น จึงลาจากไปในสำนักอุทกดาบส

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอุทกดาบส รามบุตรแล้วกล่าวว่า "ท่านรามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้"

LOVE OF WISDOM

เมื่อเรากล่าวอย่างนี้ อุททคาบส รามบุตรจึงกล่าวกับเราว่า “เชิญท่านอยู่ก่อน
ธรรมนี้ก็เป็นเช่นเดียวกันกับธรรมที่วิญญูชนจะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ตามแบบ
อาจารย์ของตนเข้าถึงอยู่ได้ในเวลาไม่นาน” จากนั้นไม่นาน เราก็เรียนรู้ธรรมนั้นได้
อย่างรวดเร็ว ชั่วขณะปิดปากจบเจรจาปราศรัยเท่านั้น ก็กล่าวญาณ-วาทะและเถรวาทะ
ได้ ทั้งเราและผู้อื่นก็ทราบชัดว่า “เรารู้ เราเห็น” เราจึงคิดว่า “อุททคาบส ราม
บุตรประกาศธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงความเชื่ออย่างเดียวว่า “เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่” ก็หามิได้ แต่อุททคาบส รามบุตรยังรู้ยังเห็นธรรมนี้ด้วยอย่างแน่นอน”

จากนั้น เราจึงเข้าไปหาอุททคาบส รามบุตรแล้วถามว่า “ท่านรามะ ท่าน
ประกาศว่า “ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” ด้วยเหตุเพียง
เท่าไร”

เมื่อเราถามอย่างนี้ อุททคาบส รามบุตรจึงประกาศแนวสัจญานาสัจญายตน-
สมาบัติแก่เรา เราจึงคิดว่า “มิใช่แต่อุททคาบส รามบุตรเท่านั้นที่มีศรัทธา แม้เราก็มี
ศรัทธา มิใช่แต่อุททคาบส รามบุตรเท่านั้นที่มีวิริยะ แม้เราก็มีวิริยะ มิใช่แต่อุท
ทคาบส รามบุตรเท่านั้นที่มีสติ แม้เราก็มีสติ มิใช่แต่อุททคาบส รามบุตรเท่านั้นที่มีสมาธิ
แม้เราก็มีสมาธิ มิใช่แต่อุททคาบส รามบุตรเท่านั้นที่มีปัญญา แม้เราก็มีปัญญา ทางที่ดี
เราควรเริ่มบำเพ็ญเพียรเพื่อทำให้แจ้งธรรมที่อุททคาบส รามบุตร ประกาศว่า “ข้าพเจ้า
ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่” จากนั้นไม่นาน เราก็ ได้ทำให้แจ้งธรรมนั้น
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่

LOVE OF WISDOM

จากนั้น เราจึงเข้าไปหาอุทกคาส รามบุตรแล้วถามว่า "ท่านรามะ ท่านประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นหรือ"

อุทกคาส รามบุตรตอบว่า "ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล"

(เราจึงกล่าวว่า) "แม้ข้าพเจ้าก็ทำให้แจ้งธรรมนี้ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น"

(อุทกคาส รามบุตรกล่าวว่า) "ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าได้ศรัทธาที่ได้พบเพื่อนพรหมจารีเช่นท่าน เพราะ(ข้าพเจ้า)รามะประกาศ

ว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมใดด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่" ท่านก็ทำให้แจ้งธรรม นั้นด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ ท่านทำให้แจ้งธรรมใดด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ รามะก็ประกาศว่า "ข้าพเจ้าทำให้แจ้งธรรมนั้น รามะทราบธรรมใด ท่านก็ทราบธรรมนั้น ท่านทราบธรรมใด รามะก็ทราบธรรมนั้น เป็นอันว่ารามะเป็นเช่นใด ท่านก็ เป็นเช่นนั้น ท่านเป็นเช่นใด รามะก็เป็นเช่นนั้น มาเถิด บัดนี้ ท่านจงบริหารคณะนี้"

ภิกษุทั้งหลาย อุทกคาส รามบุตรทั้งที่เป็นเพื่อนพรหมจารีของเรา ก็ยกย่องเราไว้ในฐานะอาจารย์ และบูชาเรากับการบูชาอย่างดี ด้วยประการอย่างนี้ แต่เราคิดว่า "ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เป็นไปเพียงเพื่อเข้าถึงนิวาสัญญานา-สัญญาตนสมาบัติเท่านั้น" เราไม่พอใจ เบื่อหน่ายธรรมนั้น จึงลาจากไป

LOVE OF WISDOM

ตรัสรู้ธรรม

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ คือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ ได้ไปถึง ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้เห็นภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่า น่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคาม อยู่โดยรอบ เรา จึงคิดว่า “ภูมิประเทศเป็นที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าที่น่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ปรารถนาจะบำเพ็ญเพียร” เราจึงนั่ง ณ ที่นั้นคิดว่า “ที่นี่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร”

ภิกษุทั้งหลาย เราเองมีความเกิดเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความเกิด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความแก่เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความแก่ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความเจ็บไข้ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

LOVE OF WISDOM

เราเองมีความตายเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความตาย ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

เราเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาจนได้บรรลุนิพพานที่ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ทั้งญาณทัสสนะได้เกิดแก่เราว่า "วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก"

ทรงมีความชวนชวายน้อย

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความดำริว่า "ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้

ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะละเอียด บัณฑิต(เท่านั้น)จึงจะรู้ได้ ส่วนหมู่ประชาชนผู้เ็นรมย์ด้วยอาลัย๒ ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะที่หมู่สัตว์ผู้เ็นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัยนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอทิปปัจจยตา หลักปฏิจสมุปบาท ถึงแม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดทิ้งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นค้นหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม

LOVE OF WISDOM

และผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ชื่อนั้นก็จะฟังเป็นความหนักหน่วงเปล่า แก่เรา จะ
ฟังเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา”

อนึ่งเล่า คาถาอันน่าอัศจรรย์เหล่านี้ที่ไม่เคยสดับมาก่อน ได้ปรากฏแก่เราว่า
”บัดนี้ เรายังไม่ควรประกาศธรรมที่เราบรรลุด้วยความลำบาก เพราะธรรมนี้ไม่ใช่
สิ่งที่ผู้ถูกราคะและโทสะครอบงำจะรู้ได้ง่าย

แต่เป็นสิ่งพาทวนกระแสน ละเอียด ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยาก ประณีต ผู้กำหนด
ด้วยราคะ ถูกกองโมหะข่มท้อไว้ จักรู้เห็นไม่ได้”

สัทัมบดีพรหมอาราธนาแสดงธรรม

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราพิจารณาครั้งนี้ จิตก็น้อมไปเพื่อความชวนชวน น้อย มิได้
น้อมไปเพื่อแสดงธรรม

ครั้งนั้น สัทัมบดีพรหมทราบความดำริในใจของเราด้วยใจของตน จึงได้มี
ความรำพึงว่า ”ท่านผู้เจริญ โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะ
พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปเพื่อความชวนชวนน้อย

มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม”

ลำดับนั้น สัทัมบดีพรหมอันตรธานจากพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องหน้าเรา
เปรียบเหมือนคนแข็งแรงเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าฉะนั้น แล้วห่มอุตุตราสงค์เฉวียงบ่า
ข้างหนึ่ง ประนมมือมาทางที่เราอยู่ ได้กล่าวกับเราว่า ”ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอ
พระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์

LOVE OF WISDOM

ทั้งหลายผู้มีฐิติในดวงตาน้อยมืออยู่ สัตว์เหล่านั้นจะเสื่อมเพราะไม่ได้
ธรรม สัตว์เหล่านั้นจักเป็นผู้รู้ทั่วถึงธรรม”

สัทมบดีพรหมได้ทูลอาราธนาดังนี้ แล้วได้ทูลเป็นคาถาประพันธ์ต่อไปนี้ว่า

พรหมนิคมคาถา

“ในกาลก่อน ธรรมที่ไม่บริสุทธิ์
อันคนที่มิมีลพิตินคิดค้นไว้ ปรากฏในแคว้นมคธ
พระองค์โปรดเปิดประตูมคธธรรมนั้นเถิด
ขอสัตว์ทั้งหลายจงฟังธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากมลทิน ได้ตรัสรู้แล้ว
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญาคือ มีพระสมันตจักขุ
บุรุษผู้ยืนอยู่บนยอดเขาศิลาล้วน
พึงเห็นหม่นจนได้โดยรอบ แม้ฉันโค
พระองค์ผู้หมดความเศร้าโศกแล้ว
โปรดเสด็จขึ้นปราสาทคือธรรม
จักได้เห็นหม่นผู้ตกอยู่ในความเศร้าโศก
และถูกชาติชราครอบงำได้ชัดเจน ฉะนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
ผู้ชนะสงคราม ผู้นำหมู่ ผู้ไม่มีหนี้
ขอพระองค์โปรดลุกขึ้นเสด็จจาริกไปในโลก

LOVE OF WISDOM

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดแสดงธรรม
เพราะสัตว์ทั้งหลายจักเป็นผู้รู้ทั่วถึงธรรม”

เวไนยสัตว์เปรียบด้วยคอกบัว

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น เราวัคคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะ ความมี
กรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงตรวจฺจุโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจฺจุโลกด้วยพุทธ-จักขุ
ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีฐลีในดวงตาน้อย มีฐลีในดวงตามาก มีอินทรีย์
แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก
บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัว บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็น
สิ่งไม่น่ากลัว

ในกอกอุบล ในกอกปทุม หรือในกอกบุณฑริก คอกอุบล คอกปทุม คอก
บุณฑริก บางคอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ใต้น้ำ และมีน้ำหล่อ
เลี้ยงไว้ คอกอุบล คอกปทุม คอกบุณฑริก บางคอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่
เสมอน้ำ คอกอุบล คอกปทุม คอกบุณฑริก บางคอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่
พ้นน้ำ ไม่ตะน้ำ แม้นฉนโค

เราเมื่อตรวจฺจุโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีฐลีในดวงตาน้อย

มีฐลีในดวงตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการ
ทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัว
บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว ฉนนัน

ลำดับนั้น เราจึงได้กล่าวคาถาตอบสัทมบดีพรหมว่า

LOVE OF WISDOM

“พรหม สัตว์เหล่าใดมีโสตรประสาท
จงปล่อยศรัทธามาเถิด
เรามีได้ปีติประต้อมตธรรมสำหรับสัตว์เหล่านั้น
แต่เราารู้สึกว่าเป็นการยากลำบาก
จึงไม่คิดจะแสดงธรรมอันประณีต
ที่เราคล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์”

ครั้งนั้น สหัมบดีพรหมทราบว่า “พระผู้มีพระภาคได้ทรงประทานโอกาสเพื่อจะ
แสดงธรรมแล้ว” จึงถวายอภิวาทเรา กระทำประทักษิณแล้วได้หายไปจากที่นั้น

ทรงรำพึงถึงผู้ควรรับธรรมเทศนา

ภิกษุทั้งหลาย เราดำริว่า “เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรม
นี้ได้ฉับพลัน” แล้วดำริต่อไปว่า “อาพารคาส กาลามโคตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาด
เฉียบแหลม มีปัญญา มีธุลีในดวงตาน้อยมานาน ทางที่ดี เราควร แสดงธรรมแก่
อาพารคาส กาลามโคตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน”

ครั้งนั้น เทวดาองค์หนึ่งเข้ามาหาเราแล้วกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

อาพารคาส กาลามโคตรทำกาละได้ ๗ วันแล้ว”

อนึ่ง เราก็ได้เกิดญาณทัสสนะขึ้นว่า “อาพารคาส กาลามโคตร ทำกาละได้
๗ วันแล้ว” จึงดำริว่า “อาพารคาส กาลามโคตร เป็นผู้มีความเลื่อมจากุณอัน
ยิ่งใหญ่อแล้วหนอ เพราะถ้าเธอได้ฟังธรรมนี้ ก็จะมีปัญญารู้ได้ฉับพลัน”

เราจึงดำริว่า “เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้

LOVE OF WISDOM

ฉับพลัน” จึงคำริต่อไปว่า “อุทกคาส รามบุตรนี้ เป็นบัณฑิต ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา มีสติในดวงตาน้อยมานาน ทางที่ดี เราควรแสดงธรรมแก่อุทกคาส รามบุตรก่อน เธอจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน”

ลำดับนั้น เทวดาองค์หนึ่งเข้ามาหาเราแล้วกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุทกคาส รามบุตร ได้ทำกาละเมื่อวานนี้”

อนึ่ง เราก็ได้เกิดญาณทัสสนะขึ้นว่า “อุทกคาส รามบุตร ได้ทำกาละเมื่อวานนี้” จึงคำริว่า “อุทกคาส รามบุตร เป็นผู้มีความเลื่อมจากคุณอันยิ่งใหญ่แล้วหนอ เพราะถ้าเธอได้ฟังธรรมนี้ ก็จะมีใจได้ฉับพลัน”

เราจึงคำริว่า “เราควรแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ธรรมนี้ได้ฉับพลัน” จึงคำริว่า “ภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่เรามาก ที่ได้เฝ้าปรณิบัติเราผู้มุ่งบำเพ็ญเพียรทางที่ดี เราควรแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน” แล้วคำริต่อไปว่า “บัดนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ” ก็ได้เห็นภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เห็นอมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้น เราพักอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาตามความต้องการแล้ว

จึงหลีกจาริกไปทางกรุงพาราณสี

ทรงพบอุปกาชีวก

ภิกษุทั้งหลาย อาชีวกชื่ออุปกะได้พบเราผู้กำลังเดินทางไกล ณ ระหว่างแม่น้ำคยากับต้นโพธิพฤกษ์ ได้ถามเราว่า “อาวุโส อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก

LOVE OF WISDOM

นิพพานของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่าน
ชอบใจธรรมของใคร”

เมื่ออุปภาชีวกถามอย่างนี้แล้ว เราจึงได้กล่าวคาถาตอบอุปภาชีวกว่า

“เราเป็นศุภกอบงาธรรมทั้งปวง วัฏธรรมทั้งปวง
มิได้แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง ละธรรมทั้งปวงได้สิ้นเชิง
หลุดพ้นเพราะสิ้นค้นหา ตรัสรู้ยิ่งเอง
แล้วจะพึงกล่าวอ้างใครเล่า
เราไม่มีอาจารย์ เราไม่มีผู้เสมอเหมือน
เราไม่มีผู้ทัดเทียม ในโลกกับทั้งเทวโลก
เพราะเราเป็นอรหันต์ เป็นศาสดาผู้ยอดเยี่ยม
เราผู้เดียวเป็นผู้ตรัสรู้เอง โดยชอบ
เป็นผู้เยือกเย็น คับกิเลสในโลกได้แล้ว
เราจะไปเมืองหลวงของชาวกาฬี ประกาศธรรมจักร
ตักลงอมตธรรมไปในโลกอันมีความมืดมน”

อุปภาชีวกกล่าวว่า “อาวุโส ท่านสมควรเป็นพระอนันตชินะตามที่ท่าน
ประกาศ”

เราจึงกล่าวตอบเป็นคาถาว่า
“ชนเหล่าใดได้ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว
ชนเหล่านั้นย่อมเป็นพระชินะเช่นเรา

LOVE OF WISDOM

อุปกะ เราชนะความชั่วได้แล้ว
เพราะฉะนั้น เราจึงชื่อว่าพระชินะ"

เมื่อเรากล่าวอย่างนั้นแล้ว อุปกาชีวกจึงกล่าวว่า "อาวุโส ควรจะเป็นอย่าง
นั้น" โคลงศีรณะแล้วเดินสวนทางหลีกไป

ทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุปัญจวัคคีย์

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น เราจาริกไปโดยลำดับ ถึงป่าอิสิปตน-มฤคทายวัน
เขตกรุงพาราณสี ได้เข้าไปหาภิกษุปัญจวัคคีย์ถึงที่อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ เห็นเราเดินมา
แต่ไกล จึงนัดหมายกันและกันว่า "อาวุโส พระสมณโคดมนี้ เป็น ผู้มักมาก
คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก กำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบ
ไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจีวรของพระองค์ แต่จะจัด อาสนะไว้
ถ้าพระองค์ปรารณาก็จักประทับนั่ง"

เราเข้าไปหาภิกษุปัญจวัคคีย์ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ลืมนัดหมายของตน บางพวก
ต้อนรับเราแล้วรับบาตรและจีวร บางพวกปูลาดอาสนะ บางพวกจัดหาน้ำล้างเท้า แต่
ภิกษุปัญจวัคคีย์เรียกเราโดยออกนามและใช้คำว่า "อาวุโส"

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนั้นแล้ว เราจึงห้ามภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า "ภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าเรียกตถาคตโดยออกชื่อและใช้คำว่า "อาวุโส"
ตถาคตเป็นอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เธอทั้งหลายจงเงี้ยโสตสัคค เราสั่ง
สอนอมตธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว จะแสดงธรรม เธอทั้งหลายเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน
ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่า

LOVE OF WISDOM

กุหลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึง
อยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้”

เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้กล่าวกับเราว่า “อาวุโสโคดม แม้ด้วยจริยานั้น ด้วยปฏิบัติทานนั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น พระองค์ก็ยังมีได้บรรลุนิพพานที่ส
สณะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่ากรรมของมนุษย์ บัดนี้ พระองค์ เป็นผู้มักมาก
คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก โฉนจกับรรลุนิพพานที่สสณะที่ประเสริฐ
อันสามารถ วิเศษยิ่งกว่ากรรมของมนุษย์ได้เล่า”

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนั้นแล้ว เราจึงได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตไม่ได้เป็นคนมักมาก ไม่ได้คลายความเพียร ไม่ได้เวียนมาเพื่อ
ความเป็นคนมักมาก ตถาคตเป็นอรหันต์ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เธอทั้งหลาย
จงเงี้ยโสทสัคคั เราจะได้สั่งสอนอมตธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว จะแสดงธรรม เธอทั้งหลาย เมื่อ
ปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุกแห่ง
พรหมจรรย์ ที่เหล่ากุหลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้”

แม้ครั้งที่ ๒ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวกับเราว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๒ เราก็ได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวกับเราว่า “อาวุโสโคดม แม้ด้วย
จริยานั้น ด้วยปฏิบัติทานนั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น พระองค์ก็ยังมีได้บรรลุนิพพานที่ส
สณะที่
ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่ากรรมของมนุษย์ได้ บัดนี้ พระองค์เป็นผู้มักมาก

LOVE OF WISDOM

คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมาก โฉนจักบรรลุนิพพานที่ประเสริฐ
อันสามารถ วิเศษยิ่งกว่ากรรมของมนุษย์ได้เล่า"

เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวอย่างนั้นแล้ว เราได้กล่าวกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า "ภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังจำได้หรือไม่ว่า ถ้อยคำเช่นนี้เราได้เคยกล่าวในกาลก่อนแต่"

ภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวว่า "ถ้อยคำเช่นนี้ไม่เคยได้ฟังมาก่อน พระพุทธเจ้าข้า"

เราจึงกล่าวว่า "ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ
เธอทั้งหลายจงเงี้ยวไสตสัคคิ เราจะต้องสอนธรรมที่เราได้บรรลุแล้ว จะแสดงธรรม
เธอทั้งหลายเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอน ไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์

ยอกเยียมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่าภุมมัตถุออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต โดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้"

เราสามารถทำให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ยินยอมได้แล้ว เรากล่าวสอนภิกษุ ๒ รูป
ภิกษุ ๓ รูปก็เที่ยวบิณฑบาต เราทั้ง ๖ ฉ้นบิณฑบาตที่ภิกษุ ๓ รูปนำมา
เรากล่าวสอนภิกษุ ๓ รูป ภิกษุ ๒ รูปก็เที่ยวบิณฑบาต เราทั้ง ๖ ฉ้นบิณฑบาต
ที่ภิกษุ ๒ รูปนำมา

ต่อมา ภิกษุปัญจวัคคีย์ที่เราสั่งสอนและพราสาทอนอยู่อย่างนี้ เป็นผู้มีความเกิด
เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มีความเป็นธรรมคาด้วยตนแล้ว จึงแสวงหา
นิพพานที่ไม่มีความเป็นเกิด อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ได้บรรลุนิพพาน ที่ไม่
มีความเกิด อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมแล้ว

LOVE OF WISDOM

เป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มี ความแก่เป็นธรรมดาด้วย
ตนแล้ว จึงแสวงหานิพพานที่ไม่มี ความแก่ อันเป็นแดนเกษมจาก โยคะอันยอกเยียม
ได้บรรลุนิพพานที่ไม่มี ความแก่ อันเป็นแดนเกษมจาก โยคะอันยอกเยียมแล้ว

เป็นผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา ฯลฯ

เป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ฯลฯ

เป็นผู้มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ฯลฯ

เป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษในสิ่งที่มี ความเศร้าหมอง
เป็นธรรมดาด้วยตนแล้ว จึงแสวงหานิพพานที่ไม่มี ความเศร้าหมอง อันเป็นแดนเกษม
จาก โยคะอันยอกเยียม ได้บรรลุนิพพานที่ไม่มี ความเศร้าหมอง อันเป็นแดนเกษมจาก
โยคะอันยอกเยียมแล้ว

อนึ่ง ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้น ได้เกิดญาณทัสสนะขึ้น มาว่า "วิมุตติของพวกเรา
ไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป"

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่จะพึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก
ชกให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

๒. เสียงที่จะพึงรู้แจ้งทางหู ฯลฯ

๓. กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งทางจมูก ฯลฯ

๔. รสที่จะพึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ

LOVE OF WISDOM

๕. โภกษุโณจะที่จะฟังรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

กามคุณมี ๕ ประการนี้

สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไฉ่ฉั่น ลุ่มหลง คิดพัน ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคกามคุณ ๕ ประการนี้ บัณฑิตพึงทราบว่ "สมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นผู้ถึงความเลื่อม ความพินาศ ถูกมารโงบยาบทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ"

เปรียบเทียบกับขวกับฉุ่งเนื้อ

ภิกษุทั้งหลาย เนื้อป่ที่คิคบ่วง นอนทับบ่วง พึงทราบว่ "เป็นสัตว์ที่ถึงความเลื่อม ความพินาศ ถูกนายพรานเนื้อทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ" เมื่อนายพรานเนื้อเดินเข้ามา ก็หนีไปไม่ได้ตามปรารถนา แมฉฉฉฉ สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมบริโภคกามคุณ ๕ ประการนี้ บัณฑิตพึงทราบว่ "สมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นผู้ถึงความเลื่อม ความพินาศ ถูกมารโงบยาบทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ" แต่สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไม่ฉฉฉฉ ไม่ลุ่มหลง ไม่คิดพันเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ย่อมบริโภคกามคุณ ๕ ประการนี้ บัณฑิตพึงทราบว่ "สมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นผู้ไม่ถึงความเลื่อม ความพินาศ ไม่ถูกมารโงบยาบทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ"

LOVE OF WISDOM

เนื้อป่าที่ไม่ติดบ่วง นอนทับบ่วง ฟังทราบ ว่า “เป็นสัตว์ไม่ถึงความเสื่อม
ไม่ถึงความพินาศ ไม่ถูกนายพรานเนื้อทำอะไร ๆ ได้ตามใจชอบ” เมื่อนายพราน
เนื้อเดินเข้ามา ก็หนีไปได้ตามปรารถนา แม้นคนใด สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ไผ่ผืน ไม่ลุ่มหลง ไม่คิดพัน เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัด
ออก๑ ย่อมบริโศกคามคุณ ๕ ประการนี้ บัณฑิตฟังทราบ ว่า “สมณ-พราหมณ์พวกนั้น
เป็นผู้ไม่ถึงความเสื่อม ไม่ถึงความพินาศ ไม่ถูกมารใจบงการทำอะไร ๆ ตามใจ
ชอบ”

อนึ่ง เนื้อป่าเมื่อเที่ยวไปตามป่าใหญ่ ย่อมวางใจเดิน ยืน นั่ง นอน ชั่ว
นั้น เพราะเหตุไร เพราะไม่ได้พบกับนายพรานเนื้อ แม้นคนใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน
สังขจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุรูปฌานที่มีวิตก วิจาร์ ปิติและสุขอัน
เกิดจากวิเวกอยู่ เราเรียกภิกษุนี้ว่า “ผู้ทำให้มารตามอด คือทำลายดวงตาของ มาร
อย่างไม่มีร่องรอย ถึงการที่มารใจบงการมองเห็น”

อีกประการหนึ่ง เพราะวิตกวิจาร์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌานมีความผ่อง
ใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิด
จากสมาธิอยู่ ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวย
สุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ
อยู่เป็นสุข” ฯลฯ

LOVE OF WISDOM

อีกประการหนึ่ง เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโลมนัสและโทมนัสดับไป
ก่อนแล้ว ภิกษุบรรลจุตตถณานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ เรา
เรียกภิกษุนี้ว่า "ผู้ทำให้มารตาบอด คือ ทำลายดวงตาของมารอย่างไม่มีร่องรอย ถึง
การที่มารโฉบามองไม่เห็น"

อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัญญา คัมภีรสัญญา ไม่กำหนดคนานัตสัญญา
โดยประการทั้งปวง ภิกษุบรรลอุกกาสนัญจายตนณานอยู่โดยกำหนดว่า "อากาศ หา
ที่สุดมิได้" เราเรียกภิกษุนี้ว่า "ผู้ทำให้มารตาบอด คือ ทำลายดวงตาของมารอย่าง
ไม่มีร่องรอย ถึงการที่มารโฉบามองไม่เห็น"

อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงอากาสนัญจายตนณานโดยประการทั้งปวง ภิกษุ
บรรลวิญญาณัญจายตนณานอยู่โดยกำหนดว่า "วิญญาณหาที่สุดมิได้" ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนณานโดยประการทั้งปวง ภิกษุ
บรรลอุกัณณัญจายตนณานอยู่โดยกำหนดว่า "ไม่มีอะไร" ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงอุกัณณัญจายตนณานโดยประการทั้งปวง ภิกษุบรรล
เนวสัญญานาสัญญายตนณานอยู่ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนณานโดย
ประการทั้งปวง ภิกษุบรรลุตถญาณเวทิตถิโรชอยู่ ก็เพราะเห็นด้วยปัญญา เขื่อย่อมมีอา
สวะสิ้นไป เราเรียกภิกษุนี้ว่า "ผู้ทำให้มารตาบอด คือ เป็นผู้ที่มารโฉบามองไม่
เห็นเพราะทำลายดวงตาของมารอย่างไม่มีร่องรอย" เป็นผู้ข้ามพ้นคณหาอันข้องอยู่ใน

LOVE OF WISDOM

อารมณ์ต่าง ๆ ในโลกได้ ย่อมวางใจ เดิน ยืน นั่ง นอน ซ่อนเพราะเหตุ
ไร เพราะไม่ได้ดำเนินอยู่ในทางของมารใจบาป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาณิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาณิต
ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

ปาสราลิสสูตรที่ ๒ จบ

LOVE OF WISDOM

มหาสารโปมสูตร^{๑๕}

ว่าด้วยอุปมาด้วยแก่นไม้ สูตรใหญ่

กิ่งและใบแห่งพรหมจรรย์

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัตจากไปแล้วไม่นาน ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเทวทัต ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น

บรรพชิตด้วยคิดว่า “เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้นทำลามกสักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลามกสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะลามกสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า “เรามีลามกสักการะและความสรรเสริญ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่มีชื่อเสียง มีศักดิ์น้อย” เพราะลามกสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมตัว และประมาท เมื่อประมาทย่อมอยู่เป็นทุกข์

^{๑๕} ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๓๐๗-๓๑๑/๓๔๐-๓๔๘.

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ กระพี้ เปลือก และสะเก็ดไป เข้าใจถึงและไปว่า “แก่นไม้” จึงตัดนำไป บุรุษผู้มีตาคิเห็นเขาแล้วจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้ ไม่รู้จักแก่นไม้ กระพี้ เปลือก สะเก็ด กิ่งและใบ แท้จริงท่านผู้นี้ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ กระพี้ เปลือก และสะเก็ดไป เข้าใจถึงและไปว่า “แก่นไม้” จึงตัดนำไป อนึ่ง กิจที่เขาจะต้องใช้แก่นไม้ทำจักไม่สำเร็จประโยชน์ แก่เขา” แม้ฉันใด กุลบุตรบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า “เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภสักการะและความสรรเสริญนั้นให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า “เรามีลาภสักการะและความสรรเสริญ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่มีชื่อเสียง มีศักดิ์น้อย” เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมตัว และประมาทเมื่อประมาทย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ตถาคตเรียกว่า ผู้ยึดเอากิ่งและใบแห่งพรหมจรรย์และถึงความพอใจด้วยกิ่งและใบแห่งพรหมจรรย์นั้น

สะเก็ดแห่งพรหมจรรย์

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต ด้วยคิดว่า "เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุ ปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว

ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งทุกข์ทั้งลี้้นนี้จะพึงมีได้" เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำ ลากสังการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลากสังการะและความสรรเสริญนั้น เขา จึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลากสังการะและความสรรเสริญนั้น เขา จึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลากสังการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ มัว เมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาณ เมื่อไม่ประมาณย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะความสมบูรณ์ แห่งศีลนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า "เรามีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ เป็น ผู้ทุศีล มีบาปกรรม" เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืม และ ประมาณ เมื่อประมาณย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมี

ต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ กระพี้ เปลือกไป เข้าใจสะเก็ดว่า "แก่นไม้" จึงถากนำไป บุรุษผู้มีตาคีเห็นเขาแล้วจะพึงกล่าวอย่างนี้ ว่า "ท่านผู้นี้ ไม่รู้จักแก่นไม้ กระพี้ เปลือก สะเก็ด กิ่งและใบ แท้จริง ท่านผู้นี้ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ กระพี้ และเปลือกไป เข้าใจสะเก็ดว่า "แก่นไม้" จึงถาก นำไป และกิจที่เขา จะต้องใช้แก่นไม้ทำจักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา" แม้ฉันใด

LOVE OF WISDOM

กุลบุตรบางคนในโลกนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า "เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ครอบงำแล้ว

ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่ง กองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้" เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภสักการะและความสรรเสริญ ให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจ และมีความ รู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่ม ผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์ แห่งศีลนั้น เขาจึงมีความปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะความสมบูรณ์ แห่งศีลนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า "เรามีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ เป็นผู้ ทุศีล มีบาปกรรม" เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืม และ ประมาท เมื่อประมาทแล้วย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ตถาคตเรียกว่า ผู้ยึดเอาสะเก็ดแห่งพรหมจรรย์และถึงความพอใจด้วยสะเก็ดแห่งพรหมจรรย์นั้น

เปลือกแห่งพรหมจรรย์

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า "เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้า

LOVE OF WISDOM

แล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภ สักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจ และมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีล ให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งสมาธิให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจและ มีความรู้สึกสมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า “เรา มีจิต ตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์แน่วแน่ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตแปรผัน” เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืม และประมาท เมื่อประมาท ย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมี ต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ และกระพี้ไป เข้าใจเบเลื่อกว่า “แก่นไม้” จึงถากนำไป บุรุษผู้มีตาดีเห็นเขาแล้วจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้ ไม่ รู้จักแก่นไม้ กระพี้ เบเลื่อ สะเก็ด กิ่งและใบ แท้จริง ท่านผู้นี้ต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ และกระพี้ไป เข้าใจเบเลื่อกว่า “แก่นไม้” จึงถากนำไป และกิจที่เขาจะต้องใช้แก่น

LOVE OF WISDOM

ไม่ทำจักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา” แม้ฉันใด กุสุมตรบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า “เราเป็นผู้ถูกชาติชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น นี้จะพึงมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภสักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาณ เมื่อไม่ประมาณย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาณ เมื่อไม่ประมาณย่อมทำความสมบูรณ์แห่งสมาธิให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงยกตนชมผู้อื่นว่า “เรามีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอรรถมนต์ แน่วแน่ ส่วนภิกษุอื่นกอนี้มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตแปรผัน” เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืม และประมาณ เมื่อประมาณย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ตถาคตเรียกว่า ผู้ยึดเอาเปลือกแห่งพรหมจรรย์และถึงความพอใจด้วยเปลือกแห่งพรหมจรรย์นั้น

กระพี้แห่งพรหมจรรย์

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า "เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้" เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภ สักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ มัวเมา ไม่ลืมหืมตา และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืมตา และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งสมาธิให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืมตา และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำญาณทัสสนะ๑ ให้สำเร็จ เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า "เรารู้ เราเห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่รู้ ไม่เห็นอยู่" เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืมตา และประมาท เมื่อประมาทย่อมอยู่เป็นทุกข์

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมี
ต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ไป เข้าใจกระพี้ว่า “แก่นไม้”
จึงถากนำไป บุรุษผู้มีตาดีเห็นเขาแล้วจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้
กระพี้ เปลือก สะเก็ด กิ่งและใบ แท้จริง ท่านผู้นี้ผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะ
แสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ไป เข้าใจ
กระพี้ว่า “แก่นไม้” จึงถากนำไป และกิจที่เขาจะต้องใช้แก่นไม้ทำจักไม่สำเร็จ
ประโยชน์ แก่เขา” แม้ฉันใด กุลบุตรบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีศรัทธาออก
จากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า “เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะ
หน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้น
ทำลาภสักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น
เขาจึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น
เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่
มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ
เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความ
สมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึง
ไม่มัวเมา ไม่ลืมหืมและไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทแล้วย่อมทำความสมบูรณ์แห่งสมาธิ
ให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง
เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่ง

LOVE OF WISDOM

สมาธินั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำญาณทัสสนะให้สำเร็จ เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงปลื้มใจและมีความรู้สึกสมหวัง เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงยกตนข่มผู้อื่นว่า "เรารู้ เราเห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่รู้ไม่เห็นอยู่" เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงมัวเมา ลืมหืม และประมาท เมื่อประมาทย่อมอยู่เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ตถาคตเรียกว่า ผู้ยึดเอากระพี้แห่งพรหมจรรย์ และถึงความพอใจด้วยกระพี้แห่งพรหมจรรย์นั้น

แก่นแห่งพรหมจรรย์

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า "เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเหวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้" เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภสักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น

เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์

LOVE OF WISDOM

แห่ง สมาธิให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึก ยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะ ความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาท ย่อมทำญาณทัสสนะให้สำเร็จ เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึก ยัง ไม่สมหวัง เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะญาณ- ทัสสนะนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหืม และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำ อสมยวิโมกข์ให้สำเร็จ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุผู้นั้นจะพึงเสื่อมจากอสมยวิมุตตินั้น

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ รู้แก่นไม่ว่า “แก่นไม้” จึงตัดนำไป บุรุษผู้มีตาดี เห็นเขา แล้วจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้ รู้จักแก่นไม้ กระพี้ เปลือก สะเก็ด กิ่งและใบ แท้จริง ท่านผู้นี้ผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมี แก่นยืนต้นอยู่ รู้แก่นไม่ว่า “แก่นไม้” จึงตัดนำไป และกิจที่เขาจะต้อง ใช้แก่นไม้ ทำจักสำเร็จประโยชน์แก่เขา” แม้ฉันใด กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยคิดว่า “เราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โส กะ ปริเวระ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มี ความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้” เขาบวชแล้วอย่างนั้น ทำลาภสักการะและความสรรเสริญให้ เกิดขึ้น เพราะลาภสักการะ และความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ปลื้มใจและมีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะลาภสักการะ และความสรรเสริญนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะลาภสักการะและความ

LOVE OF WISDOM

สรรเสริญนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหัด และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งศีลให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหัด และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำความสมบูรณ์แห่งสมาธิให้สำเร็จ เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสมบูรณ์แห่งสมาธินั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหัด และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำญาณทัสสนะให้สำเร็จ เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงปลื้มใจ แต่มีความรู้สึกยังไม่สมหวัง เพราะญาณ-ทัสสนะนั้น เขาจึงไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะญาณทัสสนะนั้น เขาจึงไม่มัวเมา ไม่ลืมหัด และไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทย่อมทำอสมยวิโมกข์ให้สำเร็จ เป็นไป ไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นจะพึงเสื่อมจากอสมยวิมุตตินั้น

ภิกษุทั้งหลาย ดังพรรณนามาฉะนี้ พรหมจรรย์นี้จึงมิใช่มีลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นอานิสงส์ (ผลที่มุ่งหมาย) มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งศีลเป็นอานิสงส์ มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งสมาธิเป็นอานิสงส์ มิใช่มีญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์ แต่พรหมจรรย์ นี้มีเจโตวิมุตติอันไม่กำเริบเป็นเป้าหมาย เป็นแก่น เป็นที่สุด”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระ ภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

มหาสารโปมสูตรที่ ๔ จบ

LOVE OF WISDOM

สมณมุณฑิกสูตร^{๑๖}

ว่าด้วยปริพาชกชื่ออุคคาหมานะ สมณมุณฑิกบุตร

ข้าพเจ้าได้คัดลอกมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล ปริพาชกชื่ออุคคาหมานะ สมณมุณฑิกบุตร กับปริพาชก
ประมาณ ๕๐๐ คน พร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ อาศัยอยู่ใน อารามของพระนาง
มัลลิกาเทวีชื่อเอกศาลา ซึ่งแวดล้อมด้วยต้นมะพลับ อันเป็นที่ประชุมแสดงลัทธิ ครั้นนั้น
ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ ออกจากกรุงสาวัตถีเพื่อเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแต่ยวัน ได้คิดว่า

“บัดนี้ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ บัดนี้
ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายผู้บำเพ็ญเพียรทางใจ ภิกษุทั้งหลายผู้บำเพ็ญเพียร ทาง
ใจยังหลีกเร้นอยู่ ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาอุคคาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกบุตร ที่
อารามของพระนางมัลลิกาเทวีชื่อเอกศาลา ซึ่งแวดล้อมด้วยต้นมะพลับ อันเป็นที่ประชุม
แสดงลัทธิ”

ลำดับนั้น ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะจึงเข้าไปหาอุคคาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกบุตร
ถึงอารามของพระนางมัลลิกาเทวีชื่อเอกศาลา ซึ่งแวดล้อมด้วยต้นมะพลับ อันเป็นที่ประชุม
แสดงลัทธิ

---

^{๑๖} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๖๐-๒๖๔/๓๐๗-๓๑๗.

LOVE OF WISDOM

ศิรจนาณกถา

สมัยนั้น อุกคทาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกานุตรกำลังนั่งสนทนาอยู่กับ ปริพาชก บริษัทหมู่ใหญ่ผู้กำลังสนทนาถึงศิรจนาณกถาต่าง ๆ ด้วยเสียงดังอื้ออึง คือ พุทธเรื่อง พระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่อง การรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงคอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่อง บ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมืองหลวง เรื่องชนบท เรื่องสตรี (เรื่องบุรุษ) เรื่องคนกล้าหาญ เรื่อง ตรอก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลပ်ไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความ เจริญ และความเสื่อม อย่างนั้น ๆ

อุกคทาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกานุตร ได้เห็นช่างไม้ชื่อปัญจกัณณะกำลังเดินมาแต่ ไกล จึงห้ามบริษัทของตนว่า

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดเจียมหน่อย อย่าส่งเสียงอื้ออึง นี่คือช่างไม้ชื่อ ปัญจ กัณณะผู้เป็นสาวกของพระสมณ โคตมกำลังเดินมา ท่านเป็นสาวกคนหนึ่งบรรดาสาวกของพระ สมณ โคตมผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ผู้อาศัยอยู่ ณ กรุงสาวัตถี ท่านเหล่านั้นชอบเสียง เบา แนะนำให้พูดกันเบา ๆ สรรเสริญคุณของคนที่ไม่พูดเสียง เบา บางทีช่างไม้ชื่อปัญจกัณณะ ทราบว่าบริษัทเสียงเบา ท่านอาจจะเข้ามาหากก็ได้”

ลำดับนั้น ปริพาชกเหล่านั้นจึงได้พากันนั่ง

วาทะของปริพาชก

LOVE OF WISDOM

ลำดับนั้น ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะได้เข้าไปหาอุคคาหมานบริพาชก สมณมุณฑิกามุตร ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึง กันแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร อุคคาหมานบริพาชก สมณมุณฑิกามุตรได้กล่าวกับช่างไม้ชื่อปัญจกังคะว่า

“ช่างไม้ เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการว่า เป็นผู้มีกุศล เพียบพร้อม มีกุศलयศเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุลหรรณชั้นสูงที่ควรบรรลु ไม่มีใครสู้วาทะได้

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ บุคคลในโลกนี้

๑. ไม่ทำกรรมชั่วทางกาย
๒. ไม่กล่าววาจาชั่ว
๓. ไม่คำริความคำริชั่ว
๔. ไม่ประกอบอาชีพชั่ว

ช่างไม้ เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการนี้แล้ว เป็นผู้มีกุศล เพียบพร้อม มีกุศलयศเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุลหรรณชั้นสูงที่ควรบรรลु ไม่มีใครสู้วาทะได้”

ลำดับนั้น ช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ ไม่ยินดี ไม่คัดค้านภามิตของอุคคาหมานบริพาชก สมณมุณฑิกามุตร ลุกจากอาสนะจากไปด้วยคิดว่า “เราจักรู้ทั่วถึง เนื้อความแห่งภามิตนี้ ในสำนักของพระผู้มีพระภาค” จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลเรื่องที่สนทนาปราศรัยกับอุคคาหมานบริพาชก สมณมุณฑิกามุตรให้พระผู้มีพระภาคฟังทั้งหมด

เมื่อช่างไม้ชื่อปัญจกังคะกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ ตรัสว่า

“ช่างไม้ เมื่อเป็นอย่างนี้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ ก็จักเป็นผู้มีกุศลเพียบพร้อม มีกุศलयศเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุลหรรณชั้นสูงที่ควรบรรลุ ไม่มีใครสู้วาทะได้

LOVE OF WISDOM

แท้จริง เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่กายก็ยังไม่รู้จัก จักทำกรรมชั่วทางกาย ได้ที่ไหนเล่า นอกจากจะมีเพียงอาการนอนคั่นบน เด็กอ่อนที่ยังนอน หงายอยู่ แม้แต่วาจาก็ยังไม่รู้จัก จักกล่าววาจาชั่วได้ที่ไหนเล่า นอกจากจะมีเพียงการ ร้องไห้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่ความคิดก็ยังไม่รู้จัก จักคิดชั่วได้แต่ ที่ไหนเล่า นอกจากจะมีการส่งเสียงร้อง เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่การ เลี้ยงชีพก็ยังไม่รู้จัก จักเลี้ยงชีพชั่วได้ที่ไหนเล่า นอกจากการคืบไถ่ของมารดา

ช่วงนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ก็จักเป็นผู้มีกำลังเพียงพร้อม มีกุศลยอดเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุธรรมชั้นสูงที่ควรบรรลु ไม่มีใครสู้ว่าหะได้

ช่วงนี้ เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการว่า มิใช่ผู้มีกุศลเพียงพร้อม มิใช่ผู้มีกุศลยอดเยี่ยม มิใช่สมณะผู้บรรลุธรรมชั้นสูงที่ควรบรรลุ ไม่มีใครสู้ว่าหะได้ แต่บุรุษบุคคลนี้ยังดีกว่าเด็กอ่อนที่นอนหงายอยู่บ้าง

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ บุรุษบุคคลในโลกนี้

๑. ไม่ทำกรรมชั่วทางกาย	๒. ไม่กล่าววาจาชั่ว
๓. ไม่คิดริคะริภัย	๔. ไม่ประกอบอาชีพชั่ว

เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการนี้แล้วว่า มิใช่ผู้มีกุศลเพียงพร้อม มิใช่ผู้มีกุศลยอดเยี่ยม มิใช่สมณะผู้บรรลุธรรมชั้นสูงที่ควรบรรลุ ไม่มีใครสู้ว่าหะได้ แต่บุรุษบุคคลนี้ยังดีกว่าเด็กอ่อนที่นอนหงายอยู่บ้าง

LOVE OF WISDOM

ช่างไม เราบัญญัติบุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการว่า เป็นผู้ที่มีกุศล
เพียบพร้อม มีกุศलयศเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุลหรรณชั้นสูงที่ควรบรรลุนี่ไม่มีใครสู้ว่าทะได้

เสขธรรม

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเหล่านี้เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเป็นอกุศล มีสมุฏฐานมาจากจิตนี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเป็นอกุศลดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่
เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเหล่านี้เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเป็นอกุศลมีสมุฏฐานมาจากจิตนี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ศีลเป็นอกุศลดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่
เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริเหล่านี้เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริที่เป็นอกุศลมีสมุฏฐานมาจากจิตนี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริที่เป็นอกุศลดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เป็นสิ่งที่บุคคล
ควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความ
คำริที่เป็นอกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

LOVE OF WISDOM

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริเหล่านี้เป็นกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริเป็นกุศลมีสมุฏฐานมาแต่จิตนี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่ความคำริที่เป็นกุศลดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เรากล่าวว่า "ข้อที่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความคำริที่เป็นกุศล เป็นสิ่งที่บุคคลควรรู้"

เศษธรรมว่าด้วยศีล

ศีลที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร

คือ กายกรรมที่เป็นอกุศล วาจกรรมที่เป็นอกุศล การเลี้ยงชีพที่เป็นบาป เหล่านี้ เราเรียกว่า "ศีลที่เป็นอกุศล"

ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้มีอะไรเป็นสมุฏฐาน

คือ แม้สมุฏฐานแห่งศีลที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว สมุฏฐานแห่งศีลนี้ควรกล่าวว่า "มีจิตเป็นสมุฏฐาน"

จิตดวงไหนเล่า

แท้จริงจิตมีหลายดวง มีหลายอย่าง มีหลายประการ คือ จิตที่มีราคะ จิตที่มีโทสะ และจิตที่มีโมหะ๑ ศีลที่เป็นอกุศลมีจิตเหล่านี้เป็นสมุฏฐาน

ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้ดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน

คือ แม้ความดับแห่งศีลที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวาจทุจริต เจริญวาจสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโน

LOVE OF WISDOM

สุจริต ละมิจนอาชีวะ เลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้ คับไปโดยไม่เหลือ
ในกรรมเหล่านี้

ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่เป็นอกุศล
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาป
อกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศล
กรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลกรรมที่
ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่
ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ช่างไม้ บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่เป็นอกุศล
ศีลที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร

คือ กายกรรมที่เป็นอกุศล วาจากรรมที่เป็นอกุศล และแม้อาชีวะอันบริสุทธิก็ รวมอยู่ใน
ศีล เหล่านี้เราเรียกว่า "ศีลที่เป็นอกุศล"

ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้มีอะไรเป็นสมุฏฐาน

คือ แม้สมุฏฐานแห่งศีลที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว สมุฏฐานแห่งศีลนี้
ควรกล่าวว่า "มิจิตเป็นสมุฏฐาน"

LOVE OF WISDOM

จิตดวงไหนเล่า

แท้จริง จิตมีหลายดวง มีหลายอย่าง มีหลายประการ คือ จิตที่ปราศจากราคะ ที่ปราศจากโทสะ และที่ปราศจากโมหะ คือจิตที่เป็นกุศลมีจิตเหล่านี้เป็นสมุฏฐาน

จิตที่เป็นกุศลเหล่านี้ดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน

คือ แม้ความดับแห่งจิตที่เป็นกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ แต่หาใช่มีเพียงสติก็พอ ยังจะต้องรู้ชัดเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งจิตที่เป็นกุศลเหล่านั้น

บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งจิตที่เป็นกุศล

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรภาวนาเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ประวรภาวนาเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ช่วงนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งจิตที่เป็นกุศล

เสขธรรมว่าด้วยความดำริ

ความดำริที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร

LOVE OF WISDOM

คือ ความดำริในกาม ความดำริในพยาบาท ความดำริในการเบียดเบียน เหล่านี้
เราเรียกว่า “ความดำริที่เป็นอกุศล”

ความดำริที่เป็นอกุศลเหล่านี้ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน

คือ แม้สมุฏฐานแห่งความดำริที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว สมุฏฐาน
แห่งความดำรินี้ควรกล่าวว่า “มีสัญญาเป็นสมุฏฐาน”

สัญญาประเภทไหนเล่า

แท้จริง แม้สัญญาก็มีมาก มีหลายอย่าง มีหลายประการ คือ สัญญาในกาม
สัญญาในพยาบาท สัญญาในการเบียดเบียน ความดำริที่เป็นอกุศลมีสัญญาเหล่านี้เป็น
สมุฏฐาน

ความดำริที่เป็นอกุศลเหล่านี้ คับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน

คือ แม้ความคับแห่งความดำริที่เป็นอกุศลนั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ สังคจจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจาร์ ปิติดและ
สุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ซึ่งเป็นที่คับไปโดยไม่เหลือแห่งความดำริที่เป็น อกุศล

บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความคับแห่งความดำริที่เป็นอกุศล

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาป
อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

LOVE OF WISDOM

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ช่วงนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริที่เป็นอกุศล

ความดำริที่เป็นกุศล เป็นอย่างไร

คือ ความดำริในเนกขัมมะ ความดำริในความไม่พยายาบาท ความดำริในความไม่เบียดเบียน เหล่านี้เราเรียกว่า “ความดำริที่เป็นกุศล”

ความดำริที่เป็นกุศลนี้ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน

คือ แม้สมุฏฐานแห่งความดำริที่เป็นกุศลเหล่านั้นเราก็คงกล่าวไว้แล้ว สมุฏฐานแห่งความดำรินี้ควรกล่าวว่า “มีสติปัญญาเป็นสมุฏฐาน”

สติญาประเภทไหนเล่า

แท้จริง แม้สติญาก็มีมาก มีหลายอย่าง มีหลายประการ คือ สติญาใน เนกขัมมะ สติญาในความไม่พยายาบาท สติญาในความไม่เบียดเบียน ความดำริที่เป็นกุศลมีสติญาเหล่านี้เป็นสมุฏฐาน

ความดำริที่เป็นกุศลเหล่านี้ ดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน

คือ แม้ความดับแห่งความดำริที่เป็นกุศลนั้น เราก็คงกล่าวไว้แล้ว เพราะวิทก วิจารณ์ระงับไป ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุหุติยฌาน ฯลฯ อยู่ ซึ่งเป็นที่ดับไปโดยไม่เหลือแห่งความดำริที่เป็นกุศลเหล่านี้

บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริที่เป็นกุศล

LOVE OF WISDOM

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำบาปอกุศล
กรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ ฯลฯ เพื่อทำกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่
ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ช่างไม้ บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความคับแค้นความดำริที่เป็น
กุศล

อเสขธรรม ๑๐ ประการ

ช่างไม้ เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการไฉนว่า เป็นผู้ที่มีกุศล
สมบูรณ์ มีกุศลอย่างยิ่ง เป็นสมณะผู้บรรลุลุทธิขั้นสูงที่ควรบรรลु ไม่มีใครสู้หาได้

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ที่เป็นอเสขะ

๒. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสังกัปพะ ที่เป็นอเสขะ

๓. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวาจา ที่เป็นอเสขะ

๔. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมากัมมันตะ ที่เป็นอเสขะ

๕. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาอาชีวะ ที่เป็นอเสขะ

๖. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวายามะ ที่เป็นอเสขะ

LOVE OF WISDOM

๓. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสติ ที่เป็นคนเสาะ

๔. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสมาธิ ที่เป็นคนเสาะ

๕. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาญาณะ ที่เป็นคนเสาะ

๑๐. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวิมุตติ ที่เป็นคนเสาะ

เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล้วว่า เป็นผู้ที่มีกุศลเพียบพร้อม มี
กุศลยอดเยี่ยม เป็นสมณะผู้บรรลุลหรรณชั้นสูงที่ควรบรรลु ไม่มีใครสู้ว่าหะได้"

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ช่างไม่ซื่อปัญญาจกังคะมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิต
ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

สมณมุณฑิกสูตรที่ ๔ จบ

LOVE OF WISDOM

เทวทหสูตร^{๑๗}

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เทวทหนิคม

วาทะของนิครนถ์

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของเจ้าศากยะชื่อเทวทหะ แคว้นสักกะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย" ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี่ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิวฐิอย่างนี้ว่า "บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์มสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำได้ ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ (การบำเพ็ญ เพียรอย่างหนัก) เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ(แห่งกรรม)ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป" นิครนถ์ทั้งหลายเป็นผู้มีวาทะอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราเข้าไปหานิครนถ์ทั้งหลายผู้มีวาทะอย่างนี้ แล้วถามอย่างนี้ว่า "นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายมีวาทะอย่างนี้

---

^{๑๗} ม.อุปร.(ไทย) ๑๘/๑-๒๑/๑-๒๔.

LOVE OF WISDOM

มีทิวทัศน์อย่างนี้ว่า "บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ (แห่งกรรม) ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป" จริงหรือ" นิครนถ์เหล่านั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้ว ก็ยังปฎิญาณว่า "ใช่"

เราจึงถามนิครนถ์เหล่านั้นอย่างนี้ว่า "นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทราบหรือว่า "เราทั้งหลายได้มีแล้วในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้มีแล้ว"

นิครนถ์เหล่านั้นตอบว่า "ไม่ทราบ ท่านผู้มีอายุ"

"นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทราบหรือว่า "เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้ทำไว้"

"ไม่ทราบ ท่านผู้มีอายุ"

"นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทราบหรือว่า "เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง"

"ไม่ทราบ ท่านผู้มีอายุ"

"นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทราบหรือว่า "ทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ประมาณเท่านี้เราพึงให้สลายไป หรือเมื่อทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป"

"ไม่ทราบ ท่านผู้มีอายุ"

LOVE OF WISDOM

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทราบการละอกุศลธรรมและการบำเพ็ญกุศลธรรมในปัจจุบันหรือ”

“ไม่ทราบ ท่านผู้มีอายุ”

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายไม่ทราบดังนี้ว่า “เราทั้งหลายได้มีแล้วในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้มีแล้ว”

ไม่ทราบว่า “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้ทำไว้”

ไม่ทราบว่า “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง”

ไม่ทราบว่า “ทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ประมาณเท่านี้เราพึงให้สลายไป หรือเมื่อทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

ท่านทั้งหลายไม่ทราบการละอกุศลธรรมและการบำเพ็ญกุศลธรรมในปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงไม่ควรพยากรณ์ว่า “บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ(แห่งกรรม)ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าท่านทั้งหลายพึงทราบว่า “เราทั้งหลายได้มีแล้วในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้มีแล้ว”

พึงทราบว่า “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้ทำไว้”

LOVE OF WISDOM

ฟังทราบว่า “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง”

ฟังทราบว่า “ทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ประมาณเท่านี้เราพึงให้สลายไป หรือเมื่อทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

ท่านทั้งหลายฟังทราบการละอกุศลธรรมและการบำเพ็ญกุศลธรรมในปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงควรพยากรณ์ว่า “บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ(แห่งกรรม) ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษอย่างร้ายแรง เพราะเหตุแห่งการถูกลูกศรแทง บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์เวทนามากล้าเผ็ดร้อน มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต๒ของเขาจึงหาหมอผ่าตัดรักษา หมอผ่าตัดนั้นใช้มีดผ่าปากแผลของบุรุษนั้น เพราะเหตุแห่งการใช้มีดผ่าปากแผล บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์เวทนามากล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นจึงใช้เครื่องมือตรวจหาลูกศร (ในแผล) ของเขา เพราะเหตุแห่งการตรวจหาลูกศร บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์เวทนามากล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นจึงถอนลูกศรออก เพราะเหตุแห่งการถอนลูกศรออก บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์เวทนามากล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นใส่ยาถอนพิษที่ปากแผล เพราะเหตุแห่งการใส่ยาถอนพิษที่ปากแผล บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์เวทนามากล้า เผ็ดร้อน

ต่อมา เพราะบาดแผลหาย มีผิวหนังเรียบสนิท บุรุษนั้นจึงหายโรค มีความสุข มีความเสรี อยู่ตามลำพังได้ เดินได้ตามปรารถนา เขาคิดอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเราถูกยิงด้วย

LOVE OF WISDOM

ลูกศรอาบยาพิษอย่างร้ายแรง เพราะเหตุแห่งการถูกลูกศรแทง เรานั้นได้เสวยทุกขเวทนา
กล้า เผ็ดร้อน มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของเราจึงหาหมอผ่าตัดมารักษา หมอผ่าตัดนั้น
ใช้มีดผ่าปากแผลของเรา เพราะเหตุแห่งการใช้มีดผ่าปากแผล เรานั้นได้เสวยทุกขเวทนา
กล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นจึงใช้เครื่องมือตรวจหาลูกศร(ในแผล)ของเรา เพราะเหตุแห่ง
การตรวจหาลูกศร เรานั้นได้เสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นได้ถอนลูกศรออก
เพราะเหตุแห่งการถอนลูกศรออก เรานั้นได้เสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน หมอผ่าตัดนั้นใส่
ยาถอนพิษที่ปากแผล เพราะเหตุแห่งการใส่ยาถอนพิษที่ปากแผล เรานั้นได้เสวยทุกขเวทนา
กล้า เผ็ดร้อน บัดนี้ เพราะบาดแผลหาย มีผิวหนังเรียบสนิท เรานั้นจึงหายโรค มีความสุข
มีความสุข อยู่ตามลำพังได้ เดินได้ตามปรารถนา” แม้นใจ

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าท่านทั้งหลายพึงทราบว่ “เราทั้งหลายได้มีแล้วในชาติ
ก่อน มิใช่ไม่ได้มีแล้ว”

พึงทราบว่ “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้ทำไว้”

พึงทราบว่ “เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง”

พึงทราบว่ “ทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ประมาณเท่านี้เราพึงให้สลายไป
หรือเมื่อทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

ท่านทั้งหลายพึงทราบการละกุศลธรรมและการบำเพ็ญกุศลธรรมในปัจจุบัน เมื่อเป็น
เช่นนี้ นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงควรพยากรณ์ว่ “บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง
เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่า
สิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ(แห่งกรรม)ต่อไป เพราะไม่

LOVE OF WISDOM

เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป" ถัดจากนั้นเหมือนกัน

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย แต่เพราะเหตุที่ท่านทั้งหลายไม่ทราบว่า "เราทั้งหลายได้มีแล้วในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้มีแล้ว" ไม่ทราบว่า "เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อน มิใช่ไม่ได้ทำไว้" ไม่ทราบว่า "เราทั้งหลายได้ทำบาปกรรมไว้อย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง" ไม่ทราบว่า "ทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ประมาณเท่านี้เราพึงให้สลายไป หรือเมื่อทุกข์ประมาณเท่านี้สลายไปแล้ว ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป"

ท่านทั้งหลาย ไม่ทราบการละอกุศลกรรมและการบำเพ็ญกุศลกรรมทั้งหลายในปัจจุบัน ฉะนั้น นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงไม่ควรพยากรณ์ว่า "บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ(แห่งกรรม)ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป"

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์เหล่านั้นได้กล่าวกับเราว่า "ท่านผู้มีอายุ นิครนถ์ นาฏบุตรเป็นสัพพัญญู (ผู้รู้ธรรมทั้งปวง) เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณญาณทัสสนะอย่างเบ็ดเสร็จว่า "เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะได้ปรากฏต่อเนื่องตลอดไป" นิครนถ์ นาฏบุตรนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า "นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย บาปกรรมที่ท่านทั้งหลายทำไว้ในชาติก่อนมีอยู่ ท่าน

LOVE OF WISDOM

ทั้งหลายจงสลัดบาปกรรมนั้น ด้วยปฏิบัติที่ทำได้ยากเถิดครั้นนี้ การที่ท่านทั้งหลาย
สํารวมกาย สํารวมวาจา สํารวมใจ ในบัดนี้นั้น ชื่อว่าเป็นการไม่กระทำการบาปกรรมต่อไป
เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อํานาจ (แห่งกรรม)
ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอํานาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์
จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอัน
สลายไป” คำที่นิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวแล้วนั้นถูกใจ และชอบใจข้าพเจ้าทั้งหลาย เพราะ
เหตุนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงมีใจยินดี”

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิครนถ์เหล่านั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกับนิครนถ์เหล่านั้น
ว่า

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้มีผล ๒ อย่างในปัจจุบัน

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศรัทธา (ความเชื่อ)
๒. รุจิ (ความชอบใจ)
๓. อนุสสวะ (การฟังตามกันมา)
๔. อากาการปริวิตก (ความตรึกตามอาการ)
๕. ทิฏฐินิฆมานขันติ (ความเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้)

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ มีผล ๒ อย่างในปัจจุบัน

LOVE OF WISDOM

บรรดาธรรมทั้ง ๕ ประการนั้น นิครนธ์ผู้มีอายุทั้งหลายมีความเชื่อ มีความชอบใจ มีการฟังตามกันมา มีความตรึกตามอาการ มีความเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้ ในศาสนา ผู้มีวาตะที่เป็นส่วนอดีต อย่างไร”

ภิกษุทั้งหลาย เรามีวาตะอย่างนี้ ก็ไม่พิจารณาเห็นการโต้ตอบวาตะอันชอบธรรม แม้สักนิกในนิครนธ์ทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เรากล่าวกับนิครนธ์เหล่านั้นอย่างนี้ว่า

“นิครนธ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือสมัยใด ท่านทั้งหลายมีความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ท่านทั้งหลายพึงเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า แต่สมัยใด ท่านทั้งหลายไม่มีความพยายามอย่างแรงกล้า ไม่มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ท่านทั้งหลายก็ไม่พึงเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า”

นิครนธ์เหล่านั้นรับว่า “ท่านพระโคตม สมัยใด ข้าพเจ้าทั้งหลายมีความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายก็เสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า แต่สมัยใด ข้าพเจ้าทั้งหลายไม่มีความพยายามอย่างแรงกล้า ไม่มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายก็ไม่เสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า”

เรากล่าวดังนั้นว่า “นิครนธ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ได้ยินว่า สมัยใด ท่านทั้งหลายมีความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ท่านทั้งหลายพึงเสวย

LOVE OF WISDOM

ทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า แต่สมัยใด ท่านทั้งหลายไม่มีความพยายามอย่างแรงกล้า ไม่มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ท่านทั้งหลายก็ไม่พึงเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า เมื่อเป็นเช่นนี้ นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงไม่ควรพยากรณ์ว่า “บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยคบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ(แห่งกรรม) ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสมัยใด ท่านทั้งหลายมีความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า พึงหยุคได้เอง แต่สมัยใด ท่านทั้งหลายไม่มีความพยายามอย่างแรงกล้า ไม่มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ทุกขเวทนา กล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า พึงหยุคได้เอง เมื่อเป็นเช่นนี้ นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงควรพยากรณ์ว่า “บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์ขมสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยคบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ (แห่งกรรม) ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป”

LOVE OF WISDOM

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย แต่เพราะเหตุที่สมัยโค ท่านทั้งหลายมีความพยายามอย่างแรงกล้า มีความเพียรอย่างแรงกล้า สมัยนั้น ท่านทั้งหลายพึงเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า แต่สมัยโค ท่านทั้งหลายไม่มีความพยายามอย่างแรงกล้า ไม่มีความเพียรอย่างแรงกล้า

สมัยนั้น ท่านทั้งหลายก็ไม่พึงเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า ท่านทั้งหลายเมื่อเสวยทุกขเวทนากล้า เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า ย่อมเชื่อผิดไป เพราะไม่รู้แจ้ง เพราะไม่รู้จริง เพราะความมมงายว่า "บุรุษบุคคลนี้เสวยสุขบ้าง เสวยทุกข์บ้าง เสวยอทุกข์มสุขบ้าง ทั้งหมดนั้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน เพราะกรรมเก่าสิ้นสุดด้วยตะบะ เพราะไม่ทำกรรมใหม่ จึงไม่ตกอยู่ใต้อานาจ(แห่งกรรม)ต่อไป เพราะไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมต่อไป กรรมจึงสิ้นไป เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงสิ้นไป เพราะทุกข์สิ้นไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งปวงจึงจักเป็นอันสลายไป"

ภิกษุทั้งหลาย เราแม้มีวาตะอย่างนี้ ก็ไม่พิจารณาเห็นการโต้ตอบวาตะอันชอบธรรมแม้สักนิดในนิครนถ์ทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เราถามนิครนถ์เหล่านั้นอย่างนี้ว่า "นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ กรรมใด ให้ผลในชาตินี้ กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า "จงให้ผลในชาติหน้า" ด้วยความพยายาม หรือ ด้วยความเพียรนี้"

นิครนถ์เหล่านั้นตอบว่า "ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ"

LOVE OF WISDOM

“กรรมใดจะให้ผลในชาติหน้า กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลในชาตินี้” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ กรรมใดให้ผลเป็นสุข กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลเป็นทุกข์” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“กรรมใดให้ผลเป็นทุกข์ กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลเป็นสุข” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ กรรมใดให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงอย่าให้ผลเสร็จสิ้น” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“กรรมใดให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลเสร็จสิ้น” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

LOVE OF WISDOM

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร คือ กรรมใด ให้ผลมาก กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลน้อย” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“กรรมใดให้ผลน้อย กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผลมาก” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเข้าใจความซอมนั้นว่าอย่างไร คือ กรรมใด ให้ผล กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงอย่าให้ผล” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

“กรรมใดไม่ให้ผล กรรมนั้นท่านทั้งหลายพึงเปลี่ยนได้หรือว่า “จงให้ผล” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้”

“ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ”

ความพยายามที่ไร้ผล ความเพียรที่ไร้ผล ๑๐ ประการ

นิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลาย ได้ยินว่า

๑. กรรมใดให้ผลในชาตินี้ กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า “จงให้ ผลในชาตินี้” ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

LOVE OF WISDOM

๒. กรรมใดจะให้ผลในชาติหน้า กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ผลในชาตินี้" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๓. กรรมใดให้ผลเป็นสุข กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ ผลเป็นทุกข์" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๔. กรรมใดให้ผลเป็นทุกข์ กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ ผลเป็นสุข" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๕. กรรมใดให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงอย่าให้ผลเสร็จสิ้น" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๖. กรรมใดให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ผลเสร็จสิ้น" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๗. กรรมใดให้ผลมาก กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ผลน้อย" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๘. กรรมใดให้ผลน้อย กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ผลมาก" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๙. กรรมใดให้ผล กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงอย่าให้ผล" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้

๑๐. กรรมใดไม่ให้ผล กรรมนั้นท่านทั้งหลายเปลี่ยนไม่ได้ว่า "จงให้ผล" ด้วยความพยายาม หรือด้วยความเพียรนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความพยายาม ความเพียรของนิครนถ์ผู้มีอายุทั้งหลายจึงไร้ผล"

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย นิครนถ์ทั้งหลายเป็นผู้มีวาตะอย่างนี้ คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา ๑๐ ประการ ของนิครนถ์ทั้งหลายผู้มีวาตะอย่างนี้ จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้
ภิกษุทั้งหลาย คือ

๑. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ทำบาปกรรมไว้ในชาติก่อนแน่ จึงเป็นเหตุให้พวกเขาเสวยทุกข์เวทนากล้าเผ็ดร้อนเห็นปานนี้ในบัดนี้

๒. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ถูกพระอิศวรชั้นต่ำเนรมิตมาแน่ จึงเป็นเหตุให้พวกเขาเสวยทุกข์เวทนากล้าเผ็ดร้อนเห็นปานนี้ในบัดนี้

๓. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ นิครนถ์ทั้งหลาย พึงเป็นผู้มีเคราะห์ร้ายแน่ จึงเป็นเหตุให้พวกเขาเสวยทุกข์เวทนากล้า เผ็ดร้อนเห็นปานนี้ในบัดนี้

๔. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ นิครนถ์ทั้งหลาย พึงเป็นผู้มีอภิชาติเลวแน่ จึงเป็นเหตุให้พวกเขาเสวยทุกข์เวทนากล้า เผ็ดร้อนเห็นปานนี้ในบัดนี้

๕. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้มีความพยายามเลวทรามในปัจจุบันแน่ จึงเป็นเหตุให้พวกเขาเสวยทุกข์เวทนากล้า เผ็ดร้อนเห็นปานนี้ในบัดนี้

๖. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ควรถูกตำหนิ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน นิครนถ์ทั้งหลายก็เป็นผู้ควรถูกตำหนิ

LOVE OF WISDOM

๗. ถ้าหมู้สัว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ควรถูกตำหนิ ถ้าหมู้สัว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร นิครนถ์ทั้งหลายก็เป็นผู้ควรถูกตำหนิ

๘. ถ้าหมู้สัว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ควรถูกตำหนิ ถ้าหมู้สัว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ นิครนถ์ทั้งหลายก็เป็นผู้ควรถูกตำหนิ

๙. ถ้าหมู้สัว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ควรถูกตำหนิ ถ้าหมู้สัว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ นิครนถ์ทั้งหลายก็เป็นผู้ควรถูกตำหนิ

๑๐. ถ้าหมู้สัว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน นิครนถ์ทั้งหลายพึงเป็นผู้ควรถูกตำหนิ ถ้าหมู้สัว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน นิครนถ์ทั้งหลายก็เป็นผู้ควรถูกตำหนิ

นิครนถ์ทั้งหลายเป็นผู้มีวาตะอย่างนี้ คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา

๑๐ ประการ ของนิครนถ์ทั้งหลายผู้มีวาตะอย่างนี้ จึงเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่ไร้ผล ความเพียรที่ไร้ผล เป็นอย่างนี้แล

ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่นำตนซึ่งไม่มีทุกข์เข้าไปรับทุกข์ ไม่สละสุขที่เกิดขึ้นโดยกรรมไม่เป็นผู้หมกมุ่นในสุขนั้น รู้ชัดอย่างนี้ว่า "เรานี้มีทุกข์เป็นเหตุ เริ่มบำเพ็ญความ

LOVE OF WISDOM

เพียรอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้เพราะการบำเพ็ญความเพียร อนึ่ง เรามีทุกข์เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้”

ภิกษุ นั้นเริ่มบำเพ็ญความเพียร อย่างที่ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ ผู้เริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้เพราะการบำเพ็ญความเพียร ภิกษุ นั้นเจริญ

อุเบกขาอย่าง ที่ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้

ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ นั้น เริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้ เพราะการบำเพ็ญความเพียร ทุกข์นั้นของภิกษุ นั้นย่อมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ นั้น มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคล้ายกำหนดได้ ทุกข์นั้นของภิกษุ นั้นย่อมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนชายผู้หลงรัก มีจิตผูกพัน มีความรักอันแรง มีใจจกจ่อในหญิง เขาเห็นหญิงนั้นยินดียอกออันฉอเลาะอยู่กับชายอื่น เธอทั้งหลายเข้าใจความช้อนนั้นว่าอย่างไร

คือ โสกะ(ความเศร้าโศก) ปริเทวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) พึงเกิดขึ้นแก่ชายนั้น เพราะเห็นหญิงคนโน้นยินดียอกออันฉอเลาะอยู่กับชายอื่นบ้างไหม”

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า “พึงเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ช้อนนั้นเพราะเหตุไร”

LOVE OF WISDOM

"เพราะชายคนโน้นหลงรัก มีจิตผูกพัน มีความรักร้อนแรง มีใจจจ่อในหญิงคนโน้น ฉะนั้น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นเพราะเห็นหญิงนั้นยืนคุดอกอ้อนอนฉลเอยกับชายอื่น พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้น ชายนั้นคิดอย่างนี้ว่า "เราหลงรัก มีจิตผูกพัน มีความรักร้อนแรง มีใจจจ่อในหญิงคนโน้น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นแก่เรา เพราะเห็นหญิงนั้นยืนคุดอกอ้อนอนฉลเอยกับชายอื่น ทางที่ดี เราควรเลิกรักหญิงที่เราหลงรักนั้นเสีย" เขาจึงเลิกรักหญิงที่เคยหลงรักนั้นเสีย สมัยต่อมา บุรุษนั้นเห็นหญิงนั้นยืนคุดอกอ้อนอนฉลเอยกับชายอื่น

เธอทั้งหลายเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร

คือ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส พึงเกิดขึ้นแก่ชายนั้น เพราะเห็นหญิงนั้นยืนคุดอกอ้อนอนฉลเอยกับชายอื่นบ้างไหม"

"ไม่พึงเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าข้า"

"ช้อนั้นเพราะเหตุไร"

"เพราะชายคนโน้นคลายความรักในหญิงคนโน้นได้แล้ว ฉะนั้น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงไม่เกิดขึ้นเพราะเห็นหญิงนั้นยืนคุดอกอ้อนอนฉลเอยกับชายอื่น พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเหมือนกัน ไม่นำตนซึ่งไม่มีทุกข์เข้าไปรับทุกข์ ไม่สละสุขที่เกิดขึ้นโดยกรรม ไม่เป็นผู้หมกมุ่นในสุขนั้น รู้ชัดอย่างนี้ว่า "เราไม่มีทุกข์เป็นเหตุ เริ่ม

LOVE OF WISDOM

บำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคลายกำหนดได้ เพราะการบำเพ็ญความเพียร อนึ่ง เรามีทุกข์
เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคลายกำหนดได้”

ภิกษุ นั้นจึงเริ่มบำเพ็ญความเพียร อย่างที่ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ ผู้เริ่มบำเพ็ญความเพียร
อยู่ จึงคลายกำหนดได้เพราะการบำเพ็ญความเพียร ภิกษุ นั้นเจริญอุเบกขาอย่าง ที่ภิกษุผู้มี
ทุกข์เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคลายกำหนดได้

ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ นั้น เริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคลายกำหนดได้เพราะการ
บำเพ็ญความเพียร ทุกข์นั้นของภิกษุ นั้นย่อมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคลายกำหนดได้ ทุกข์นั้นของ
ภิกษุ นั้นย่อมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นดังนี้ว่า “เมื่อเราอยู่ตามสบาย
อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมลง แต่เมื่อเราเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก อกุศลธรรม
เสื่อมลง กุศลธรรมเจริญขึ้น ทางที่ดี เราควรเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก” ภิกษุ นั้นจึงเริ่ม
ตั้งตนไว้ในความลำบาก เมื่อภิกษุ นั้นเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก อกุศลธรรมเสื่อมลง
กุศลธรรมเจริญขึ้น สมัยต่อมา ภิกษุ นั้นจึงไม่ต้องเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก

ข้อนี้เพราะเหตุไร

เพราะภิกษุ นั้นเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบากเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นของเธอ
สำเร็จแล้ว เหตุ นั้น สมัยต่อมา ภิกษุ นั้นจึงไม่ต้องเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย ช่างศรณลูกศรกลับไปกลับมาบนข้าไฟ ๒ อัน คัดให้ตรงจนใช้การได้ เพราะเหตุที่ลูกศรอันช่างศรณกลับไปกลับมาบนข้าไฟ ๒ อัน คัดให้ตรงจนใช้การได้แล้ว สมัยต่อมา ช่างศรนั้นจึงไม่ลนลูกศรนั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะช่างศรนั้นพึงลนลูกศรกลับไปกลับมาบนข้าไฟ ๒ อัน คัดให้ตรงจนใช้การได้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นของเขาสำเร็จแล้ว เหตุนั้น สมัยต่อมา ช่างศรนั้นจึงไม่ลนลูกศรกลับไปกลับมาบนข้าไฟ ๒ อัน ไม่ต้องคัดให้ตรงจนใช้การได้ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า “เมื่อเราอยู่ตามสบาย อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมลง แต่เมื่อเราเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก อกุศลธรรมเสื่อมลง กุศลธรรมเจริญขึ้น ทางที่ดี เราควรเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก” ภิกษุนั้นจึงเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก เมื่อภิกษุนั้นเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก อกุศลธรรมเสื่อมลง กุศลธรรมเจริญขึ้น เหตุนั้น สมัยต่อมา ภิกษุนั้นจึงไม่ต้องเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะภิกษุนั้นเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบากเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นของเธอสำเร็จแล้ว เหตุนั้น สมัยต่อมา ภิกษุนั้นจึงไม่ต้องเริ่มตั้งตนไว้ในความลำบาก

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี ภู่งแจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้

LOVE OF WISDOM

มีพระภาค รู้แจ้งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม แสดงธรรมมีความงามใน
เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้ง
อรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน

คหบดี บุตรคหบดี หรืออนุชน(คนผู้เกิดภายหลัง) ในตระกูลโคตตระกูลหนึ่ง ได้สดับ
ธรรมนั้น เกิดศรัทธาในตถาคต เมื่อมีศรัทธา ย่อมตระหนักว่า "การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่อง
อึดอัด เป็นทางมาแห่งธุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติ
พรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนคงจะยาก ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควร โจนณม
และหนวค นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด" ต่อมาเขาละทิ้งกอง
โภคสมบัติน้อยใหญ่ และเครือญาติน้อยใหญ่ โจนณมและหนวค นุ่งห่มผ้ากาสาพัสตร์
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

สิกขาและสาธุของภิกษุ

ภิกษุนั้นบวชแล้วอย่างนี้ ถึงความเป็นผู้มีสิกขาและสาธุะของภิกษุ

ทั้งหลาย คือ

๑. ละ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑาวุธ และศัสตราวุธ มีความละอาย
มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่

๒. ละ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ คือ รับเอา แต่สิ่งของ
ที่เขาให้ มุ่งหวังแต่สิ่งของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่

LOVE OF WISDOM

๓. ละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ คือ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน

๔. ละ เว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก

๕. ละ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมนคนที่แตกต่างกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชม ยินดี เพลิดเพลินต่อผู้ที่สวามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

๖. ละ เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ คือ พูดแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ

๗. ละ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดถูกเวลา พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะแก่กาลเวลา

๘. เว้นขาดจากการพราดพิชคามและภุคคาม

๙. ฉันทมือเดียว ไม่ฉันทอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันทในเวลาวิกาล๓

๑๐. เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล

๑๑. เว้นขาดจากการทัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอมและเครื่องประพินฉิว อันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว

LOVE OF WISDOM

๑๒. เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่
๑๓. เว้นขาดจากการรับทองและเงิน
๑๔. เว้นขาดจากการรับธัญญาหารทิบ
๑๕. เว้นขาดจากการรับเน้อคิบ
๑๖. เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี
๑๗. เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย
๑๘. เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ
๑๙. เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร
๒๐. เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา
๒๑. เว้นขาดจากการรับเรือกสวนไร่นาและที่ดิน
๒๒. เว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร
๒๓. เว้นขาดจากการซื้อขาย
๒๔. เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม และด้วยเครื่องตวงวัด
๒๕. เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการหลบตะแลง
๒๖. เว้นขาดจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจงจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก

ภิกษุ นั้นเป็นผู้สัน โศษด้วยจิรวพอคุ้มร่างกาย และบิณฑบาตพ้ออิมท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ทันที เหมือนนกบินไป ณ ที่ใด ๆ ก็มีแต่ปีกเป็นภาระ เชอประกอบด้วยอริยสัจฉันธ์เช่นนี้แล้ว ย่อมเสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน

LOVE OF WISDOM

ภิกษุ นั้นเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ๒ ไม่แยกถือ๓ ย่อมปฏิบัติเพื่อสํารวมจักขุท
ริย ซึ่งเมื่อไม่สํารวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิฆาและโทมนัสครอบงำ
ได้ จึงรักษาจักขุทริย ถึงความสํารวมในจักขุทริย

ฟังเสียงทางหูแล้ว ...

คมกลิ่นทางจมูกแล้ว ...

ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว ...

ถูกต้องไฉนรู้พพะทางกายแล้ว ...

รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสํารวมมโนทริย
ซึ่งเมื่อไม่สํารวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิฆาและโทมนัสครอบงำได้
จึงรักษามโนทริย ถึงความสํารวมในมโนทริย เธอประกอบด้วยอริยอินทริยสังวรเช่นนี้แล้ว
ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน

ภิกษุ นั้นทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้
เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตรและจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม
การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง

ภิกษุ นั้นประกอบด้วยอริยศีลขันธ์ อริยอินทริยสังวร และอริย-สติสัมปชัญญะแล้ว พัก
อยู่ ณ เสนาสนะเจียบสังค คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง
ลอมฟาง เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันอาหารเสร็จ แล้ว นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง
คํารงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละอกิฆา(ความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา) ในโลก มีใจ
ปราศจากอกิฆา ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอกิฆา ละความมุงร้ายคือพยาบาท มีจิตไม่

LOVE OF WISDOM

พยาบาท มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความมุงร้ายคือ พยาบาท ละถิ่นมืหะ(ความหตุและเชื่องซึม) มีจิตปราศจากถิ่นมืหะ กำหนดแสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมืหะ ละอุทัจจกุกุจะ(ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายใน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทัจจกุกุจะ ละ วิจิกิจนา (ความลังเลสงสัย) ข้ามพ้นวิจิกิจนาได้แล้ว ไม่มีความสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจนา เชนฉนวนรณ ๕ ประการนี้ ที่ทำให้จิตเศร้าหมอง บั่นทอนกำลังปัญญา

ปฐมฌาน

ภิกษุ นั้นสังคจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

ทุติยฌาน

อีกประการหนึ่ง เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

ตติยฌาน

อีกประการหนึ่ง เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า "ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข"

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

จตุตถฌาน

อีกประการหนึ่ง เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุบรรลวจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังนิน๒ ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ

๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง

๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง

๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับ๒เป็นอันมากบ้าง ว่า “ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้” เธอระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังนิน ปราศจาก ความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อจุปปาตญาณ

LOVE OF WISDOM

เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลงจตุติ กำลงเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ค้ำยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วาจิตทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๒ แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาจิตสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลงจตุติ กำลงเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ค้ำยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงคังเนิน ปราศจาก ความเศร้าหมอง อ่อน เหมะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่ออาสวัชยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย

นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ๑ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ

นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสะ ภาวสะ และอวิชชาสะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า “หลุดพ้นแล้ว” รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว๒ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว๓ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”๔

ภิกษุทั้งหลาย ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างนี้

LOVE OF WISDOM

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีวาตะอย่างนี้ คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา ๑๐ ประการ ของตถาคตผู้มีวาตะอย่างนี้ จึงเป็นเหตุให้ได้รับการสรรเสริญ

ภิกษุทั้งหลาย คือ

๑. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน ตถาคตพึงเป็นผู้ทำกรรมดีไว้ในชาติก่อนแน่ จึงเป็นเหตุให้ตถาคตเสวยสุขเวทนาอันไม่มีอาสวะเห็นปานนี้ในบัดนี้

๒. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร ตถาคตพึงเป็นผู้ถูกพระอิศวรชั้นสูงเนรมิตมาแน่ จึงเป็นเหตุให้ตถาคตเสวยสุขเวทนาอันไม่มีอาสวะเห็นปานนี้ในบัดนี้

๓. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ ตถาคตพึงเป็นผู้มีเคราะห์กรรมดีแน่ จึงเป็นเหตุให้ตถาคตเสวยสุขเวทนาอันไม่มีอาสวะเห็นปานนี้ในบัดนี้

๔. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ ตถาคตพึงเป็นผู้มีอภิชาติดีแน่ จึงเป็นเหตุให้ตถาคตเสวยสุขเวทนาอันไม่มีอาสวะเห็นปานนี้ในบัดนี้

๕. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน ตถาคตพึงเป็นผู้มีความพยายามดีในปัจจุบันแน่ จึงเป็นเหตุให้ตถาคตเสวยสุขเวทนาอันไม่มีอาสวะเห็นปานนี้ในบัดนี้

๖. ถ้าหมู่สัตว์เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน ตถาคตพึงเป็นผู้นำสรรเสริญ ถ้าหมู่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน ตถาคตก็เป็นผู้นำสรรเสริญ

LOVE OF WISDOM

๓. ถ้าหมู้สัต์ว่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร ตถาคคตึงเป็น
ผู้่น่าสรรเสริญ ถ้าหมู้สัต์ว่ไ่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งการเนรมิตของพระอิศวร
ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ

๔. ถ้าหมู้สัต์ว่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ
ถ้าหมู้สัต์ว่ไ่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งเคราะห์ ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ

๕. ถ้าหมู้สัต์ว่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ
ถ้าหมู้สัต์ว่ไ่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งอภิชาติ ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ

๑๐. ถ้าหมู้สัต์ว่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน ตถาคคตึง
เป็นผู้่น่าสรรเสริญ ถ้าหมู้สัต์ว่ไ่ไส่วยสุซและทุทซ์เพราะ เหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน
ตถาคคตึงเป็นผู้่น่าสรรเสริญ

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคคตึงมีวาทะอย่างนี้ คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมา
๑๐ ประการ ของตถาคคตึงมีวาทะอย่างนี้ จึงเป็นเหตุให้ได้รับการสรรเสริญ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภิกษุนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภิกษุของ
พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

เทวทหสูตรที่ ๑ จบ

LOVE OF WISDOM

มหาปณณมสูตร^{๑๘}

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาในคิณดวงจันทร์เต็มดวง สูตรใหญ่

ข้าพเจ้าได้สลับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิกครมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ในวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ คิณดวงจันทร์เต็มดวง พระผู้มีพระภาคทรงมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม ประทับนั่ง ณ ที่แจ้ง ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งลุกจากอาสนะ ห่มจีวรเจวียงป่า ประณมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอทูลถามเหตุอย่างหนึ่งกับพระองค์ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงประทานวโรกาส ที่จะตอบปัญหาแก่ข้าพระองค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนั่งบนอาสนะของตนแล้วถามปัญหาที่เธอต้องการจะถามเถิด”

อุปาทานขันธ ๕ ประการ

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นนั่งบนอาสนะของตนแล้วได้ทูลถามปัญหากับ

พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ใช้ไหม คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ (อุปาทานขันธคือรูป)

๒. เวทณูปาทานขันธ (อุปาทานขันธคือเวทนา)

---

^{๑๘} ม.อุปร.(ไทย) ๑๘/๘๕-๘๐/๘๖-๑๐๘.

LOVE OF WISDOM

๓. สัตยอุปาทานขันธ (อุปาทานขันธคือสัตย)
๔. สังขารอุปาทานขันธ (อุปาทานขันธคือสังขาร)
๕. วิญญาณอุปาทานขันธ (อุปาทานขันธคือวิญญาณ)"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภิกษุ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ
๒. เวทณอุปาทานขันธ
๓. สัตยอุปาทานขันธ
๔. สังขารอุปาทานขันธ
๕. วิญญาณอุปาทานขันธ"

มูลเหตุแห่งอุปาทานขันธ ๕ ประการ

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า "สาธุ พระพุทธเจ้าข้า" แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า "อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ มีอะไรเป็นมูลเหตุ พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภิกษุ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ มีฉันทะเป็นมูลเหตุ"

"อุปาทานกับอุปาทานขันธ ๕ ประการนั้นเป็นอย่างเดียวกัน หรืออุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานขันธ ๕ ประการ พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุ อุปาทานกับอุปาทานขันธ ๕ ประการนั้นเป็นอย่างเดียวกันก็มีใช่ ทั้งอุปาทานขันธเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานขันธ ๕ ประการก็มีใช่ แต่ฉันทะในอุปาทานขันธ ๕ ประการนั้น เป็นตัวอุปาทาน"

LOVE OF WISDOM

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ฉันทราคะต่าง ๆ ในอุปาทานชั้น ๕ ประการ จะพึงมีได้หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มิได้ ภิกษุ” แล้วได้ตรัสต่อไปว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า “ในอนาคต ขอเราพึงมีรูปอย่างนี้ มีเวทนาอย่างนี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังขารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้”

ภิกษุ ฉันทราคะต่าง ๆ ในอุปาทานชั้น ๕ ประการ พึงมิได้ ด้วยอาการอย่างนี้” เหตุที่ชื่อว่าชั้น

ภิกษุนั้นได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรชั้นจึงชื่อว่าชั้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่ารูปชั้น

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต โกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่าวิญญาณชั้น

ภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ชั้นจึงชื่อว่าชั้น”

LOVE OF WISDOM

เหตุที่ทำให้ชั้นปรากฏ

ภิกษุนั้นได้ทูลถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยทำให้สัญญาชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญาณชั้นปรากฏ"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภิกษุ มหาภูต ๔ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สัญญาชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารชั้นปรากฏ นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญาณชั้นปรากฏ"

เหตุเกิดสักกายทิฐิ

ภิกษุนั้นได้ทูลถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักกายทิฐิมีได้
อย่างไร"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภิกษุ บุคคลในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของ

สัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา

LOVE OF WISDOM

พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอตตะ พิจารณาเห็นอตตะว่ามีสัญญา พิจารณาเห็นสัญญาในอตตะ หรือพิจารณาเห็นอตตะในสัญญา

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอตตะ พิจารณาเห็นอตตะว่ามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอตตะ หรือพิจารณาเห็นอตตะในสังขาร

พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอตตะ พิจารณาเห็นอตตะว่ามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอตตะ หรือพิจารณาเห็นอตตะในวิญญาณ

ภิกษุ สักกายทิฐิมีได้ดังนี้”

เหตุที่ทำให้สักกายทิฐิไม่มี

ภิกษุนั้นได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักกายทิฐิมีไม่ได้อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัจบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัจบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัจบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอตตะ ไม่พิจารณาเห็นอตตะว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอตตะ หรือไม่พิจารณาเห็นอตตะในรูป

ไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอตตะ ไม่พิจารณาเห็นอตตะว่ามีเวทนา ไม่พิจารณาเห็นเวทนาในอตตะ หรือไม่พิจารณาเห็นอตตะในเวทนา

ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอตตะ ไม่พิจารณาเห็นอตตะว่ามีสัญญา ไม่พิจารณาเห็นสัญญาในอตตะ หรือไม่พิจารณาเห็นอตตะในสัญญา

LOVE OF WISDOM

ไม่พิจารณาเห็นสังขาร โดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีสังขาร ไม่พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร

ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณ โดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

ภิกษุ สักกายทิฐิผู้มีไม่ได้แบบนี้”

คุณ โทษ และการสลัดออกจากอุปาทานขันธ

ภิกษุนั้นได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากรูป อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากสัญญา อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากสังขาร อะไร

เป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ สภาพที่สุขโสมนัสสาตัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณในรูป๑๑ สภาพที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในรูป ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในรูป นี่เป็นเครื่อง สลัดออกจากรูป

สภาพที่สุขโสมนัสสาตัยเวทนาเกิดขึ้น นี่เป็นคุณในเวทนา สภาพที่เวทนา

ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในเวทนา ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา

LOVE OF WISDOM

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสัญญาเกิดขึ้น นี่เป็นคุณในสัญญา สภาพที่สัญญาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในสัญญา ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในสัญญา นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากสัญญา

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสังขารเกิดขึ้น นี่เป็นคุณในสังขาร สภาพที่สังขารไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในสังขาร ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในสังขาร นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากสังขาร

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณในวิญญาณ สภาพที่วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษในวิญญาณ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในวิญญาณ นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ”

ความไม่มีมือหังการ มมังการ และมานานุสัย

ภิกษุ นั้นได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร จึงจะไม่มีมือหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเือก เลวหรือประณีต ไกลหรือ ใกล้ก็ตาม ภิกษุ นั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน มันไม่ใช่อัตตาของเรา”

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

LOVE OF WISDOM

สังฆารอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

วิญญานอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายใน หรือภายนอก หยาบหรือละเียก เลวหรือประณีต โกลหรือโกล้ ภิกษุนั้นพิจารณาเห็น วิญญานทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า "นั่นไม่ใช่ของเรา เรา ไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา"

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จึงจะไม่มัวหังการ มมังการ และมานุสสัยในกายที่มีวิญญานนี้ และในสรวพนมิตินาภายนอก"

ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ ยินว่า รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาน เป็นอนัตตา เพราะเหตุนั้น กรรมที่ถูกอนัตตากระทำ จักถูกต้องอัตตาได้อย่างไร"

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดคำนึงของภิกษุรูปนั้นด้วยพระทัยแล้ว ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปได้ที่โมฆบุรุษบางคนในธรรม วินัยนี้ เป็นผู้ไม่รู้แจ้ง ตกอยู่ในอำนาจอวิชชา มีใจถูกค้นหา

ครอบงำ จึงเข้าใจคำสั่งสอนของศาสดาอย่างสะเพร่าด้วยความคิดคำนึงว่า "ท่าน ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็น อนัตตา วิญญานเป็นอนัตตา เพราะเหตุนั้น กรรมที่ถูกอนัตตากระทำ จักถูกต้องอัตตาได้ อย่างไร" ภิกษุทั้งหลาย เราจะย้อนถาม เราได้แนะนำเธอ

ทั้งหลายในธรรมเหล่านั้น ๆ ไว้แล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความเช่นนั้นว่าอย่างไร คือรูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง"

LOVE OF WISDOM

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า "ไม่เถียง พระพุทธเจ้าข้า"
"ก็สิ่งใดไม่เถียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข"
"เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า"
"ก็สิ่งใดไม่เถียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า "นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา"
"ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า"
"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร
คือ เวทนา ...
สัญญา ...
สังขาร ...
วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง"
"ไม่เถียง พระพุทธเจ้าข้า"
"ก็สิ่งใดไม่เถียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข"
"เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า"
"ก็สิ่งใดไม่เถียง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า "นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา"
"ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า"
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้ง
ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลว

LOVE OF WISDOM

หรือประณีต ไกลหรือใกล้ ภิกษุพึงพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปในภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ ภิกษุพึงพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นมัน นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขารทั้งหลาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณว่า “หลุดพ้นแล้ว” อริยสาวกย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”๑

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค และเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวทยากรณภาษิตนี้อยู่ ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ดังนี้แล

มหาปุนณมสูตรที่ ๔ จบ

LOVE OF WISDOM

อุปนิยสูตร^{๑๔}

ว่าด้วยชีวิตถูกขรณำเข้าไป

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสรวดี

เทวดานั้นยืนอยู่ ณ ที่สมควรแล้ว ได้กล่าวคำถาในสำนักของพระผู้มี

พระภาคว่า

ชีวิตถูกขรณำเข้าไป อายุจึงสั้น

ผู้ที่ถูกขรณำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องค้ำทาน

บุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรณะ

ควรทำบุญที่นำความสุขมาให้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชีวิตถูกขรณำเข้าไป อายุจึงสั้น

ผู้ที่ถูกขรณำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องค้ำทาน

บุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรณะ

ควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเกิด

อุปนิยสูตรที่ ๓ จบ

^{๑๔} เป็นพระสูตรสั้นๆ ที่สะท้อนอุดมการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ทรรศนะแรกเป็นของเทวดา มุ่งหวังแค่ความสุขในชีวิต ขณะพุทธปรัชญานับอุดมคติสูงสุดคือพระนิพพาน อยู่เหนือสุข และทุกขทั้งปวงที่เป็น โลภีย

LOVE OF WISDOM

อัศจรรย์สูตร^{๒๐}

ว่าด้วยกาลที่ล่วงเลยไป

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสวาทดี

เทวดานั้นยืนอยู่ ณ ที่สมควรแล้ว ได้กล่าววาทะนี้ในสำนักของพระผู้มี

พระภาคว่า

กาลล่วงเลยไป คินผ่านพ้นไป

ช่วงแห่งวัยละไปตามลำดับ

บุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรณะ

ควรทำบุญที่นำความสุขมาให้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

กาลล่วงเลยไป คินผ่านพ้นไป

ช่วงแห่งวัยละไปตามลำดับ

บุคคลพิจารณาเห็นภยันี้ในมรณะ

ควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเกิด

อัศจรรย์สูตรที่ ๔ จบ

^{๒๐} เป็นพระสูตรสั้นๆ ที่สะท้อนอุดมการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน พรรณนาแรกเป็นของเทวดา มุ่งหวังแค่ความสุขในชีวิต ขณะพุทธปรัชญานิยมอุดมคติสูงสุดคือพระนิพพาน อยู่เหนือสุข และทุกข์ทั้งปวงที่เป็น โลภี

LOVE OF WISDOM

๑. นันทนสูตร

ว่าด้วยสวนนันทวัน

ข้าพเจ้าได้สืบทอดมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว เทวคชัณคาวตึงส้องค์หนึ่งมีเหล่านางอัปสร แวดล้อม เอบอ้อมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ได้รับการบำรุงบำเรออยู่ ใน สวนนันทวัน ในเวลานั้น ได้กล่าวคาถานี้ว่า

เทวคชาเหล่าไฉยังไม่เคยเห็นสวนนันทวัน

อันเป็นที่อยู่ของพวกนรเทพผู้มียศ ชั้นไตรทศ

เทวคชาเหล่านั้นยังไม่รู้จักความสุข

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเทวคชาองค์หนึ่งกล่าวอย่างนี้แล้ว อีกองค์หนึ่งได้กล่าวคาถาตอบ เทวคชานั้นว่า

เทวคชาผู้เขลา ท่านไม่รู้จักถ้อยคำ

ของพระอรหันต์ทั้งหลายว่า สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง

มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป

ความสงบระงับสังขารเหล่านั้นเป็นความสุข

นันทนสูตรที่ ๑ จบ

LOVE OF WISDOM

P
a
g
e
|
3
3
5

สุนทรียศาสตร์ **On Aesthetics**

สุนทรียศาสตร์ : ปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งทีงามทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์ คุณค่าทางความงาม และมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม

ขอบข่ายของวิชาสุนทรียศาสตร์มีประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. ความงามคืออะไร
๒. ความงามมีอยู่จริงหรือไม่
๓. ศิลปะคืออะไร
๔. อะไรเป็นแรงจูงใจให้เกิดผลงานทางศิลปะ
๕. ประเภทของศิลปะ

LOVE OF WISDOM

ตัวอย่างแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์

๑. จินตนิยม, ลัทธิโรแมนติก (Romanticism) ขบวนการในประวัติศาสตร์ปรัชญาและศิลปะที่แสดงออกให้เห็นความต้องการเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์และระเบียบการที่ยึดถือกันมา นักปรัชญาและศิลปินของขบวนการนี้ถือว่าอารมณ์ความรู้สึก สำคัญกว่าเหตุผล
๒. การตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Judgment) ข้อตัดสินทางสุนทรียศาสตร์มีได้ ๓ ลักษณะ คือ สวย (beautiful), ตีตาจิตใจ (Picturesque) และเลอเลิศ (Sublime) มีผู้เสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายว่าการตัดสินใจนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้เสนอทฤษฎีดังกล่าวอาจจัดเป็น ๓ กลุ่ม คือ
  - a. กลุ่มอารมณ์นิยม (Emotionalist) อธิบายว่าข้อตัดสินเชิงสุนทรียภาพ มาจากอารมณ์ที่เก็บกวไว้ในจิตได้สำนึก เช่น ความต้องการทางเพศ การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การดิ้นรนเพื่อความเป็นใหญ่
  - b. กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalist) อธิบายว่า ข้อตัดสินเชิงสุนทรียภาพมาจากการเห็นความกลมกลืนไม่รู้สึกรัดแย้งในจิตใจ
  - c. กลุ่มสร้างสรรค์ (Creativist) อธิบายว่า ข้อตัดสินเชิงสุนทรียภาพ มาจากความสามารถในการสร้างสรรค์ของมนุษย์

LOVE OF WISDOM

๓. สมบูรณ์นิยม (Absolutism) พรรคนะทางสุนทรียะที่ถือว่า ความงามเป็นสิ่งที่มีความอยู่ด้วยตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับความเห็นหรือการกำหนดของผู้ใดหรือกลุ่มชนใด

LOVE OF WISDOM

มหาโคสิงคสูตร^{๒๑}

ว่าด้วยเหตุการณ์ในโคสิงคศาลวัน สูตรใหญ่

ป้างามด้วยภิกษุมิคุณสมบัติเช่นไร

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าโคสิงคศาลวัน พร้อมด้วยพระเถระผู้เป็นพระสาวกที่มีชื่อเสียงหลายรูป คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระอนนฺตฤทธะ ท่านพระเวทะ ท่านพระอานนท์ และพระเถระผู้เป็นพระสาวกที่มีชื่อเสียงรูปอื่น ๆ

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่หลีกเร้น๑ ในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า “เราไปกันเถิดท่านกัสสปะ เราจักเข้าไปหาท่านสารีบุตรถึงที่อยู่เพื่อฟังธรรม”

ท่านพระมหากัสสปะรับคำแล้ว ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ และท่านพระอนนฺตฤทธะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรเพื่อฟังธรรม

ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ และท่านพระอนนฺตฤทธะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรเพื่อฟังธรรม จึงเข้าไปหาท่าน

---

^{๒๑} ม.ญ.(ไทย) ๑๒/๓๓๒-๓๔๕/๓๖๖-๓๗๖. พระสูตรนี้สะท้อนทรรศนะคติเรื่องของความงามว่าเป็นจิตวิสัย เรื่องเดียวกัน ต่างคนจึงต่างมุมมอง เห็นความงามไม่เหมือนกัน

LOVE OF WISDOM

พระเวทะถึงที่อยู่ แล้วกล่าวกับท่านพระเวทะว่า “ท่านเวทะ ท่านสัตบุรุษ เหล่าโน้นกำลังเข้าไปหาท่านสารีบุตรเพื่อฟังธรรม เราไปกันเถิด ท่านเวทะ เราจักเข้าไปหาท่านสารีบุตรเพื่อฟังธรรม”

ท่านพระเวทะรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ครั้งนั้น ท่านพระเวทะและท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรเพื่อฟังธรรม

ท่านพระสารีบุตรได้เห็นท่านพระเวทะและท่านพระอานนท์กำลังเดินมาแต่ไกล แล้วได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ว่า “ท่านอานนท์ จงมาเถิด ท่านอานนท์ผู้เป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ผู้อยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ได้มาคิแล้ว ป่าโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นจุกกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่านอานนท์ ป่าโคสิงคสาละวันจะฟังงามด้วยภิกษุเช่นไร”

ทรรศนะของพระอานนท์

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ และแทงตลอดคฤด้วยทวิภูติ ภิกษุนั้นแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ ด้วยบทและพยัญชนะที่เรียบง่ายและต่อเนื่องไม่ขาดสาย เพื่อดอนอนุสสัย ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงคสาละวันฟังงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

ทรรศนะของพระเวทะ

LOVE OF WISDOM

เมื่อท่านพระอานนทกล่าอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระเรวตะว่า "ท่านเรวตะ ท่านอานนทตอบตามปฏิภาณของตน บัดนี้ เราขอถามท่านเรวตะในข้อนั้นว่า "ป่าโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม่สาละบันสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นคจกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่านเรวตะ ป่าโคสิงคสาละวัน จะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร"

ท่านพระเรวตะตอบว่า "ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีคุณหลักเรือนเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในความหลักเรือน หมั่นประกอบกรรมเครื่องระงับใจภายในตน ไม่เหินห่างจากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา๑ เพิ่มพูนเรือนว่าง ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้"

พรรณนาของพระอนุรุธะ

เมื่อท่านพระเรวตะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระอนุรุธะว่า "ท่านอนุรุธะ ท่านเรวตะตอบตามปฏิภาณของตน บัดนี้ เราขอถามท่านอนุรุธะในข้อนั้นว่า "ป่าโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม่สาละบันสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นคจกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่านอนุรุธะ ป่าโคสิงคสาละวัน จะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร"

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า "ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ย่อมตรวจดูโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ บุรุษผู้มีตาคีขึ้นปราสาทอันโอ้อ่าชั้นบน จะพึงมองดูวงกลมแห่งกงล้อจำนวน ๑,๐๐๐ ได้ แม้ฉันโต ภิกษุก็

LOVE OF WISDOM

ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมทราบดีว่าโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ท่านสารีบุตร ปาโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระสนะของพระมหากัสสปะ

เมื่อท่านพระอนุรุทธะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า “ท่านกัสสปะ ท่านอนุรุทธะตอบตามปฏิภาณของตน

บัดนี้ เราขอถามท่านกัสสปะในข้อนั้นว่า “ปาโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นจุกกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่าน กัสสปะ ปาโคสิงคสาละวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร”

ท่านพระมหากัสสปะตอบว่า “ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ตนเองอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ตนเองเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ตนเองถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ตนเองถือไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือไตรจีวรเป็นวัตร ตนเองเป็นผู้มีกนน้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มีกนน้อย ตนเองเป็นผู้สันโดษ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สันโดษ ตนเองเป็นผู้สัจ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สัจ ตนเองเป็นผู้ไม่คลุกคลี และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ไม่คลุกคลี ตนเองเป็นผู้ปรารถนาความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ปรารถนาความเพียร ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์

LOVE OF WISDOM

ด้วยปัญญา และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุติ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุติ ตนเอง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุติญาณทัสสนะ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ ด้วยวิมุติญาณทัสสนะ ท่านสารีบุตร ปาโคสิงคสาละวันฟังงามด้วยภิกขุเช่นนี้”

ทรรศนะของพระมหาโมคคัลลานะ

เมื่อท่านพระมหากัสสปะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า “ท่านโมคคัลลานะ ท่านมหากัสสปะตอบตาม ปฏิภาณของตน บัดนี้ ผมขอลาถามท่านมหาโมคคัลลานะในข้อนั้นว่า “ปาโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นจุกกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่านโมคคัลลานะ ปาโคสิงคสาละวันจะฟังงามด้วยภิกขุเช่นไร”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า “ท่านสารีบุตร ภิกขุ ๒ รูปในพระธรรมวินัยนี้ กล่าวอภิธรรมกถา เธอทั้ง ๒ รูปนั้น ถาถามปัญหากันและกันแล้วย่อมแก้กันเองไม่หยุดพัก และธรรมิกถาของเธอทั้ง ๒ นั้นก็ดำเนินต่อไป ท่านสารีบุตร ปาโคสิงคสาละวันฟังงามด้วยภิกขุเช่นนี้”

ทรรศนะของพระสารีบุตร

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตรว่า “ท่านสารีบุตร พวกเราทั้งหมดตอบตามปฏิภาณของตน บัดนี้ ผมขอลาถามท่านสารีบุตรในข้อนั้นว่า “ปาโคสิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่ง

LOVE OF WISDOM

“ทั่วทุกต้น กลิ่นคจกลิ่นทิพย์ย่อมพุ่งไป ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงค-ศาลวันจะพึงงามด้วย ภิภษุเช่นไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านโมคคัลลณะ ภิภษุในพระธรรมวินัยนี้ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ(ของตน) และไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเช้า หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเที่ยง หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเย็น หีบผ้าของพระราชาหรือราชมหากษัตริย์ซึ่งเต็มด้วยผ้าที่ย้อมแล้วเป็นสีต่าง ๆ พระราชาหรือราชมหากษัตริย์นั้น หวังจะห่มผ้าคู่ใดในเวลาเช้า ก็ห่มผ้าคู่ นั้นในเวลาเช้า หวังจะห่มผ้าคู่ใดในเวลาเที่ยง ก็ห่มผ้าคู่ นั้นในเวลาเที่ยง หวังจะห่มผ้าคู่ใดในเวลาเย็น ก็ห่มผ้าคู่ นั้นในเวลาเย็น แม้ฉันใด ภิภษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ (ของตน) และไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเช้า หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเที่ยง หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเย็น ท่านโมคคัลลณะ ป่าโคสิงคศาลวันพึงงาม ด้วยภิภษุเช่นนี้”

ทรงรับรองพรศนะของพระเถระทั้งหมด

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับท่านเหล่านั้นว่า “ท่านทั้งหลาย พวกเราทั้งหมดตอบตามปฏิภาณของตน พวกเราไปกันเถิด พวกเราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้แด่พระองค์ พระผู้มีพระภาคจักทรงตอบแก่เรา

LOVE OF WISDOM

ทั้งหลายอย่างใด พวกเราก็จักทรงจำข้อความนั้นไว้อย่างนั้น” ท่านเหล่านั้น รับคำแล้ว
จากนั้น ท่านเหล่านั้นก็เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง
ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ท่านเรวตะ ท่านอานนท์ เข้าไป
หาข้าพระองค์ถึงที่อยู่เพื่อฟังธรรม ข้าพระองค์ได้เห็นท่านเรวตะและท่านอานนท์กำลังเดิน
มาแต่ไกล ครั้นแล้วได้กล่าวกับท่านอานนท์ว่า “ท่านอานนท์ จงมาเถิด ท่าน
อานนท์ผู้เป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ผู้อยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ได้มาคิแล้ว ป่าโค
สิงคสาละวัน เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น
กลั่นตุกกลั่นทิพย์ย่อมพุ่งไป ท่านอานนท์ ป่าโคสิงคสาละวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร”
เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านอานนท์ได้ตอบข้าพระองค์ว่า “ท่านสารีบุตร
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงสุตะ ฯลฯ เพื่อถอนอนุสัย ท่านสารีบุตร
ป่าโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ทีละ ทีละ สารีบุตร อานนท์เมื่อจะตอบอย่างถูกต้องก็
ควรตอบตามนั้น ด้วยว่าอานนท์เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สิ่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่ง
ธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด พร้อมทั้ง
อรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน ทรงจำไว้ได้
คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดคิด้วยทัญญู อานนท์นั้นแสดงธรรมแก่บริษัท ๔ ด้วยบท
และพยัญชนะที่เรียบง่ายและต่อเนื่องไม่ขาดสาย เพื่อถอนอนุสัย”

LOVE OF WISDOM

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลต่อไปว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อท่านอานนทกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับท่านเรวตะว่า “ท่านเรวตะ ท่านอานนทตอบตามปฏิภาณของตน ผมขอถามท่านเรวตะในข้อนั้นว่า “ป่าโคสิงคสาละวันเป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราชตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นคุดกลิ่นทิพย์ย้อมฟุ้งไป ท่านเรวตะ ป่าโคสิงคสาละวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร” เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านเรวตะได้ตอบข้าพระองค์ว่า “ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มี ความหลีกเลี่ยงเป็นที่ยำยินดี ยินดีแล้วในความหลีกเลี่ยง นั่นประกอบกรรมเครื่องระงับใจ ภายในตน ไม่เห็นห่างจากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนเรือนว่าง ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คิละ คิละ สารีบุตร เรวตะเมื่อจะตอบอย่างถูกต้องก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า เรวตะเป็นผู้มีความหลีกเลี่ยงเป็นที่ยำยินดี ยินดีแล้วในความหลีกเลี่ยง นั่นประกอบกรรมเครื่องระงับใจภายในตน ไม่เห็นห่างจากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนเรือนว่าง”

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อท่านเรวตะกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับท่านอนรุทธะว่า “ท่านอนรุทธะ ท่านเรวตะตอบตามปฏิภาณของตน ฯลฯ ท่านอนรุทธะ ป่าโคสิงคสาละวันจะพึงงามด้วย ภิกษุเช่นไร” เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านอนรุทธะได้ตอบข้าพระองค์ว่า “ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ย่อมตรวจฺจุโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุ ด้วยคาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ บุรุษผู้มีตาคีขึ้นปราสาทอันโอ้อ่าชั้นบน จะพึงมองดู วงกลมแห่งกงล้อจำนวน ๑,๐๐๐

LOVE OF WISDOM

ได้ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมตรวจ คุุโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุ ด้วย
ตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คิละ คิละ สารีบุตร อนรุทธะเมื่อจะตอบอย่าง
ถูกต้องก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า อนรุทธะย่อมตรวจคุุโลกธาตุ ๑,๐๐๐ โลกธาตุ
ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์”

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อท่านอนรุทธะกล่าวอย่างนี้
แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับท่านมหากัสสปะว่า “ท่านกัสสปะ ท่านอนรุทธะตอบตาม
ปฏิญาณของตน เราขอถามท่านมหากัสสปะในข้อนั้นว่า “าลา ท่านกัสสปะ ป่าโคสิง
คสาละวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร” เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านมหากัสสปะได้
ตอบข้าพระองค์ว่า “ท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ตนเองอยู่ป่าเป็นวัตร และ
กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ตนเองเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร าลา
ตนเองถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร าลา ตนเองถือไตรจีวรเป็นวัตร าลา ตนเองเป็นผู้มัก
น้อย าลา ตนเองเป็นผู้สันโดษ าลา ตนเองเป็นผู้สัจ าลา ตนเองเป็นผู้ไม่คลุก
คลี าลา ตนเองเป็นผู้ปรารภความเพียร าลา ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล าลา
ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ าลา ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา าลา ตนเองเป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ าลา ตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ ท่านสารีบุตร ป่าโคสิงคสาละวันพึงงาม
ด้วยภิกษุเช่นนี้”

LOVE OF WISDOM

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "คิละ คิละ สารีบุตร กัสสปะเมื่อจะตอบอย่างถูกต้อง ก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า กัสสปะนั้น ตนเองอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ตนเองเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ตนเองถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ตนเองถือไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ถือไตรจีวรเป็นวัตร ตนเองเป็นผู้มกน้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มกน้อย ตนเองเป็นผู้สันโดษ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สันโดษ ตนเองเป็นผู้สังค และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง ความเป็นผู้สังค ตนเองเป็นผู้ไม่คลุกคลี และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ไม่คลุกคลี ตนเองเป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้ปรารภความเพียร ตนเองเป็นผู้สมบุรณด้วยศีล และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบุรณด้วยศีล ตนเองเป็นผู้สมบุรณด้วยสมาธิ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบุรณด้วยสมาธิ ตนเองเป็นผู้สมบุรณด้วยปัญญา และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบุรณด้วยปัญญา ตนเองเป็นผู้สมบุรณด้วยวิมุตติ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบุรณด้วยวิมุตติ ตนเองเป็นผู้สมบุรณด้วยวิมุตติ-ญาณทัตสนะ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้สมบุรณด้วยวิมุตติญาณทัตสนะ"

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า เมื่อท่านมหากัสสปะ กล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับท่านมหาโมคคัลลานะว่า "ท่านโมคคัลลานะ ท่านมหากัสสปะตอบตามปฏิภาณของตน เราขอถามท่าน โมคคัลลานะในข้อนั้นว่า "อาลา ท่านโมคคัลลานะ ปาโคสิงคสาวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร" เมื่อข้าพระองค์กล่าว

LOVE OF WISDOM

อย่างนี้แล้ว ท่านมหาโมคคัลลานะได้ตอบข้าพระองค์ว่า "ท่านสารีบุตร ภิกษุ ๒ รูปในพระธรรมวินัยนี้กล่าวอภิธรรมกถา เธอทั้ง ๒ รูปนั้นถามปัญหากัน และกันแล้วย่อมแก้กันเองไม่หยุดพัก และธรรมิกถาของเธอทั้ง ๒ นั้นก็ดำเนินต่อไป ท่านสารีบุตร ปาโคสิงคสาละวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "คิละ คิละ สารีบุตร โมคคัลลานะเมื่อจะตอบอย่างถูกต้องก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า โมคคัลลานะเป็นธรรมกถิก"

เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หลังจากนั้น ข้าพระองค์ได้กล่าวกับท่านสารีบุตรว่า "ท่านสารีบุตร พวกเราทั้งหมดตอบตามปฏิภาณของตน บัดนี้ ผมขอถามท่านสารีบุตรในข้อนั้นว่า "ปาโคสิงคสาละวันเป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม่สาละบันสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นกุจกลิ่นทิพย์หอมฟุ้งไป ท่าน สารีบุตร ปาโคสิงคสาละวันจะพึงงามด้วยภิกษุเช่นไร" เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านสารีบุตรได้ตอบข้าพระองค์ว่า "ท่านโมคคัลลานะ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ (ของตน)และไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยวิหารสมาบัตินั้นในเวลาเช้า หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยวิหารสมาบัตินั้นในเวลาเที่ยง หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติใดในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยวิหารสมาบัตินั้นในเวลาเย็น หีบผ้าของพระราชาหรือราชมหากษัตริย์ซึ่งเต็มด้วยผ้าที่ย้อมเป็นสีต่าง ๆ พระราชาหรือราชมหากษัตริย์นั้น หวังจะห่มผ้าคู่ใดในเวลาเช้า ก็ห่มผ้าคู่ นั้นในเวลาเช้า หวังจะ ห่มผ้าคู่ใดในเวลาเที่ยง ก็ห่มผ้าคู่ นั้นในเวลาเที่ยง หวัง

LOVE OF WISDOM

จะห่มผ้าคูโคในเวลายืน ก็ห่มผ้าคูนั้นในเวลายืน แม้นโค ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทำจิตให้อยู่ในอำนาจ (ของตน) และไม่ยอมอยู่ในอำนาจของจิต เธอหวังจะอยู่ด้วย วิหารสมาบัติโคในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเช้า หวังจะอยู่ด้วยวิหาร สมาบัติโคในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลาเที่ยง หวังจะอยู่ด้วยวิหาร สมาบัติโคในเวลายืน ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นในเวลายืน ท่านโมคคัลลนะ ปา โคสิงค- สาลวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คิละ คิละ โมคคัลลนะ สารีบุตรเมื่อตอบอย่าง ถูกต้องก็ควรตอบตามนั้น ด้วยว่า สารีบุตรทำจิตให้อยู่ในอำนาจ(ของตน)และไม่ยอมอยู่ ในอำนาจของจิต เธอหวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติโคในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยวิหารสมาบัติ นั้นในเวลาเช้า หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติโคในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้น ในเวลาเที่ยง หวังจะอยู่ด้วยวิหารสมาบัติโคในเวลายืน ก็อยู่ด้วยวิหารสมาตินั้นใน เวลายืน”

ปางามด้วยความเพียร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า “คำของใครหนอเป็นสุภาษิต พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร คำของเธอทั้งหมดเป็นสุภาษิตโดยเหตุ นั้น ๆ แต่เธอทั้งหลายจงฟังคำของเรา หากมีคำถามว่า “ปาโคสิงคสาลวันจะพึง งามด้วยภิกษุเช่นไร” เราจักตอบว่า “สารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้กลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ว่า “จิต

LOVE OF WISDOM

ของเรายังไม่หมดความถื้อมัน (และ) ไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพียงใด เราจักไม่
ทำลายบัลลังก์นี้เพียงนั้น” สารีบุตร ปาโศสังคสาลวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาณิตนี้แล้ว ท่านเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาณิต
ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

มหาโศสังคสูตรที่ ๒ จบ

ภาคผนวก

ความจากอรรถกถาและปกรณ์วิเสส

LOVE OF WISDOM

เรื่องนางปติปฐิกา^{๒๒}

[ข้อว่าเบื้องต้น]

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภหญิงชื่อปติปฐิกา ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า "ปุณฺณานิเหว" เป็นต้น.

เรื่องตั้งขึ้นในดาวดึงส์เทวโลก.

[เทพธิดาจุติแล้วเกิดในกรุงสาวัตถี]

ได้ยินว่า เทพบุตรนามว่ามัลลภารี ในดาวดึงส์เทวโลกนั้น มีนางอัสรพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เข้าไปสู่สวน. เทพธิดา ๕๐๐ ขึ้นสู่ต้นไม้ ยังดอกไม้มิให้ตกอยู่. เทพธิดา ๕๐๐ เก็บเอาดอกไม้ที่เทพธิดาเหล่านั้นให้ตกแล้ว ประดับเทพบุตร. บรรดาเทพธิดาเหล่านั้นเทพธิดาองค์หนึ่ง จูติบนกิ่งไม้นั้นนั้นแล. สรีระคับไป คุชเปลา ประทีปนางถือปฏิสนธิในเรือนแห่งตระกูลหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี ในเวลาที่นางเกิดแล้ว เป็นหญิงระลึกชาติได้ ระลึกอยู่ว่า "เราเป็นภริยาของมัลลภารีเทพบุตร" ถึงความเจริญ กระทำการบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น ปรารภนาการเกิดเฉพาะในสำนักสามี. นางแม่ไปสู่ตระกูลอื่น ในเวลาที่มีอายุ ๑๖ ปี ถวายสลากภัต ปักขิกภัต

---

^{๒๒} อรรถกถาธรรมบท แปล ภาค ๓/๔๐-๔๔.//นำเสนอแนวคิดเรื่องกาล เวลาในพระพุทธศาสนา หลักการคือ เวลาเป็นสิ่งสัมพัทธ์ มิติทางค่านของเวลาในแต่ละภพ ภูมิ จึงไม่เท่ากัน

LOVE OF WISDOM

และวัสสาวาสิกภัตเป็นต้นแล้ว ย่อมกล่าวว่า "ส่วนแห่งบุญนี้ จงเป็นปัจจัยเพื่อประโยชน์แก่อนันต์เกิดในสำนักสามของเรา."

[จติจากมนุษย์โลกแล้วไปเกิดในสวรรค์]

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายทราบทั่วกันว่า "นางนี้ ลูกขึ้นเสรีจสรวพแล้ว ย่อมปรารถนาผัวเท่านั้น" จึงขนานนามของนางว่า "ปติปฐิกา"

เมื่อนางปติปฐิกานั้น ย่อมปฏิบัติโรงฉัน เข้าไปตั่งน้ำฉัน ปูอาสนะเป็นนิตย. มนุษย์แม้พวกอื่น ใครเพื่อจะถวายสลากภัตเป็นต้น นำมามอบให้ด้วยคำว่า "แม่ ท่านจงจักแจจกแม่เหล่านี้ แก่ภิกษุสงฆ์." เมื่อนางเดินไปเดินมาอยู่โดยท่านองนั้น ได้กุศลกรรม ๕๖ ทุกอย่างเท่า นางตั้งครรรค์แล้ว. นางก็คลอดบุตร โดยกาลอันล่วงไป ๑๐ เดือน. ในกาลที่บุตรนั้นเดินได้ นางได้บุตรแม่อื่น ๆ รวม ๔ คน. ในวันหนึ่งนางถวายทาน ทำการบูชา ฟังธรรม รักษาสิกขาบท ในเวลาเป็นที่สุดแห่งวัน ก็ทำการละด้วยโรคชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งบังเกิดขึ้นในขณะนั้นแล้วบังเกิดในสำนักสามเณรของตน.

[อายุของมนุษย์ประมาณ ๑๐๐ ปี]

ฝ่ายนางเทพธิดานอกนี้ กำลังประทับเทพบุตรอยู่นั่นเอง ตลอดกาลเท่านี้. เทพบุตรเห็นนางนั้น กล่าวว่า "เธอหายหน้าไปตั้งแต่เช้า, เธอไปไหนมา ?"

เทพธิดา. ดิฉันจติคะ นาย.

เทพบุตร เธอพูดอะไร ?

เทพธิดา. ข้อนั้นเป็นอย่างนี้ นาย.

LOVE OF WISDOM

เทพบุตร. เธอเกิดแล้วในที่ไหน ?

เทพธิดา. เกิดในเรือนแห่งตระกูล ในกรุงสวาคี. เทพบุตร. เธอดำรงอยู่ในกรุงสวาคีนั้นสิ้นกาลเท่าไร ?

เทพธิดา. ข้าแต่ นาย คิณออกจากท้องมารดา โดยกาลอันล่วงไป ๑๐ เดือน ในเวลาอายุ ๑๖ ปี ไปสู่ตระกูลผัว คลอดบุตร ๔ คน ทำบุญมีทานเป็นต้น บรรณาถึงนาย มาบังเกิดแล้วในสำนักของนายตามเดิม.

เทพบุตร. อายุของมนุษย์มีประมาณเท่าไร ?

เทพธิดา. ประมาณ ๑๐๐ ปี.

เทพบุตร. เท่านั้นเองหรือ ?

เทพธิดา. ค่ะ นาย

เทพบุตร. พวกมนุษย์ถือเอาอายุประมาณเท่านี้เกิดแล้ว เป็นผู้ประมาทเหมือนหลับ ยังกาลให้ล่วงไปหรือ ? หรือทำบุญมีทานเป็นต้น ?

เทพธิดา. พุคะไร นาย, พวกมนุษย์ประมาทเป็นนิตย์ ประหนึ่งถือเอาอายุตั้งอสงไขยเกิดแล้ว ประหนึ่งว่าไม่แก่ไม่ตาย.

ความสังเวชเป็นอันมาก ได้เกิดขึ้นแก่มาลาภาริเทพบุตรว่า "ทราบ ว่า พวกมนุษย์ถือเอาอายุประมาณ ๑๐๐ ปีเกิดแล้ว ประมาทนอนหลับอยู่, เมื่อไรหนอ ? จึงจักพ้นจากทุกข์ได้."

[๑๐๐ ปีของมนุษย์เท่า ๑วันในสวรรค์]

LOVE OF WISDOM

ก็ ๑๐๐ ปีของพวกเรา เป็นคืนหนึ่งวันหนึ่งของพวกเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์, ๓๐ ราตรีโดยราตรีนั้น เป็นเดือนหนึ่ง, กำหนดด้วย ๑๒ เดือนโดยเดือนนั้น เป็นปีหนึ่ง, ๑๐๐๐ ปีทิพย์ โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์. ๑๐๐๐ ปีทิพย์นั้น โดยการนับในมนุษย์เป็น ๓ โทศก ๖ ล้านปี.

เพราะฉะนั้น แม้วันเดียวของเทพบุตรนั้น (ก็) ยังไม่ล่วงไปได้เป็นกาลเช่นครู่เดียวเท่านั้น. ขึ้นชื่อว่าความประมาท ของสัตว์ผู้มีอายุน้อย อย่างนี้ ไม่ควรอย่างยิ่งแล.

ในวันรุ่งขึ้น พวกภิกษุเข้าไปสู่บ้าน เห็นโรงฉันอันไม่ได้จัดอาสนะยังไม่ได้ปู น้ำฉันยังไม่ได้ตั้งไว้ จึงกล่าวว่า "นางปติปฐิกาไปไหน ?"

ชาวบ้าน. ท่านผู้เจริญ พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจักเห็นนาง ณ ที่ไหน ? วันวานนี้ เมื่อพระผู้เป็นเจ้าฉันแล้ว (กลับ) ไป, นางตายในตอนเย็น.

ภิกษุพุดชนฟังคำนั้นแล้ว ระลึกถึงอุปการะของนางนั้น ไม่อาจจะกลืนน้ำตาไว้ได้, ธรรมสังเวชได้เกิดแก่พระชีนาสพ. ภิกษุเหล่านั้นทำภักติกแล้วไปวิหาร ถวายบังคมพระศาสดา ทูลถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสิกาชื่อปติปฐิกา ลูกขึ้นเสร็จสรรพแล้ว ทำบุญมีประการต่างๆ ประรณนาถึงสามีเท่านั้น, บัดนี้ นางตายแล้ว (ไป) เกิด ณ ที่ไหน?"

พระศาสดา. ภิกษุทั้งหลาย นางเกิดในสำนักสามีของตนนั้นแหละ.

ภิกษุ. ในสำนักสามี ไม่มี พระเจ้าข้า.

LOVE OF WISDOM

พระศาสดา. ภิกษุทั้งหลาย นางปรารถนาถึงสามีนั้น ก็หาไม่ได้, มาลาภาริ เทพบุตร ในดาวดึงส์พิภพ เป็นสามีของนาง, นางเคลื่อนจากที่ประทับดอกไม้ของสามี นั้นแล้ว ไปบังเกิดในสำนักสามีนั้นนั่นแลอีก.

ภิกษุ. ไฉนว่า อย่างนั้นหรือ ? พระเจ้าข้า.

พระศาสดา. อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ. นำเวช ! ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายน้อย (จริง) พระเจ้าข้า เข้าตรู๋ นาง อังคาสพวกข้าพระองค์ ตอนเย็น ตามด้วยพยาธิที่เกิดขึ้น.

พระศาสดา. อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายน้อย (จริง), เหตุนั้นแล มัจจุญ์กระทำซึ่งที่สุด ยังสัตว์เหล่านี้ ซึ่งไม่อ้อม ด้วยวัฏฏ กาม และกิเลสกามนั้นแล ให้เป็นไปในอำนาจของตนแล้ว ย่อมพาเอาสัตว์ที่คร่ำ ครวญ ร่ำไรไป" ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า :-

"มัจจุ ผู้ทำซึ่งที่สุด กระทำนระผู้มีใจข้องใน
อารมณ์ต่าง ๆ เลือกเก็บดอกไม้อยู่เดียว ผู้ไม่
อ้อมในกามทั้งหลายนั้นแล สู้อำนาจ."

LOVE OF WISDOM

บางตอนจากมิลินทปัญหา

สมเด็จพระเจ้ากรุงมิลินทภูมิณฑราชิบดี มีพระราชโองการตรัสถามว่า ข้าแต่พระนาคเสนผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าวิชันนาแก้ไขมว่า รูปธรรมนามธรรมนี้ ก็นามธรรมนั้น เป็นประการใด รูปธรรมนั้นเป็นประการใด

พระนาคเสนวิชันนาแก้ไขว่า ธรรมสิ่งเรียกว่าเป็นธรรมอันหยาบ ธรรมสิ่งนั้นเรียกว่า รูปธรรม ธรรมสิ่งใดสุขุม ธรรมสิ่งนั้นคือจิตเจตสิกนี้ ชื่อว่านามธรรม พึงสันนิษฐานเข้าใจให้ชัดว่าธรรมอันหยาบเรียกว่ารูปธรรม ธรรมอันละเอียดเรียกว่านามธรรม นามธรรมคือจิตเจตสิก

พระเจ้ากรุงมิลินทที่ปิ่นกษัตริย์มีพระราชโองการตรัสถามว่า ข้าแต่พระนาคเสนผู้เป็นเจ้า ไฉนเล่านามธรรมคือจิตเจตสิกนี้จึงให้ปฏิสนธิ รูปธรรมจึงไม่ให้ปฏิสนธิเล่า

พระนาคเสนถวายพระพรว่า ดูรานะบพิตรพระราชสมภาร รูปธรรมนามธรรม ๒ ประการนี้ อณูณณณณณณณณณณ อาศัยแก่กัน เอกโต อุปุปชชนติ บังเกิดด้วยกัน ไซ้แต่จะให้ปฏิสนธิแต่นามธรรมสิ่งเดียวหาไม่ได้ ขอถวายพระพร

พระเจ้ากรุงมิลินทภูมิณฑราชิบดีตรัสว่า นิมนต์พระผู้เป็นเจ้ากระทำอุปมาไปก่อน

LOVE OF WISDOM

พระนาคเสนถวายพระพรว่า มหาราช คูรานะบพิตรพระราชสมภาร เปรียบปาน
คุจไข่ไก่ ถ้าไม่บังเกิดขึ้นเข้าเป็นกลละกลมเป็นก้อนก่อนก็บ่ห่อนจะเป็นไข่ขึ้นไป ตกว่า
เวียนวนมาในวัฏสงสารสิ้นกาลช้านาน บพิตรพระราชสมภารจงทราบพระญาณด้วย
ประการฉะนี้

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิณกะครียได้ฟังก็โสมนัสตรัสว่า สาธุ พระผู้เป็นเจ้าอุปมานี้
สมควรแล้ว

ฯลฯ

ในกาลครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้ามิลินท์จึงทรงบูชาซึ่งปัญหายิ่งขึ้นไปว่า
ธรรมดาว่าบุคคลอันสนทนากัน ถ้าไม่รู้จักนามและโคตรแห่งกันและกัน ถ้อยคำอันบัง
เกิดขึ้นแต่ชนทั้งสองนั้นมิได้ถาวรตั้งมั่น เหตุฉะนี้เราทั้งสองจะต้องรู้จักกันเสียก่อน พระผู้
เป็นเจ้าชื่ออะไร

พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า เพื่อนพรหมจรรย์ท่านร้องเรียกชื่อของอาตมภาพ
ว่านาคเสน ประการหนึ่งโสด มารดาบิดาท่านให้ชื่อแก่อาตมภาพหลายชื่อ คือชื่อว่า
นาคเสน ๑ ชื่อว่าวีรเสน ๑ ชื่อว่าสุรเสน ๑ ชื่อว่าสีหเสน ๑ ชื่อซึ่งมีนามชื่อวานาคะนั้น
ด้วยอรรถว่า ผู้ใดมิได้กระทำซึ่งกรรมอันลามก บุคคลผู้นั้นชื่อวานาคะ ซึ่งมีนามชื่อว่า
เสนะนั้น ด้วยอรรถว่าเป็นที่พำนักหมอกกราบลงแห่งบุคคลอันยอมตนเป็นศิษย์มาศึกษาเล่า
เรียน ชื่อว่าวีรเสนนั้นด้วยอรรถว่ามีความเพียรมิได้ย่อหย่อน ชื่อว่าสุรเสนนั้นด้วยอรรถว่า
องอาจปราศจากภัยมิได้ครั่นคร้ามในท่ามกลางบริษัท ชื่อว่าสีหเสนนั้นด้วยอรรถว่าเป็นที่ย่ำ
เกรงแก่นักปราชญ์ทั้งหลายอื่น คุณคงว่าพระยาไกรสรราชสีห์อันเป็นที่เกรงกลัวแก่หมู่มฤคชาติ

LOVE OF WISDOM

ทั้งปวง และเสนคัพทนั้น มีอรรถเหมือนดังวิธัชนาแล้วในนามเบื้องต้น คือนาคเสนนั้น อันว่ากล่าวซึ่งชื่อทั้งปวงคั้งนี้ เป็นสมมุติโวหาร อันโลกทั้งปวงหากคั้งไว้ จะมีสัตว์มีบุคคลเป็นที่คั้งแห่งมานทริธูถื่อนนั้นว่า อห มม ในชื่อทั้งปวงนั้นโดยปรมัตถ์หามิได้

ในกาลนั้น สมเด็จพระเจ้ามิลินท์จึงร้องประกาศแก่ชาวโยนกहार้อยและพระภิกษุสงฆ์แปดหมื่นว่า ชาวโยนกहार้อยและพระภิกษุสงฆ์แปดหมื่นจงฟังถ้อยคำแห่งพระนาคเสน บอกแก่ข้าพเจ้าว่า เพื่อนพรหมจรรย์ท่านเรียกอาตมาภาพว่านาคเสน จะมีสัตว์มีบุคคลในชื่อนั้นโดยปรมัตถ์หามิได้ ข้าแต่พระนาคเสนผู้จำเริญ ถ้าสัตว์และบุคคลไม่มีเหมือนคั้งคำของพระผู้เป็นเจ้าว่าแล้ว โฉนเลยทายกที่ได้ถวายจตุปัจจัยแก่พระนาคเสนจะได้กุศลผลบุญเล่า ผู้ใดผู้หนึ่งคิดว่าจะฆ่าพระนาคเสนผู้เป็นเจ้าเสีย ถ้าเขาจะฆ่าเสียจะได้บาปกรรมอะไร โยมเห็นว่าจะเปล่าไปเหมือนชื่ออันบัญญัติเปล่า อนึ่งคฤหัสถ์และบรรพชิตเรียกชื่อกัน ย่อมสรรเสริญนิทานกันว่าผู้นั้นคิผู้นั้นชั่วเล่า ก็เห็นว่าเปล่า ๆทั้งนั้น เหตุเป็นนามบัญญัติเปล่า ประการหนึ่งเล่า เหมือนทายกทั้งหลายเขาถวายจตุปัจจัยแก่พระผู้เป็นเจ้า ก็ใครเล่ารับจีวรที่ทายกให้ ใครเล่ารับบิณฑบาตที่ทายกให้ ใครเล่ารับสื่อสาร อาสนะที่ทายกให้ ใครเล่ารู้ไปในพระไตรปิฎก ใครเล่าเป็นสังฆปริณายก ใครได้มรรคได้ผลถ้าจะว่าโดยฝ่ายอกุศลนั้นเล่า ชื่อนี้สิเปล่านับเข้าที่ตัวบุคคลนั้นนับไม่ได้ จะรู้ว่าใครกระทำปาณาติบาต ใครกระทำอทินนาทาน จะรู้ว่าใครกระทำความสุมิจนจาร จะรู้ว่าใครเจรามุสาจะรู้ว่าใครต่อใคร ฟังได้อยู่แล้วหรือกระไร พระผู้เป็นเจ้าได้ว่าจะโยมสินะว่าสมณะและสามเณรเรียกอาตมาแต่วันอุปสมบทมาชื่อว่านาคเสนนั้น โยมเรียกพระผู้เป็นเจ้าว่าพระนาคเสน พระผู้เป็นเจ้าไปยินหรือไม่

LOVE OF WISDOM

ถวายพระพร ไฉยิน

ถ้าพระผู้เป็นเจ้า ไฉยินแล้วชื่อนาคเสนนี้แหละก็จักเข้าในบุคคลคือตัวพระผู้เป็นเจ้า
พระผู้เป็นเจ้านี้ชื่อนาคเสนหรือ

ขอถวายพระพร หามิได้

ผมพระผู้เป็นเจ้าหรือ ชื่อนาคเสน

ขอถวายพระพร หามิได้

ชนหรือ ชื่อนาคเสน

ฯลฯ

มันในศีระะกัถิ เหล่านี้หรือชื่อว่า นาคเสน

ดูรานะบพิตรพระราชสมภาร พระองค์ผู้ทรงธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ ส่วนทั้ง
ปวงนี้จะได้ชื่อนาคเสนหามิได้ ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิณาสคณคร จึงมีพระสุนทรพจนารถประภาษชักต่อไปใน
เบญจขันธ์ทั้งห้าว่า รูปขันธ์ของพระผู้เป็นเจ้านั้นกัถิ เวทนาขันธ์กัถิ สัญญาขันธ์กัถิ สังขาร
ขันธ์กัถิ วิญญาณขันธ์กัถิ ดังนั้นหรือชื่อนาคเสน

ดูรานะบพิตรพระราชสมภารผู้ประเสริฐ สิ่งเหล่านี้จะได้ชื่อนาคเสนหามิได้
ขอถวายพระพร

ฯลฯ

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงมิลินท์ภูมินทรราชิบดีมีพระราชโองการตรัสถามด้วยธาตุทั้ง
ปวงว่าธาตุทั้งหลายนี้หรือชื่อนาคเสน

LOVE OF WISDOM

ฝ่ายพระนาคเสนผู้วิเศษ ก็ถวายพระพรปฏิเสธ มิได้ถวายพระพรรับพระราช
โองการ

พระเจ้ากรุงมิลินท์มุนิทรามหาศาลจึงกลับเอาขันธ ๕ ประการ มีรูปขันธเป็นต้น
มีวิญญานขันธเป็นบริโยसानมาถามอีกเล่า

ฝ่ายพระนาคเสนผู้เป็นเจ้าก็มีรับ กลับถวายพระพรปฏิเสธ

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์มุนิทรามหาศาลจึงมีวจีพจนารถประภาษถามว่า ภูต ข้าแต่
พระผู้เป็นเจ้า ธรรมที่นอกจากรูป นอกจกเวทนา นอกจกสัญญา นอกจกสังขาร
นอกจกวิญญาน นี้อะไรเป็นนามชื่อว่านาคเสน

พระนาคเสนผู้วิเศษก็ถวายพระพรว่า หามิได้

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์มุนิทรามหาศาลได้ทรงฟังจึงตรัสว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า
สารพัดสารพันที่โยมจะเอามาถามชอกชอนถามพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าปฏิเสธว่ามีใช้
นามของพระผู้เป็นเจ้า โยมเก็บเอามาถามด้วยขันธและธาตุและอาการ ๓๒ มีในกายตัว
ของพระผู้เป็นเจ้าสารพัด โยมไม่พิจารณาเห็นธรรมสิ่งใด ที่จะนับเข้าในชื่อของพระผู้
เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าเจรจาเปล่า ๆ พระผู้เป็นเจ้าเจรจาเหลวและเหลวไม่ควรฟัง พระผู้
เป็นเจ้าเจรจามุสาสลับ เคิบบอกว่าชื่อนาคเสนแล้วกลับไม่รับ ครีพระผู้เป็นเจ้านี้
สลับเจรจามุสา ครุาโยนกข้าหลวงทั้งปวง ๕๐๐ และพระภิกษุแปลสืบพันที่ข้าอ้างเป็นอุ
ครีพยานนี้ ฟังเอาด้วยกัน ณ กาลบัดนี้

ฯลฯ

LOVE OF WISDOM

พระนาคเสนผู้ปรีชา นิ่งนึ่งอยู่ครู่หนึ่ง จึงถวายพระพรว่ามหาราช คุณบรมพิตร และราชสมภารผู้ประเสริฐในราชสมบัติ บพิตรนี้เป็นกษัตริย์อัสสุมาลัยมิ่งมโหศวรรย์ สุธม โดยแต่เสด็จจากพระราชนิเวศน์มาสู่ประเทศอสงไขยบริเวณเท่านั้นคุณเฝ้าหมองครึ้นักหนา อนึ่งเสด็จมาก็ต้องแสงสุริยะกล้ำเป็นเวลามัธยมดิถีสมัย น้ำพระทัยจึงกลัดกลุ้มร้อน ทรงบทรเสด็จพระราชดำเนินมายังสำนักอาตมานี้เล่า ก็เสด็จด้วยพระบาทเปล่า ทรอยระแหงหินกรวดอันใด ยอกเข้าที่ฝ่าพระบาทปวดประจวบแสบสามารถหรือกระไรนั้น จึงร้ายกาจ พระโองการประภาษเล่าก็หยาบหยาม นี่แน่อาตมาจะถามบพิตรพระราชสมภารเจ้า บพิตรพระราชสมภารเจ้าเสด็จมานี้ด้วยพระบาทเปล่าหรือ หรือบพิตรพระราชสมภารเจ้าเสด็จจากราชฐานด้วยพาชีสินชพชาติอาชาญยานุมาศ อันใด จงตรัสพนาถ ประภาษแก่อาตมาในกาลบัดนี้

แท้จริงอันคับนั้นสมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรธิบติมีพระราชโองการเผด็จว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้านาคเสน เมื่อโยมจะมาสู่อสงไขยบริเวณสำนักพระผู้เป็นเจ้านี้ โยมไม่มาด้วยพระบาทเปล่า มาด้วยรถ ครั้นมาสู่สำนักพระผู้เป็นเจ้าโยมเข้ามาด้วยพระบาทเปล่า

พระนาคเสนได้ฟังพระโองการประภาษ จึงประกาศว่า คุณราชเสวกโยนทั้ง ๕๐๐ ฟัง เอาเถิด ถ้อยคำสมเด็จพระเจ้ามิลินท์ภูมินทรผู้ประเสริฐ ตรัสว่ามาด้วยรถ มาสู่สำนักอาตมานี้มาด้วยพระบาทเปล่า ชาวเจ้าทั้งปวงกับพระภิกษุแปดสิบพันจึงฟังเป็นพยาน ในกาลบัดนี้ พระนาคเสนจึงมีเถรปุจฉาถามว่า มหาราช คุณบรมพิตรพระราชสมภารผู้ประเสริฐในราชสมบัติ ซึ่งมีพระราชโองการตรัสว่าเสด็จด้วยรถนั้นตรัสมันคงละหรือ

เออข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมว่า ว่ามาด้วยรถจริง

LOVE OF WISDOM

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาถามว่า บพิตรพระราชสมภารบอกว่ามาด้วยรณันนั้น
นัหรือชื่อวารฤ

สมเด็จพะเจ้ามิลินทน์รินทราธิบคีมึพระราช โองการตรัสว่างอนนั้นจะไค้ชื่อวารฤ
หามิไค้

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาซักถามค่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภารผู้
ประเสริฐ เพลานั้นหรือชื่อวารฤ

พระเจ้ามิลินทน์ภูมินทราธิเบศร์ ปฏิเสทว่าหามิไค้

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาซักถามค่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภารผู้
ประเสริฐ จักรนั้นหรือชื่อวารฤ ขอถวายพระพร

พระเจ้ามิลินทน์ป็นสาคลนคร์ ปฏิเสทว่าหามิไค้

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาซักถามค่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภาร
ผู้ประเสริฐ คันชักนั้นหรือชื่อวารฤ ขอถวายพระพร

สมเด็จพะเจ้ามิลินทน์ป็นประชากรปฏิเสทว่าหามิไค้

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาซักถามค่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภารผู้
ประเสริฐ เรือนรณันนั้นหรือชื่อวารฤ ขอถวายพระพร

พระเจ้ามิลินทน์ก็ปฏิเสทว่าหามิไค้

พระนาคเสนมึเณรปุจฉาซักถามค่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภาร
ผู้ประเสริฐ เชือกกรณันนี้หรือชื่อวารฤ ขอถวายพระพร

LOVE OF WISDOM

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปิณฑะชากร ปฏิเสธว่าหามิได้

พระนาคเสนมิเถรวาจาซักถามต่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราชสมภารผู้
ประเสริฐ ประภูักสำหรับถือนั้นหรือชื่อว่ารต ของถวายพระพร

พระเจ้ามิลินท์ปฏิเสธว่าหามิได้

พระนาคเสนมิเถรปุจฉาซักถามสืบต่อไปว่า มหาราช คุรานะบพิตรพระราช
สมภารผู้ประเสริฐ แถ่นั้นหรือชื่อว่ารต ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ปฏิเสธว่าหามิได้

พระนาคเสนมิเถรวาจาถามไปจนถึงที่สุดดังนี้ จึงมีเถรบริภาษคัดค้านว่า มหาราช
คุรานะ สมเด็จพระบรมบพิตรผู้ประเสริฐในราชสมบัติ เมื่ออาตมาเอาเครื่องรถนั้นมาถามถ้วนถึ
บพิตรก็ตรัสว่ามิใช่รต ตรัสปฏิเสธยังยืน อาตมาไม่เห็นสิ่งใดที่จะเรียกว่ารตสิ้นทั้งหมด
เดิมทีลิตีตรัสบอกว่า เสด็จออกมาด้วยรต ครั้นอาตมาถามหานามรตว่า สิ่งนี้หรือชื่อว่า
รต ก็ปฏิเสธว่ามิใช่รต กระนั้นก็ปรุปรุเล่น เอาเป็นถึงอัครราชเวียงเขษในประเททวิป
ชมพูไม่มีความอดสู คุริมาตริสสุสามวาทช่างประภาษได้ ฟังเอาเป็นไรราชเสวกโยนก
ข้าหลวงทั้ง ๕๐๐ อันหมอบรายเรียงเคียงกัน และพระภิกษุสงฆ์แปลคิณพันที่เรอบอกไว้เป็น
พยานนั้น จงฟังเอาด้วยกันในกาลบัดนี้

ขณะนั้นหมู่ราชเสวกโยนกข้าหลวง ๕๐๐ ก็มีก้องร้องซ้องสาธุการพระนาคเสนนี้
ต่าง ๆ บางพวกที่ตัวโปรดก็บังคมเหนือศรีโรตม์ แล้วทูลเตือนสมเด็จพระบรมกษัตริย์ให้ตรัส
แก้ไข

LOVE OF WISDOM

ส่วนสมเด็จพระเจ้าพระเจ้านิรินที่ป็นสาคลราชธานี จึงมีพระราชโองการแก้ปัญหาว่า ข้าแต่พระนาคเสนผู้เป็นเจ้า โยมจะได้เจรจามสาวาทหามิได้ นามบัญญัติชื่อว่ารตนัน อาศัยสัมภาระเครื่องรตนัน พร้อมกันหมดคือองอนและจักรเพลลา และคันชักรตนและเรื่อนรตนและเชือกรตน และประฏักกับแอกทั้งหมด จึงได้บัญญัตินามชื่อว่ารตน นะพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้าจงทราบด้วยประการฉะนี้

พระนาคเสนจึงมีเถรวาจาถวายพระพรว่า คูรานะบพิตรพระราชสมภารผู้ประเสริฐ ในบรมโศกวรรย อาตมาก็เหมือนกัน ที่ถวายพระพรไว้ว่า ชื่อ่นาคเสนนั้นจะได้มสาวาทหามิได้ อาศัยอาการ ๓๒ ของอาตมาเป็นอาทิ คือ เกศาโลมาตตลอดถึงมัตถลูงคังทั้งหมด จึงได้นามบัญญัติปรากฏชื่อว่านาคเสน เหมือนชื่อว่ารตน อาศัยสัมภาระทั้งหมดจึงเรียกว่ารตนยาน ก็สมด้วยคำท่านปฎาจารย์ภิกษุณี กล่าวในที่เฉพาะพระพักตร์ของสมเด็จพระทศพลพิชิตมารโมลี ยุติด้วยวาระแห่งพระบาลีว่า

ยถาปิ อญคสมภาโร โหติ สพุโพ รโถ อิติ

เอว ขนฺตสุ สนฺตสุ โลโก สตุโตติ สมมตติ

กระแสดความว่า อันว่าสัมภาระเครื่องรตนพร้อมทั้งหมด ได้นามบัญญัติเรียกว่า มีครวนาณนโค ได้ชื่อว่าสัตว์ว่าบุคคลนี้ก็อาศัยมีขันธพร้อม ๕ ประการ เปรียบปานดังรตนัน ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ากรุงนิรินทภูมิรินทรราชิบัติ ทรงพระสวนาการแก้ปัญหาฉะนี้ มีน้ำพระทัยท้าวเชอปริคาปราโมทย์ออกพระโอบุสตรัสช้องสาธุการว่า สรุสสะพระผู้เป็นเจ้าช่างแก้ปัญหา โยมอัสจรรยนักหนา โยมสำคัญว่าอยู่โยมแล้วทีเดียว พระผู้เป็นเจ้านี้เฉลียว

LOVE OF WISDOM

ฉลาดสามารถนักหนา กลับกล่าวปัญหาเปรียบเทียบอุปมาวิจิตรให้คนทั้งหลายคิดเห็น
กระจ่างแจ่มแจ้งได้ ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระชินนทรทศพล ยังสถิตมีพระชนม์อยู่นี้จะโปรด
ปรานทรัสสาธุการประทานที่ฐานันดร ให้เป็นเอกบุคคลง้างแก้ปัญหา ในกาลบัดนี้

LOVE OF WISDOM

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ๔๕ เล่ม.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาจุฬาเตปิฎก อนุสรณีย์ พุทธวสุเส ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกาติตา, ๒๕๐๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย
เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล
แสวงหาทางอันประเสริฐ
คือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า
ม.มู (ไทย) ๑๒/๒๓๘/๓๐๒